

Dr B. Vašek: Rukojet křesťanské sociologie

Dr BEDŘICH VAŠEK

Rukojet
křesťanské sociologie

VELEHRAD, NAKLADATELSTVÍ DOBRÉ KNIHY
V OLOMOUCI 1947

DR BEDŘICH VAŠEK
**DĚJINY
KŘESŤANSKÉ CHARITY**

Str. 192. — Brož. 27 Kčs.

ENCYKLIKA PIA XI.
»QUADRAGESIMO ANNO«

Přeložil Dr B. Vašek.
Str. 104. — Brož. 15 Kčs.

ENCYKLIKA LVA XIII.
»RERUM NOVARUM«

Přeložil Dr B. Vašek.
(V tisku.)

DR B. VAŠEK
KATOLICKÁ AKCE

Nové vydání se připravuje.

DR B. VAŠEK
KŘESŤANSKÁ SOCIOLOGIE

I.—III. v tisku.

K dostání u všech knihkupců.

VELEHRAD

nakladatelství dobré knihy, Olomouc.

RUKOJEŤ KŘEŠŤANSKÉ SOCIOLOGIE

Dr. B E D Ř I C H V A Š E K

Rukojet
křesťanské sociologie

TŘETÍ VYDÁNÍ

AR 5, 1947, 1947

VELEHRAD, NAKLADATELSTVÍ DOBRÉ KNIHY

OLOMOUC 1947

NIHIL OBSTAT

P. Dr. Ant. Čala, O. P.,
censor ex officio.

IMPRIMATUR

Dr. Stanislaus Zela,
vicarius capitularis.

Olomucii, die 14. Junii 1947. Nr. 10.428.

PŘEDMLUVA

Sociální otázky stojí dnes ve středu života. Všecky ostatní, i nejdůležitější, zájmy odsunuty až na druhé, třetí, čtvrté místo.

Horečně se reformuje. Všecky sociální zásady minulosti podrobeny kritice, na všech se dělají velké změny. Veškerý život sociální přešel ze stadia statiky do období dynamiky, výzkumnictví, plánování, bourání, budování, dvouletek, pětiletěk.

V tom usilování je v podstatě mnoho kladů. Mnoho je třeba odklízet, co bylo vadné nebo co se již nehodí do dnešních poměrů. Ale je v něm namnoze i velký chvat, nedomyšlenost, omyly v cílech i metodách, chaos.

Vítáme tedy vcelku srdečně tyto snahy o lepší sociální řád. Jsou plněním úkolu, který Bůh dal lidskému rozumu. Neboť Bůh nedává lidstvu mnohé potraviny hned v takovém stavu, aby je mohlo hned používat, nýbrž musíme je napřed svým úsilím zpracovat a uzpůsobit k požívání; a stejně nedává nám Bůh sociální řád do všech podrobností propracovaný a pro všechny časy a země platný, nýbrž lidský rozum má jej — ovšem v rámci přirozeného a Božího zákona — podle daných poměrů stanovit a pozměňovat, jak to vyžaduje blaho celku i jednotlivců. Ale opakují: všecko toto přemýšlení a usilování o lepší sociální a hospodářský život musí se rozvíjet v duchu cílů a metod určitých Bohem; jinak nastává chaos a utrpení jednotlivců, skupin, celků.

Proto poznati správné zásady sociálního života je jednou z nejpřednějších podmínek trvale úspěšné sociální činnosti.

A plným právem, u vědomí svého božského poslání a u vědomí významu, jaký má křesťanství pro sociální snažení lidstva, prohlašuje papež Lev XIII. neohroženě sociálním pracovníkům a reformátorům celého světa: »Marné budou snahy lidí, odmítnou-li zde Církev.«

Tyto stěžejní zásady křesťanské stručně načrtává tato kniha.

ÚVOD

KŘESŤANSKÁ SOCIOLOGIE

I. Křesťanská sociologie je věda, jež vyšetřuje, jaké jsou a jaké býtí mají složení, vztahy a život ve společnosti a jakými prostředky se má pracovat o správný řád ve společnosti.

1. **Jméno.** Vedle výrazu »křesťanská sociologie« užívá se, a to správněji, jména »křesťanská věda sociální a hospodářská«, »křesťanská sociální a hospodářská nauka«; dále »křesťanská věda o společnosti«; »křesťanská sociální filosofie«; »křesťanská sociální ethika«; »sociální otázka«.

2. **Předmětem** křesťanské sociologie je **společnost** a to společnost jak v přísně vědeckém slova smyslu (to jest trvalé spojení lidí za určitým cílem pod vedením autority), tak i ve smyslu volnějším (jakékoli, i nahodilé, seskupení lidí).

Vše, co patří k složení a životu společnosti, je předmětem křesťanské sociologie.

Společnost a život v ní je něco **velmi složitého**. Nesmí si tedy křesťanská sociologie usnadnit úlohu tím, že by některé důležité jevy společenské prostě ignorovala. Ani se nesmí omezovat jen na sociální patologii, na kritiku některých vadných směrů sociálních. Její úloha jest i pozitivní a konstruktivní, ukazovat cesty k tomu, aby bylo lépe.

I jednotlivcem se obírá sociologie, pokud arci je členem společnosti, jest jí ovlivňován a ovlivňuje ji.

3. **Obor křesťanské sociologie**, jak vyjadřuje již definice, je trojí: a) zjišťovati sociální fakta, aby se poznalo, jaká skutečně jest společnost a život v ní; b) stanoviti ideál a normy, jimž má uspořádání společnosti a život v ní vyhovovati; c) stanoviti vhodné prostředky a cesty, aby společnost existující byla přetvořena ve společnost, jaká býti má.

Prvý obor, zjišťující, je ponejvíce **deskriptivní**. Obor druhý je **normativní**. Obor třetí znamená již přechod **k umění**: volba vhodných prostředků a účelné jich používání.

II. Křesťanská sociologie získává své poznatky trojí cestou: zkušeností; filosofickým uvažováním; čerpáním z pravd zjevených.

Křesťanský sociolog se musí obeznámiti se společenskými poměry, jak skutečně existují; kdyby utíkal před skutečností nebo ji ignoroval, kdyby žil jen ze spekulace, stavěl by jen zámky ve vzduchu. Kolik věcí se začalo jeviti jinak, než jak je člověk znal z knih a ze svých předsudků, — když je pozoroval ve skutečném životě. Bez znalosti života, bez **zkušenosti**, jest reální křesťanská sociologie nemožná.

Je v ní potřebí i **filosofie**. Člověk má v sobě nevyhladitelnou potřebu, i ve věcech sociálního a hospodářského života, jíti až k posledním příčinám jevů a z nejvyšších principů myšlení a jednání vyvozovati závěry i pro život sociální a hospodářský.

Bůh svým **zjevením** vnesl světlo a sílu do života nejen jednotlivcova, nýbrž i společnosti; Kristus přišel posvětit a vykoupit všecko, jednotlivce i společnost. Proto je to ziskem pro sociologii, používá-li těchto nadpřirozených zdrojů zjevení a milosti. Křesťanská sociologie není tedy jen nějakou přirozenou vědeckou disciplinou; jest i **sociální theologií**.

III. Poměr k příbuzným disciplinám. Křesťanská sociologie má řadu styčných bodů s jinými obory vědními, které se též obírají životem ve společnosti; ale obírají se jím buď po jiné stránce nebo jinou cestou nebo v jiném rozsahu než křesťanská sociologie.

Národní hospodářství má za předmět zkoumati, jak opatřiti pro lidstvo hmotné statky, a jak se jich má co nejučelněji používat, aby se zabezpečilo hmotné blaho jednotlivců i celku.

Státověda se obírá problémem organisace a života státu, a to ponejvíce s hlediska pozitivního zákonodárství.

Sociální filosofie a hospodářská filosofie se obírají společenskými problémy jediné cestou filosofickou.

Přirozené právo se obírá netoliko otázkami společenskými, nýbrž i jinými obory problémů, na př. života individuálního; a obírá se jimi jenom výlučně cestou filosofickou.

Sociální ethika a hospodářská ethika mají mnohem užší obor než křesťanská sociologie; obírají se toliko mravními normami, které na těchto polích platí.

Sociální psychologie (výraz pochybné hodnoty, ponevadž psychologie předpokládá duši a společnost nemá duše) obírá se jen vztahy a silami, které se projevují ve společnosti; nikoli však také normami, jimž podléhá společnost, a prostředky a methodami, jimiž možno zlepšiti stav společnosti v jeho nejrozmanitějších potřebách.

IV. Poměr křesťanské sociologie k nejpříbuznějším oborům theologickým.

Z dogmatiky přejímá pravdy o cíli člověka a všech stvořených věcí, tedy i společnosti a hospodářských statků.

Z morální theologie přejímá normy regulující život ve společnosti.

S pastorální theologií se stýká hlavně v hodegetických partiích, jak sociálními prostředky působiti na zdokonalení jednotlivců i skupin.

V. Čtyři nejdůležitější zdroje pro studium křesťanské sociologie.

1. Papežské encykliky, podávající směrnic

pro život sociálně hospodářský (Lev XIII., Quod apostolici muneris 1878, Rerum novarum 1891, Graves de communi 1901; Pius X., Il fermo proposito 1905; Pius XI., Quadragesimo anno 1931, Caritate Christi compulsi 1932, Divini Redemptoris 1937; Pius XII., Sertum laetitiae 1939),

pro život státní (Lev XIII., Diuturnum 1881, Immortale Dei 1885, Libertas praestantissimum 1888, Sapientiae christianae 1890, Nobilissima Gallorum gens 1884, Pius XI., S palčivou starostí 1937; Pius XII., Summi pontificatus 1939),

pro život mezistátní (encykly mívové) zvl. Benedikt XV., Pacem, Dei munus 1920; (rozhlásově vánoční poselství Pia XII. 1941),

pro život rodinný (Lev XIII., Arcanum divinae sapientiae 1880; Pius XI., Divini illius magistri 1929, Casti connubii 1930).

2. Příručky a jiná odborná díla:

Reyl F., Jádru křesťanské sociologie, 1914, Sociologie v politice, 1924; Vašek B., Křesťanská sociologie, 1929-33, Z problémů dnešní společnosti, 1926, Rodina XX. století, 1924.

Szymanski A., Zagadnienie społeczne, 1929.

Code social, ²1934; Code de morale internationale, 1937; Rutten G. C., La doctrine sociale de l'Église, 1932, Manuel d'études a de l'action sociale 1930; Antoine, ed. H. du Passage, Cours d'économie sociale, 1921; Cavalera F., Précis de la doctrine sociale catholique, ²1937; Muller A., Notes d'économie politique, I 1928, II 1938; Fallon V., Principes d'économie sociale, ⁵1935; Lallement D., Principes catholiques d'action civique, 1935; Sturzo L., Essai de sociologie, Paris 1935. — Sb. Semaines sociales de France.

Husslein J. The Christian social manifesto, 1933; Furfey P. H., A History of social thought, ²1946; Murray R. W., Introductory sociology, 1946; Ross E. J., Fundamental sociology, 1946; Sturzo L., Inner Laws of Society, 1944; Ryan J. A., Distributive Justice, ³1942.

Bruculeri A., Le dottrine sociali del cattolismo: La giustizia sociale, 1936, La funzione sociale della proprietà, ⁴1944, Il capitalismo ⁴1944, Il giusto salario, ⁴1943, Il lavoro ⁴1944, Lo stato e l'individuo, ⁵1945, Moralita della guerra, ⁴1944, La famiglia cristiana, ⁴1944, L'ordine internazionale, ³1945, Il comunismo ²1945, La democrazia 1946. — Týž, Meditazioni sociali 1944, Meditazioni politiche ³1946. Messineo A., Il diritto internazionale nella dottrina cattolica, ²1944. — Gonella G., Principi di un ordine sociale 1944.

Messner J., Die soziale Frage der Gegenwart, 1935. Schwer. W., Katholische Gesellschaftslehre, 1928. Schilling O., Die soziale Frage, 1929, Katholische Wirtschaftsethik 1933, Christliche Sozial- und Rechtsphilosophie, 1933. Nell-Breuning, Die soziale Encyklika, 1932. Weber-Tischleder, Wirtschaftsethik 1931. — Staatslexikon ⁴1926-32.

3. Vlastní pozorování společenských poměrů a ujasňování si zkušeností z přítomnosti i minulosti v tomto ohledu.

4. Články a zprávy v revuích a v novinách, pokud jsou důležité pro poznání společenských poměrů.

SOCIOLOGIE V BĚŽNÉM SLOVA SMYSLU

I. Sociologie obecná, jak se na př. chápe na světských fakultách, obírá se stejně jako křesťanská sociologie společností. »Snaží se odhaliti základy všeho pospolitého života a objasniti základy společenského styku« (Seligman). Protože však platí za vědu čistě empirickou, ve mnohých rysech se velmi liší od sociologie křesťanské.

1. Obecná sociologie má mnohem užší úkol, protože toliko vyšetřuje sociální jevy a zjišťuje vztahy mezi nimi;

odpadá stránka normativní, a obyčejně též stanovení prostředků a method, jak společenské poměry zlepšovati.

2. Ježto je obecná sociologie vědou čistě zkušenostní, odmítá poznatky, které jí může poskytnouti sociální filosofie a filosofie vůbec.

3. Poněvadž chce býti pouze »vědou«, pouze vědecky zjišťuje fakta, odmítá však o nich pronášeti hodnotící soudy, poněvadž prý by musila čerpati z jiných, nevědeckých zdrojů. Odtud amorálnost obecné sociologie.

4. Jako jiné empirické vědy, obírající se člověkem, stojí obecná sociologie skoro u všech svých představitelů na stanovisku vývojovém.

5. Důsledkem tohoto empirického a vývojového rázu obecné sociologie je, že příkládá všem svým poučkám a sociálním zákonům platnost pouze relativní, nikoli absolutní.

II. Obecná sociologie vykazuje řadu škol, jichž jméno pravidelně vyznačuje, který moment tato soustava zvláště zdůrazňuje a velmi často i přeceňuje na úkor jiných momentů.

Ukázky těchto sociologických škol:

mechanistická: přepíná myšlenku, že společnost je mechanismem, a upřílišně aplikuje na ni zákony mechaniky;

organistická: upřílišňuje myšlenku, že společnost jest organismem;

geografická: přepíná důležitost zeměpisných činitelů;

biologická: přehání ve zdůrazňování vlivu rasy;

sociologická: přeceňuje význam činitelů sociálních, podceňuje důležitost činitelů individuálních;

psychologická: vše vysvětluje psychologickým životem jednotlivců;

ethnologická: všechny sociální jevy by chtěla vysvětlovati životem v pravěku a životem primitivních kmenů;

demografická (ekologická): příliš mnoho chce vysvětlovati hustotou obyvatelstva;

ekonomická: sociální jevy vysvětluje skoro úplně rozdily v hospodářských podmínkách;

behavioristická (dnes převládající v Americe): učí, že všechno chování člověka v individuálním i společenském životě je podmíněno vlivy společenského prostředí.

III. Sociologii se připisuje vysoký význam v současném životě.

1. Nynější doba si uvědomuje mnohem živěji než doby minulé **důležitost společenských poměrů pro jednotlivce a pro celek**; je tedy přirozeno, že chce důkladněji poznati zákony společenského života, a to i za tím účelem, aby tím úspěšněji dovedla ovlivňovati tento společenský život.

2. Dnešní doba je dobou hlubokých společenských otřesů; v dobách katastrof a krisí je člověk nucen pečlivě pátrati po příčinách katastrof a jak jim možno předejiti a je napravit.

3. Filosofie a náboženství jsou pro »moderního« člověka znehodnoceny, nemohou mu proto poskytnouti bezpečného a uspokojujícího a pevného názoru; místo víry v Boha nastupuje humanismus, víra v člověka a společnost. Dále při nynější rozbitosti života v různé obory (na př. specialisace vědy) je potřebí aspoň nějak život uceliti; od sociologie se očekává, že ukojí tuto totalisační potřebu ducha.

4. Mravnost je v moderním životě těžce otřesena až v samých základech. S bolestí to vidí i takoví lidé, kteří nechtějí uznati náboženství za pilíř mravnosti. Obracejí se

tedy na sociologii, aby tím, že umožňuje vhléd do společenských vztahů, se stala oporou mravnosti proti dalšímu rozvratu.

5. Moderní pedagogika ve své bezradnosti v otázce posledního cíle a v otázce ideálu výchovy často vidí v sociologii základní vědu pedagogiky a očekává od ní, že jí dá orientaci v jejích nejzákladnějších problémech výchovy.

IV. Dnešní obecná sociologie má těžké nedostatky.

1. Jest osudné, že »moderní« sociologie se zamítavě staví k filosofii. — Ano, potřebuje člověk k získání správných poznatků i zkušenosti. Ale zkušenost není jediná cesta k tomu. I činností spekulativní, filosofickou můžeme dospět k mnohým důležitým, ba nezbytným poznatkům. Omezovati činnost lidského ducha jen na skutečnost smysly poznatelnou a na její zpracovávání znamená jej mrzačiti, znemožňovati mu rozlet. I činnost filosofická jest činností přísně rozumovou. — Ostatně lidské poznatky se získávají nejen silami čistě racionálními, nýbrž i iracionálními: člověk není odkázán výhradně jenom na to, co mu dodá střízlivý rozum. Je zde na př. intuice; je zde osvětlení nadpřirozené.

2. »Moderní« sociologie vylučuje vše nadpřirozené a chápe vše naturalisticky, laicisticky, monisticky, zkrátka s vyloučením nadpřirozena. Ale svět nadpřirozený a život nadpřirozený jsou skutečnostmi, jak dokazuje apologetika, a není službou pravdě, když tuto skutečnost ignorují nebo dokonce popírají.

3. Zhoubné je stanovisko »moderní« sociologie k náboženství. Mluvívá sice často o náboženství a někdy z důvodů sociálních uznává i jeho nutnost. Nemyslí však tím

nějaké náboženství nadpřirozené, zjevené, nýbrž čistě přirozené. Na př. pro některé je Bůh jen zosobněním společnosti; nejvyšší funkcí náboženství je prý vytvořiti, udržovati a posilovati společenskou solidaritu. Náboženství je prý jen dílem lidské myšlenky; člověk promítá do svého boha neb bohů zvýšené vlastnosti ideálního typu člověka. Náboženství je potřeba, protože propůjčuje mravním příkazům takovou váhu a tak účinnou sankci, jaké nedovede propůjčiti nic jiného. — Jedná se tedy zde o náboženství úplně zesvětštěné, oloupené o nadpřirozený obsah, zcela postavené do služeb pozemských cílů.

4. Jsou i jiné těžké omyly v základních věcech. Svoboda vůle zneuznávána: člověk prý je takový, jaký býti musí; je prostě produktem biologických a sociálních podmínek. Rodina chápána čistě evolucionisticky. Mravnost je jen relativní. Atd.

V. Celkový úsudek: Ve mnohých detailech »moderní« sociologie znamená zisk pro lidstvo. Avšak tím, že v základních otázkách často těžce bloudí, zvyšuje někdy ještě i sama myšlenkový chaos v hlavách.

Opakuji některé klady: Dovedla objeviti mnohé síly a vztahy ve společnosti, které si lidstvo uvědomovalo nedostatečně nebo jen v matných obrysech; umožňuje pozorovati život, zvláště společenský, i po takových stránkách, které dříve pozorovatelům unikaly; umožňuje pronikavější vliv na společnost.

Proto: Obecnou sociologii chceme, jako dobrou vymoženost doby. S radostí vítáme, co je v ní dobrého. Ale nezbytný požadavek je, aby byla budována na správných zásadách. Chyby, jimiž bývá někdy zatížena, rozhodně odmítáme.

DŮLEŽITOST STUDIA KŘESŤANSKÉ SOCIOLOGIE PRO BOHOSLOVCE

I. Důležitost studia křesťanské sociologie byla vyslovena nejvyššími autoritami.

Ketteler: Musíme bojovat za spravedlnost. »Boj je nutný. Důležité však je, abychom bojovali dobře. K tomu však především náleží, abychom dobře rozuměli době a prostředkům a cestám, jichž právě naše doba vyžaduje, abychom v ní mohli bojovat za pravdu a spravedlnost účinně. Každá doba má svůj zvláštní ráz, kdežto veliké principy zůstávají stále tytéž. Kdo tedy nezná zvláštností své doby a žije jen ve velikých principech, ten obyčejně vede své rány do vzduchu a přes hlavy svých vrstevníků.« (Liberalismus, Sozialismus und Christentum, Schriften III. 243.)

Kardinál Bertram: »Potřebujeme jasného porozumění poměrům, bédám a požadavkům doby« (v předmluvě k Schilling, Die soziale Frage, VI).

Dr Bráf: »Při stejném duchu křesťanské nauky a mravních jejích východišť je přece aplikace rozdílná... Pro středí, v němž Církev a její služebníci působí, nezůstává stejno. Žádný pilíř jejích nauk se proto nemění, ale aplikace těchto ve směru mravním minula by se účinkem, kdyby nemohla neb nedovedla náležitě navazovati na životní poměry a zjevy podle dočasné konkrétní podoby a ducha jejich.« (Věstník katol. duchovenstva 25. 9. 1906, 1.)

P. Bureau: »Sociologie musí býti prvotřídní spolupracovnící na velikém díle reorganisace našich moderních společností.« (Introduction à la méthode sociologique, 1923, 149.)

Lev XIII.: »Přejeme si, aby ke konci své výchovy v seminářích kandidáti kněžství byli poučeni, jak se sluší, o papežských encyklikách týkajících se sociální otázky

a křesťanské demokracie.« (K italským biskupům, 1902.)

Pius XI.: »Sociální vědy nejsou v jistém smyslu ničím jiným než rozšířením principů morální filosofie« (k akademikům, 1927).

Pius XI.: Pro svou úlohu, aby mohl vychovávat úspěšné laické apoštoly, »musí dorost kněžský býti řádně vyzbrojen usilovným studiem sociální otázky« (Q. a., 142). K těmto větám encykliky podává Husslein (The Christian Social Manifesto, 1933, 236) komentář: »Zde není o tom pochybnosti, tento slavnostní příkaz se zde ukládá jako svatý závazek na hlavy našich seminářů... S příliš velikým zármutkem musíme pozorovati následky, jež se již projeví v některých státech, protože nebylo takové přípravy a protože chyběla sociální výchova v seminářích... Papežova slova... jsou nesmírně důrazná slova. Tvoří imperativní příkaz, jenž jistě bude zdrojem nevýslovného požehnání.«

II. Katolíci se chovají k sociálnímu učení Církve namnoze netečně — na ohromnou škodu Církve i lidstva.

Pius XI. v Quadragesimo anno, n. 14, stěžuje si do lidí, kteří v Rerum novarum viděli něco sice krásného, ale neuskutečnitelného. Podle Nell-Breuninga je Quadragesimo anno ohrožena tímž nebezpečím, i když je vychvalována a obdivována (Die soziale Enzyklika, 24—25).

»Co pomůže učení papežů, příklad velikých křesťanů (jichž je ostatně stále málo), když tyto směrnice a hnutí nemají uskutečňovatelů, když dokonce většina věřících, zřejmě nebo potají, se staví proti nim. Běda! Svět nesoudí Církev a nauk papežských podle heroického chování několika jednotlivců. Katolická masa je netečná k sociální reformě...« (La vie intellectuelle, 1933.)

Jacques Maritain: »My katolíci musíme napravit mnoho

času žalostně ztraceného. Kolik věcí by na příklad vyhlíželo jinak, kdyby tak asi před šedesáti lety (NB. když vyšel Marxův »Kapitál«) byl to býval nějaký žák sv. Tomáše, který by byl napsal o kapitálu knihu tak rozhodnou, jako byla kniha Marxova, ale založenou na správných zásadách? Běda, naše principy spí, a blud bdí, a je živě činný a smělý! Jinde jsme mluvili o příšerné nedbalosti katolického světa vůči výstrahám Lva XIII. na poli sociálním. V celku vzato a nepřihlížeje k jednotlivcům, kteří zachránili čest, to, jak se zpronevěřil své úloze během posledního století tento svět vzhledem k problémům, které se přímo dotýkaly důstojnosti lidské osoby a křesťanské spravedlnosti, je jeden ze zarmocujících zjevů moderních dějin« (Religion et Culture, 1931, 50).

Komunista Rappaport vytýká kanovníku Desgranges: »Nemáme vám za zlé encykliky; máme vám za zlé opovržení, v němž prakticky encykliky chováte.« (Dabin, L'action catholique, 161.)

III. Studium křesťanské sociologie v seminářích se musí díti s hlediska duchovní správy, spásy duší.

Biskup Waitz: »Sociální otázka v seminářích se musí probírat s hlediska duchovní správy. Bylo by docela pochybené, kdyby se někdo domníval, že se musí v kněžských seminářích probíratí národohospodářská nauka v čistě pozemském smyslu... Studium sociální otázky musí míti nejvyšším cílem: jak uschopniti budoucí kněze, aby za novějších poměrů s úspěchem působili v duchovní správě? Jak budou na př. s to, aby docílili kněžských úspěchů mezi proletariátem? ... To bude možno jen tehdy, když sám byl s těmito poměry obeznámen, a když dovede posouditi, které požadavky, uplatňované dělnictvem, jsou spravedlivé, které povinnosti ve svědomí má zaměstnavatel, které dělník.« (Theol. prakt. Quartalschrift 1930, 247).

S O C I Á L N Í Ž I V O T

JEDNOTLIVEC A SPOLEČNOST

I. Člověk nutně potřebuje dobře vyvinuté společnosti.

»Člověku je od přirozenosti vloženo, aby žil ve společnosti s jinými, neboť nemůže si opatřiti toho, čeho nezbytně potřebuje k životu, ani čeho potřebuje k rozvoji schopností svého ducha, je-li odkázán jenom sám na sebe. Proto Prozřetelnost Boží vložila již do jeho přirozenosti sklon sdružovati se s jinými v rodinu, obec, stát a jiné občanské společnosti; ty jediné mu poskytují možnost dokonalého rozvoje života« (Lev XIII., enc. Immortale Dei).

Jako strom ssaje svou potravu nesčíslnými kořínky z půdy, která jej obklopuje, tak jednotlivec ze svého prostředí, ze společnosti, která jej obklopuje, získává prvky potřebné pro rozvoj těla i ducha. Velmi mnoho lidí duševně i tělesně zakrnělo, poněvadž prostředí, v němž vyrůstali, byla poušť. Mnozí jiní by se zas nebyli dostali tam, kam dospěli, kdyby se jim nebylo dostalo příznivého prostředí.

II. Společnost potřebuje dobře vyspělých jednotlivců.

Čím vyspělejší jsou jednotlivci, z nichž se společnost skládá, tím výše stojí společnost a tím dokonaleji pracuje. Čím ubožejší jsou jednotlivci, kteří tvoří společnost, tím ubožejší jest úroveň společnosti.

III. Není společnost posledním a nejvyšším cílem jednotlivce, nýbrž společnost je prostředkem, aby se řádně mohl vyvinouti člověk. Jinými slovy: není člověk pro společnost, nýbrž společnost je pro jednotlivce.

»Nevytvořila přirozenost společnosti na to, aby v ní člověk měl svůj cíl, nýbrž aby v ní a jejím prostřednictvím nalézal člověk vhodné pomůcky k tomu, aby se mohl státi dokonalým člověkem« (Lev XIII., enc. Sapientiae christianaе). »Stvořitel chtěl společnost jako prostředek, aby se plně rozvinuly osobní a sociální vlohy, které jednotlivci, přijímaje a dávaje, má užítkovati ku blahu svému i všech jiných« (Pius XI., enc. S palčivou starostí). »Lidská společnost je pro člověka a ne naopak« (Pius XI. enc. Divini Redemptoris).

Není určena k věčnému životu společnost jako taková; jsou povolány k věčné spáse duše. Člověk není pouhým kolečkem ve stroji společnosti, kolečkem, které samo o sobě nemá ceny.

IV. Je tedy chybou tak přeceňovati význam společnosti, jako by neodvratně determinovala život jednotlivce, takže by člověk byl pouhým dílem společnosti.

Socialista J. Grave: »Tvrdíme, že člověk není nic jiného než produkt prostředí, a že musíme změnit toto prostředí, chceme-li změnit člověka.«

Stoupenci tohoto determinismu a fatalismu zapomínají, že člověk není ve svém prostředí pouhým passivem, nýbrž že svým rozumem a svou svobodnou vůlí může sám aktivně a tvořivě zasahovati do poměrů.

Proto také člověk nemá resignovaně přijímati vše, s čím mu prostředí přichází; nýbrž má možnost, aby přijímal jen dobré prvky, zlé pak odmítal.

V. Společnost (prostředí) není nějaká mystická moc, nekontrolovatelná, neovládnutelná. Společnost jsou v první řadě lidé. A správně utvářeti lidi znamená ve značné míře vytvářeti prostředí.

Tudíž i za veřejným míněním, které mívá v životě společnosti vysoký význam, stojí konec konců lidé, kteří je tvoří.

Hlavním činitelem v prostředí je člověk; ale jistou důležitost mají i poměry a instituce sociální, kulturní, hospodářské, poměry zeměpisné, klimatické a pod.

Čím vyšší je ve společnosti procento lidí vyspělých a čím více takoví lidé dovedli na sebe strhnouti vůdcovství ve společnosti, tím dokonalejší je pak společnost.

VI. Aby člověk mohl dobře ovlivňovati společnost, velmi mu prospěje, když se dobře obeznámí s psychologickými a sociologickými předpoklady vlivného působení na prostředí.

Nestačí dobrá vůle, když chci dobře ovlivňovati společnost. Když vyžaduje odborných znalostí dobré ovládání složitého stroje, tím více vyžaduje speciálních vědomostí, mám-li dobře ovládati skryté duševní a sociální síly, ovlivňující jednání člověka.

RODINA

SOCIÁLNÍ DŮLEŽITOST RODINY

I. Povšechné sociální zhodnocení rodiny.

»V rodině jsou kořeny a podmínky všenárodní kultury. Rodina je přirozený základ společnosti, v rodině uchovává se souvislost kulturního vývoje, v ní stýkají se nejužší starší generace s mladší — vychovatelé s vychovávanými. Rodina je vlastně prvé místo výchovy, která často stává se směrodatnou pro celý život. Život rodinný je pravou školou mravnosti, lidskosti a lásky k bližnímu. Jen toho národa život má budoucnost krásnou, kde je zdravý rodinný život vyvinut. Životem rodinným je celý mravní život člověka podmíněn« (F. Drtina, Ideály výchovy, Spisy III, 40).

II. Pro které sociální složky a činitele je rodina zvláště nezbytná.

A. PRO DÍTĚ. 1. Manželé dávají dětem život, a život ve světle křesťanství je velikým darem Božím, poněvadž je nutným předpokladem, aby člověk mohl jednou míti bez konce účast ve věčné blaženosti.

2. V křesťanské rodině je nejpříznivější půda pro řádnou tělesnou a především duchovní výchovu dítěte. Bůh dal rodičům pro ten účel jeden z nedrahocennějších darů, otcovskou a mateřskou lásku. Kolektivní výchova a výchovavací ústavy mohou býti jen náhražkou za rodinu.

3. I pro dítě odrostlé bývá řádná rodina nevyrovnatelným udržovatelem v dobru, po případě — došlo-li k neblahému výkyvu — korektivem.

B. PRO MANŽELY. 1. Jedinost manželství (jediný muž a jediná žena; vyloučení mnohomužství a mnohoženství v jakékoli formě) působí, že manželé cele se sobě oddají, a tak dochází k splynutí jich duší, což je vyloučeno, když by některý z nich hledal domnělé štěstí také ještě mimo manželství. Věrnost manželská je tedy jediností silně zabezpečena, a to nejen věrnost ve skutcích, nýbrž i v myšlenkách a žádostech.

2. Čistota křesťanského manželství má za následek, že manželé se chrání jakýmkoli způsobem hověti nezřízené smyslnosti, a tak snáze zachovají si úctu před sebou navzájem; a to je důležitým předpokladem pokoje a štěstí v manželském životě.

3. Lásky manželů působí, že ochotně sdílejí spolu radosti i bolesti, že si navzájem pomáhají v obtížích životních. Křesťanští manželé jsou si zvláště toho vědomi, že mají si býti navzájem podporou nejen ve věcech pozemských, nýbrž i duchovních, že si mají příkladem, modlitbou, napomenutím, radou a jinými vhodnými prostředky vespolek napomáhati k tomu, aby se stále více rozvíjela jejich vnitřní křesťanská dokonalost; jsou si spolehlivou podporou i v nejdůležitější a nejtěžší otázce životní — v dosažení posledního cíle.

4. Řád lásky v rodině žádá, aby manžel byl tam hlavou, manželka srdcem. Manžel ať svou autoritu uplatňuje nikoli jako tyran, nýbrž v duchu lásky. Poslušnost ženy má býti opravdu poslušností; ale poslušností, která je současně důstojná i čestná. Neboť i když se žena podle vůle Boží má muži podřizovati v otázce řízení domácnosti, nemá se mu podrobovati jako bezprávná otrokyně, nýbrž jako pomocnice, která má důstojnost lidskou a křesťanskou stejně vysokou jako manžel; a nesmí poslechnouti, kdyby

jí muž ukládal konati něco, co je hříšné. — Bez takové důstojné, čestné, avšak skutečné poslušnosti je úspěšný rodinný život nemožný.

C. PRO STÁT. »Taková je společnost, jako jsou rodiny a lidé, z nichž se skládá jako tělo z údů.« (Casti connubii 37.) Manželství je »zdrojem a základem rodiny a tedy lidské společnosti«. (Casti Conn. 1.) Rodina je »principium urbis et seminarium rei publicae« (Cicero), zdrojem, z něhož pramení město, a školkou státu.

D. PRO CÍRKEV. Náboženský život mezi věřícími, kněžství, řeholní život vzkvétají tam, kde je kvetoucí rodinný život. Kde chátrá život rodinný, tam chátrá i život náboženský.

III. Svátostnost a nerozlučnost manželství jsou zdrojem zvláštního sociálního požehnání pro rodinu.

SVÁTOSTNOST je velikým ziskem pro rodinu. Neboť svátost stavu manželského nejen rozmnožuje v manželech milost posvěcující, tuto studnici nadpřirozeného života, nýbrž propůjčuje jim — po celou dobu života manželského, když těžkým hříchem sami nekladou překážky — i milost pomáhající pro jednotlivé jejich těžké povinnosti manželské. Tato pomoc nadpřirozená je zvláště cenná, poněvadž manželství ukládá úkoly opravdu velmi těžké, kterých pouhými silami přirozenými mnohdy není možno dokonale zdolati.

NEROZLUČNOST manželství jest vysokou sociální hodnotou.

1. Pro manžely: jest jí usnadněna stálost manželství, která jest nezbytnou podmínkou, má-li vzájemná oddanost manželů býti dokonalá; jinak vždy úzkost před možným zrušením manželství hlodá na manželském soužití;

jest zajištěnější věrnost a čistota manželská; při možnosti rozluky nevěrnost si namlouvá, že při vážných potížích z nevěrnosti vzniklých rozluka může býti východiskem;

je jí chráněna důstojnost manželů a lépe si uvědomují, že cílem manželství především jest, aby si byli podporou v snaze o věčnou spásu;

je jim zárukou, že druhý manžel jich neopustí, kdyby je stihla nemoc, úraz, stáří, vůbec nějaké zlo pozemské.

2. Pro děti: mnohem dokonaleji se pečuje o děti tam, kde nerozlučnost manželství jest zajištěna, než v rodinách, kde je riziko rozluky nebo kde rozluka skutečně byla provedena.

3. Pro společnost jest nerozlučnost zdrojem stability rodinných poměrů a jedním z velmi důležitých předpokladů mravnosti. Naopak rozluky vyvolávají rozháranost nejen v rodinách, nýbrž velmi často i v širší veřejnosti (při skandálních procesích soudních, jež rozrušují čtenářstvo denních listů a jež šíří demoralisaci, poměrně veliké procento tvoří rozvedení a rozvedené).

NEBEZPEČÍ, OHROŽUJÍCÍ SOUČASNOU RODINU

I. Jejich zdroje.

1. Bludné nauky.

a) Naturalismus (laicismus), který vylučuje jakékoli nadpřirozené chápání života. I manželství je pro něj záležitost čistě světská.

b) Individualismus, který nechce počítati se zájmy celku, nýbrž při všem chce vycházeti jenom ze zájmů osobních. Praktický individualismus nutně rozvrací rodinu, po-

něvadž řádný život rodinný znamená stále osobní oběti pro manžely, pro děti, pro rodiče.

c) Etatismus, který chce pravomoc státu co nejvíce rozšířiti a který žárlivě se dívá na Církev, když se má s ní rozdělit o pravomoc nad manželstvím.

d) Socialismus, který v manželském poměru vidí čistě soukromou smlouvu a výchovu dítek prohlašuje za záležitost státní, i co do směru, v jakém má býti dítě vychováno, i co do nákladů s výchovou spojených.

e) Přehánění v emancipaci ženy, které hlásá troji radikální emancipaci: fyziologickou, aby žena směla volně sama určovati, má-li dojíti k početí dítěte či ne; sociální, aby měla v rodině plné právo sebeurčení; hospodářskou, aby i o majetkových věcech si rozhodovala docela nezávisle na manželu a rodině.

f) Vývojové a ethnologické hypotézy: domnělý vývoj manželství od nejnižších forem je prý důkazem, že manželství je dílem čistě lidským.

2. Hospodářské a sociální poměry.

Rodina přestala býti z velké části činitelem také výrobním, a stala se v převážné části případů hospodářskou jednotkou toliko spotřební. Pro ženy a dívky v rodinách úřednických, zřízeneckých a dělnických velmi často není tolik práce v domácnosti, kolik jí pro ně bylo v rodinách řemeslnických, obchodnických a zemědělských. — Vydělávající členové rodiny — na př. syn, dcera — mají umožněnu větší nezávislost na rodině, poněvadž pracují mimo dům. — Spolkové a vůbec sociální zájmy zdržují členy rodiny často mimo domácnost a velmi často působí odstředivě na život rodinný. — Rekreační potřeby, které dříve bývaly převážně ukojovány v rodině, jsou nyní ukojovány z velké

míry ze zdrojů kolektivních: divadla, kina, život v letních táborech atd.

3. Mravní situace.

Došlo k uvolnění mravnosti po nejrozmanitějších stránkách. Toto povážlivé rozšíření všeobecného amoralismu nutně vrhá stíny i na život rodinný, protože řádný život rodinný, vyžadující stálých obětí, předpokládá značně vysoký stupeň mravnosti, právě tak, jako zase vyspělý život rodinný je účinnou pomůckou pro povznesení mravnosti.

Zvláště pak k poklesu života rodinného vede pokles morálky pohlavního života. Neboť pohlavní pud je jedním z nejmocnějších pudů, a nevázanost v tomto ohledu nutně má osudné následky v životě rodinném. — Na druhé straně pohlavní pud vidí v přísných zákonech rodinného života obtížnou brzdu a hledí ji co nejvíce rozlámati. A tak touha vyžítí se a co nejvíce užítí působí velmi rozvratně na rodinu.

II. Způsob, jak se tyto rozvratné vlivy šíří.

Životem a příkladem prostředí; divadlem, kinem, novinami (články a zprávami ze soudní síně o skandálních procesích), romány, rozhlasem, ilustrovanými časopisy; propagandou antikoncepčních prostředků.

Ve jménu vědy; ve jménu osobního štěstí; ve jménu státu, aby nedošlo k přelidnění; ve jménu rozumu, který má regulovati vše; ve jménu vyšší mravnosti; ve jménu práv ženy.

V ČEM SE ROZVRAT RODINY PROJEVUJE

I. Vyhýbání se skutečnému manželství pod titulem »nové formy manželství«.

»Podle povahy a sociální police manželů dojde k diferenciaci manželství, to jest k více různým formám, místo dnešní formy jednotné.« (O. Machotka.) Dnes někteří manželští reformátoři »vymyslili si nové formy manželství, lépe prý přizpůsobené nynějším potřebám lidí a časovým poměrům: . . . manželství na čas; manželství na zkoušku; manželství kamarádké, které si osobuje plnou manželskou volnost a všechna práva manželská, vyjímaje nerozlučitelnost a s vyloučením potomstva, leda že by strany později pozměnily své soužití v plnoprávné manželství«. (Casti Connubii 52.)

Přes moderní jména není takové »manželství« s hlediska víry ničím jiným, než co se dříve označovalo poctivě výrazem »smilstvo«, »konkubinát«.

II. Hříchy v manželství proti potomstvu.

A. Zamezování početí.

1. Skutečnost. Prudké ubývání porodů (v Čechách bylo živě narozených na 1000 obyvatel roku 1871 — 38.6, 1881 — 36.9, 1901 — 34.1, 1911 — 27.6, 1923 — 22.5, 1928 — 18.8, 1932 — 16.8, 1933 — 15.6, 1934 — 15.1, 1935 — 14.2).

Přibývání počtu manželství s 2 dětmi, s jedním, manželství bezdětných. Bezdětné manželky zaměstnané v úřadech, ve školství, vůbec ve výdělečném zaměstnání.

2. Starosti, jak zabezpečiti dětem lepší budoucnost. Starost o zdraví matky. Eugenické snahy. Touha opatřiti si požitky, ale odmítání břemen z něho vyplývajících. Propaganda novomaltusiánská.

3. Posouzení. »Jakékoli manželské obcování, při němž jest olupován úkon úmyslným zásahem lidí o svůj přirozený účinek, to jest dáti život dítěti, jest prolomením zákona Božího a přirozeného, a ti, kdo se dopustili něčeho takového, poskvřňují své svědomí těžkou vinou.« (Casti Conn. 57.) Zamezovati početí ať onanismem, ať používáním prostředků antikoncepčních, je těžkým ohrožením tělesného i psychického zdraví manželky. Manžel jí snadno ztrácí potřebnou umírněnost. Národ je připravován o dorost.

Nezaměstnanost neznamená, že by nebylo dosti statků pro rostoucí obyvatelstvo, nýbrž že není správná distribuce těchto statků a že racionalisace v hospodářském životě se uplatňuje jednostranně, bez zřetele k jiným důležitým potřebám života. Kdyby v této věci lidstvo plně splnilo svou povinnost, poznalo by, že »natura non deficit in necessariis« (sv. Tomáš Akv., C. Gent. 3, 129) — příroda neklame v nezbytnostech.

Je dovoleno manželům, aby dobrovolnou dohodou buď na kratší nebo na delší dobu se zřekli manželského obcování. Rovněž je dovoleno, aby spolu obcovali z vážných důvodů jen v takových obdobích, v nichž početí je buď vyloučeno vůbec nebo je aspoň pravdě nepodobné (periodická neplodnost; metoda Knaus-Oginova).

B. Vyhnutí plodu.

1. Situace. V ČSR. odhadoval již v r. 1929 prof. dr. Rubeska počet umělých potratů na 100.000 ročně. Potrat proniká stále více do všech vrstev obyvatelstva, i do vrstev nejnižších; »vžívá se«, velmi mnoho lidí nevidí v něm již nic mravně závadného. Veliká propaganda, aby radikálně byla zmírněna ustanovení par. 144—151 Trestního zákona ČSR.

2. Uváděné důvody. Ohled na zdraví a život matky. Hospodářské obtíže rodiny. Touha dopomoci dítěti již zrozenému k lepšímu sociálnímu postavení. Strach před předlidněním. Někdy: Jsem si příliš vědom odpovědnosti k dítěti zrozenému; raději méně dětí a dobře je vychovati. Emancipované ženy: právo sebeurčení.

Důvody, jak je na ospravedlnění potratu třídí lékaři: Indikace lékařské, sociální, hospodářské.

3. Posouzení. Přímé záměrné vyhnání plodu je vražda: »Jaký důvod mohl by někdy nějak ospravedlniti přímou vraždu nevinného? Neboť běží zde o vraždu. Ať již je spáchána na matce nebo na dítěti, je proti příkázání Božímu a proti hlasu přírody: »Nezabiješ!« (Casti Conn. 64.)

»Je povinností státní moci chrániti vhodnými zákony a tresty život nevinných, a to tím více, čím méně se dovedou brániti ti, jejichž život je ohrožován; mezi ně patří ovšem na prvním místě dítky v lůně mateřském.« (Casti Conn. 67.)

Když se myšlenka potratu »vžila«, nabývá lavinovitého rozsahu a vzrůstu.

Každý potrat, i secundum legem artis prováděný, je vážným risikem pro ženu. V Paříži ročně na 9.000 žen přichází potratem o život.

C. Sterilisace.

V »kulturních« státech prováděna z důvodu, aby se mezilo početí, buď na čas nebo trvale. V některých státech, zvláště v Německu, nařízena pro jisté případy zákonem, při zločincích nebo z důvodů eugenických.

»Lidé nemají nad údy svého těla jiného práva a moci, než používati jich k jejich přirozeným účelům a nesmějí je zničiti nebo zmrzačiti nebo jinak je učiniti nezpůsobilými pro jejich funkce, leda kdyby nebylo možno jinak se

postarati o blaho celého těla.« »Veřejné úřady nemají žádné přímé moci nad údy svých poddaných; proto nikdy ani z důvodů eugenických ani z jakýchkoli jiných příčin nesmějí přímo ublížiti tělu a sahati na jeho neporušenost, když není zde viny a není příčiny k tělesnému trestu.« (Casti Conn. 70, 71.)

D. Nedostatky výchovy rodinné.

Rodiče bývají v dost četných případech zaměstnání svým povoláním mimo domácnost, takže vychovatelská práce jejich je podstatně omezena. Různé výchovné instituce kolektivní, veřejné i soukromé, hledí často na sebe strhnouti nepřiměřeně veliký podíl na utváření povahy dětí. Mnozí rodiče sami z nedbalosti nevěnují výchově dosti zájmu.

Následek: mnohé dítě není dostatečně připraveno na řádné splnění životních úkolů pozemských. Tím méně ještě je připraveno pro pronikavé úsilí o cíl nadpřirozený. Značné rozšíření mravní slabosti mezi mládeží.

Podrobněji viz v enc. Divini illius Magistri.

III. Hříchy v manželství: proti druhému manželu.

1. Nevěrnost manželská, pěstující styky s osobami třetími, vychvalovaná a zkrášlovaná v divadlech, románech a pod.

»Ušlechtilá mysl čistých manželů opravdu s opovržením odmítá tyto výmysly jako lživé a hanebné.« (Casti Conn. 74.) Přirozený zákon hlasem svědomí nevěru odsuzuje. Potvrzuje to slovo Kristovo: »Každý, kdo hledí na ženu, aby ji požádal, již zcizoložil s ní ve svém srdci.« (Mat. 5, 28.)

2. V řádu lásky: omezování vzájemné pomoci na potřeby pouze pozemské a netečnost k nadpřirozeným potřebám

druhého z manželů a dětí. Někdy budování manželství na pouhé smyslné náklonnosti.

3. Rozvrat způsobený důsledným uplatňováním sociální a hospodářské emancipace manželky a dětí.

IV. Proti svátostné povaze manželství.

A. Občanské manželství křesťanů.

Bývá prohlašováno za rovnocenné manželství církevnímu. Ve mnohých státech se usiluje, aby bylo prohlášeno i pro katolíky za závazné.

Občanské manželství u katolíků není před Bohem vůbec pravým manželstvím. Manželé se jím olupují o nepostradatelné milosti. Manželství bývá tak zbavováno své důstojnosti: obraz spojení Ježíše Krista s Církví.

B. Manželství smíšené.

Je neštěstím pro děti, protože velmi často vyrůstají v náboženské lhostejnosti nebo přímo v odvratu od katolictví. Je neštěstím pro manžely, protože snadno dojde k ochladnutí víry u katolíka, anebo duše manželů nemohou splynouti, poněvadž v otázkách tak ovlivňujících celý život, jako je náboženství, je mezi nimi propast.

C. Rozluka manželská.

1. Situace. Rozluka je na stálém vzestupu. Na 100.000 obyvatel připadalo v Čechách rozluk r. 1919 — 24.6, 1924 — 50.4, 1928 — 50.0, 1931 — 54.4, 1934 — 59.8, 1936 — 75.5, v Čechách a na Moravě bez pohraničí 1943 — 87.7, 1944 — 93.7, 1945 — 97.6. Celkem v Čechách a na Moravě rozloučeno r. 1937 — 4.837 manželství, 1945 — 7.898. —

Rozluka silně proniká i do vrstev lidových. Vzrůstá s rostoucí bezdětností (v r. 1945 bylo z rozloučených man-

želství 49.2 % bezdětných, s jedním dítětem 33.8 %, se dvěma 13.2 %, se 3 dětmi 2.6 %, se čtyřmi a více dohromady jen 1.2 %.)

2. Zhoubné následky rozluky: pro děti; pro manžely a zvláště pro manželku; pro společnost. (Viz Casti Conn. 95-98).

»Rozluka činí manželské svazky nespolehlivými; oslabuje vzájemnou lásku; nebezpečně podněcuje k nevěře; škodí výchově a vzdělání dětí; nese s sebou příležitosti k rozvratu rodiny; rozsévá semena svárů mezi rodinami; zmenšuje a snižuje důstojnost žen, které upadají v nebezpečí, že budou opuštěny, až posloužily vášni mužů. Poněvadž pak nic tolik nenapomáhá k ničení rodin a k rozkladu států jako zkáza mravů, je na snadě, že nesmírným neštěstím pro rodiny a státy jsou rozluky, které mají svůj vznik ve zkáze mravů, a jak učí zkušenost, dokořán otevírají brány ještě pořádnější zkáze mravní v životě soukromém i veřejném. A ukáží se nám tato zla ve světle ještě mnohem nebezpečnějším, uvážíme-li, že není uzdy tak pevné, která by dovedla rozluku jednou povolenou udržeti v určitých nebo předem stanovených mezích. Neboť veliká je moc příkladu, a ještě větší je moc vášně; ty budou stálou pobídkou, aby touha po rozluce, pořádně dále se rozlévajíc, zachvacovala stále větší počet lidí, jako nemoc šířená nákazou, jako příval vod, který se valí po polích a vše zaplavuje.« (Lev XIII., enc. Arcanum, Lettres I 98.)

3. Pomoc v krajních případech. Když opravdu soužití manželské je nemožné, pro takový krajní případ stačí nikoli rozluka, která chce zrušit svazek manželský, nýbrž rozvod, jenž umožňuje, aby manželé odděleně od sebe žili.

PROSTŘEDKY, JAK POVZNĚSTI MANŽELSTVÍ

Je možno, aby i nyní, za všech těchto obtíží, manželství odpovídalo plně ideálu Bohem stanovenému. Jednak je ještě i nyní mnoho lidí dobré vůle, kteří jsou pevně odhodláni přikázání Boží

zachovávatí. Jednak platí — jako o všech bludech, v nauce i mravech — i o manželství slovo Ducha svatého: *Sanabiles fecit Deus nationes orbis terrarum* (Moudr. 1, 14). Ale ovšem je nutno s opravdovostí používatí potřebných prostředků.

A. Prostředky mravní.

1. Ideu manželství, jak ji stanovil Bůh, ať mají křesťané stále ve vědomí, a ať si ji v její nadpřirozenosti ve svém vědomí stále obnovují rozjímáním, četbou a jinak.

2. Ve všech důležitých otázkách, týkajících se manželství, nechť se manželé podřizují učení Církve.

3. Je nutno pěstiti opravdový náboženský život, aby duše všechna svá hnutí ovládala podle příkazů Božích. Duši, která se ochotně podrobuje Bohu, nebude nemožna tato vláda nad hnutími tělesnými. Modlitbou nechť si získává potřebnou nadpřirozenou milost. Neboť přirozené prostředky samy k ovládnutí vášní nestačí, aspoň ne u veliké části lidí.

4. Je nutno šířiti správnou nauku o manželství. Jako blud je šířen s velikou horlivostí a důmyslně, se stejnou horlivostí a důmyslem nutno propagovati učení o vznešeném křesťanském manželství. — Tím se ovšem nemyslí moderní podrobné sexuální poučování, které spíše do neřestí uvádí, než od neřestí odvrací.

5. Připravení na manželství nechť jsou ti, kdo chtějí do něho vstoupiti. Hned od dětství nechť jsou v nich pěstěny ctnosti, které jsou v manželském životě důležité. Ať — nejlépe na stavovských exerciciích — jsou informováni o povinnostech, které na sebe vezmou. Volbu snoubence nechť vykonají po zvláště zralé úvaze.

B. Prostředky hospodářské.

1. Mladí lidé mají záhy spořivostí a pílí klásti základy

k tomu, aby jejich rodina, až ji založí, byla zajištěna i hospodářsky, pokud je to možno.

2. Společnost má býti uspořádána hospodářsky tak, aby příčinnivý a spořivý otec vydělal tolik, kolik stačí na výživu rodiny, aby tedy žena nebyla nucena k výdělečné činnosti mimo domácnost (rodinná mzda):

3. Je velmi dobré, když si katoličtí manželé a rodiče vytvoří i svépomocné organizace pro zajištění zájmů rodinných, obdobně jako jsou zřízeny na př. za účelem získání prostředků na pohřeb spolky pohřební.

4. Když je rodina v bídě, z níž si sama nemůže pomoci, je povinností ostatních katolíků a zvláště zařízení charitativních, aby jí podle svých sil pomáhali. Kde nestačí prostředky soukromníků, tam musí sociální péčí zasáhnouti i stát.

C. Státní péče o rodinu.

1. Stát nesmí svým zákonodárstvím rušivě zasahovati do rodinného života a nesmí si osobovati práv, která Bůh svěřil rodině. »Rodina byla dříve než stát« (R. N. 10). Je tedy osudné, když na př. stát daň z dědictví vystupňuje tak, že je to spíše částečná konfiskace, když školu příliš staví do popředí na úkor rodiny a pod. — Naopak vše má stát podporovati a pěstiti, co je příznivé rozkvětu rodinného života.

2. Stát má k blahu rodiny pracovati svorně s Církví. Proto má respektovati zákonodárství církevní, týkající se rodiny a manželství.

3. Stát ať vybuduje zařízení na podporu rodiny, především příspěvky na podporu rodiny s dětmi a zvláště s četnými dětmi, daňovou politiku příznivou rodině a p.

STÁT

POJEM, NUTNOST A ÚKOL STÁTU

I. Pojem. Stát je společnost pod jednotnou autoritou, vybavená svrchovanou mocí příkazovací a donucovací, mající za účel obecné pozemské blaho a pokud možno vlastníci určité území.

II. Nutnost. Aby člověk žil ve státě, to je potřebou lidské přirozenosti.

»Lidská přirozenost nese s sebou požadavek, aby člověk žil ve státě. Neboť protože by si nemohl opatřit v osamocení to, co je pro něj nezbytno k slušnému živobytí, k rozvoji tělesných i duševních schopností, Bůh zařídil, že se člověk rodí do rodiny a do státu, který jediný dovede skýtati v dokonalé míře to, čeho je potřebí k živobytí, jež by plně vyhovovalo« (Lev XIII., enc. Immortale Dei, Lettres II. 18).

Nesprávnou je tedy nauka anarchismu, který chce, aby každý člověk si žil, jak sám chce. To je možno u primitivů a ve výjimečných ojedinělých případech; pro celek lidstva však za nynějších sociálních poměrů to možno není.

Prakticky neuskutečnitelnou jest i myšlenka internacionalismu, aby zmizely všechny hranice států a bylo jen jediné lidstvo. Každý celek musí býti nějak spravován, a i kdyby na čas k takové světové republice došlo, rozdělila by se pod tlakem nezbytnosti v menší správní celky. Neboť potřeby různých územních celků jsou velmi rozmanité.

III. Úkolem státu je pečovati o obecné pozemské blaho.

1. Stát není ničím více než služebníkem a nástrojem k docílení obecného blaha. Je tedy zvrácením správného řádu nauka antická, znovu oživující v hegelianismu, fašismu, hitlerismu atd., že stát jest nejvyšší, nejsvětější věcí na světě, před kterou musí ustoupiti vše, i spása duší, i Církve, která smí žádati vše, která nemůže býti omezena žádnými jinými ohledy (statolatrie).

2. Stát má pečovati o obecné blaho. Nemá práva dělati, cokoli by se mu zezdalo. Při všem musí sledovati blaho celku. Kdyby tedy vláda se zvrhla ve svévoli nebo tyranii, nebo kdyby vláda — nedbajíc spravedlnosti distributivní — některé složky stranicky favorisovala a k jiným se chovala macešsky, to by nevedlo k obecnému blahu a takový stát by nesplnil svého přirozeno-právního poslání.

3. Má pečovati o obecné blaho. Bylo by zvrácením Bohem daného řádu, kdyby na příklad představitelé státu viděli ve svém vedoucím postavení jen výsadu, aby mohli sami sebe nebo svou rodinu nebo své straníky nebo svůj stav obohacovati na úkor celku.

4. O obecné blaho pozemské se stará stát. Pro péči o blaho duševní, nadpřirozené jest Bohem ustanovena Církve. Poněvadž však náboženský život je možný jen, jsou-li splněny i jisté předpoklady v řádu přirozeném a pozemském, napomáhá dobře zřízený stát nepřímou i k dosažení blaha nadpřirozeného.

IV. Péče o obecné zevnější blaho zahrnuje v sobě dvojí prvek: ochranu právního řádu ve státě a pozitivní péči o obecné blaho.

Obecné blaho jest »souhrn všech podmínek, nutných k tomu, aby co možná všichni příslušníci státu svobodně a svou

vlastní činností mohli dosíci svého pravého pozemského štěstí«. (Cathrein, Moralphilosophie, II, 519.)

Toto obecné blaho žádá v prvé řadě, aby zabezpečen byl právní řád, t. j. aby každý měl ve státu ochranu svých práv. — Ve státě, v němž vládne právní nejistota, vzniká neklid, rozvrat, ta neb ona forma pěstního práva.

Stát však má pracovati o obecné blaho i pozitivně. To jest má sám iniciativně a jako aktivní činitel opatřovati takové statky — hmotné i duchovní — pro lidstvo, kterých by jednotlivci nebo menší svazky nemohli opatřiti. V jaké míře má stát takto pozitivně pracovati o obecné blaho, to je velmi rozdílné podle potřeb času, místa, stupně, kultury.

V. Stát není na to, aby se staral o všecko. Co mohou pro pozemské blaho vykonati jednotlivci nebo menší společnosti, ať stát přenechá jim.

Proto nesmí stát těchto ostatních sociálních prvků a organismů stlačovati do bezvýznamnosti nebo je ničiti.

Subsidiárnost pozitivní péče státu ve mnohých oborech péče pozemského blaha.

VI. Není dvojí morálky, jedna pro soukromé osoby, druhá pro stát. Nýbrž týž mravní řád, kterému podléhají jednotlivci, je závazný i pro státy.

»Když běží o zájmy národa, každý skutek, sebevíce se přičící normám, je považován za mravně dovolený; takže čin, který by byl považován podle úsudku všech za špatný, kdyby se ho dopustili lidé soukromí, je považován za poctivý a za chvályhodný, když je spáchán v zájmu vlasti.« (Pius XI., Caritate Christi compulsi, AAS 1932, 179.)

Když lež, věrolomnost, křivda a pod. jsou nemravností v soukromém životě, jsou nemravností i v životě státním.

Macchiavelism bývá v teorii odsuzován, ve skutečnosti však velmi často praktikován.

VII. Stát není dočasná vláda, nýbrž vláda je jen dočasným orgánem státu, jenž je něco trvalého. Proto povinnosti převzaté státem podržují svou závaznou platnost i tehdy, když vláda státu byla vystřídána vládou jinou.

APLIKACE PRINCIPŮ O ÚKOLU STÁTU V NĚKTERÝCH ZVLÁŠTNÍCH PŘÍPADECH

O kompetenci státu v životě hospodářském pojednáno podrobně na jiném místě v této knize.

I. Je nepřírozené a nemravné, když jednatel je pohlcován státem nebo je redukován na pouhé kolečko ve stroji (socialismus; fašismus).

Jednak touha po svobodě je v člověku příliš mocná, takže nesnese trvalého a všeobecného zotročení. Jednak však společnost olupuje se o velmi důležitý a nezbytný předpoklad obecného blaha — o osobní iniciativnost a vyspělé vědomí odpovědnosti.

II. Stát nesmí zbytečně zkracovati ani práv rodinných. Neboť rodina byla Bohem samým obdařena jistými přirozenými právy, na něž nikdo, ani stát, nemá práva sahati.

»Rodina — dbajíc arci mezi, které jsou jí určeny jejím vlastním úkolem — má při nejmenším stejná práva jako stát při volbě a používání prostředků, jež jsou jí nezbytny k existenci a spravedlivé svobodě. Řekli jsme »při nejmenším stejná«, protože rodina i pojmově i dějinně je dříve než stát, a proto též její práva a úkoly byly dříve a jsou přirozenější než práva a úkoly státu.« (Rerum novarum 10.)

»Otcovská moc je takového rázu, že státem nesmí být ani zničena ani pohlčena, protože má zrovna též původ a zdroj jako lidský život.« (Rerum novarum 11.)

III. Zvláště v otázkách výchovy musí stát rodičům ponechat vliv. Je proti přirozenému řádu, když stát školstvím chce se zcela zmocnit duše dítěte.

»Od přirozenosti mají rodiče právo vychovávat ty, které zplodili, a s tím právem jest spojena povinnost, aby výchova a výuka dětí byla v souladu s cílem, pro něž děti přijali jako dar Boží. Proto musí rodiče vši silou a pevně potírat každou nespravedlnost v tom směru, a všemožně se zajistit, aby jim zůstala moc vychovávat děti jak se sluší po křesťansku a hlavně moc neposílat děti do škol, v nichž jsou v nebezpečí, že by nasákly zhoubným jedem bezbožnosti.« (Lev XIII., Sapientiae christianae, Lettres II, 294. — Pius XI., Divini illius magistri, český překl. 1947, 17.)

IV. Stát nesmí znemožňovat působnost ani dobrovolným sdružením, není-li jejich činnost nebezpečná mravnosti nebo obecnému blahu.

Potřeby lidí jsou velmi rozmanité, a jednotlivec nebývá vždy s to, aby je sám jediný ukojil. Jenom tehdy může je v takových případech ukojiti, spojí-li se s jinými za týmž cílem. Mohou tedy být takové dobrovolné společnosti ziskem pro celek. — Kdyby arci dobrovolná sdružení sledovala cíle špatné, nemravné, státu nebo jednotlivcům nebezpečné, pak by stát, strážce obecného blaha, jednal docela správně, kdyby jim působnost znemožňoval nebo je i vůbec rušil.

»Ačkoli soukromé společnosti jsou ve státě a jsou takřka jeho částmi, tak přece nemá stát, všeobecně a o sobě vzato,

právo znemožňovat jejich existenci. Neboť člověk má přirozené právo tvořit soukromé společnosti; je pak posláním státu, aby byl přirozenému právu záštitou, nikoli aby je ničil.« (Rerum novarum 38.)

V. Je krátkozrakostí mysliti, že nejlepším poměrem mezi Církví a státem jest odluka Církve a státu, nebo dokonce zotročení Církve státem. Poměrem pro všechny zúčastněné nejpožehnanějším je blahovolná spolupráce mezi státem a Církví.

»Bůh rozdělil starost o lidstvo mezi dvojí moc, totiž církevní a státní; prvá má spravovat záležitosti božské, druhá lidské. Každá z nich je ve svém oboru nejvyšší; a každá má určité hranice, stanovené její povahou a jejím nejbližším účelem.« (Lev XIII., enc. Immortale Dei, Lettres II, 26.)

»Bylo vůlí zakladatele Církve Ježíše Krista, aby posvátná moc byla odlišná od moci státní, a aby každá z nich mohla vyřizovat své úkoly svobodně a bez překážky; s tím však dodatkem, který je výhodný pro obě a který jest i v zájmu všech lidí, aby totiž mezi nimi byla shoda a svornost... Bude-li mezi posvátnou mocí Církve a mocí státní přátelská dohoda, nutně budou z toho mít prospěch obě. Vzroste vážnost státu, a pod vedením náboženství bude jeho rozhodování a správa vždy jen spravedlivá; Církvi však přibude záštity a ochrany, která jest ziskem pro obecné blaho věřících.« (Lev XIII., Arcanum, Lettres, I, 102.)

VLADAŘSKÁ MOC

I. Není možno, aby existoval stát bez autority.

Někdo musí odstředivé síly jednotlivců pořádati tak, aby pracovaly o společné cíle; musí potlačit snahy jednotlivců

rušící tuto práci, musí i trestati jednotlivce, kteří sahají na práva jiných.

Člověk nemůže se plně vyvinouti než ve společnosti. »Proto Bůh to zařídil tak, že člověk rodě se vstupuje ve společenství rodinné a v soužití státu, jenž jediný dovede dokonale poskytnouti to, čeho je k životu potřebí. Poněvadž však nemůže existovati žádná společnost, není-li v ní někoho, kdo všecky vede a k společnému cíli všechny vybízí stejnými podněty, z toho vyplývá, že stát potřebuje autority, která by jej řídila.« (Lev XIII., Immortale Dei, Lettres II, 18.)

II. Jen autorita, která má svůj zdroj v Bohu, může splnit tuto úlohu.

Autorita musí mít právo zavazovati i ve svědomí; kdo však může zavazovati ve svědomí, leda kdo přichází ve jménu Božím? Autorita musí míti právo i tresty donutiti vzpurné ke splnění povinnosti; avšak jak může člověk trestati jiného, jenž je stejné přirozenosti a stejné důstojnosti před Bohem jako je sám?

Jen Bůh, Pán všeho, i lidí, dovede člověku propůjčiti tuto vladařskou moc.

»Stát potřebuje autority, která by jej řídila; a ta musí míti svůj zdroj v přirozenosti a tedy v Bohu. Má tedy vladařská moc sama o sobě svůj zdroj jedině v Bohu. Neboť jediný Bůh je v pravém slova smyslu jediným pánem světa, a vše, co existuje, musí mu býti poddáno a mu sloužiti; a tak všichni, kdo mají právo vládnouti, nedostávají ho odjinud než od Boha, onoho nejvyššího zřídla, z něhož vše vyprýštilo: Není moci než od Boha.« (Lev XIII., Immortale Dei, Lettres II, 18.)

Ve světle této pravdy jasně se jeví nesprávnost učení,

kteří od dob francouzské revoluce se houževnatě udržuje mezi státníky a namnoze přešlo i do ústavních listin, že totiž všecka moc je z lidu, že vladaři nejsou leda zmocněnci, delegáti lidu a jsou toliko vykonavateli jeho vůle.

III. These, že vladařská moc je z Boha, neznamená, že by Bůh v každém případě zvláštním zásahem propůjčoval představitelům státní autority jejich moc, jako na příklad když zvláštním zásahem ustanovil krále nad Izraelem.

Ani jediný významnější žijící theolog nechápe dnes onoho známého »Z Boží milosti« v tomto smyslu, že by Bůh sám speciálním zásahem povolával vladaře. To by znamenalo, že by při každém přenesení takové moci Bůh zvlášť a mimořádně — tedy: zázračně — zasáhl po každé do přirozeného dění. Ale je proti zásadám theologie vysvětlovati pomocí zázračného zasahování Božího, co lze vysvětliti přirozeně.

Vysvětlení starších scholastiků reprodukuje s mnohými doklady Elter S. J., Compendium Philosophie moralis, 1934, 189—234, zvl. 234: Bůh vložil v duši člověka potřebu autority. Jak však má býti tento požadavek uskutečněn konkrétně, to přenechal rozumu a svědomí lidí. Na tom tedy, jak autorita je konkrétně uskutečněna, kdo je jejím nositelem, vykonává-li ji úplně sám či za spolupráce jiných, na tom spolupracoval i lidský rozum. Ale přesto — poněvadž Bůh je původcem přirozenosti a přirozenost celou svou podstatou, aby mohla splniti na světě své poslání, žádá autority — můžeme plným právem říci, že autorita je z Boha.

Obdobně pozitivní zákony: jsou dílem lidí, ale svou závaznost mají z Boha, a plným právem říkáme: pozitivním zákonem zavazuje mne Bůh. — Obdobně také: soukromé vlastnictví.

IV. Poněvadž autorita je z Boha, jsou občané jejími zákony a nařízeními povinni se řídit, a to nejen zevně, nýbrž i ve svém svědomí.

Když autorita není zpevněna věrou, že jejím zdrojem je Bůh, pak je její posice chabá; neboť pouze lidská důvěra v účelnost a rozumnost autority je v dobách těžkých pokušení, zvláště běží-li o pokušení kolektivní, nedostatečnou oporou.

V. Nařizuje-li autorita něco, co je proti zákonu Božímu nebo přirozenému, přestává povinnost poslouchati.

Vladařská autorita má svou moc od Boha; ale propůjčil ji Bůh jen na to, aby se prospívalo obecnému blahu, a to může býti jen v mezích zákona Božího a přirozeného. Zneužívati vladařské moci k vydávání příkazů příčících se zákonu Božímu a přirozenému jest překračovati kompetenci propůjčenou. Tím se vladařská moc ocitá mimo obor, na nějž se vztahuje její právo: proto také odpadá pro podřízené povinnost poslouchati.

Když by autorita nařizovala něco mravně nedovoleného, nesmělo by se jí poslechnouti — i kdyby pro občana mělo toto neuposlechnutí za následek nejkřutější pozemské tresty — v těchto dvou případech: když by poslechnutí znamenalo pohanu náboženství (in odium religionis); nebo když by nařízená věc se přičila zákonu přirozenému nebo pozitivnímu Božímu. V případech ostatních by se smělo poslechnouti špatného zákona tehdy, když by neuposlechnutí bylo spojeno s příliš velikými zly.

VI. Bouřiti se proti zákonné vrchnosti, vyjímajíc případy nesnesitelného útisku, je proti mravnímu řádu.

»Opovrhovati zákonnou vrchností je právě tak nedovolen jako vzpírat se vůli Boží; kdo se proti ní staví, řítí se samochtě do záhuby. Proto odmítati poslušnost a v důvěře v davy hnáti věc do vzpoury je zločinem nejen proti důstojnosti lidské, nýbrž i proti velebnosti Boží« (Lev XIII., *Immortale Dei*, *Lettres II*, 20.)

»Všichni jednotlivci mají přijati zřízenou vládu a nemají — vyjímaje zákonitými cestami — se pokoušeti o nic, aby ji svrhli nebo aby změnilí vládní formu. Přiznati jednotlivcům právo násilně se postavití ať již proti vládní formě ať proti vládnoucím osobám, znamenalo by trvale nastolití ve státě rozvrat a revoluci. Pouze nesnesitelná tyranie nebo křiklavé šlapání nejevidentnějších základních práv občanstva dávají právo k revoluci, a to ještě jenom za předpokladu, že všechny ostatní prostředky k nápravě se ukázaly neúčinnými.« (Code social 41.)

VII. Když byla zřízena nová vláda a nebylo by možno ji svrhnouti bez těžkých občanských válek, jsou občané ve svědomí zavázáni se jí podrobiti jako opravdové autoritě.

Takovým podrobením se neprohlašuje, že převrat se stal cestou mravně dovolenou.

»V podobných případech novota spočívá pouze v politické formě státní moci, nebo ve způsobu, na koho a jak se teď tato moc přenáší; ale moc státní vzata sama o sobě zůstává nedotčena. Ta zůstává neproměnnou a úctyhodnou; neboť chápe-li se ve své podstatě, pak je zřízena a je nutno, aby pečovala o obecné blaho, o tento nejvyšší cíl, pro nějž lidská společnost vůbec vzniká... Tudíž když nová vláda, která je představitelem této neproměnné moci, byla ustavena, uznati a přijmouti ji je nejen přípustno, nýbrž potřebno, ba je to dokonce povinností, vzhledem na potřeby

obecného blaha, které ji vytvořily a ji udržují. A to tím více, protože vzpoura zapaluje zášť mezi občany, vyvolává občanské války a může uvrhnout národ v chaos anarchie. A tato veliká povinnost úcty a poslušnosti bude trvati v takové míře, v jaké potřeby obecného blaha jí budou vyžadovati, poněvadž toto blaho je po Bohu ve společnosti prvním a posledním zákonem.« (Lev XIII., Au milieu, Lettres III, 118.)

VIII. Když nová vláda byla upevněna, hřešily by osoby nebo rodiny poškozené převrácením, kdyby násilím nebo živěním neklidu usilovaly o návrat k dřívějším poměrům (snahy »legitimistické«).

»Právo vladařské není — jako je tomu při právu vlastnickém — pro dobro a v zájmu toho, jenž vládne, nýbrž čistě a prostě pro dobro společnosti, nad níž se vládne. Z toho hned vyplývá podle zřetelného a zcela jistého hlasu přirozeného zákona, že při otázce, o kterou zde běží, se má přihlížeti jedině k obecnému blahu, takže vyžaduje-li kdy tato sama nutná potřeba obecného blaha nové vládní formy nebo nových osob, nemůže zde býti na překážku jakékoli dřívější právo osoby nebo rodiny.« (Kard. L. Billot, Tractatus de Ecclesia Christi, ⁵I, 520—1.)

FORMA VLÁDY

I. Protože je ponecháno národům, aby si zvolily formu vlády, setkáváme se i v životě s různými formami vlády, s nejvýznačnějšími typy: monarchie, aristokracie, demokracie.

»Ve skutečnosti nenalzáme u všech národů touž ústavu; každý má svou vlastní. Tato forma se rodí ze souhrnu po-

měrů dějinných nebo národních, ale vždy lidských, které vytvářejí v národě jeho tradiční a často i základní zákony; a tyto zákony působí, že vzniká ta neb ona zvláštní forma vlády, taková neb onaká základní směrnice, určující, jak má přecházeti nejvyšší moc s nositele na nositele . . . Nutno zde však důrazně poznamenati: ať již je státní ústava v národě jakákoli, nesmí se pokládati za tak definitivní, že by musila zůstati nezměnitelná, i když to bylo úmyslem těch, kdo ji vytvořili.« (Lev XIII., Au milieu, Lettres III. 116.)

II. Žádná forma vlády není taková, aby mohla býti prohlášena za nejlepší pro všechny časy a poměry. Každá má své přednosti i stíny. Pro některé doby a poměry a pro určitou kulturní úroveň se hodí nejlépe tato, pro jiné jiná forma.

Přednost monarchie je v tom, že je možno v ní snadno dosáti jednotnosti, řádu, rychlého rozhodování; snadno však může vésti k tyranii a k zneužívání státní moci k osobnímu prospěchu vladařovu. — Demokracie zabezpečuje svobodu občanů, umožňuje jim spoluúčast při rozhodování a ve správě státu, probouzí jejich zájem a stupňuje porozumění pro veřejné záležitosti; snadno však vede k neplodným nekonečným diskusím, třenicím, k diktatuře stran, k úplatkářství, k modloslužbě počtu. — Aristokracie sdílí přednosti i závady monarchie i demokracie.

III. Církev spolupracuje s národy, ať již je jejich vládní forma jakákoliv, nezavrhuje zásadně žádnou z nich.

»Není důvodu, proč by Církev nesouhlasila ať již s vládou osoby jedině nebo s vládou více osob, jen když tato vláda je spravedlivá a má jako cíl obecný prospěch. Proto

když zde není viny proti spravedlnosti, nebrání se národům vytvořiti si takovou ústavu, jež by byla přiměřenější buď jejich povaze nebo jejich tradicím a zvykům.« (Lev XIII., Diuturnum, Lettres I, 142.)

IV. Pro doby vyspělé obecní kultury a vyspělého vědomí mravní odpovědnosti hodí se dobře demokracie. Občanstvo však musí vyhověti předpokladům, jež demokracie žádá.

POVINNOSTI K STÁTU

I. Poněvadž stát je Bohem chtěným nástrojem k zabezpečení dobra občanstva, jsou občané ex justitia legali zavázáni poskytovat mu to, čeho potřebuje k provedení svého úkolu.

Jsou tedy povinni občané zachovati ke státu a jeho vládě: »1. úctu, poslušnost a věrnost; 2. voliti dobré poslance; 3. platiti spravedlivé daně; 4. někdy konati službu vojenskou«. (Prümmer, Manuale theologiae moralis, ⁴II, 472.)

Zvláště jest také potřebí chrániti se přílišného reptání proti státu; chorobného kritisování všech jeho opatření, kritisování, které všude si všímá jen slabých stránek, ale hodnotných stránek nedovede oceniti; netrpělivost vůči státu, když nemůže splniti ihned všech požadavků a přání.

II. Občané jsou ex charitate sociali povinni pozitivně spolupracovati, aby jejich stát zkvétal.

Nestačí vlastenectví slovy. Nutno kladně k tomu přispívati, aby národ mohutněl uvnitř i navenek. Neboť čím upevněnější a vnitřně bohatší bude stát a čím větší vážnosti se bude těšiti i v zahraničí, tím větší prospěch z toho

vzejde i občanům. Na lodi bídné se nejede bezpečně, na lodi dokonalé ano.

Jest velikým úkonem lásky sociální, když přímo, mužně a energicky se pracuje na odstranění všech závad, které se ve státě vyskytnou.

III. V dobách demokracie jsou občané povinni, aby byli na takové úrovni rozumové a povahové, aby dovedli s plnou odpovědností uplatniti svá demokratická práva. Ať svědomitě plní i své povinnosti volební.

Kde je demokracie, tam »blaho celého státu z velké části závisí na hlasování poslanců. Proto je zcela jasno, jak velice na tom záleží, aby byli zvoleni dobří poslanci, kteří by byli vyzbrojeni statečností, křesťanskou odhodlaností a křesťanským smýšlením, obratností v jednání, znalostí politických otázek a dostatečnou výmluvností. Proto je také zřejmo, jak těžce se zpronevěřují své povinnosti a zákonné spravedlnosti ti, kdo nepoužívají správně svého práva voliti poslance a tak připouštějí, že jsou voleni poslanci špatní. Kéž by všichni dobří občané byli vždy splnili povinnost voliti dobré poslance! Jistě by nebylo tolik nespravedlivých zákonů, kolik jich dnes ve skutečnosti je«. (Prümmer, Manuale theologiae moralis, ⁴II 473—4.)

SPOLEČNOST MEZINÁRODNÍ

PŘIROZENÁ JEDNOTA LIDSTVA

I. Ačkoli mezi národy a státy bývají veliké rozpory, tož přece existuje přirozená jednota lidstva, Bohem samým chtěná a v přirozenosti lidské založená.

Existuje tedy jisté mezinárodní právo, které bylo dříve než kterákoli smlouva a jest vyšší než všechny dohody.

»Ačkoli je lidstvo rozděleno v různé národy a říše, tož přece vždy je v něm jakási jednota, a to nejen biologická, nýbrž i takřka politická a mravní; naznačuje ji přirozený příkaz vzájemné lásky a milosrdenství, vztahující se na všechny lidi, i na příslušníky jiných národů a států. Proto i když každá dokonalá společnost — stát nebo říše — je sama o sobě společností dokonalou, skládající se ze svých příslušníků, tož přece každá z nich je také v jistém smyslu členem tohoto vesmíru, pokud se jím myslí lidstvo. Neboť tyto společnosti samy o sobě nejsou si nikdy do té míry soběstačné, že by nepotřebovaly vespolečné pomoci a společenství a styku . . . Z toho důvodu potřebují nějakého právního řádu, aby se jím řídily a aby tak jejich soužití bylo správně uspořádáno.« (Suarez, De legibus ac Deo legislatore, II, 19 n. 9.)

II. V dnešní době některá fakta zvláště jasně ukazují tuto mezinárodní spojitost lidstva.

Tato fakta jsou: »Existence mezinárodního obchodu; existence svazů pro mezinárodní blaho obecné, jako unie poštovní, unie na ochranu vlastnictví literárního, průmyslo-

vého, uměleckého; existence soukromých společností a stávkových svazů mezinárodních; mezinárodní schůze a kongresy; a především: mezinárodní smlouvy.« (Code social 171).

III. Rovnoběžně se silami zpevňujícími mezinárodní jednotu pracují v moderním lidstvu mocně i síly, které jednotu ohrožují a ničí.

»Po mnoho let žijeme v míru již spíše jen zdánlivém než skutečném. Státy mají k sobě nedůvěru; proto o závod zbrojí. Nezkušené mladé lidi jsou odváděni od rodičů, jejich rad a vedení a jsou vydáváni v nebezpečí vojenského života; zdatný dorost jest odnímán zemědělské práci, studiu, řemeslu a obchodu a musí konati službu zbraní. Tak se vyčerpávají státní pokladny, přicházejí na mizinu státy i majetek soukromníků; a již není možno snést břemen tohoto ozbrojeného míru.« (Lev XIII., Praeclara gratulationis, Lettres IV, 100.)

Příčiny: národy chtějí nad sebe vyniknouti slávou, hospodářskými úspěchy; ve státech je sociální vření, které se přelévá i za hranice států. A p. Nejčastější kořen všech těchto snah: sobectví jednotlivců i států.

IV. Je povinností, zvláště křesťanů, činně spolupracovati o upevnění této přirozené jednoty lidstva.

»Je dnes povinností . . . občanů, zvláště křesťanů, podporovati zařízení, jež mohou zmenšiti nebezpečí války, upevňovati přirozené společenství národů prostředky psychologickými i sociálními, navazovat upřímný a společenský přirozenosti člověka odpovídající styk s občany jiných států a šířiti správné chápání vztahů mezinárodních, jak je podává etika přirozená i nadpřirozená, aby se tak správné historické základy podávaly již ve školách, a aby se vy-

vrátily bludné teorie — dnes daleko široko hlášané — o politické a hospodářské hegemonii některého státu nebo národa a o přirozeném předurčení některé rasy k vládě nad světem.« (Dobrozdání katol. theologů o mravní dovolednosti války z 19. X. 1931, předložené v Ženevě.)

V. Hlavní prostředky k dosažení míru mezi národy jsou: vědomí sounáležitosti; odzbrojení mravní; sociální mír v národech; vybudování mezinárodního práva; organizace a orgány mezinárodního života.

Čím více budou cítiti státníci a ostatní lidstvo sounáležitost, spojitost a vespólnou závislost národů i světa, tím lépe bude půda připravena pro světový mír.

Čím více se podaří potlačit nebo aspoň zmírnit v národech vzájemný strach, nenávisť, touhu jiné zničit, tím bude soužití lidstva bezpečnější. Vzájemná důvěra států mezi sebou a důvěra ve svatost daného slova jsou nezbytnými předpoklady takového soužití.

Když budou těžké sociální zápasy lomcovati vším uvnitř národů, to bude samo od sebe vrhati těžké stíny i na život mezinárodní.

Stanovení a přesné formulování jasných norem pro mezinárodní život též velmi prospěje úsilí o mír, protože bez nich při nejistotě, co se smí a co se nesmí, ještě se zvyšuje nebezpečí přehmatů.

Jako duch člověka potřebuje na světě ke své práci tělo, tak myšlenka řádného soužití národů potřebuje orgánů a institucí.

VI. Oba dosavadní praktické pokusy organizace mezinárodního života, ženevská Společnost národů po první světové válce a Organizace spojených národů po druhé světové válce jsou prostředky velmi chatrné.

Hlavní příčiny nezdaru a zániku Společnosti národů: Některé státy odepřely jakoukoli poslušnost, jakmile běželo o jejich prospěch; neměla donucovacích prostředků proti provinilým členům; její jednání se pohybovalo v pralesed diskusí a resolucí, bylo těžkopádné a nákladné.

Organizace spojených národů není vlastně organizací všech států, nýbrž jen států vítězných; její úspěch se třísťi o nepovolnost států, jakmile se začne jednati o opatření, které křižují domnělé neb skutečné zájmy jejich národa.

NÁRODNOST, NACIONALISMUS, IMPERIALISMUS, INTERNACIONALISMUS

I. Národnost bývá definována buď znaky vnějšími nebo vnitřními.

Znaky vnějšími: národem jsou lidé téhož jazyka, rasy, území, náboženství, dějin, zvyků. — Není nutný každý jednotlivý z těchto znaků; je však nutna jistá kombinace jich.

Znaky vnitřními: »Charakteristickým znakem národa jest, že byly vykonány veliké věci společné, že je v plánu provésti společně veliké věci další.« (Bouglé, Le Principe des Nationalités 96.) V tomto případě je národnost něco dynamického, stále se měnícího. K téže národnosti pak mohou v tomto případě patřiti i lidé příslušní k různé rase a různé mateřštiny, jen když mentalita jejich vzhledem k základním životním otázkám národa je táž.

II. Národnost jest nenahraditelně důležitým činitelem osobním, státním i mezinárodním.

Osobním: Každý stromek, má-li se plně rozvinouti, potřebuje půdy s jistými předpoklady, řekněme: půdy při-

buzné. Tak duch se nejlépe rozvíjí v přirozené duchovní »půdě« národní. Láska člověka k národu, jeho minulosti, k tradici kraje, k »rodné půdě« a poddajnost vůči těmto vlivům je něčím přirozeným, v duši člověka vrozeným.

Státním: splynutí duší v národnosti, vědomí sounáležitosti národní a apel na slavnou minulost národní velmi usnadňuje důležité akce v národě; mnohé veliké dílo, které by pouhými donucovacími prostředky vůbec nebylo možno uskutečnit, apelem na národní cítění bylo provedeno radostně a heroicky.

Mezinárodním: život lidstva nezískává nivelisací a uniformováním, nýbrž stává se tím bohatším, čím dokonaleji se mohly vyvinouti všechny svérázné schopnosti, Bohem samým v duši jednotlivých národů vložené.

III. I národnostním menšinám jest ponechati volnost, aby se mohly rozvinouti duchovní statky, od Boha jim propůjčené; jejich občané musejí platiti za rovnocenné s občany většiny. Ale národní menšiny jsou povinny poctivě plniti své povinnosti k státu.

Zacházeti s příslušníky národní menšiny — i když jsou poctivě loyální — jen jako s občany druhého řádu, usilovati, aby jazyk menšiny vymřel a aby násilně byli asimilováni, odpírati jim možnost normálního hospodářského a kulturního rozvoje, je proti spravedlnosti a tedy nekřesťanské.

IV. Myšlenka národnostní se často zvrhuje v pohanský nacionalismus, který je těžkým nebezpečím jak pro vnitřní pokoj ve státě, tak i pro mír mezinárodní.

Nacionalismus se nespokojuje s rozumným zužitkováním hodnot v národnosti spočívajících. Zvrhuje se v kolektivní

ctížádost a v kolektivní sobectví. Dává jiným národnostem cítiti vypjatou hrdost a povýšenost. Svou rasu, své zvyky, svůj jazyk pokládá za jediné správné a všem by je chtěl vnutiti. Opájí se věrou ve vlastní mesianism.

Zvláště nebezpečný je nacionalismus, když se jednotlivců i národa zmocní myšlenka, že má poslání — snad dokonce od Boha — aby vládl všem a ostatní národy aby poslouchaly a otročily.

V. Imperialismus záleží v tom, že národ a držitelé moci v národě chtějí dále za hranice státu šířiti svou nadvládu politickou a hospodářskou nad jinými národy a nelekají se při tom ani války.

Imperialismus je bezohledné sobectví národa, stavějícího krátkozrace vlastní hospodářské a politické zájmy nad spravedlnost a šlapající bez milosrdenství jakákoli práva jiných národů a států, přijdou-li těmto zájmům do cesty.

Kolik strašných mezinárodních zápletek, ba i válek, vyvolal již imperialismus!

VI. Nezdravým zjevem jest internacionalismus, který podceňuje hodnoty utajené v národnosti, a chce budovati jen na jakýchsi všelidských vlastnostech a potřebách.

Proletáři dříve s přitrpklou pýchou opakovali, že nemají vlasti, ježto vlast je jim macechou, proto jejich vlastí že je celý svět; dnes ještě více vidí nutný předpoklad svého konečného vítězství ve spojení proletariátu všech zemí a proto ve ztrátě národních zvláštností nevidí nějakou podstatnou škodu. Kapitalisté bývali též často praktickými vyznavači kosmopolitického internacionalismu, ba i jeho průkopníky.

Důsledkem internacionalismu jest, že vysoké duchovní

hodnoty, utajené v národnosti, zůstávají nevyužity, — na škodu národů i lidstva.

VÁLKA

I. Mnoho lidí se dopouští v hodnocení války farisejství. Na venek ji sice, aby se nelišili od běžného veřejného mínění, odsuzují, ve skutečnosti je jim však jevem žádoucím.

Smutně pověstná ve velebení války byla značná část německého národa, zvláště četní její vojenští předáci.

Ale i u jiných národů vyskytují se lidé, kteří vychvalují válku, protože prý dává příležitost, aby se uplatnily u jednotlivců i v národě heroické vlastnosti, které by v míru zakrněly, protože se dává schopným lidem příležitost ukázat svou geniálnost, dostatí se do popředí a tak omladit život národa, protože se dále dává národu příležitost vyprostí se ze své prostorové stísněnosti a získati netušenou volnost dalšího vývoje.

II. Válka je spojena s takovými zhoubami pro životy, zdraví, majetek, mravnost a kulturu, že je velkým neštěstím pro lidstvo a jedním z nejhroznějších hříchů proti zákonu Božímu.

Norimberský soud měl mimo jiné za účel důrazně vyslovit před dějinami, že útočná válka je zločinem a že kdo ji zaviňuje, má být jako veliký zločinec trestán. Stejně že má být trestán, kdo ji vede způsobem nelidským.

III. Dovolena je toliko válka obranná, když mají být chráněny ohrožené nejvyšší životní statky národa.

Jako smí jednotlivec, když jest nespravedlivě ohrožen na životě a nejvyšších statcích a nemůže se proti nespraved-

livému útočníku ubrániti jinak, smí tohoto nespravedlivého útočníka v krajním případě i zabít, tak smí i národ, když je ohrožen útočnickem na svých nejvyšších statcích, brániti se i válkou.

• Aby však taková obranná válka byla mravně dovolena, musejí být splněny tyto podmínky:

Statky, které jsou nespravedlivým útočnickem ohroženy, musejí patřiti k nejvyšším a nejpotřebnějším právům národa;

k válce se smí přistoupiti, až jiné prostředky uchrániti svá práva se ukázaly neúčinnými; někdy arci je dovoleno voliti raději statečnou smrt než bídnou porobu národa;

musí býti oprávněná naděje na úspěch, protože jinak by to bylo jen bezúčelné prolévání krve a ničení národa; válka nesmí býti vedena nelidskými metodami.

IV. Podmínky, aby byla válka dovolena dnes, nutno posuzovati ještě rigorosněji než v dobách dřívějších.

Dnes každé vzplanutí války může vyvolati takové světové válečné požáry, že pak podnět k válce není ani zdaleka úměrný hrůzám, které válka vyvolala. Je dnes dále řada prostředků, kterými lze válce předejiti a kterých dříve nebývalo — rozhodčí soudy, možnost mezinárodního projednání sporných otázek. Je možno nyní opatřiti mnohem dokonalejší informace o sporných podrobnostech než dříve, proto jest možno snáze pronésti správný soud o situaci. Tak jest i odpovědnost za vyvolání války dnes mnohem větší, než bývala dříve.

V. Když je některý stát ve skutečném nebezpečí, jedná správně, když se i vojensky zabezpečuje. Ale národ, který svým jednáním vyvolává potřebu takového protiopatření, uvaluje na sebe těžkou vinu.

Nebezpečí, že stát může býti jiným státem napaden, dnes existuje. Proto vzhledem na tento skutečný stav nelze říci, že by vojenská zajištěnost státu byla něčím mravně špatným. Není tedy ani správné prohlašovati vojenskou službu za nemravnou, jak to činí někteří jednotlivci. Jest — pořád však jenom vzhledem na faktický stav v dnešním lidstvu — dovolená, protože jí vyžaduje obecné blaho, protože by bez ní národ nebyl bezpečný.

Mravné však musejí býti i okolnosti, za nichž se vojenská služba vyžaduje a koná.

Zjistiti, který stát je skutečným vinníkem, který všechny ostatní svět udržuje v napětí, obavách a zbrojení, je v praxi velmi těžko. Ale také bylo by těžko dokázati, že některý stát je v té věci zcela nevinný. Nějakou vinu ať tou nebo onou upřílišeností mají všechny státy, ovšem některý větší, jiný menší.

VI. Dva z nutných předpokladů světového míru — vedle odzbrojení mravního — jsou: všeobecné snížení zbrojení a zřízení smírčích tribunálů.

Benedikt XV.: »Místo materiální moci zbraní ať nastoupí morální moc práva. Proto ať se všechny státy spravedlivě dohodnou o současném a vzájemném snížení zbrojení, podle zásad a záruk, na nichž se usnesou, a to o snížení na míru, jaká jest nutná a dostačující k udržení veřejného pořádku v každém státě; dále ať se místo armád zavede instituce arbitráže s jejím vysokým posláním mírovým, ať se stanoví normy a dojednejí sankce proti státu, který by se vzpíral buď předložiti mezinárodní otázky k rozhodnutí nebo se podrobiti rozsudku« (list k hlavám válčících států, 1. srpna 1917).

HOSPODÁŘSKÝ ŽIVOT

POVŠECHNÉ ZÁSADY

HOSPODÁŘSKÝ ŽIVOT A ÚLOHA KATOLÍKŮ V NĚM

I. Ten obor křesťanské sociologie, který se obírá životem společnosti po stránce hospodářské, nazývá se sociální ekonomie.

II. Hospodářská činnost má za úkol »opatřiti zevní prostředky k ukojení potřeb lidských v pořadí jejich důležitosti« (Mildschuh).

Potřeby možno chápati ve smyslu buď subjektivním nebo objektivním.

Ve smyslu subjektivním potřeba jest vědomí, že se mi něčeho nedostává. Toto vědomí nedostatku bývá velmi často doprovázeno touhou nedostatek odstraniti.

V objektivním smyslu potřeba jest nutnost nebo přiměřenost získati jistý statek, ať hmotný, ať duchovní.

Jindy se rozumí potřebou věc, která má ukojiti onu subjektivní potřebu. —

Potřeby jsou různého druhu a různé hodnoty; odtud hierarchie potřeb.

Hospodařiti »znamená hledati maximum užitku v rám-

ci omezených prostředků« (Engliš). Princip hospodárnosti: při minimu obětí docíliti maxima výtěžku.

Statek »jest užitečný předmět« (Engliš). Statky ve smyslu hospodářském se rozumějí takové dosažitelné a užitečné věcné statky, jejichž množství jest omezeno, a které tedy nejsou k dispozici každému v takovém množství, jak by se mu zachtělo.

III. Není pravda, že hospodářský život nepřipouští úspěšných zásahů, poněvadž prý v něm vládnou s neodvratnou nutností »hospodářské zákony«.

Existují zákony hospodářské, t. j. trvalé vztahy mezi jistými fakty hospodářskými; na př. že cena zboží stoupá, stoupá-li za jinak stejných okolností poptávka, že »špatná měna vyháni dobrou měnu« a p. Avšak »zákony přírodní platí, aspoň některé z nich (zákon tíže, zákon zachování energie) všeobecně, absolutně, naproti tomu zákony hospodářské nemají takovou absolutní platnost, neplatí ve všech případech, nýbrž jen ve velikém množství případů« (Mildschuh). — Není možno přenášeti kausálních zákonů vědy přírodní do věd společenských, protože v těchto je činitel, který snadno vnáší průlom do »zákona«, svou svobodnou vůlí, svým záměrným zásahem.

Je proto těžkým omylem některých národohospodářských směrů, když trvají na determinismu v hospodářském životě. Hospodářský život může býti do vysoké míry regulován — ať v dobrém ať ve zlém směru — záměrnou činností člověka.

IV. Když se usiluje o spravedlivý hospodářský řád, nesmějí býti katolíci při tom neteční, nýbrž musejí i aktivně spolupracovati.

»Má-li se obecnému blahu opravdu a trvale co nejvíce pomoci, na prvním místě je nezbytna pomoc milosrdného Boha; dále všichni lidé dobré vůle musejí sdružiti svou práci za tím cílem. Dosáhne se tohoto cíle tím jistěji, čím hojnější bude počet těch, kdož i svou technickou vyspělost i svou odbornou a sociální zkušenost ochotně postaví do těch služeb, a také (což má cenu ještě větší) čím více se zde uplatní katolické zásady... Církev ani v tomto oboru — jako nikde, kde běží o otázky mravní — nemůže zapomenouti na příkaz Bohem jí daný, aby bděla a učila.« (Q. A. 96.)

»Ani jeden prostředek nesmí zůstat nevyzkoušen a nepoužit, jen aby se odvrátila tak hrozná zla od společnosti; k tomu cíli musí směřovati práce, všechna příčinlivost, všechny vytrvalé a vroucí modlitby k Bohu. Neboť — s pomocí milosti Boží — osudy lidstva jsou v našich rukou.« (Q. A. 145.)

»Nestřpme, aby se synové tohoto světa jevíli chytřejšími než my, kteří z Boží dobroty jsme dítkami světla.« (Tamže.)

V. V hospodářském řádu je potřebí reforem, a to pronikavých.

Tak v otázce odproletarisování: »Nikdo ať si nenamlouvá, že je možno účinně uhájiti veřejný pořádek, pokoj a mír v lidské společnosti proti činitelům revolučním, nepřikročili se rychle a bezodkladně k provádění tohoto příkazu.« (Q. A. 62.)

Není možno se zastaviti, je-li jich třeba, ani před reformami velmi radikálními.

VI. Dvojí reforma je nutna: reforma společenských institucí a náprava mravů.

Ani jedna ani druhá sama o sobě nestačí. Kdyby si byl společenský řád sebevzorněji vybudován, kdyby zá-

konodárství bylo sebedokonalejší — kdyby vládla demoralisace, nejlepší sociální zařízení by propadla korupci. Naopak, kdyby mravní úroveň byla sebevyšší, ale společenské zřízení bylo zastaralé a špatné, není možno, aby obecné blaho zkvétalo. Pro úspěšnou jízdu autem jsou nutny dva předpoklady: dobrý stroj a dobrý šofér. Ať již žalostně funguje stroj nebo šofér, jízda trpí.

VII. Při hospodářsko-reformní práci není dobrý ani bezpodmínečný konservatismus, ani bezpodmínečný radikalismus a novotářství. Metoda a tempo budtež přizpůsobeny povaze jednotlivých případů potřeby.

Je nesprávný přílišný konservatismus, který — často pod rouškou úcty k minulosti — tvrdošíjně trvá na zařízeních, která jsou již na škodu lidstva, který »do starých pytlů chce nalévat nové víno«, který je hluchý k nově se rodícím potřebám, který nedovede moderních poměrů velkoryse používat pro věc Boží. — Je nesprávný novotářský radikalismus, který chce mít novoty stůj co stůj, který neuctivě bourá vše, co minulost po těžkých zkušenostech vybudovala. Dynamika nových myšlenek nesmí bourati ani o trochu víc, než co vítězství opravdového dobra vyžaduje. Platí ve zvýšené míře i o metodách revolučních, které vášnivě a bezohledně ničí vše, co jim přijde do cesty, bez ohledu, zda zisky vyváží škody způsobené ničěním hodnot.

PRAVOMOC CÍRKVE V HOSPODÁŘSKÉM ŽIVOTĚ

I. Církev má právo stanoviti normy v hospodářských otázkách.

Lev XIII. o otázce dělnické: »S důvěrou se chápeme této úlohy a věru svým plným právem; neboť běží o věc, která s úspěchem nemůže býti vyřešena, leč povolá-li se k spolupráci náboženství a Církev... Bez rozpaků tvrdíme, že marné budou snahy lidí, budou-li zde odmítati Církev.« (R. N. 13.)

Pius XI.: »Máme právo a povinnost o těchto záležitostech sociálních a hospodářských s nejvyšší autoritou pronášeti svůj soud. Je pravda, nebyl Církvě svěřen úkol, aby vedla lidi k tomuto chatrnému pouze a pomíjejícímu blahu, nýbrž k blahu věčnému; ba »vměšovati se bez příčiny do těchto pozemských záležitostí, pokládá Církev za přehmat«. (Ubi arcano.) Nemůže však za nic na světě vzdáti se úřadu Bohem jí svěřeného... zasahovati do všech věcí, které mají vztah k mravnímu zákonu. Neboť v té příčině byl nám od Boha svěřen poklad pravdy a velmi odpovědné poslání mravní zákon v celém rozsahu hlásati, vykládati, a také vymáhati, aby byl zachován, ať je to komu příjemné nebo nepříjemné. A toto poslání podřizuje našemu nejvyššímu soudu jak sociální řád, tak i záležitosti hospodářské... Jeden a týž je zákon mravní, který nám velí, abychom spěli za svým posledním a nejvyšším cílem při všem svém jednání.« (Q. A. 41, 43.)

II. Církev je nesmírně důležitým činitelem v sociálním a hospodářském životě tím, že: a) dává svědomí správnou orientaci v nejdůležitějších otázkách života, i hospodářského a sociálního, uvádějíc i tyto obory života ve vztah k poslednímu cíli, b) tím, že vychovává svědomí tak, aby ochotně plnilo poznané mravní závazky.

III. Kdyby Církev byla netečná k potřebám sociálního a hospodářského života, a) znemožňovala by sama sobě splnění

poslání Bohem jí daného, b) uvalovala by na sebe výtku, že je necitelná k lidské bídě.

Ad a). »Poměry sociálního a hospodářského života jsou teď takové, že ohromnému počtu lidí jsou velmi velikou překážkou v péči o jedno potřebné, totiž o spásu duše.« (Q. A. 130.)

»Pro velmi veliký počet dělníků hospodářské poměry, v nichž žijí, jejich výchova, společnost, prostředí, jsou takového rázu, že lidsky vzato a bez zvláštního zásahu milosti spása je jim nemožná. Toto zjištění zahrnuje v sobě odsouzení našeho současného sociálního řádu, neboť musíme se dívat na problém s hlediska věčného cíle lidí, a ne pod zorným úhlem jejich zájmů pozemských.« (Müller, Nos responsabilités sociales 59.)

Ad b). Kdyby Církev šla netečně vedle lidské bídy, pak socialisté vytýkají, že pro ubožáka, ležícího v ranách na cestě do Jericha, je Církev knězem a levitou, kteří tvrdě přejdou nezastavující se u chudáka, kdežto socialismus jest milosrdným Samaritánem. — Říkají, že Církev trpí loupežné výpravy řemeslných oděračů a svou necitelnost k této bídě že zakrývá malichernými almužnicemi, kdežto on, socialismus, že ucpává zdroje, z nichž se bída valí na lidstvo, že účinně pracuje, aby bylo dobře všem. Kde že je prý tedy láska k bližnímu opravdovější, u Církve či u socialismu?

IV. Církev zasahuje do sociálního a hospodářského života jen potud, pokud běží o aplikaci mravního řádu. Otázky odborné, »technické«, přenechává odpovědnosti příslušných činitelů.

Nezasahuje v sociálním a hospodářském životě Církev se svou autoritou »do záležitostí odborných, pro něž není ani

vybavena vhodnými prostředky, ani pověřena kompetencí.« (Q. A. 41.)

Církev není ustanovena, aby rozhodovala, která cla jsou lepší, klouzavá či pevná; jak nejpraktičtěji zaříditi továrnu, aby výrobní náklad na jednotku produktu byl co nejnižší a aby se vyloučilo jakékoli plýtvání; jak opatřiti kapitály pro úvěr a jak úvěr organisovati; jak rozdělití daně. Církev vybaví člověka vůlí plniti v sociálním životě spravedlnost a lásku, a pak jej pošle do života, aby tam na svou odpovědnost pracoval, u vědomí, že jednou budou po něm žádaný přísné účty.

Církev stanoví normy pro hospodářský a sociální život; jak však tyto normy mají býti aplikovány za daných konkrétních poměrů, to ponechává ve velké míře svědomitosti a odborné zdatnosti povoláných činitelů.

ZÁKLADNÍ NORMY ŽIVOTA HOSPODÁŘSKÉHO

I. I hospodářské statky a hospodářská činnost — jako vše na světě — musejí napomáhati dosažení posledního cíle.

Tedy jest společenský řád dokonalý, »když vše směřuje k Bohu jakožto k prvému počátku a poslednímu cíli vší činnosti tvorů a když všechny stvořené statky jsou pokládány za pouhé nástroje pod Bohem, a když se jich používá jen potud, pokud napomáhají dosažení posledního cíle.« (Q. A. 136.)

Jest tedy těžkým omylem, když hospodářské statky a hospodářské zájmy jsou pokládány za nejvyšší věc na světě, za modlu, před níž musí ustoupiti všechny ostatní zájmy, i Bůh.

Je dále těžkým zvrácením správného řádu, když se vy-

rábějí a prodávají věci, které celou svou podstatou jsou jen na závažu dosažení posledního cíle, na př. knihy pornografické, technické výrobky, jež mohou sloužiti jen demoralisaci a pod.

II. Cílem »nejbližším«, jemuž hospodářské statky mají sloužiti, je člověk; jinými slovy: pozemské statky mají sloužiti blahu člověka.

»Člověk má přirozené vlastnictví nad zevnějšími statky, protože rozumem a vůlí může používati pozemských statků ke svému užitku jakožto stvořených pro něho; neboť vždy to, co je méně dokonalé, je pro to, co je dokonalejší... Tato přirozená vláda nad ostatním tvorstvem, která člověku náleží vzhledem k jeho rozumu, v němž je vtisknuta podobnost Bohu, se projevila hned při stvoření člověka, kde je psáno: Učiňme člověka k svému obrazu a podobě; a ať panuje nad rybami mořskými.« (Svatý Tomáš A. II. II. 6, 1.)

III. Sloužiti mají hospodářské statky blahu člověka v tom směru, aby mohl svůj život zachovati a rozvinouti, a to život nejen po stránce tělesné, nýbrž i jakožto bytost rozumová a mravní, určená pro život věčný.

»Je dovoleno přáti si statků pozemských, ne sice na prvním místě, abychom v nich viděli poslední cíl, nýbrž jako jakýchsi pomůcek, jež nám napomáhají, abychom směřovali k blaženosti, to jest pokud se jimi udržuje život tělesný a pokud nám organicky napomáhají ke konání ctnosti... Když naše mysl tíhne k pozemským věcem, aby v nich spočinula, zůstává v nich dolů stlačena; když však k nim tíhne s tím úmyslem, aby dospěla blaženosti, pak jí nestlačují, nýbrž povznášejí.« (Sv. Tomáš A., II. II. 83. 6; sr. c. Gent. III. 133.)

Život lidí musí býti i hospodářsky snesitelný, aby »k onomu jednomu potřebnému, ke konečnému blahu, pro něž jsme zrozeni, snáze a usilovněji spěli.« (Lev XIII., Graves de comm.)

»Má-li býti stát dobře uspořádan, musí v něm býti postaráno o potřeby tělesné a o statky pozemské, které jsou nutny ke konání ctnosti.« (R. N. 27.)

IV. Hospodářské statky mají sloužiti nikoli jen nějaké skupině lidí, nýbrž blahu všeho lidstva.

Ano i účelem soukromého vlastnictví jest, aby se z přírody vytěžilo také ve prospěch všeho lidstva statků co nejvíce; neboť při soukromém vlastnictví se vytěží — v celku vzato — statků více než při vlastnictví společném; i širokým vrstvám má býti zabezpečeno možností odpočívající důstojné existenční minimum.

»Bůh odevzdal zemi veškerému lidskému pokolení, aby jí a jejích plodů používalo... Země, ač rozdělená mezi soukromé osoby, nepřestává sloužiti obecnému užitku všech.« (R. N. 7.)

»Od přírody a tedy od Stvořitele samého bylo lidem uděleno právo soukromého vlastnictví, jednak aby se mohli postarati o sebe a o své rodiny, jednak aby pomocí tohoto zařízení statky, jež Stvořitel určil pro veškeré lidstvo, tomuto cíli opravdu sloužily.« (Q. A. 45.)

»Ne kultura, nýbrž kulturní národ je cílem, a marné jsou velkolepé pomníky kultury vykoupené utlačením národa, který kolem nich nalézá svůj hrob.« (Engliš, Národní hospodářství 63.)

»Teprve tehdy bude míti hospodářsko-sociální život pevný základ a splní svou úlohu, dostane-li se celku i jednotlivcům všech statků, jež mohou býti získány z bohatství

přírodního a silami přírodními, technickou, společenskou organisací hospodářského života; a těchto statků má býti tolik, kolik je jich zapotřebí, aby se vyhovělo potřebám a slušným požadavkům stavovským a aby se lidé povznesli k oné šťastnější a kulturní úrovni, která — když se jen zachová rozumná míra — ctnosti nejen neuškodí, nýbrž velmi napomáhá.« (Q. A. 34.)

V. Hospodářské statky neskýtá Bůh lidstvu vždy hotové. Je vůlí Boží, aby člověk spolupracoval při jejich opatrování a nebyl pouhým spotřebovatelem statků. Hospodářská činnost není tedy člověka nedůstojna.

Pius XI. důrazně sice prohlašuje, že hospodářské statky nejsou nejvyšším cílem, nýbrž že jsou jen prostředky ve službách posledního cíle; hned však dodává: »Nesmí se mysliti, že je tím snižována výdělečná činnost nebo že je prohlašována za méně přiměřenou lidské důstojnosti; naopak, dostává se nám poučení, abychom v ní s pokornou úctou uznali zřejmou vůli božského Stvořitele, jenž postavil člověka na zemi, aby ji obdělával a aby jí mnohými způsoby používal podle své potřeby.« (Q. A. 136.)

Je tedy neoprávněnou výtkou, že křesťanství jest k hospodářské činnosti netečné, ba přímo nepřátelské, protože příliš upírá zrak k věčnosti, a že je nutným důsledkem tohoto katolického zamítavého stanoviska k hospodářské práci, když katoličtí národové jsou hospodářsky zaostalí.

REGULATIVNÍ PRINCIP HOSPODÁŘSKÉHO ŽIVOTA

I. Regulativním principem veškerého hospodářského a sociálního života jest sociální spravedlnost a sociální láska.

Regulativním principem hospodářského života se rozumí norma a síla, která zevnitř — a nikoli zvenčí — hospodářskou činnost vede, formuje, a která je duší veškerého hospodářského, sociálního a právního řádu a institucí.

Regulativním principem v době liberalismu byla volná soutěž. — Volná soutěž, správně ovládaná, je vzácným prvkem hospodářského života; běda však, když se stane nejvyšším, regulativním principem!

V dobách pozdního kapitalismu jest regulativním principem hospodářská diktatura kartelů, trustů, ústředí, vlastníků monopolů.

V dobách socialismu: vůle státu, řídicího všechno hospodářství.

Regulativním principem jsou i sociální spravedlnost i sociální láska, obě; nikoli pouze spravedlnost (jak chtěl na př. socialismus, jenž odmítal dobročinnost: »Jen nám dejte práva, lásky pak nebude potřeba«), ani pouze láska (jak chtěli naivně na př. někteří katolíci v dobách liberalismu: »Netřeba zákonů, láska sama vyřeší i sociální otázku«).

Pro hospodářský život »nutno se ohlížeti po vyšších a ušlechtlejších silách . . . a touto vyšší regulativní silou jest sociální spravedlnost a sociální láska. Proto musejí zařízení státní a zařízení veškerého sociálního života býti proniknuta touto sociální spravedlností; a jest bezpodmínečně nutno, aby se tato spravedlnost stala opravdu účinnou.« (Q. A. 88.)

II. Spravedlnost sociální je spravedlnost, která ochotně koná, co obecné blaho potřebuje. Nebo: je spravedlnost, která při všech směnách statků a službách ve společnosti přihlíží k potřebám obecného blaha, neboli k potřebám sociálním.

Obecným blahem se rozumí souhrn statků povahy hmotné a morální, které si mohou opatřiti lidé v dobře spořádané společnosti. Jsou to především: 1. síly mravní, jež přímo působí na duše a nejúčinněji přispívají k výchově mysli a srdcí; 2. hmotné síly státu, postavené do služeb sil mravních (nesmějí býti zaměňovány se soukromými statky jednotlivců); jsou to zvláště snadnost směny a vztahů, dělba úkolů, záruka hygieny a bezpečnosti, jež jsou nezbytny k normální činnosti občanů; 3. moc veřejné autority, postavená do služeb mravních a hmotných sil. — Tyto trojí síly spojeny v jedno, mají zajišťovati: 1. aby všichni jednotlivci mohli splniti v podstatě své povinnosti; 2. aby co největší počet občanstva měl možnost v hojné míře rozvíjení svůj život duchovní po stránce rozumu, vůle a citu; 3. aby elita měla možnost uplatniti své výjimečné schopnosti. (P. Huguney O. P.; cituje Rutten, La doctrine sociale de l'Eglise, 73—4.)

Důvod závazku k celku: »Křesťan není ničím izolovaným nebo samotářským. Všichni tvoříme součást celku a není nám ponecháno na vůli, abychom se od něho oddělili. Jsme ovce téhož stáda, stavebními kameny téže budovy, ratolestmi téhož kmene, údy téhož těla, dědici téhož království« (P. Rutten, tamtéž 71.): rozkvět nebo úpadek celku jest i rozkvětem nebo úpadkem částí, jež jej tvoří; proto mají i jednotlivci k tomu přispívati, aby se celku dostávalo toho, čeho pro svůj rozkvět potřebuje.

Není správné ponechávati péči o celek jen vládám a vůbec představitelům celku: ti arci jsou v prvé řadě k tomu povoláni, aby o ně pečovali; ale vedle nich musejí na sociální potřeby stále mysliti i jednotlivci a nesmějí — i když by to osobním a sobeckým zájmům bylo velmi na prospěch — činiti nic, čím by obecné blaho trpělo.

»Dokud se hřeší proti sociální spravedlnosti, marně čekáme na sociální mír.« (Husslein S. J., The Christian Social Manifesto 163.)

III. Láska sociální (na rozdíl od lásky v obyčejném smyslu, která se věnuje jednotlivcům a skupinám soukromým) věnuje se péči o obecné blaho, o zájmy celku. Činí pro obecné blaho i to, k čemu přísná spravedlnost sociální není povinna.

»Velmi se klamou ti neprozíraví reformátoři, kteří pyšně zamítají pomoc lásky, žádající jen, aby se zachovala spravedlnost, a to spravedlnost směnná. Ano, láska nemůže nahraditi spravedlnosti, když člověk protiprávně odmítá splniti spravedlnost, již splniti jest povinen. Avšak i kdybychom předpokládali, že každý člověk obdržel konečně jednou vše, čím jsou mu jiní ze spravedlnosti povinni, vždy bude lásce otevřeno širší pole; neboť spravedlnost sama, i když se velmi věrně zachovává, dovede sice odstraňovati příčiny sociálních zápasů, nikdy však nedovede sjednocovati srdce a tvořiti svornost ve smýšlení. Avšak zaveďte si sebedokonalejší zařízení pro upevnění míru mezi lidmi a pro vzájemnou pomoc: nejspolehlivější zabezpečení své pevnosti mají tato zařízení ve vzájemném spojení srdcí, ve vespolné lásce členstva; a kde toho není, pak — neviděli jsme to často? — i nejlepší předpisy nejsou na nic.« (Q. A. 137.)

VLASTNICTVÍ

POJEM

Vlastnictví je právo nakládati s věcí jako se svou, v mezích zákonem stanovených.

Právo vlastnit znamená dvojí věc — a) pouhou schopnost vlastnit (na př. zvíře této schopnosti nemá), b) faktické vlastnění. Když říkáme, že každý člověk má právo na majetek, myslí se tím právo ve smyslu prvého.

Děti, jejichž rodiče vlastní majetek, mají právo dědit. Aby se však skutečně staly držitelé nějakého podílu z majetku po rodičích, musí k jejich právu dědit přistoupiti ještě nějaké faktum, jímž se právo uvede ve skutek (platná závěť, rozhodnutí soudu a pod.). Je tedy nutná dvojí věc: jakési generelní právo, schopnost; a dále faktum, právní důvod, jímž se tato schopnost promění ve skutečnost, aktivuje se. Podobně při vlastnictví. Každý člověk má právo na majetek; aby se však tato způsobilost, toto generelní právo stalo skutečností, musí k němu přistoupiti ještě nějaký právní důvod, kterým se stává onen předmět mým majetkem (darování, kup, výměna, dědictví atd.). Sr. schopnost hoření (u uhlí) a skutečné hoření (scholastické in actu primo — in actu secundo).

Zákonem, v jehož mezích se práva vlastnická uplatňují, myslí se zákon vůbec; nejen tedy lidský zákon pozitivní, nýbrž i přirozený a Boží zákon pozitivní.

Vlastnictví může býti a) soukromé, b) veřejné, c) společné.

VLASTNICTVÍ SOUKROMÉ

»Od přírody a tedy od Stvořitele samého bylo lidem dáno právo soukromého vlastnictví, jednak aby se mohli postarati o sebe a o své rodiny, jednak aby pomocí tohoto zařízení statky opravdu sloužily veškerému lidskému pokolení, jak je k tomu Stvořitel určil.« (Q. A. 45.)

ZDŮVODNĚNÍ SOUKROMÉHO VLASTNICTVÍ

I. Důvody rázu individuálního, a) psychologické: Člověku je vlastnit něčím přirozeným. »Nelze snadno vyložit, jak to těší, může-li člověk něco považovati za své vlastnictví.« (Sv. Tomáš A., Politicorum I 4 c.) »Nevěřím, že lze zrušit všecko vlastnictví; osobní vztah, to zvláštní pretium affectionis, které váže vlastníka k jeho majetku, je dobré v zájmu hospodářského pokroku.« (Masaryk; Čapek, Hovory, II, 54.)

b) osobně-hospodářské: člověk má býti do jisté míry sám sobě prozřetelností; musí se i sám starati o statky, jichž potřebuje k ukojení potřeb přítomných; o statky, jichž potřebuje k ukojení potřeb budoucích, jež opět a opět se budou vraceti; k zajištění pro stáří, v nemoci, v nehodách, pohromách; o statky nutné k rozvoji života duchovního. Soukromé vlastnictví zabezpečuje mu ukojení všech těchto potřeb.

c) výchovné: soukromé vlastnictví je důležitým prostředkem výchovným, zvl. sebevýchovy k odpovědnosti ve všech směrech.

II. Důvody rázu rodinného: Člověk vidí v dítěti kus vlastního »já«, jakési prodloužení své vlastní existence; proto cítí i touhu zabezpečiti pro budoucnost nejen sebe, nýbrž i děti. Rodinný majetek upevňuje rodinnou soudržnost.

III. Důvody sociální.

a) hospodářské: Soukromé vlastnictví vybízí k podnikavosti a skýtá vyhlídky na osobní prospěch, a to jsou dvě z nejmocnějších vzpružin hospodářské činnosti. »Jest prokázáno zkušeností věků, že soustava soukromé iniciativy a soutěže dává — vezmeme-li podniky v celku — v zájmu všeobecném výsledky lepší než hospodaření kolektivní.« (Rutten, La Doctrine sociale de l' Eglise 100.) Při režimu soukromého vlastnictví »každý více bude rozmnožovati své jmění, pečlivě o ně dbaje jako o své vlastní.« (Sv. Tomáš A., Politicorum I 4 c.)

b) sociální v užším smyslu: všeobecné společné vlastnictví hrobem svobody jednotlivců; při dnešních složitých poměrech bez soukromého vlastnictví je těžko možný pokoj a řád ve státě. »Když se každý stará o svou vlastní věc a ne o to, co patří jinému, nedochází mezi lidmi ke sporům, jako k nim dochází, když se má mnoho lidí starati o touže věc, neboť jeden to chce dělati tak a jiný jinak.« (Sv. Tomáš tamtéž.)

c) kulturní: kultura předpokládá jistý hospodářský blahobyť, těžko dosažitelný nebo aspoň trvale udržitelný při vlastnictví společném.

ÚČEL SOUKROMÉHO VLASTNICTVÍ

I. aby člověk měl potřebné životní prostředky pro sebe a pro svou rodinu;

II. aby pomocí instituce soukromého vlastnictví byly získány hojnější potřebné prostředky pro veškeré lidstvo.

To jest: při režimu soukromého vlastnictví jest možno vyzískati z přírody v celku více statků než při režimu kolektivistickém; tak množství statků, jež mají býti mezi

jednotlivci rozděleny, jest větší. »Soukromé vlastnictví jest zavedeno a udržováno pro účel sociální.« (Ely — věta jednostranná potud, že soukromé vlastnictví jest zavedeno také pro účel individuální.) — »Právo vlastnické, pokud již neběží o statky nutné pro lidskou existenci, jest ospravedlněno pouze potřebami obecného blaha. Opravdu, vůle prozřetelného Boha předala lidem pozemské statky, aby z nich měli užitek všichni lidé, nikoli pro výlučný prospěch několika jedinců.« (Rutten tamtéž 107.)

PRÁVO SOUKROMÉHO VLASTNICTVÍ JE PRÁVEM PŘIROZENÝM

I. Důvody pro soukromé vlastnictví mají svůj základ v samé přirozenosti člověka, jakožto individua a jakožto bytosti společenské.

Proto právem se praví: »Od přírody a tedy od Stvořitele samého bylo lidem dáno právo soukromého vlastnictví.« (Q. A. 45.) Totéž se opakuje v Rerum novarum několikrát: »Právo míti soukromý majetek je člověku dáno od přírody« (5). »Soukromě vlastniti statky jest přirozeným právem člověka.« (19; sr. i č. 7, 35 a j.)

II. Dvojí důsledek:

a) Protože právo vlastnické vyplývá z lidské přirozenosti, je marné chtít soustavu soukromého vlastnictví vůbec vyhladiti. Je možno regulovati používání vlastnictví, zestátniti některé druhy majetku, je možno z důvodů obecného blaha, na př. z důvodů válečných, velmi radikálně zasáhnouti do vlastnických práv. Není však možno trvale a všeobecně instituci soukromého vlastnictví odstraniti. A kdyby se i pokusy staly, přirozenost lidská oklikou se k němu vrátí zase.

»Má-li se pomoci lidu, musí jako základ platiti zásada, že soukromé vlastnictví je nedotknutelné« (Rerum novarum 12).

»Bůh sám nikomu neurčil nějaké části k vlastnění, přenecháváje starosti lidí a státním zařízením, aby provedly rozdělení majetku.« (R. N. 7.) Nespadá do přirozeného práva právo vlastniti statky přebytečné: »Právo vlastniti statky, které nejsou nutny k lidské existenci, není právem tkvícím v přirozenosti lidské. Má své zdůvodnění v sociální účelnosti, na niž Církev nikdy nezapomíná. Dívá se vždy na problém vlastnictví s hlediska obecného blaha.« (Rutten tamtéž 110.)

NENÍ PRÁVEM NEOBMEZENÝM, ABSOLUTNÍM, NEJVYŠŠÍM

I. Právo vlastnické musí ustoupiti, když se střetne s vyššími právy člověka, zvláště s nejvyšším pozemským právem člověka, právem na život.

V krajní nouzi, aby si zachoval život — když jinak si nemůže opatřiti záchranných prostředků — smí člověk i proti vůli vlastníkově na př. vzíti si potraviny nutné k zachování života, a nedopouští se krádeže; když výnos podniku taktak stačí, aby mohla býti vyplacena dělníkům mzda, ale kdyby již pak nezbylo na dividendy z akcií, vyplatí-li se tato spravedlivá mzda, tak je plně ve shodě s morálkou, když se hradí mzdy a právo akcionářů na dividendy z akcií v této kolisi musí ustoupiti.

II. Právo vlastnické musí ustoupiti, když obecné blaho vyžaduje, aby určitý statek byl ve vlastnictví veřejném.

»Právem se usiluje o to, aby určité druhy statků byly vyhrazeny státu, protože propůjčují vlastníkům moc tak

velkou, jaká nemůže býti přiznána lidem soukromým, nemá-li býti ohrožen zájem celku.« (Q. A. 114.) Jsou okolnosti, kdy takové obhospodařování státní docela dobře může býti v rozměrech minimálních — sr. rozsah státního hospodaření ve Spojených státech severoamerických na počátku devatenáctého století; jsou poměry, v nichž státní hospodaření jde velmi daleko, na př. za světové války a v některých státech po světové válce.

III. Smí se do soukromého vlastnictví zasahovati, když toho vyžaduje obecné blaho, pozitivní zákon a vůbec kompetentní autorita.

»Je povinností státní moci, aby závazky (spojené s vlastnictvím) vymezila do jednotlivostí, kde by toho žádala nutnost a přirozený zákon sám to nebyl vymezil. Proto státní moc — arci pořád jen v rámci zákona přirozeného a Božího — smí přesněji určit, co se zřetelem k opravdovému potřebám obecného blaha vlastníkům při používání majetku jest dovoleno a co není... Když stát majetky uvádí ve shodu s potřebami obecného blaha, nekoná tím dílo soukromým majitelům nepřátelské, nýbrž přátelské; neboť takovou cestou působivě zamezuje, aby soukromé vlastnictví — jež nekonečně prozíravý Původce přírody určil k tomu, aby bylo na podporu v lidském životě — nepůsobilo nesnesitelných obtíží a tak nehnalo poměrů do záhuby; a neruší soukromého vlastnictví, nýbrž je chrání; a soukromého majetku nezeslabuje, nýbrž jej posiluje.« (Q. A. 49.)

Někdy i tak pronikavý zásah do soukromého vlastnictví, jako je vyvlastnění, může býti dovolen, ale jen »v případech, v nichž se to skutečně jeví žádoucím pro obecné blaho, t. j. jako jediný opravdu účinný prostředek, aby se na-

pravilo zneužívání nebo aby se předešlo plýtvání výrobními silami nebo aby se zajistilo organické uspořádání týchž sil a aby byly usměrněny ku prospěchu hospodářských zájmů národa... Ve všech případech socialisace zahrnuje v sobě i povinnost přiměřené náhrady, totiž vypočtené podle toho, co za daných okolností je spravedlivé a slušné pro všechny zúčastněné« (Pius XII., 11. 3. 1945).

DOGMATICKÁ JISTOTA NAUKY

Církev formálně neprohlásila článku o oprávněnosti soukromého vlastnictví za dogma. Patří však jistě tento článek k pravdám zjevným.

a) V dekalogu jako sedmé přikázání jest »Nepokradeš!« Kristus platnost Desatera znova potvrdil (Mat. 19, 18). Když Zacheus ohlásil, že rozdá část majetku chudým a že nahradí nespravedlnosti, Kristus — ač bylo jasno, že si Zacheus část majetku ponechá — řekl: »Dnes stalo se spasení domu tomuto.« (Luk. 19, 9.) Sv. Pavel: »Boháčům tohoto světa prikazuji, ať jsou štědrí a sdílní.« (I. k Tim. 6, 17 n.) »Kdo kradl, již nekraď, nýbrž pracuj, ... aby měl z čeho udělati tomu, jenž nouzi trpí.« (Efes. 4, 28.)

b) V papežských dokumentech jest opět a opět označován ten článek jako příkaz přirozeného zákona (v R. N. na několika místech, v Q. A., v Quod apostolici muneris a j.), a zákon přirozený jest zákon daný Bohem.

NÁMITKY

1. »Soukromého vlastnictví se velmi často zneužívá na škodu pro lidstvo.« — Ano, se soukromým vlastnictvím bývají často spojeny i zlořády. Ale soukromé vlastnictví patří též mezi ony instituce, u nichž dlužno se tázati: Jest

prospěch, který z normy vyplývá pro celek, větší, než nevýhody a zneužití, k nimž norma dává podnět? »Zákonodárce musí trpěti nějaká zla, aby se neznemožnila větší dobro.« (Sv. Tomáš A. Politicorum II. 4 d.) A když se vezmou věci v celku, jsou výhody, jež ze soukromého vlastnictví pro lidstvo plynou, větší než nevýhody s ním spojené.

2. »Církevní otcové byli stoupcí komunismu.« Je pravda, že někteří církevní učitelé a otcové učinili i výroky, které samy o sobě vzaty by nasvědčovaly, že byli pro komunismus. Ale takové výroky nejsou než neopatrným přestřelením, když s celou ohnivostí ducha hájili myšlenku, že člověk nemá majetku jen pro svou libovůli, že veškeren přebytek jest jen svěřený statek od Boha, aby bylo pomáháno jiným. Hájíce proti lidské tvrdosti zákona Božího zajeli dále než měli. — Ale kdo čte všechny jejich spisy, pozná, že na principu soukromého vlastnictví trvali.

3. »Hájit vlastnictví znamená hájit ty ohromné nelidskosti, k nimž se majetku zneužívalo a zneužívá.« — Není pravda. I když princip vlastnictví hájíme, tož zneužívání majetku musí býti všemi prostředky potíráno.

FORMY SOUKROMÉHO VLASTNICTVÍ

Soukromé vlastnictví mívá u různých národů a v různých dobách velmi rozmanité formy.

Na příklad forma vlastnictví u kmenů pasteveckých. U kmenů rybářských. U Izraelitů. V Římě antickém. Pozemkové vlastnictví v dobách feudalismu. Vlastnické právo moderní. Majetek akciový. Majetek pozůstávající ve státních papírech.

»Vlastnictví je zároveň proměnlivé a neproměnlivé. Neproměnlivý, zcela neměnný jest pojem vlastnictví, ale for-

my, v něž se odívá tento pojem, se ve skutečnosti mění a jsou mnohotvárné jako šat.« (Nell-Breuning, Die soziale Enzyklika 78.)

»Pod vlivem různých činitelů, jako je zeměpisná poloha, povaha půdy a bohatství, jež je pod zemským povrchem, podle výrobní techniky, mravů, zákonodárství atd., soukromé vlastnictví může na sebe vzítí rozmanité formy a může býtí zavedeno v rozsahu větším nebo menším.« (Code social 97.)

»Vlastnictví — zrovna tak jako i ostatní prvky sociálního života — není ničím nehybným, a je to prokázáno dějinami.« (Q. A. 49.)

POUŽÍVÁNÍ MAJETKU

I. Dobře od sebe rozlišuj dvě věci: vlastnictví majetku a používání majetku.

»Pokud se týká vlastnictví, to jest práva nakládati s věcí jako se svou, je dovoleno, aby člověk vlastnil věci jakožto své vlastní; jest to pro lidský život také nutno . . . Pokud se však týká používání zevnějších statků, nemá jich člověk vlastnit, jako by byly jen výlučně jeho, nýbrž jako by byly společné, aby se totiž o ně snadno sdílel, když jsou jiní v potřebách. Proto praví apoštol: »Bohatým tohoto světa přikazuj, ať jsou štedří a sdílní.« (Sv. Tomáš A. II. II. 66, 2.)

II. Příjmů smí člověk používatí pro sebe a pro rodinu, aby vedl život přiměřený svému stavu; přebývá-li mu příjmů ještě nad to, má přebytku používatí ku prospěchu svých bližních.

»Nikomu se nenařizuje, aby přispíval z toho, čeho nutně potřebuje pro sebe a pro svou rodinu; nemusí dávatí

jiným ani z toho, čeho sám potřebuje k tomu, aby mohl býtí živ slušně a přiměřeně svému stavu: »neboť nikdo není povinen býtí živ nepřiměřeně« (sv. Tomáš A. II. II. 32, 6.). Když však potřebě a slušnosti bylo učiněno zadost, jest povinností z přebytku přispívatí bližním.« (R. N. 19.) — »Člověku se jeho volné příjmy neponechávají tak, aby jich používal podle libovůle a podle svých choutek, totiž ty příjmy, kterých již nepotřebuje k slušnému a stavu svému přiměřenému živobytí; naopak lidi bohaté váže velmi přísné přikázání konati skutky almužny, dobročinnosti a štedré velkorysosti.« (Q. A. 50.) »Člověk není absolutním vlastníkem svých statků, nýbrž bude se Bohu jednou přísně zodpovídati z toho, zda jich používal tak, aby sloužily blahodárným plánům Boží prozřetelnosti. Jednati jinak znamenalo by osobovati si moc, která náleží jedině Všemohoucímu.« (Husslein, The Christian Social Manifesto 134.)

III. Je docela správné, když se použije přebytečných příjmů k tomu, aby byla opatřena příležitost k práci a výdělku pro jiné.

»Vynakládati bohatší příjmy na to, aby se poskytla hojná příležitost k výdělku, jen když se při tom opatřují lidstvu statky opravdu užitečné, to jest vynikajícím a časovým potřebám úplně vyhovujícím úkonem ctnosti velkorysosti.« (Q. A. 51.)

IV. Tyto povinnosti, vztahující se k používání majetku, nejsou povinnosti spravedlnosti, nýbrž lásky.

»Nejsou to — vyjímajíc případy krajní nouze — povinnosti spravedlnosti, nýbrž povinnosti křesťanské lásky, již vymáhati cestou soudní člověk oprávněn není.« (R. N. 19; sr. Q. A. 47.)

V. »Právo vlastnické se neztrácí a nezaniká zneužíváním nebo nepoužíváním.« (Q. A. 47.)

Právě tak zrak nepřestává býti mým vlastnictvím, když ho nepoužívám nebo zneužívám.

VI. To, že se majetku nepoužívalo v uvedeném smyslu, bylo zdrojem strašných pohrom pro jednotlivce i pro Církev.

»Bludná nauka o ztrnulém právu vlastnickém je nepřetržitý hřích proti přírodě, neboť nevidí křivdy v tom, když se k ukájení nejnenasytnější hrabivosti, nejprostopášnější smyslnosti používá toho, co Bůh jako potravu a oděv určil pro všechny lidi; ... když nepřetržitou krádež prohlašuje za právo.« (Ketteler, Die grossen sozialen Fragen der Gegenwart, Schriften II, 223.) »Na majetku, jehož se takto zneužívá a používá proti řádu přirozenému i nadpřirozenému, spočívá těžká kletba a hora nespravedlnosti.« (Ketteler, tamtéž 216.) »Majetek vynaložený na rozkošnictví je veřejným skandálem.« (Husslein.)

NEROVNOST V ROZDĚLENÍ MAJETKU

I. Úplná rovnost majetková není možná.

To by musili býti lidé stejně schopní, stejně pracovití, svědomití. Kdyby dnes rovnost byla zavedena, zítra by již byla překonána. Nesnesitelné násilí musilo by ji udržovati!

II. Nerovnost v majetku nemusí býti sociálním zlem.

»Ani velké majetky nejsou sociálně škodlivé, jestliže vysokých důchodů nespotřebují přepychově, nýbrž jich používají k novým investicím, které tvoří novou pracovní

příležitost a usnadňují výrobu do budoucna.« (Engliš, Národní hospodářství 383.)

III. Není však každé rozdělení majetku dobré.

»Není každé rozdělení statků a bohatství mezi lidmi způsobilé k tomu, aby se jimi cíle Bohem zamýšleného dosáhlo vůbec nebo měrou dostatečnou... Zákon sociální spravedlnosti zakazuje, aby třída vylučovala třídu z účasti na statcích.« (Q. A. 57.) — Uznávati tuto nesrovnalost není známkou nekatolického smýšlení, naopak. O době, jež předcházela vydání R. N., píše Pius XI.: »Četní katoličtí mužové, kněží i laici, které již ode dávna jejich obdivuhodná láska pudila k tomu, aby odpomáhali nezaviněné bídě mezi proletariátem, nemohli se za nic na světě smířiti s myšlenkou, že by tak křiklavá a tak nepřiměřená nerovnost v rozdělení majetku opravdu se srovnávala s plány Tvůrce nejvyššího moudrého.« (Q. A. 5.)

Není dobré přílišné bohatství: jest to had, který se snadno může státi smrtelně nebezpečným tomu, kdo ho neumí chytiti (Klemens Alex.). Svádí snadno k vysilujícímu blahobytnictví, lenosti, požívačnosti, přepychu, pýše, panovačnosti (plutokracie), vykořisťování, tvrdosti, odmítání Boha. Odtud Kristovo: »Běda vám bohatým.« (Luk. 6, 24.)

Zlem jest vnucená chudoba, zvláště když zachvátila celé vrstvy (pauperismus). »Mnohý, kdo se stal dobrovolně chudým, nesnášel by filosoficky chudoby vnucené.« (Linsenmann, Moraltheologie, 288.) — Vede k demoralisaci: »Z chudoby občanů plyne, že jsou nakloněni ke vzpourám, a že jsou zlomyslní, neboť když nemají nezbytných životních prostředků, snaží se jich nabýti podvody a loupežemi.« (Sv. Tomáš A., Politicorum II, 6 g.) — Vyvolává zoufalství: když celé měsíce člověk žije v hladu, ztrácí snadno všecku

víru, všecku naději, všecku lásku k Bohu i k bližnímu. — Ve vnučené chudobě zakrňuje snadno tělo, rozum, mravnost, náboženství: »Křesťanství, které nezmrzne v nevytopeném sklepním bytě, musí již býti křesťanství heroické.« (Fiedler, Defensive oder Offensive, II, 45.)

IV. Dnešní rozdělení majetku potřebuje reforem.

»Dnes jest veliká nesrovnalost mezi nečetnými přílišnými boháči a nesčíslnými chudáky, a tudíž jsou v rozdělení majetku velmi těžké závady, jak vidí každý, kdo má cit.« (Q. A. 58.) »Nesmírné množství proletářů na jedné straně a na druhé nesmírné jmění poměrně malé skupiny úžasných boháčů jest krajně spolehlivým důkazem, že bohatství tak hojně zjednané v našem věku »industrialismu« není rozděleno správně a že různé třídy lidstva nemají takového podílu na něm, jaký by míti měly.« (Q. A. 60.)

»Kráčejíce ve šlépějích svého předchůdce Lva XIII., s veškerým důrazem zastali jsme se v encyklice Quadregesimo anno zásady, že pozemské statky mají býti spravedlivěji a přiměřeněji rozděleny.« (Pius XI., Caritate Christi compulsi, 3. května 1932.)

V. Cílem nápravy budiž, aby se co největšímu počtu lidí umožnila účast na majetku.

»Důstojnost lidské osobnosti vyžaduje pravidelně jako přirozený základ žití právo na používání pozemských statků; tomu odpovídá základní povinnost přiznati soukromé vlastnictví pokud možno všem.« (Pius XII., 24. 12. 1942.)

»Třeba ze všech sil pracovati o to, aby byl snížen na přiměřenou míru podíl na statcích, jež se hromadí v rukou kapitalistů, a aby tím, že se proletariátu umožní přístup k majetku, rozšířilo se dostatečné množství statků mezi

dělnictvem.« (Code social. 99.) »Komu je svěřena státní správa, má pečovati o to, aby široké vrstvy lidové, žijící v bídě, dospěly k zámožnosti anebo aspoň aby neměly nouze; neboť jest nesnadno, aby ten, jenž žije v bídě, žil mravně, a proto jest nutno úsilně se o to přičiňovati, aby trvale měli dostatek.« (Sv. Tomáš A. Politicorum VI 5 n.)

VLASTNICTVÍ VEŘEJNÉ A SPOLEČNÉ

I. Pojmy.

Vlastnictví veřejné je takové, při němž vlastníkem není jednotlivec nebo soukromá společnost, nýbrž veřejná korporace, která svými orgány majetek spravuje a výtěžku používá pro blaho celku. Tato korporace jest stát nebo země nebo obec. Majetek obhospodařuje buď ve vlastní režii nebo jej pronajímá.

Majetek společný jest takový, při němž vlastníkem jest soubor jednotlivců určitého celku.

Zvláště se myslí společným vlastnictvím, když vlastníkem je veškerá společnost lidská, lidstvo.

Poněvadž i společný majetek musí býti nějak jednotně spravován, poučky platící o vlastnictví veřejném platí do značné míry i o majetku společném.

II. Všeobecné zavedení veřejného nebo společného vlastnictví nebylo by pro lidstvo ziskem, nýbrž ztrátou.

1. »Jest až příliš jasno, jaké by vznikly odstraněním soukromého vlastnictví ve všech řádech změny a zmatky. Dokořán by se otevřely brány k svárům, řevnění a zlehčování; iniciativě a přičinlivosti by se odňaly účinné podněty, a tak by nutně vysychaly zdroje zámožnosti: a domnělá a vysněná rovnost nebyla by ničím jiným, než stejnou bídou

stejně nedůstojným postavením všech lidí bez rozdílu. — Známy požadavek socialismu, aby se všecek majetek stal majetkem společným, je nutno zcela odmítnouti, poněvadž škodí i těm, jimž má pomoci (t. j. dělnictvu), poněvadž se přiči přirozeným právům jednotlivců, poněvadž rozvrací úkoly státu a obecný pokoj. — Když se chce pomoci lidu, musí především jako základ platiti zásada, že soukromé vlastnictví jest nedotknutelné.« (R. N. 12.)

2. Nevýhody společného nebo všeobecně zavedeného veřejného vlastnictví:

a) byrokratická těžkopádnost: stát je taktak průměrný průmyslník, ale podprůměrný obchodník;

b) nebezpečí zpolitisování: politické strany chtějí z podniků těžiti, přepřnují je svými příslušníky, i neschopnými, ochromují tak hospodářský život podniků;

c) nedostatek iniciativy, přičinlivosti, zájmu: o věci cizí nebo společné se průměrný člověk již tak nestará jako o vlastní;

d) drahá kontrola, při veřejném vlastnictví nezbytná;

e) při společném vlastnictví problém dělby výtěžku;

f) ohrožení osobní svobody.

III. Jsou druhy majetku a poměry, v nichž je nutné, aby určité statky byly ve vlastnictví společném. Které jsou to statky a v jakém rozsahu mají býti ve veřejném vlastnictví, o tom rozhodují zájmy obecného blaha.

»Právem se usiluje o to, aby určité druhy statků byly vyhrazeny státu, protože propůjčují vlastníkům moc tak velikou, jaká nesmí býti přiznána soukromým lidem, nemá-li býti ohrožen zájem celku« (Q. A. 114).

Soukromý majetek má plniti svůj účel individuální a sociální. »Když rozdělení majetku je proti tomuto účelu —

to však nevyplývá vždy nutně z rozsahu soukromého majetku — stát smí v obecném zájmu zasáhnout, aby usměrnil užívání nebo — nelze-li tak učiniti slušně jiným způsobem — naříditi i vyvlastnění za přiměřenou náhradu« (Pius XII., 1. 9. 1944).

IV. V případě války nebo drahoty nebo těžkých a zřejmých hospodářských poměrů má stát nejen právo, nýbrž i povinnost učiniti opatření, aby lichvářskému skupování a lichvářské spekulaci se zbožím nezbytně potřebným bránil.

Když však by stát chtěl sám řídití veškerý hospodářský život i za normálních poměrů, snad by se tím dusila soukromá iniciativa a stát by na sebe bral úkoly, které jsou nad jeho síly.

NĚKTERÉ CESTY K NABÝVÁNÍ MAJETKU

DĚDICTVÍ

I. Odstranění instituce dědictví je žádáno s mnoha stran s velikou vehemencí.

»Proti soustavě individuálního dědění vede se boj ve jménu vyšší spravedlnosti sociální... Perspektiva na konec... vede k úplnému zrušení práva dědického.« (E. Svoboda, Etické a sociální základy občanského práva 81.) Udělal se konec jiným rodovým privilegiím; dojde i na dědictví. (E. A. Ross, Principles of Sociology 385.) Zvláště socialismus žádá tak ostré daně z dědictví, že se to blíží konfiskaci dědictví.

II. Právo dědické patří k přirozeným právům člověka.

»Přirozeným úkolem manželství je výchova dětí, ne pouze po nějakou dobu, nýbrž po celý život; proto je příkazem zákona přirozeného, aby rodiče pro své děti strádali a děti aby dědily po rodičích.« (Sv. Tomáš, In libros IV sent. d. 33 q. 1 a. 2 c.)

»Vždy musí přirozené vlastnické právo samo — a to i právo mítí, soukromý majetek i právo tento majetek odkazovati dědictvím — zůstatí svatým a nedotknutelným. Neboť člověk je starší než stát, a také soužití rodinné jest i pojmově i dějinně starší než stát.« (Q. A. 49.)

III. Právo vlastnické je požehnáním pro rodiny i pro společnost.

»Je svatosvatým zákonem přírody, aby otec výživu a všeliké vzdělání poskytl těm, jež sám zplodil; a vede jej

přirozenost sama ještě i k tomu, aby pro své děti — které přece jsou obnovením a jaksi prodloužením otcovy osobnosti — získal a přichystal potřebné prostředky, jimiž by se mohly slušně uhájit před nedostatkem v příštím životě, v němž je tolik nebezpečí. To však nemůže provésti jinak, než když je vlastníkem jmění přinášejícího užitek, jež by odkázal jako dědictví svým dětem.« (R. N. 10.)

»Člověk má vrozený cit pro dědictví. Má touhu po trvání, které je mu odpíráno krátkostí jeho osobního života. Jeho děti jsou pokračováním jeho osobnosti. Žije ve svých dětech a v dětech svých dětí.« (Ch. Périn, Les Lois de la Société Chrétienne I, 343.)

Zděděný majetek, zvláště půdy, je jedním z viditelných pout mezi postupnými generacemi rodiny, a utužuje rodinný život. Proto také nejprudší útoky proti instituci dědictví přicházejí z těch směrů, pro něž rodina jest překonanou věcí nebo dokonce zlem.

Dědictví má důležitý význam i pro společnost, zvláště národohospodářský:

a) Vede člověka k tomu, aby spořivě zacházel se statky vyzískanými, protože ví, že to, co zahosponaří, ulehčí existenci dětem;

b) vybízí i k tvoření nových statků; »právo volně nakládati se svým majetkem, nejen za života, nýbrž i pro případ smrti, je pro člověka mocnou vzpružinou výroby«. (Gide, Cours d'économie politique II 165.) Mohutná hybná síla pro hospodářskou činnost v myšlence: Dělán to pro děti.

c) Jsou hospodářské podniky tak rozsáhlé, že plně vyzrají až pro generaci příští. »Nebudou to budovati jen na kvap: neinvestuji, nebuduji jen pro sebe, nýbrž i pro potomstvo.«

d) Tradice spjaté s rodnou půdou a vůbec se zděděnými

statky jsou důležitým činitelem pro národní kulturu a život státní.

IV. Ani stát nemá práva dědictví zásadně a vůbec odstraňovati, nýbrž je jen — jako jiná práva s vlastnictvím související — podle potřeb obecného blaha upravovati.

»Rodina má při nejmenším stejná práva jako stát a obec při volbě a používání prostředků, jež jsou jí nezbytny k existenci a spravedlivé svobodě. Řekli jsme »při nejmenším stejná«, poněvadž soužití rodinné jest i pojmově i dějinně starší než sdružení státní, a proto též její práva a úkoly byly dříve a jsou přirozenější než práva a úkoly společnosti občanské.« (R. N. 10).

»Stát nesmí rušit ani přímo ani nepřímo dědictví; jinak by se těžce provinil proti sociálním zájmům a sáhl by na nedotknutelná práva rodiny.« (Code social 10.)

V. Čím bližší je příbuzenství mezi testátorem a dědicem, zvláště v linii přímé, tím méně ať je dědictví zdaněno; čím pak je vzdálenější, tím ostřeji smí se zdanit.

Nebylo by možno nic namítati, kdyby stát vůbec škrtl dědická práva vzdálených příbuzných, zemře-li majitel bez závěti.

PRÁCE

I. Hospodářská práce je činnost, která má za účel opatřiti nějaké hodnoty hospodářské.

II. Každý člověk, pokud mu v tom nebrání nemoc nebo jiná překážka, je povinen pracovati. Tato povinnost doléhá na člověka z několika důvodů, a proto je povinen pracovati i člověk, jenž by z důvodů hospodářských pracovati nepotřeboval.

»Práce má čtverý účel. Předně a v prvé řadě, aby si člověk opatřil živobytí. Za druhé, aby se uchránil nečinnosti, z níž vznikají mnohá zla. Za třetí, aby krotil žádostivost, poněvadž prací se kárá tělo. Za čtvrté, aby měl z čeho udíleti almužnu.« (Sv. Tomáš A. II. II. 187, 3.)

Mnohé statky nechce nám příroda vydati, leda když si jich dobudeme tuhou prací. Pracovitostí rozvíjejí se tělesné i duševní schopnosti člověka. Práce je zdrojem čistých radostí. — Práce nás činí podobnými Bohu, jenž jest činnost.

»Práce jest povinností všech lidí. Ani jeden stav, ani jedna třída lidstva není vyňata. Kdo se vyhýbá práci, prohřešuje se proti Božímu řádu a proti prvnímu příkazu, ježž Bůh dal lidstvu po pádu.« (Ketteler, past. list o práci, Schriften I. 197.)

»Vlastní, osobní, usilovná práce je pro každého člověka nenahraditelnou podmínkou duševního a mravního života... Bez vlastní duševní mravní práce zakrňují všechna dobrá semena, která Bůh vložil v člověka, a chřadnou, až konečně propadají smrti.« (Ketteler, tamtéž 202.)

III. Práce je zdrojem hodnot a u mnohého statku je nejdůležitějším zdrojem hodnoty. Není však jediným zdrojem; jest jím také příroda, respektive kapitál.

»Zda nevidáme sami, že ty nesmírné statky, z nichž pozůstává lidské bohatství, se tvoří v rukou pracovníků, vycházejí z těchto rukou, které pracují buď samy nebo vybírají se nástroji nebo stroji a tak podivuhodně stupňují svou výkonnost? Ano, je všem známo, že ještě ani jediný národ se nikdy nepropracoval z bídy a nedostatku k lepší a hojnější zámožnosti, než když se spojila nesmírná práce občanů — i těch, kdo dělají plány pracovní a práci řídí, i těch, kdo rozkazy provádějí.« (Q. A. 53.) A kdyby národ

měl sebezpriznivější přírodní bohatství: nebude-li u něho pracovitosti, bude živořit uprostřed svých skvělých přírodních podmínek.

Není však lidská práce jediným zdrojem hodnot statků. Zdrojem jest i příroda (a tedy Tvůrce přírody). »Nejusilovnější námahy by byly marné a bezúspěšné, ba nebylo by se k nim mohlo přikročiti, kdyby Bůh Stvořitel všehomíra ve své dobrotě nebyl dříve daroval bohatství a přirozených prostředků, statků a sil přírodních. Neboť pracovati znamená: na nich nebo pomocí jich vykonávati činnost.« (Q. A. 53).

V čem vlastně záleží hodnota věci? V tom, že dovede ukájeti lidské potřeby. Čím důležitější potřeby dovede ukájeti, v čím větší míře je dovede ukájeti, tím větší jest její hodnota. Ale tuto schopnost ukájeti lidské potřeby má věc buď od přírody nebo z lidské práce, a obyčejně od obou; někdy ve větší míře od přírody, někdy z práce.

IV. Ani práce sama, ani kapitál sám nesmí si přisvojovati veškeren výsledek díla.

»Je docela nesprávné, připisuje-li se buď jediné kapitálu nebo jediné práci to, čeho bylo dosaženo jen spojením jejich výkonnosti.« (Q. A. 53.)

V minulém století to byl liberalismus, který si osoboval veškeren výnos podniku a dělníky odbýval jen mzdou tak ubohou, že mnohdy sotva stačila, aby si udrželi bídně holý život svůj, ženy a děti. Vycházel ze zásady, že výnos plyne z podniku, že tedy všechny plody z tohoto podniku vyrůstající patří jeho majiteli.

V dobách socialismu zase dělnictvo žádá plný výnos práce, budujíc na větě, že jen práce dodává věcem směnné hodnoty.

Obojí názor jest těžký omyl.

V. Práce, kterou dělník při výrobě koná, nikdy nesmí býti pokládána za pouhé zboží, za pouhou položku, kterou stačí zakalkulovati do výrobních nákladů. Vždy se musí pamatovati i na lidskou důstojnost dělníkovu, která jest s pracovním výkonem neodlučně spjata.

Marxovo: »nichts als Ware«, trpká ozvěna liberalistického: »pracovní síla«, jako »parní síla« atd.

»Zaměstnavatelé nesmějí považovati dělníků za otroky; je spravedливо, aby v nich ctili důstojnost osoby, jež arci ještě vyššího posvěcení nabývá křesťanstvím.« (R. N. 16). »Práce není pouhým zbožím, nýbrž musí se v ní uznávati lidská důstojnost dělníkova a proto se nesmí jen jako nějaké zboží kupovati a prodávati.« (Q. A. 83.)

VI. Každý člověk má právo na práci, a to v tom smyslu, že nesmí se mu brániti, když chce pracovati tak, že se nedotýká ničích práv; dále v tom smyslu, že poměry ve společnosti mají býti takové, aby člověk upřímně hledající práci nalézal příležitost k výdělku; nikoliv však v tom smyslu, že by člověk měl právo žádati po kterémkoliv jednotlivci nebo státu, aby mu dal práci.

Právo na práci v prvním smyslu vyplývá z osobní svobody a z vlastnických práv člověka: na svém smí si pracovati, jak rozumně za dobré uzná, pokud to není proti obecnému blahu a proti právům jiných lidí.

Ve druhém smyslu: Když Bůh dává život, postaral se i o prostředky tuto existenci udržeti, natura non deficit in necessariis. Kdyby značný počet lidí nemohl nalézt práce, aby si jí opatřoval existenční prostředky, to by bylo důkazem, že sociální a hospodářská organizace společnosti je vadná, a nutno provésti potřebné reformy.

Ve třetím smyslu: Nemá nároku, aby mu poskytl práci jednotlivce; neboť nikdo není povinen ze spravedlnosti poskytnouti práci komukoliv, kdo o ni požádá; nemá nároku, aby mu za všech okolností poskytl práci stát, poněvadž úkolem státu není starati se o zájmy každého jednotlivce, nýbrž o blaho celku.

VII. Protože nezaměstnanost je těžkou pohromou, ať lidé, kteří k tomu mají prostředky, co nejušilovněji ex caritate se o to starají, aby byla vytvořena vhodná příležitost k práci. Veřejní činitelé jsou ex justitia povinni účinně pracovati o odstranění nezaměstnanosti.

DŮCHODY BEZ PRÁCE

I. Příklady: dividendy z akcií, úroky ze vkladů, pachtovné, »čistý« zisk majitele továrny.

II. Důchody bez práce, jako takové, bývají prohlašovány za nemravnost a bývají ostře potírány.

Hlavním protivníkem je socialismus. Marx ve své teorii o »nadhodnotě« vytvořil theoretickou základnu pro své obžaloby proti »vykořisťování«, »olupování« dělníka kapitálem, proti »příživníkům«, »cizopasníkům«, kteří pobírají jako příjmy bez práce to, co je krvavě zaslouženým právem dělníka. Toto stanovisko nutně vyplývá z názoru, že práce jest jediným zdrojem hodnoty.

Také kruhy nesocialistické, trvající na názoru, že práce jest jediným zdrojem hodnoty věcí, důsledně pokládají příjmy bez práce za nemravné.

III. Je nesprávné pokládati důchody bez práce již jako takové za nemravné.

»Nemůže být kapitál bez práce ani práce bez kapitálu.« (R. N. 15.)

»Nekoná-li člověk práce na věci své, musí se spojití práce jednoho a věc, jmění jiného; ani věc a ani práce každá sama o sobě neprovede nic . . . Proto je docela správné, připisuje-li se buď jedině kapitálu nebo jedině práci to, čeho bylo dosaženo jen spojením jejich výkonnosti.« (Q. A. 53.)

Nauka o zásadní dovolenosti důchodu bez práce je přirozeným důsledkem nauky o dovolenosti soukromého vlastnictví. Je přirozené, že tomu, komu patří věc, patří i plody věci.

Již i tím, když člověk poskytuje podniku potřebný kapitál — na př. zakupováním akcií — prokazuje podniku hospodářskou službu a bere na sebe i jisté riziko ztráty. —

Odstraněním důchodů bez práce by byli těžce postiženi na příklad sirotci, kteří žijí z důchodu, z úroku a nájemného, z dědictví zanechaného od rodičů, lidé nemocní a staří žijící ze svých rent. —

Když se hájí, že důchod bez práce není již sám sebou nemravný, tím se ještě nepraví, že by příjem získaný osobní prací nestál jaksi mravně výše.

IV. Některé důchody bez práce jsou skutečně nemravné, vzhledem na okolnosti, s těmito důchody v daném případě spojené.

Na př. zisky nebo pachtovné nepřiměřeně vysoké; vysoké dividendy, získané útiskem spravedlivé mzdy dělnické.

Fakticky bývaly a jsou takové příjmy bez práce někdy až do nebe volající a vydražďují lidi proti jakýmkoli důchodům bez práce.

V. Je nezdravý hospodářský řád, v němž soubor důchodů bez práce je nepoměrně vysoký u přirovnání k důchodům z práce, a nutno jej reformovati.

Na př. když finanční kapitál ovládá mnohé výrobní podniky, a uchvacuje si z výnosu, kolik uzná za dobré. Když kartely diktují monopolní ceny. Když zájmy kapitálu diktátorsky odbývají všechny jiné druhy zájmů.

ÚROK

I. Církevní zákoník v kánonu 1543. stanoví bezpečnou normu v otázce dovolenosti úroku.

»Dá-li se někomu věc zástupná s tím určením, aby patřila jemu a aby se později vrátila věc téhož druhu a v témž množství, nesmí se bráti vzhledem ke smlouvě samotné žádný příplatek; ale při přenechání věci zástupné není samo o sobě dovoleno vymíniti si zákonem připuštěný úrok, leda že by bylo známo, že je nespravedlivý a vysoký, anebo také úrok vyšší, mluví-li pro to spravedlivý a přiměřený důvod.«

K vysvětlení pojmu. O úroku se mluví, zapůjčí-li se věci zástupné. »Věci zástupné jsou ony věci movité, které majíce veskrze v hromadě jakost stejnou, cení a čítají se popředně podle svého množství (vahou, měrou, počtem), takže každá část rovnocenně zastoupena býti může kteroukoliv jinou, stejně velikou částí.« (Vřešťál.) Opak jsou věci, které musejí býti vráceny in natura — t. j. též předmět, věc, zvíře, které bylo vypůjčeno. (Vypůjčil jsem si litr obilí, spotřeboval jsem je, vracím jiná zrna obilná než ta, která jsem si vypůjčil; zapůjčil jsem si koně, upotřebil jsem ho, ale téhož koně musím vrátiti. Ona vypůjčená zrna

stávají se mým majetkem, mohu je spotřebovati, majitel, který mně je půjčil, nečeká zpět právě táž zrna, která mi zapůjčil; majitel koně však musí po použití dostati zpět téhož koně, kterého mi půjčil.)

Věc zástupná se prvním použitím spotřebuje: chléb.

II. Vzhledem ke smlouvě samotné nesmí se bráti při zápůjčce úrok.

1. Neboť věc zástupná se hned prvním použitím spotřebuje. I kdyby si ji byl tedy majitel ponechal a použítí její odložil, nebyl by — nepřihlížeje k zevnějším poměrům — nic získal. Použití ji lze jedenkrát. Když by si tedy nechal vrátiti vypůjčenou »jistinu« a úrok, nechal by si zaplatiti věc samu, ale ještě příplatek za něco, co u něho neexistovalo.

2. Jsou zevnější okolnosti, které činí dovoleným, aby se k vypůjčené jistině směl vymíniti příplatek, úrok. Tyto okolnosti nepatří k podstatě zápůjčky: někdy existují, někdy neexistují. Když existují, může vzhledem k nim (tedy nikoli k podstatě smlouvy) býti požadován k jistině příplatek, úrok. Takové zevnější právní tituly jsou čtyři, resp. pět (risiko jistiny; vzešlá ztráta; ušlý zisk; smluvená pokuta; podle některých i zákonem připuštěný úrok.) To jsou t. zv. tituli extrinseci, t. j. právní důvody, které netkví v podstatě zápůjčky, nýbrž které se připojují jako zvenčí k podstatě smlouvy.

3. Zakázán jest úrok ze zápůjčky vzhledem ke smlouvě zákonem přirozeným, pozitivním zákonem Božím (»Bude-li na lichvu půjčovat a více brát nežli půjčil, zda bude živ? Nebude živ! Za to, že všechny tyto ohavnosti páchal, smrtí zemře,« Ezech. 18, 13) a příkázáními církevními, mnohokrát opakovanými na církevních sněmech a v bulách pa-

pežských (nejdůležitější: Vix pervenit Benedikta XIV. z 1745.)

Stanovisko Církve bylo tím přísnější, protože v těch dobách nebylo dost příležitosti k produktivnímu umístění zá-půjček, když někdo o zápůjčku se ucházel, činil to ponejvíce k účelům spotřebním, dohnán hladem, požárem, bídou válečnou; žádati úroky při takové nouzi bylo nejen proti přirozenému zákonu, nýbrž i nelidskostí, a proto lichva bývala stíhána jako odporná ukrutnost.

III. »Za dnešních hospodářských poměrů, v nichž zpravidla jsou dány ony zevnější právní důvody, vždy je dovoleno bráti mírný úrok, i když v některém jednotlivém případě nelze prokázati, že by se vyskytoval některý z oněch právních důvodů.« Merkelbach (*Summa theologiae moralis* II 604).

»Neboť v naší době jest velmi snadná přeprava a kup a prodej i statků produktivních; průmyslové a obchodní podniky a společnosti jsou téměř nesčíslné, takže když někdo chce, vždy si může opatřiti účast ve výdělečných podnicích s pravděpodobnou nadějí na zisk. Proto zapůjčí-li se peníze, vždy také vzniká právní důvod ucházejícího zisku.« (Merkelbach tamtéž.)

»Není rozporu mezi někdejší přísností Církve vůči úroku a její dnešní tolerancí. Nauka se nezměnila, ale v moderních hospodářských poměrech úloha peněz doznala pronikavých změn. Peníze jsou představitelem prostředků výroby, to jest předmětů, u nichž výdělečné používání jest něco, co jest odlišné od podstaty. Za těchto poměrů zřící se dočasně vlastnictví peněz je totéž, jako zřící se držby a užitku výrobního prostředku. Tato oběť by nebyla nahrazena úplně, kdyby ten, kdo si vypůjčil, vrátil tomu, jenž

půjčil, zpět toliko držbu vypůjčené jistiny. Je spravedливо mu dáti zvláštní záplatu, úrok, za produktivní používání, jehož se zřekl ve prospěch toho, jenž si ji vypůjčil.« (Muller, *Notes d'économie politique* 178.)

»Zásady mravní, jichž strážkyní je Církev, zůstávají stále tytéž, ale jejich řádnou aplikaci Církev přizpůsobuje stále se měnícím potřebám dob.« (Husslein S. J., *The Christian social Manifesto*, 46.)

IV. »Samo o sobě« jest dovoleno bráti úrok; za jistých okolností bych ho žádati nesměl.

Na př. kdyby byl bližní v bídě, bylo by pro mne za určitých předpokladů povinností, abych mu ex caritate vypomohl zápůjčkou bezúročnou.

V. Úrok však je hříchem proti spravedlnosti, požadují-li se úroky lichvářské.

Lichva je loupežení na statku bližního pod rouškou smlouvy. (Sv. Bonaventura.)

I dnes rádí lichva, ale v moderních formách: »žravá lichva, která často byla odsouzena na soudu Církve, ale v různých formách, pod jakými se jí dopouštějí lidé lakotní a ziskuchtiví, zůstává stále táž.« (R. N. 2.)

Některé moderní formy lichvy: vysoké úroky; nepřiměřeně vysoké nájemné; předražené ceny zboží; lichvářské honoráře advokátské, lékařské, ale i lichvářské požadavky za služby méně kvalifikované, na př. lichvářské jízdné při autodrožce. Vůbec kde princip ekvivalence, rovnocennosti věcí (služeb) na jedné straně a záplatou na druhé straně je vážně porušen.

SPRAVEDLIVÁ CENA

I. Pojmy.

Hodnota a) užitná jest způsobilost předmětu ukájeti lidské potřeby.

Hodnota b) směnná jest »způsobilost věci nějaké k výměně za věci jiné. — Čím více jiných věcí nebo čím lepší věci za předmět nějaký vyměnit si můžeme, tím větší je směnná hodnota tohoto předmětu.« (Vřešťál, Katolická mravouka II. II. 336.)

Zdroj, z něhož vzniká hodnota věci, je dvojitý: a) objektivní vlastnosti předmětu, jeho užitečnost pro ukájení lidských potřeb; b) obecný úsudek lidí; není rozhodující pro stanovení hodnoty názor jednotlivce, protože jeho hodnocení je snadno příliš subjektivní; bývá nakloněn na př. k tomu, aby hodnotil své věci příliš vysoko, věc cizí nízko.

Nespravedlivý jest názor socialismu (a také klasiků liberalismu) že jediným zdrojem směnné hodnoty věci je práce. —

Cena je vyjádření směnné hodnoty v penězích nebo v jiném hodnotném měřítku.

Cena jest několikerá:

a) zákonná, stanovená zákonem neb příslušnými úřady.

b) obvyklá (obecná, tržní): »cena obecně prodávajícím a kupujícím žádaná a dávaná«. (Vřešťál, tamtéž 368.) Obvyklá cena se může pohybovat na trojím stupni: obecná cena nejnižší, střední, nejvyšší.

c) smluvená (konvencionální): ujednaná mezi prodávčem a kupcem, zvláště tam, kde ani zákon, ani trh nestanoví ceny.

d) monopolová, stanovená držitelem zákonného nebo faktického monopolu.

II. Okolnosti, které mají vliv na cenu a změny cen.

1. Se strany zboží: a) stupeň jeho užitečnosti; dále práce a náklady, jež jsou obecně nutny k opatření tohoto zboží; riziko, jemuž zboží podléhá;

b) množství zboží: zákon nabídky.

2. Se strany kupujících: jejich počet (zákon poptávky); stupeň intensity, s jakou si žádají předmět opatřiti; stupeň jejich koupěschopnosti.

3. Se strany prodávajících: zda prodávají po životnostensku, opatřující si životní existenci prodejem, — či jen nahodile; zda musejí si vydržovati zvláštní dílnu nebo obchodní místnosti, či zda tato režie odpadá, jako při dražbě; zda musejí vynakládati obnosy na reklamu, či probuzená potřeba přivádí jim zákazníky sama od sebe.

III. Spravedlivá cena je taková, která odpovídá směnné hodnotě koupeného statku; při níž je tedy rovnocennost (ekvivalence) mezi tím, co je dáno a co je přijato.

»Rovnocennost« se bere nikoli ve smyslu matematickém, nýbrž ve smyslu přibližnosti.

Tedy a) jest nesprávnou zásada: Ať již jako prodávč docílíš cen sebevyšších, ať již docílíš jako kupující cen sebenížších, neměj skrupulí, ta cena, jen když jsi jí docílil, je spravedlivá. O ceně spravedlivé rozhoduje princip ekvivalence.

b) Jest nesprávné, když prodávající žádá ceny příliš vysoké, poněvadž z individuálních důvodů sám draze nakoupil (na př. je neschopný a nechal se podvésti dodavatelem nebo postihlo jej neštěstí, na př. požár, nebo zaměstnanci jej okrádali, a chce si škodu nahraditi). Směnná hodnota se stanoví podle hodnocení obecného, nikoli na základě individuálních výjimečných okolností.

IV. Je hříchem proti spravedlnosti, když lživými informacemi ovlivňuje se trh tak, že neoprávněně se vytvářejí ceny v neprospěch té neb oné strany.

Naopak je důležité, aby povolání činitelé dávali obecnstvu k dispozici všechna potřebná data a informace, na základě jichž by se mohla stanoviti cena co nejspravedlivěji.

Může se státi, že běžná cena není cenou spravedlivou; neboť předpoklady, na základě jichž se cena stanoví, mohly býti nespravedlivě ovlivňovány.

V. Je nutna jakási vyrovnanost mezi cenami zboží různých oborů.

Je pohromou pro hospodářský život taková disparita, když na př. ceny průmyslových výrobků jsou příliš vysoké a ceny zemědělských plodin velmi nízké; zrovna tak, jako když mzdy v jednom odvětví hospodářském jsou vysoké, v jiném — a dokonce třeba v témž městě! — příliš nízké. »Cenový kosmos« vyžaduje jistou uspořádanost a vyrovnanost.

VI. Cenu zákonnou je pokládati za spravedlivou.

Možno presumovati, že zákonodárce počítal poctivě a rozvážně se všemi zřeteli, jež je při stanovení ceny nutno vzíti v úvahu, že dále rozhodující úřady nestranně přihlížejí k zájmům a právům všech skupin, že konečně všechny složky, kdyby byly poškozeny, mají možnosti své oprávněné nároky účinně uplatniti. —

Kdyby však zákonná cena byla prokázane nespravedlivá, nebyli by občané ve svědomí povinni se jí řídit.

VII. Ustálená obecná cena je spravedlivá.

Na vytvoření obecné ceny mají možnost uplatnit svůj vliv všechny ty složky, prodávající i kupující. Kdyby byly ceny příliš nízké, mají prodávající — aspoň do jisté míry — možnost stáhnouti své zboží s trhu; kdyby byly nepřiměřeně vysoké, mají kupující možnost odepřítí nákup.

Pravím »ustálená« obecná cena, protože jest možné často i jisté houpání, než dojde k vyrovnání zájmů. Takovéto hledání správné ceny celou skupinou lidí skýtá přece jen jakousi větší záruku správnosti ceny, než kdyby ji měl stanoviti jen jednotlivec se svým subjektivním úsudkem a osobním zájmem.

Poněvadž rovnocennost spravedlivé ceny není matematicky přesná, vzniká i jakési někde dosti široké pásmo, jehož hranice tvoří obecné ceny nejnížší a nejvyšší; dokud se pohybuje cena v tomto pásmu, možno ji stále ještě pokládati za spravedlivou.

Nebylo by možno pokládati obecné ceny za spravedlivé, když normální cenotvorný proces jest násilnými zásahy rušen; když některá strana využije své moci a donutí stranu druhou, aby přistoupila na ceny, které se nesrovnávají se spravedlností; když podvody znemožňují rozhled po situaci, a loví se ve vodách takto zakalených.

VIII. Také cenu smlouvenou možno pokládati za spravedlivou, arci zase za předpokladu, že do jednání nezasáhl ani podvod, ani strach, ani jiné způsoby, omezující svobodu rozhodování.

Běží o prodej věcí, které zřídka přicházejí do prodeje; na př. starý hrad, památný svou starožitností, sbírka starých zbraní, umělecký obraz-originál, klenot atd. Lze před-

pokládali, že ujednávací uvážili dobře všechny okolnosti, než se o ceně dohodli. —

Velmi se doporučuje, aby tu strany nejednaly bez porady se znalci.

V těchto případech může dojít k velkým nespravedlnostem, když jedna ze stran zneužije neinformovanosti strany druhé.

IX. I majitel monopolu je ve svědomí vázán žádati za své zboží jen cenu spravedlivou; nesmí tedy ceny diktovati výlučně s hlediska svého osobního prospěchu.

Křesťanská morálka označuje takovouto hospodářskou diktaturu, po případě hospodářskou tyranii za lichváření, a zavazuje vinníka, jako při každé lichvě, k náhradě škody těm, jimž ublížil.

X. Prodávající má právo na zisk takový, aby mohl býti i se svou rodinou stavu svému přiměřeně živ.

Zisk má tedy prodávajícímu umožniti, aby mohl býti slušně živ sám, jeho rodina, a aby se zajistil rozumně i proti rizikům, krisím, nemoci a pro stáří.

XI. Někdy má stát nejen právo, nýbrž i povinnost regulovati ceny.

Může se státi, že některá část obyvatelstva je sama sebou příliš slabá, a vydána na pospas kapitálově nebo sociálně silným skupinám. Obecné blaho je v takovém případě ohroženo. Může se to týkati i zboží nejnужnějšího k životu jako je na př. chléb. V takovém případě dlužno ceny usměrniti.

Ale stát nesmí do cenového procesu zasahovati více než toho vyžaduje obecné blaho. Ani nesmí toto zasahování býti

na ochranu sociálně neodůvodněných privilegií kterékoli skupiny.

SPRAVEDLIVÁ MZDA

I. Jsou rozšířeny nebezpečné omyly: a) spravedlivé mzdy není možno vůbec určit; b) spravedlivá je mzda tehdy, když se zaplatí, co bylo smlouveno; c) spravedlivá je mzda tehdy, když dělník obdrží plný výnos práce.

a) »Musíme si ujasnit, že stanoviti spravedlivou výši mzdy pro jednotlivé dělníky a jejich výkony je nerozřešitelným problémem« (v. Schönberg, Handwörterbuch der Staatswissenschaften² 1881). »Nevíme, jaká je spravedlivá mzda, a snad se toho nikdy nedovíme« (Ford, Dnes a zítra, 201)

b) Liberalismus byl na stanovisku (a dosud jednotlivci mezi zaměstnavateli): mzda se stanoví svobodnou smlouvou, a když se zaplatí, co bylo dojednáno, jest povinnosti učiněno zadost; i kdyby dojednaná mzda byla sebe nedostatečnější.

c) Socialismus žádá, aby dělník dostal plný výnos práce, aby zaměstnavatel si nepřisvojoval »nadhodnoty«.

II. Nelze připustiti, aby se zaměstnavatel vyhnul spravedlivé mzdě »dobročinností« nebo almužnou.

»Láska nikdy nebude opravdovou láskou, nebude-li stále dbáti spravedlnosti . . . Není v pořádku, aby dělník přijímal jako almužnu to, co mu patří z důvodu spravedlnosti; ani se nesmí nikdo pokoušeti o to, aby se drobnými almužnami vymkl povinností, jež ukládá spravedlnost . . . Dělníci plným právem — vždyť toho vyžaduje jejich důstojnost — bývají velmi citliví v rozlišování povinností, které jim mají vůči nim« (Enc. Divini Redemptoris 49).

III. Aby se mzda stanovila spravedlivě, na to nestačí jediné měřítko; třeba přihlížeti k řadě věcí, a to především k životním potřebám dělníka a jeho rodiny, k hospodářskému stavu podniku, k potřebám obecného blaha (Q. A. 66-75).

Život je příliš složitý, nelze přihlížeti toliko k jediné jeho stránce neb potřebě.

IV. Má-li mzda býti spravedlivá, musí býti za normálních poměrů především tak vysoká, aby stačila k slušnému živobytí dělníka a jeho rodiny.

»Nemůžeme říci, že by se sociální spravedlnosti učinilo zadost, nemají-li dělníci svou osobní existenci a existenci svých rodin zajištěnu dostatečnou mzdou« (Divini Redemptoris 52).

Slušným živobytím se myslí nejen takové živobytí, kde je postaráno o potřeby nejnezbytnější (strava, šat, bydlení), nýbrž i nutné potřeby kulturní, mírné zotavení, nějakou četbu a pod. Dále aby si mohl dělník i zahospodařiti nějaké úspory. Aby byl kryt pro případ nemoci, úrazu, staroby, nezaměstnanosti. Totéž platí o slušném živobytí rodiny.

Musí stačiti k slušné výživě dělníka.

»Zachovati si život je společnou povinností všech a této povinnosti se zpronevěřiti je zločinem. Odtud nutně vzniká právo opatřiti si prostředky, jimiž se život udržuje; a u chudých lidí jedinou možnou cestou k tomu je mzda, získaná prací. Dejme tomu tedy, že dělník a zaměstnavatel svobodně ujednájí nějakou pracovní smlouvu, a zvláště o mzdě; je však vždy v platnosti cosi z přirozené spravedlnosti — a to cosi, co má vyšší platnost a co je starší než svobodná vůle smluvních stran — že totiž mzda musí stačit na výživu dělníka, arci dělníka střídavého a umraveného.« (R. N. 34).

Mzda musí slušně uživiti i rodinu. »Vším úsilím musí se pracovati o to, aby byly uspořádány hospodářské a sociální poměry ve státě tak, aby všichni otcové si mohli vydělati tolik, kolik je nutno, aby přiměřeně svému postavení a místu mohli uživiti sebe, manželku a děti; »neboť hoden jest dělník mzdy své«. Odpírati mu tuto mzdu nebo mu ji nespravedlivě zkracovati jest těžkou křivdou a Písmo svaté ji klade mezi největší hříchy; a není dovoleno stanoviti mzdy tak malé, že nestačí na výživu rodiny.« (Casti Connubii 123.)

»Dělníku se má především poskytnouti mzda taková, aby stačila, aby mohl uživiti sebe a svou rodinu.« (Q. A. 71.)

Důvod rodinné mzdy. Člověk má právo založiti si rodinu. Veliká část lidí však nemá jiné možnosti, aby uživila rodinu, než jen opatřiti si potřebné prostředky prací, a proto mzda má na to stačiti. Proto má mzda dělníka býti taková, aby stačila na výživu rodiny.

»Rodinná mzda je klíčem ke křesťanské civilizaci« (Hussein, The Christian social Manifesto, 182).

Provádění myšlenky rodinné mzdy je rozmanité.

Někde se spokojují tím, že se platí každému zaměstnanci mzda dostačující k slušné existenci rodiny, bez ohledu, zda je dělník ženat a kolik má dětí. Jinde vyplácí se zvláštní příspěvek na každé jednotlivé dítě, někde dokonce tak, že příspěvek na každé následující dítě je ještě vyšší než na dítky předchozí. Někde vyplácí tyto příspěvky, aspoň u některých kategorií, přímo stát. Jindy k tomu účelu používá jiných ústavů, na př. nemocenských pojišťoven. Jindy si určitá skupina podniků vytvoří k tomu účelu pro své zaměstnance společnou vyrovnávací rodinnou pokladnu.

Jistě je technika stanovení, vyplácení a úhrady rodin-

ných příspěvků teprve v začátcích a tedy nedokonalá, a až prakti se vytříbí. Ale základní idea je výborná a nezbytná.

V. Spravedlivá mzda musí přihlížeti k hospodářskému stavu podniku a podnikatelovu.

»Bylo by nespravedlivé vymáhati mzdu příliš vysokou jakou by nemohl platiti podnik, leč za cenu vlastního pádu a z toho vyplývající pohromy pro dělnictvo. Arci má-li (podnikatel) menší zisk pro svou loudavost, lenost nebo pro netečnost k pokroku technickému neb hospodářskému, to se nesmí považovati za spravedlivý důvod ke snížení dělnické mzdy.« (Q. A. 72.)

Těžké viny se dopouštějí ti, kdo nespravedlivě (na př. nekalou soutěží, nesnesitelnými břemeny) zatěžují podnik tak, že mu není možno pak platiti dostatečně vysokých mezd.

Když podnik prosperuje, ať dá i dělníkům přilepšenou na mzdě.

VI. Má-li se mzda stanoviti spravedlivě, musí se přihlížeti k potřebám obecného blaha.

To znamená zvláště trojí věc:

a) mzda ať je tak vysoká, by umožňovala aspoň postupné odproletarisování dělnictva, poněvadž jinak je sociální život bez pevného základu;

b) mzdy ať jsou tak vysoké, aby bylo možno zaměstnati co největší počet dělnictva. I mzdy příliš vysoké i mzdy příliš nízké zhoršují nezaměstnanost. Mzdy příliš vysoké: zdražují výrobky, tak že jsou nedostupny velké části obyvatelstva, a továrny tak ztrácejí odbyty; mimo to příliš vysoké mzdy nutí zaměstnavatele k intenzivní racionalisaci, aby nemusili platiti drahých dělníků, a to zas

rozmnožuje armádu nezaměstnaných. — Mzdy příliš nízké: nutí široké vrstvy lidové, aby se omezovaly v nákupech, odbyty je zase snižen, výroba musí býti omezena, nezaměstnanost se zvyšuje; mimo to příliš nízká mzda, nedostačující na výživu rodiny, nutí dělníka, aby i za ceny nejubožejší hnal do práce ženu a děti, a to mzdové poměry zhoršuje ještě více.

Někdy se tato situace hledí zamaskovati tím, že se stále a okázale vytyčuje skupina dělníků výtečně placených. Ale obecné blaho nevyžaduje, aby byla zde taková privilegovaná skupina, a za ní aby stály armády lidí nemajících možnosti výdělku — jest pro celek úplně lhostejné, zda tato veliká armáda lidí oloupených o příležitost k práci bydlí v témž městě, kde bydlí ona privilegovaná skupina, či zda je roztroušena v řadě míst a na rozsáhlém území. Křesťanská sociální nauka žádá něco jiného: »Sociální spravedlnost vyžaduje, aby se mzdy svorně upravovaly pokud možno tak, aby co nejvíce lidí mohlo nalézt práci a získati přiměřené prostředky k živobytí.« (Q. A. 74.)

c) mzdy v různých odvětvích hospodářského života ať jsou uvedeny ve správný soulad (odstranění disparity.)

»Výhodným je pro naši otázku i správný poměr mezd mezi sebou; s tím těsně souvisí správný poměr cen zboží, které dodávají různé hospodářské obory, jako zemědělství, průmysl a j. Když se toho všeho řádně dbá, různé obory se spojí a srostou jako v jedno tělo a jako je tomu při údech, budou si poskytovat navzájem pomoc a zdokonalení.« (Q. A. 75.)

VII. Právo dělníka na spravedlivou mzdu je tak důležité, že má přednost před právem kapitálu na úroky (dividendu).

Důvod: Majitel kapitálu v takové kolisi práv má jiné

možnosti, aby si opatřil potřebné prostředky životní; kdežto dělník má jen tento jediný prostředek, aby uživil sebe a rodinu.

»Právo dělníka na slušné živobytí je prvním morálním závazkem, jenž zatěžuje průmysl. Zaměstnavatel má právo přisvojiti si rozumné prostředky k živobytí ze své živnosti; nemá však práva na úrok ze svého investovaného kapitálu, dokud zaměstnanci nedostali při nejmenším mzdy potřebné k živobytí.« (Katol. biskupové Spoj. států amer., 1919).

VIII. Mzda životní a rodinná, jak se o ní jednalo v zásadě III., je mzda minimální, které se má dostati každému dělníku s průměrnou výkonností.

Když práce jest nad průměr intenzivní, kvalifikovaná, riskantní, odpovědná, je spravedливо, aby mzda byla zvýšena.

IX. Když z nějakých individuálních příčin mzda nestačí, nelze mluvit, že by mzda byla nespravedlivá; musí se doplněk hledati ve zdrojích jiných.

Takové individuální příčiny by byly: podprůměrná výkonnost dělníkova; neštěstí v rodině, na př. nemoc vleklá některých členů; zvláště vysoký počet nezaopatřených dětí. — Zdroje, u nichž by bylo hledati pomoc, jsou na př. instituce veřejné sociální péče, zařízení charitativní, soukromé milosrdenství.

X. Doplněním mzdy je sociální pojištění dělníka: nemocenské, úrazové, starobní, pro případ nezaměstnanosti.

»Nelze říci, že by se učinilo zadost sociální spravedlnosti, nezavádějí-li se pro ně vhodná opatření soukromým a veřejným pojišťováním pro dobu stáří, pro případ nemoci nebo nezaměstnanosti.« (Divini Redemptoris 52).

Kromě potřeb, které se pravidelně a normálně u každého jednotlivce projevují (strava, bydlení atd.) jsou ještě potřeby, které postihují jednotlivce určitého povolání; postižují však je nestejně, někoho vůbec nikoli, někoho velmi těžce. Veliká část takových nehod vyplývá z povahy povolání. Jednotlivec se svou normální mzdou nemůže jim čeliti. Jest dobré, když jsou zde zařízení, od nichž může přijíti postiženým záchrana. Je dobré, když trojí činitel alimentuje tato zařízení: dělníci, zaměstnavatelé, stát. Není nejlepší, když stát sám takové pojištění provádí, protože se potom v pojištění nepracuje dost hospodárně; nejlépe jest, když jednotlivé stavy si vedou — arci za pomoci státu — své pojištění pod svým vlastním dozorem, na svou vlastní odpovědnost a nebezpečí.

Myšlenka, aby bylo postaráno o dělníka pro případy nemoci, úrazů, nezaměstnanosti a staroby, je vysoce morální, a ani přehmaty, k nimž se těchto institucí zneužívá, nasmějí vésti k odmítání základní myšlenky sociálního pojištění. — Tollatur abusus maneat usus!

ÚČAST DĚLNÍKŮ VE VLASTNICTVÍ, SPRÁVĚ NEB ZISKU

I. Námezdný poměr není sám sebou nespravedlivý.

Smlouva pracovní, z níž vyplývá námezdný poměr, jest smlouva, jíž se zavazuje dělník, že za určitou záplatu a pro určitou dobu přenechá užitek své práce hospodářskému podnikateli.

Smlouva společenská je smlouva, v níž se spojuje více lidí k společnému výdělečně hospodářskému cíli, a to tak, že všichni budou svými výkony spolupracovati o jeho dosažení.

»Ti, kdo hlásají, že pracovní a námezdná smlouva je již svou podstatou nespravedlivá a že tedy musí býti nahrazena smlouvou společenskou, učí něčemu neudržitelnému.« (Q. A. 64.) Encyklika Rerum novarum bere smlouvu námezdní jako fakt, nijak jej neodsuzuje jako v podstatě nemravný, žádá jen odstranění zlořádů v něm se vyskytujících. (A těch zlořádů v něm bylo mnoho.) —

Socialismus vidí v námezdní smlouvě něco v podstatě špatného, vykořisťování člověka člověkem. Socialismem navrhovaný lék: společné vlastnictví. I někteří katoličtí sociologové (Vogelsang) byli pro to, aby smlouva námezdná byla nahrazena smlouvou společenskou.

II. »Soudíme, že za nynějších poměrů společenských bude vhodnější, bude-li smlouva pracovní, pokud je to možno, poněkud mírněna smlouvou společenskou, jak se to již v různých formách začalo uskutečňovati, ke značnému užítku dělníků i majitelů. Tak dělníci a úředníci nabývají jaksi spoluúčasti ve vlastnictví, ve správě nebo zisku.« (Q. A. 65.)

III. Je dobré, když zaměstnanci mají takto účast na vlastnictví, správě a zisku podniku.

»Vedení podniku, právě tak jako státní forma národů, při nesmírné složitosti moderního světa, nesmí se valně přizpůsobovati režimu absolutní monarchie.« (Rutten tamtéž 182.) »Všecko úsilí o konstituční ústavu v továrnách, po hospodářském zrovnoprávnění dělníka, atd., co je to vlastně jiného než tak mohutná, z lidské osobnosti jakožto takové vyrůstající touha a zápolení o uplatnění se a o samostatnost? Běda společnosti, která tohoto usilování neuznává!« (Pesch, Lehrbuch der Nationalökonomie ³II 325.)

IV. Účast na správě podniku znamená výhody pro dělníka, někdy i pro zaměstnavatele — vcelku však nesplnila naději v ni skládaných.

Úkol zaměstnavatelův se velmi změnil: místo aby zacházel se svými dělníky jako s dětmi, jako s neschopnými nezletilci, věčně neplnoprávními, má se na ně dívat i s nimi nakládati jako s lidmi, má pracovat na jejich výchově (Leroy-Beaulieu).

Účastí na správě mohou dělníci více srůst s podnikem, upozorňovati na závady, na možnosti zlepšení, nahlédnouti do obtíží podniku.

V praxi tato účast byla nejednou i na škodu podniku; dělníci delegáti často uplatňovali více třídní požadavky dělnické než potřeby podniku; nedostává se jim často odborné průpravy pro tak dalekosáhlé rozhodování; často bylo vydáno v nebezpečí hospodářské tajemství podniku; nebylo dostatečného vědomí odpovědnosti za rozhodnutí, neboť se počítalo s tím, že eventuálním rizikem bude postižen hlavně majitel podniku.

V. Spoluvlastnictví podniku bývá uskutečněno v různých formách. Bývá doprovázeno i stíny.

Odpovídá přirozené touze velké části lidí, aby byli, pokud je to možno, i vlastníky, nebo aspoň spoluvlastníky nástrojů, jimiž pracují.

Tato účast na vlastnictví se nejčastěji uskutečňuje tím, že dělnictvo získá část akcií kapitálu: buď si je zakoupí nebo ponechá na jejich získání část své mzdy nebo svých odměn. Vlastní takové akcie buď jednotliví dělníci nebo dělnictvo jako celek, nebo dělnická organizace.

Obtíže působí, že dělník snadno potřebuje volně použitelných prostředků peněžních, kdežto v podniku bývají

peníze značně vázány. Mimo to i risiko jest velkou závadou, neboť akcie podniku mohou snadno klesnouti na př. na burse, takže dělnictvo je pak o životní úspory ožebračeno, zvláště pro dobu stáří.

VI. Účast na čistém zisku může býti velkou pobídkou; ale vcelku neuvádí dělnictvo ve velké nadšení.

Dělnictvo se bojí, aby přidělování podílu na čistém zisku se nestalo jako prémie za výkonnost bičem, který žene dělníka k nadměrné výkonnosti, ale konec konců obohacuje nejvíce zaměstnavatele. Dále snadno vidí v přiděleném podílu jakýsi druh almužny, a moderní proletář almužnu nenávidí a odmítá. Při normální mzdě ví, že odpovídá předpisům tarifní smlouvy — při stanovení podílu z čistého zisku cítí se vydán na milost a nemilost nenáviděnému uznání nebo dokonce libovůli zaměstnavatelově. Mzdu dostane hned — podíl na zisku až po dlouhých měsících, až se provedou všechny propočty a zjistí všechny účty, zisky a ztráty. — Mimo to i když se takový čistý zisk rozdělí mezi všechny zaměstnance, a to úměrně k důležitosti jejich funkce v podniku, částka připadající na průměrného dělníka — u přirovnání s celkovou roční mzdou bývá dost nepatrná.

VII. V posledních letech dělnictvo stále radikálněji se domáhá účasti ve vedení podniku závodními radami a místo spoluvlastnictví a účasti na zisku znárodnění podniků.

Závodní rady původně byly jen zastánci zájmů zaměstnanců ve správě podniku; ale velmi často hledí na sebe strhnouti moc rozhodovati i ve vlastní správě a vedení podniku, odstraňovati jim nesympatické osobnosti z řízení, zasahovati i do technických a hospodářských otázek podniku.

Hlavně pod vlivem marxistických teorií, že výrobní prostředky mají přejíti ze soukromého majetku ve vlastnictví společné a pod vlivem zásady, že prostředky výrobní, i půda, mají býti majetkem těch, kdo na nich pracují, jeví se radikálním směrům dřívější snahy o spoluvlastnictví dělníků chabým a nedůstojným kompromisem, nebo nanejvýše taktickou etapou. Cílem však že musí býti důsledná socialisace.

VIII. V dobách těžkých hospodářských krisí jest potřeba při radikálních reformách zvlášť velké opatrnosti.

»Hlavní věcí jest, aby naši dělníci a jejich vůdcové si toho byli vědomi, že jsme na nebezpečné zatačce, a že na nebezpečných zatačkách není radno stupňovati rychlost. Ať však jsou si i vědomi, že nejen není jim zakázáno žádati si lepšího sociálního režimu než jaký jim poskytuje soustava námezdná, naopak, že se jim to i doporučuje... Nic nebrání křesťanskému dělníku přát si lepšího režimu než je nynější, ale bude se míti na pozoru, aby nestrhoval domu, v němž bydlí, pokud nemá jistoty, že má dům jiný, pohodlnější.« (Rutten, La doctrine sociale de l'Eglise 139).

ODPROLETARISOVÁNÍ

I. Odproletarisování jest jedním z hlavních cílů v dělnické otázce.

Proletářství záleží v tom, že ve společnosti existuje celá třída lidí, kteří nejsou pevně včleněni do společnosti, žijí v trvalé existenční nejistotě, jsou roztrpčení vědomím o nespravedlnosti tohoto stavu, a jsou živi toliko z práce svých rukou. (Nell-Breuning, Wichtige Lehrstücke aus Quadregesimo anno 83-4.)

»Bude-li mít dělník dosti vysokou mzdu, aby z ní mohl slušně užít sebe, svou manželku a děti, snadno přilne k šetrnosti a tak — k tomu, zdá se, vybízí již sama přirozenost — po odečtení výdajů bude moci také nějakou úsporu odložit stranou; tak se může dopracovat nějakého, byť i nevelikého jmění. Viděli jsme, že není možno úspěšně rozřešit otázku sociální, leda vezme-li se za pevný základ, že soukromé vlastnictví je něčím nedotknutelným. Proto mají zákony práti tomuto právu, a pokud je to jen možno, pečovat o to, aby co největší počet lidí ze širokých vrstev měl touhu vlastnit nějaké jmění.« (R. N. 35.)

»Cílem zde musí být, co již náš předchůdce označil za cíl, ke kterému se musí směřovat nezbytně: odproletarisování proletariátu. A to se musí říci velmi důrazně a opakovat velmi hlasitě, protože se nezdá, že by se tak spásné příkazy papežovy zapomínalo, buď že se úmyslně umlčovaly, nebo že se vyhlášovaly za neproveditelné, kdežto ve skutečnosti se provést dají a mají.« (Q. A. 59.)

»Nelze říci, že by bylo učiněno zadost sociální spravedlnosti, není-li pro dělníky usnadněna příležitost získat si nějaký byť skrovný majetek, aby se předcházelo pohromě všeobecného pauperismu« (enc. Divini Redemptoris 52).

»Důstojnost lidské osobnosti vyžaduje pravidelně jako přirozený základ žítí právo na používání pozemských statků; tomu odpovídá základní povinnost přiznat soukromé vlastnictví pokud možno všem« (Pius XII., vánoční poselství 24. 12. 1942).

»Nic není snazšího než dokázat odůvodněnost a nutnost povznést proletariát tím, aby se mu umožnil přístup k majetku. Práce lidská vzata v celku, t. j. národní produkce státu, nemá za účel stále více obohacovat nepatrný počet občanů, nýbrž zabezpečovat slušnou existenci celku oby-

vatelstva. To není společnost křesťanská, když nakonec ve skutečnosti značný počet těch, jimž se říká proletáři, odsuzuje k tomu, aby neměli jiného jmění než své ruce, a aby byli stále ohrožováni ztrátou zaměstnání v případě krise nebo citelným úbytkem příjmů v případě nemoci nebo úrazu.« (Rutten, La doctrine etc. 132.)

II. Účelem odproletarisování jest: zabezpečiti soukromým vlastnictvím jednotlivce a jejich rodiny.

»S nejvyšším úsilím se musí pracovat o to, aby aspoň hospodářských statků, jež budou příště získány, dostávalo se v dostatečné hojnosti i těm, kdo konají práci: nikoli aby v práci ochabovali — neboť zrozen jest člověk k práci jako pták k letu — nýbrž aby šetrností rodinné jmění moudře spravovali a tak snáze a bezpečněji unesli břemena rodinná; a když se dostanou ven z existenční nejistoty, jež je životním osudem proletářů, aby nejen dovedli přečkat různá houpání a krise životní, nýbrž aby měli i důvěru, že po jejich smrti budou aspoň do jisté míry zajištěni ti, které po sobě zanechávají.« (Q. A. 61.)

III. Tento příkaz Lev XIII. dal, Pius XI. jej obnovuje s nejvyšším důrazem.

»To všechno náš předchůdce nejen naznačil, nýbrž i jasně a přímo prohlásil. A my to v této své encyklice s nejvyšším důrazem opakujeme. A nikdo ať si nenamlouvá, že je možno účinně obhájit veřejný pořádek, pokoj a mír v lidské společnosti proti osnovatelům revoluce, nepřikročili-li se mužně a bezodkladně k provádění tohoto příkazu.« (Q. A. 62.)

IV. Cesta, již se má tohoto zdravějšího rozdělení dosíci, nesmí být revoluční zásahy do majetkových poměrů, nýbrž rozumný vývoj.

Revoluce prostě oddekreduje nové rozdělení. Při tom však velmi snadno řádí sobectví a nespravedlivost. Vyhání se násilím násilím a nespravedlnost nespravedlností — a nové násilí a nová nespravedlnost číhají u dveří.

Pius XI. nařizuje cestu zdoluhavější sice, ale bezpečnější: cestu dynamického vývoje zvláště úsporami ze spravedlivé mzdy (Q. A. 63), vývoje, který vychází sice z daných poměrů, ale nového rozvrstvení chce docílit tím, že statky lidskou činností v budoucnosti získané budou přidělovány spravedlivě: »S nejvyšším úsilím se musí pracovat o to, aby aspoň hospodářských statků, jež budou získány v budoucnosti, dostávalo se ve spravedlivé míře těm, kdo mají jmění; ale také těm, kdo vykonávají práci.« (Q. A. 61.)

V. Odproletarisování zdá se úkolem neuskutečnitelným. Ale nelze jinak. Proveden býti musí.

»Úloha neproveditelná, říká se (o odproletarisování). Úloha, které se nelze vyhnouti, odpovídá encyklika. To je zvláštním rysem křesťanství, že načrtává člověku povinnosti, které jsou zdánlivě nad jeho síly, ale jichž plnění jej povznáší doslovně nad něho samého. Milost má svou důležitost při takových úlohách. — Encyklika Casti connubii vzhledem k poměrům, za nichž se někdy plní povinnosti manželské, probouzí tytéž úvahy. Je třeba jistého heroismu, nejen elitě, nýbrž všem. Člověk není plně člověkem, leda když někdy je více než člověkem.« (L'Action populaire, L'Encyclique sur la Restauration de l'ordre social 53.)

»Nestačí na to ani několik vlivných osobností ani několik soukromých skupin, aby přivodily postupné mizení této nejistoty a této nadměrné závislosti, které tvoří podle papeže podstatu proletářství. Uskutečnit tento ideál není možno leda v takovém uspořádání společnosti, v níž by

všecky živé síly a všecky prostředky, jimiž národ vládne, se spojily za společnou myšlenkou vytvořit společnost, v níž všichni se snaží dopomoci k vítězství požadavkům sociální spravedlnosti.« (Rutten tamtéž 132.)

DRUŽSTEVNICTVÍ

I. »Družstvo jest organisované sdružení více osob s měnitelným počtem členů, kteří se spojili za tím účelem, aby společným provozováním podniku, jehož jsou zároveň majiteli i zákazníci, podporovali navzájem své hospodářství nebo živnosti« (Hůlka, Úvod do družstevnictví 23).

Účel družstevnictví: a) má drobným majitelům umožnit i soutěž s velkokapitálem při nákupu, výrobě, prodeji;

b) má hospodářsky zlepšit situaci svého členstva, protože se jím vyřazují zdražující zprostředkovatelé mezi výrobcem a spotřebitelem;

c) má školit své členstvo;

d) socialismus v něm vidí »demokratický prostředek socialisace, páku umělé přestavby společnosti, kus socialismu v přítomnosti« (dr Renner, Wege der Verwirklichung 104).

II. Družstevnictví výrobní podstatně neproniká.

Příčiny: nedostatek kapitálu; nedostatek zákazníků; nedostatek schopných lidí, zvláště na vedoucích místech; chtějí se bránit proti kapitalismu, ale snadno, až na to stačí finanční prostředky, se nechají strhnouti ke kapitalistickým metodám, jež dříve pranýřovali.

V Německu v r. 1928: »Výrobní družstvo ve vlastním smyslu nehraje takřka žádnou roli.« (Jostock, Der Ausgang des Kapitalismus, 195.)

III. Družstevnictví spotřební proniká daleko více.

Konsumy dodávají svým členům zboží za nákupní, resp. výrobní cenu — nebo za cenu tržní, ale na konci jistého období vracejí jim zisk ať již ve formě peněz ať zboží.

Těžkým stínem konsumního družstevnictví jest, že ruínuje samostatné existence: »způsobilo stále dál a dále sahající proletariaci samostatných existencí . . . I pro princip družstevní platí zákon subsidiárnosti« (Messner, Die sociale Frage der Gegenwart, 384).

Ve státech se socialistickými tendencemi může stát podporovati daňovými a jinými výhradami družstva tak, že četní samostatní obchodníci v soutěži s nimi, bezmocně podléhají a jsou proletarisováni.

IV. Družstva zemědělská pracují v některých státech ve velikém měřítku a k velikému požehnání pro své členstvo.

Družstva, jež zprostředkují pro své členy nákup strojů a všech druhů hospodářských potřeb; zprostředkují jim prodej obilí atd.; družstva mlékárenská, pastvinářská, lesní atd. V mnohých státech družstevnictví nesmírně zvedlo zemědělský stav.

V. Družstva úvěrní, zvláště kampeličky (raifeisenky) konají pro své členstvo služby nedocenitelné.

NB. Síla družstevnictví v ČSR. Neúvěrní družstva v ČSR. v r. 1930 měla členů 1,514.462, tržbu 5.916 milionů Kč; z toho družstva zemědělská 342.037 členů, tržba 2.147 mil. Kč; konsumní 809.721 členů, tržba 2.032 mil. Kč; potravní 100.984 členů, tržba 174 mil. Kč; živnostenská 104.043 členů, tržba 1.347 mil. Kč; stavební a bytová 151.472 členů, tržba 143 mil. Kč.

Kampeličky v Čechách a v zemi Moravskoslezské měly v r. 1931 vkladů 5.374 mil. Kč, rozpůjčeno měly 3.957 mil. Kč.

BURSY A SPEKULACE

I. Bursy jsou trhy pro zastupitelské statky po př. služby (pojišťování, dopravu nákladu) Mildschuh, Národohospodář. theorie II 1926, 147).

Rozdělení burs: a) bursy na cenné papíry (efekty):
b) bursy na zboží (plodinová a p.).

Obchody bursovní:

a) kasovní »které mají býti splněny v týž den nebo v krátké době mezi kontrahenty« (Mildschuh tamtéž 148).

b) terminové, které mají býti splněny později, a to buď že se zboží předá skutečně, nebo že se vyplatí jen difference mezi cenou stanovenou a cenou v den »dodávky« skutečně platnou.

c) prémiové, při nichž si prodávající vyhrazuje právo ve stanovený den před dojednanou lhůtou odstoupiti od smlouvy po zaplacení předem smluvené »prémie«.

Spekulace usuzuje ze zkušeností minulosti a z pozorování přítomnosti na vývoj poměrů v budoucnosti a pouští se na základě těchto poznatků do hospodářské činnosti, jejíž úspěch jest riskantní.

Spekulace bursovní počítá buď na to, že kurs zboží neb efektů klesne — spekulace à la baisse — nebo že stoupne — à la hausse —.

II. Bursa má v moderním hospodářském životě důležitou úlohu a je nesprávné, když se její působnost šmahem odsuzuje jako špatná.

Bursy nabyly značného významu národohospodářského, pro umísťování půjček, pro získávání potřebného akciového kapitálu, pro vyrovnávání mezinárodních platů (devisy);

plodinové bursy pro tvoření cen zemědělských plodin. (Engliš, Národní hospodářství 286).

Zvláště jsou důležitý bursy v těchto bodech:

a) Poněvadž se na burse neobchoduje tak, že by se kupovalo a prodávalo zboží sem in natura dovezené, je trh velmi zjednodušen. Je pak — zvláště při současném zdokonalení zpravodajské služby — možno míti na burse přehled, kde to neb ono zboží jest, za jakou cenu, a tak bursa napomáhá, aby zboží z kraje, kde je ho nadbytek, mohlo býti opatřeno pro kraje, kde je ho nedostatek. Lze takto vyrovnávati zásoby zboží nejen co do míst, nýbrž i co do času.

b) Bursa jest důležitým činitelem pro stanovení ceny zboží. To jest samo o sobě spolehlivější cesta než kdyby byly ceny stanoveny kořistnickým nějakým průmyslovým diktátorem.

c) Bursa snímá s podnikatelův risiko. I dobrý podnikatel, který umí velmi pozorně kalkulovati se skutečnými náklady výrobními, nemá mnohdy schopnosti spekuláční, která by mu umožnila, aby do budoucnosti s jistou pravděpodobností odhadl vývoj ceny zboží a vývoj měnových poměrů. Bursovní obchod, obezřetně uzavřený, je pro něho jakýmsi pojištěním proti ztrátám.

III. Bursovní obchody snadno vedou k osudným zlořádům, ba i k ožebračování občanstva.

Možnosti získati bohatství na burse snadno probouzejí v těch, kdo »hrají« na burse, touhu po nových ziscích, a ovládnou ducha tak, že se stává hluchým a slepým ke všem ostatním zřetelům v životě. »Hráčská náruživost« oslepuje a vydražďuje v duši všechny city ušlechtilějšího hnutí.

»Příležitost k velkým náhodným ziskům bezpracným ...

vábí k sobě i lidi opodál stojící (outsidery), zaslepuje je, odvádí je od jejich činnosti a stává se příčinou jejich zkázy« (Mildschuh tamtéž 148).

»Dále skýtá bursa příležitost působiti nereelními machinacemi (falešné zprávy, umělé hnaní cen do výše, cornery) na ceny podle toho, jak toho vedoucí spekulanti potřebují« (Mildschuh tamtéž 148).

Bursa nepoctivými metodami vnáší osudnou nejistotu do veškerého hospodářského života, a může celé široké vrstvy poctivých výrobců oloupiti o celoživotní výtěžky jejich práce.

IV. Zvláště u obchodů diferenčních a premiových jsou zlořády, k nimž tyto obchody svádějí, tak závažné, že některé státy právem stanoví ve svém zákonodárství, že plnění závazků u těchto obchodů vzešlých nemůže býti vynucováno soudně.

V. Stát má bdíti nad tím, aby se na bursách nedály přehmaty, které jsou poškozováním občanstva.

Zvláště má stát pečovati aby z burs nebyly šířeny podvodné zprávy, které jsou v zájmu bursovních spekulantů. Má trestati citelně, když byly vychvalovány a doporučovány k nákupu cenné papíry, které jsou hodnoty pochybné nebo přímo bezcenné. Když se lákají ke hře na burse nezkušení diletanti. Když do bursovních obchodů se pouštějí podvodníci, kteří jdou jen za kořistěním a závazků převzatých nejsou s to splniti.

VI. Kdo se věnují obchodům na burse, musejí se i při těchto obchodech přesně řídití příkazy mravního řádu.

Specielně pro ně platí: Aby nebrali na sebe závazků více a větších, než jaké mohou splniti. Aby horečkou hráč-

skou stržení se nedali svěsti, by si opatřili peníze do obchodů bursovních buď nepoctivě defraudací nějakou nebo tím, že hazardují se jměním své rodiny. Aby se nepouštěli do bursovních operací, nevyznají-li se v nich a nepřinášejí-li si do této činnosti žádné odborné vědění, nýbrž jen touhu rychle a lehce zbohatnouti. — Ti, kdo se v praktických bursovních vyznají, jsou ve svědomí zavázáni neláskati do hry bursovních začátečníků, poněvadž je nemravné dávat se do hry s tak dalekosáhlými účinky s člověkem, jež jeho neznalost již předem odsuzuje k prohře a snad k žebrácké holi.

Kněžím a řeholníkům je hra na burse zásadně zakázána v can. 142 a 592 Codicis Juris Canonici.

ZÁSAHY STÁTU A DĚLNICKÝCH ORGANISACÍ DO HOSPODÁŘSKÉHO ŽIVOTA

ÚKOL STÁTU V HOSPODÁŘSKÉM ŽIVOTĚ

I. Stát má v hospodářském životě, pokud toho vyžaduje obecné blaho, i pozitivní úkoly. Nemá tedy býti jen pouhým strážcem právního řádu.

Liberalismus nepřipouštěl, aby stát zasahoval nějak iniciativně do hospodářského života; měl býti pouhým strážcem pořádku a především ochráncem svobody.

Tato nauka je však nekřesťanská. »Ti, kdo spravují stát, mají veškerým zákonodárstvím a zařízeními se snažiti o to, aby již z uspořádání a správy samo sebou vyrůstalo blaho jak celku, tak jednotlivců« (R. N. 26).

»Lev XIII. směle jde za hranice liberalismem položené a bez bázně učí, že státní moc se nesmí pokládati jen za hlídače práv a řádu... Když zazněl ze stolce Petrova do veškerého světa apoštolský hlas (encyklikou Rerum novarum), vlády si konečně plněji uvědomily svou povinnost a odhodlaly se prováděti pronikavější sociální politiku« (Q. A. 25, 26).

II. Stát má ve věcech hospodářských poslání jen subsidiární; nemá na sebe bráti úlohu jakéhosi generálního podnikatele; nýbrž jen takové hospodářské úkoly, na které jednotlivci a menší celky nestačí.

»Není správné, aby občan nebo rodina byli pohlcováni státem; je spravedливо, aby oběma byla ponechána možnost

jednati svobodně, pokud to není na závalu obecnému blahu a pokud se tím nikomu jinému neděje křivda« (R. N. 28). »To, co mohou jednotliví lidé provést na vlastní odpovědnost a svým vlastním přičiněním, nemá se jim brát z rukou a přenášeti na společnost; a právě tak je nespravedlností, když se převádí na větší a vyšší společnost to, co mohou vykonati a dobře provésti společnosti menší a nižší; je to současně těžkou škodou a rozvratem správného řádu. Neboť každý společenský zásah svou mocí a svou přirozenou povahou má přinášeti posilu údům sociálního těla, nemá však je ničit a strhovat na sebe jejich funkci. — Má tedy státní moc záležitosti a starosti méně důležité — které ji ostatně velmi rozptylují — přenechávati k vyřizování nižším sdružením« (Q. A. 79—80).

V dobách prosáklých socialismem stát na sebe bere nové a nové funkce hospodářské. Ale »nebudeme-li mít odvahu vzít si k srdci tuto nauku (o subsidiárním rázu hospodářských funkcí státu), stát se nakonec stane automatickým rozdělovačem platů, pensí a subvencí všeho druhu. Menšina občanstva bude musiti platiti dluhy stále tíživější a ve většině pořád více rostoucí budou víc a více zanikati vysoké lidské hodnoty, jejichž jméno jest: osobní přičinlivost, hrdost z neodvislosti, duch prozíravosti, vzájemná pomoc; důvěra v sílu stavovských sdružení« (Rutten, La Doctrine etc. 148).

To není duch Církve. »Sociální učení Církve vždy odmítalo pohanský názor, který z individua dělá pouhé kolečko rozsáhlého mechanismu, jímž je stát. Přeje si, aby i nejnížší člověk měl sebevědomou touhu svobodně spolupracovati na díle náboženské a sociální restaurace, z níž budou těžiti všichni jeho bratři. Přeje si, aby dělník měl hrdost a nežádal, aby stát místo něho dělal, co by mohl udělati sám

jako jednotlivec nebo ve stavovských sdruženích« (Rutten tamtéž 151).

III. Je povinností státu ujímati se zvláště sociálně slabých.

»Při chránění soukromých práv (státem) je zvláště přihlížeti k vrstvám nejnižším a nejchudším. Neboť lidé bohatí, zabezpečeni jsouce svými ochrannými prostředky, méně jsou odkázáni na ochranu státu; lid chudý však, nemající svých vlastních možností obranných, opírá se hlavně o ochranu státu. Dělnictvo patří mezi lid chudý; proto se ho má stát ujímati se zvláštní starostlivostí a prozíravostí« (R. N. 29).

IV. Státní zásahy do hospodářského života mají zabezpečiti v prvé řadě lidský život a zdraví.

Na příklad Lev XIII. v Rerum novarum pro svou dobu zvláště zdůraznil tyto body: správná délka pracovní doby; nedělní klid; zákaz dětské práce tovární; omezení práce žen; právo sdružovací; spravedlivá mzda, hygiena a bezpečnost práce. K tomu ovšem přistupuje ochrana dělníka proti nezaměstnanosti a jiným rizikům, jimž je život, zdraví a existence dělníkova vydána (»ochranné zákonodárství dělnické«).

V. Stát ať účinně bdí, aby v hospodářském životě nevládla nespravedlivost a nepoctivost.

Když toho je třeba, ať vydá stát energická opatření zákonná proti hospodářským zlořádům, zvláště když se stávají veřejným nebezpečím, a dbáti o to, by bezohledně byly prováděny tyto zákony. Na př. zákony proti nepoctivé spekulaci; proti lichvě; proti falšování zboží; proti různým přehmatům kartelů, někdy snad i akciových společností, ano i družstev.

VI. Když toho obecné blaho vyžaduje, může stát sám budovati a provozovati hospodářské podniky.

Běží především o budování předpokladů hospodářské činnosti jednotlivců a menších celků: regulace; údolní přehrady; průplavy; železnice; silnice. Nebo běží o důvody fiskální: tabákový monopol. Mohou být i příčiny jiné (viz stať »Veřejné vlastnictví«).

VII. Stát se má starati o vyrovnání hospodářských zájmů mezi různými stavy státu.

Stát má vyregulovati hospodářské protivy na př. mezi výrobcí a spotřebiteli; mezi zaměstnavateli a zaměstnanci; mezi průmyslem a zemědělstvím; mezi výrobou, distribucí a spotřebiteli.

Nejlépe jest, když je ve státě nejvyšší hospodářská komora, v níž jsou zastoupeny všechny stavy a v níž se rozřeší případné spory mezi protichůdnými zájmy různých stavů. A zase nejlépe jest, když tímto vyrovnávacím orgánem jest vrcholná instituce dokonale provedeného stavovského zřízení.

VIII. Stát se má starati o hospodářské zájmy i ve vztazích mezistátních.

Na př. tím, že reguluje dovoz a vývoz podle potřeb obecného blaha; že se stará o nákup surovin a zahraniční odbyty obchodními smlouvami, konsuláty; že upravuje cesty mezinárodní hospodářské spolupráci.

ZNÁRODŇOVÁNÍ PODNIKŮ A PŮDY

I. Znárrodnění jest akt, kterým se převádí soukromý majetek ve vlastnictví společnosti.

Příbuzné výrazy jsou: Zestátnění, t. j. převedení soukromého majetku na organisovanou suverénní společnost; socialisace, zespolečnenštění, pojem neurčitější než je znárrodnění, poněvadž zde se nevyjadřuje, která společnost se stává podmětem vlastnických práv, a může to být i společnost, ve které by již nebylo států; komunalisace, již přechází vlastnictví na obec.

Vyvlastněním odnímají se někomu vlastnická práva k nějakému statku. V tomto pojednání myslí se hlavně na vyvlastnění provedené mocí úřadu. Majetek vyvlastněný bývá přidělen buď veřejnoprávnímu svazku, (státu, zemi, obci) nebo jednotlivcům nebo soukromým společnostem, zvláště družstvům.

II. Znárrodnění je dovoleno, vyžaduje-li ho obecné blaho. Někdy může být přímo nutností.

Stát je strážcem obecného blaha. Toto blaho může vyžadovati, aby některý statek byl vyvlastněn. Neboť blaho obecné má za jinak stejných okolností přednost před soukromým, a nelze-li zájmů obecných zabezpečiti jinak, musí ustoupiti i jinak nedotknutelné právo soukromého majetku.

Pius XI.: »Právem se usiluje o to, aby určité druhy statků byly vyhrazeny státu, protože propůjčují vlastníkům moc tak velikou, jaká nesmí býti přiznána soukromým lidem, nemá-li býti ohrožen zájem celku« (Quadragesimo anno 114).

III. Znárrodnění, prováděné přehnaně, bývá spojeno s těžkými škodami pro život sociální i hospodářský.

Tyto škody jsou patrný již z toho, co bylo řečeno o stinných stránkách společného vlastnictví. Je to po stránce so-

ciální hlavně nebezpečí pro svobodu jednotlivců a menších skupin a ohrožení soukromé iniciativy, po stránce hospodářské nebezpečí snížení výkonnosti podniku. K tomu přistupuje, že při aktu znárodnění snadno mohou být spáchány hříchy proti mravnímu řádu, a to proti majetkovým právům dosavadních vlastníků. Proto i při znárodnění je potřebí rozvahy a svědomitosti. (Sr. List Pia XII. franc. katolíkům 10. 7. 1946, Semaines Sociales de France, 1946,7).

IV. Vyvlastňování je mravně dovoleno za těchto podmínek:

a) když se vyvlastňuje jen potud, pokud toho vyžaduje obecné blaho, b) ať se k němu přikročuje jen tehdy, když je technicky, hospodářsky a sociálně možné a účelné. c) Ať se k nucenému vyvlastnění za normálních poměrů přikročuje teprve tehdy, když je jisto, že jiné, méně bolestné cesty jsou neúčinné, d) poškozeným budiž dána spravedlivá náhrada.

Podmínka první jest zvláště proti onomu křídlu komunismu a socialismu, který plánovitě pracuje o odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků, zvláště podniků větších, a socialisaci pokládá vedle ostrého zdanění (konfiskace suchou cestou) za nejlepší cestu uskutečnění hospodářského socialismu; za nejlepší cestu, protože se provádí formou navenek ilegální.

Podmínka druhá. Jednu z takových technických podmínek vyslovil prezident T. G. Masaryk v poselství z 28. října 1919: »Socialisaci nelze uskutečnit hned a ve všech odbo-rech, ale postupně v odboru po odboru. Socialisace není možná, když masý pracujícího lidu, když dělnictvo se ne-naučí pochopit celý proces výroby a distribuce«. — Hospo-dářsky je socialisace absurdní, když se znárodnují podniky, které ve státním vedení se musejí ukázat pasivními, kdežto

v soukromém vedení dobře prosperovaly, byly zdrojem za-bezpečených příjmů pro zaměstnance a zřídlem vydatných daní pro stát, kdežto po znárodnění jsou na škodu obec-nému blahu a jiné hospodářské odvětví musejí hraditi je-jich schodky.

Podmínka třetí je jasná.

Podmínka čtvrtá: nechtě se dá spravedlivá náhrada (ni-koliv tedy socialisace bez náhrady, konfiskace soukromého majetku). Neboť je-li pro stát nutností, aby dostal určitý statek do vlastnictví, z toho ještě neplyne nutnost, že by se neměla dáti náhrada. Vyvlastňování bez náhrady nebo s náhradou nespravedlivou jest za normálních poměrů těž-kou křivdou na dřívějších vlastnících a jest těžkým otře-sením právního a mravního řádu.

Pius XII.: socialisovati lze »v případech, v nichž se to skutečně jeví žádoucím pro obecné blaho, t. j. jako jediný prostředek opravdu účinný, aby se napravilo zneužívání nebo aby se předešlo plýtvání výrobními silami nebo aby se zajistilo organické uspořádání týchž sil a aby byly usměrněny ku prospěchu hospodářských zájmů národa, t. j. k účelu, aby národní hospodářství ve svém pravidelném a pokojném rozvoji otevřelo cestu k hmotnému blahu celého národa, k takovému blahu, které by skutečně tvořilo zá-klad i pro kulturní a náboženský život... Socialisace za-hrnuje v sobě i povinnost přiměřené náhrady, totiž vypoč-tené podle toho, co za daných okolností je spravedlivé a slušné pro všechny zúčastněné«. (Instrukce katol. dělníkům 11. 3. 1945.)

IV. U pozemkového majetku vyvlastnění proto může být někdy zvlášť nutné, poněvadž půda patří mezi statky ne-rozmnožitelné.

Lidé mohou stupňovati výrobu obuvi a tak rozmnožit zásoby obuvi; mohou zvýšiti úrodu obilí, bavlny atd. Ale lidé nemohou rozmnožit půdy. Když by se tedy někdy vývojem poměrů v dějinách národa vytvořilo neúčelné a protipřirozené rozdělení půdy, nezbyvá, než provésti potřebný korektiv, jak jej vyžaduje obecné blaho.

»Mír a rozvoj společnosti vyžadují, aby pozemkové vlastnictví nezůstalo nahromaděno v malém počtu ruk, nýbrž aby se rozdrobilo a proniklo do třídy dělnické« (Antoine-H. du Passage).

»Zvrácené právo majetkové se stalo již více než jednomu národu hrobařem« (prelát Kreutz, Die sozial-caritative Bedeutung der Bodenreform, 3.) »Touha po malém pozemkovém majetku je tak veliká, že nikdy nebyla ukojena« (Mac Nabb, O. P., Nazareth or Social Chaos, London 1933, 64).

»Kdyby se v lidu probudila naděje, že se může přičinlivostí dopracovati nějakého nemovitého majetku, poneháhu se obě třídy sblíží, protože již nebude tak hluboké propasti mezi největším bohatstvím a největší bídou. — Mimo to je možno čekati větší hojnost plodů, jež rodí země. Neboť když lidé vědí, že pracují na svém, pracují s větší chutí a mnohem usilovněji; ano, začíná v nich vznikat dokonce i jakási láska k půdě, již svou rukou obdělávají, od níž očekávají již netoliko nezbytnou výživu, nýbrž i určitou hojnost i pro sebe i pro svou rodinu. Tato chuť, jak každý vidí, je důležitým předpokladem pro hojnost úrody a pro vzrůst národního jmění. — Vyplyne z toho ještě třetí výhoda, že totiž lidé spíše zůstanou ve svém rodném státě; neboť nestěhovali by se do ciziny, kdyby jim vlast skýtala slušnou příležitost k obživě« (R. N. 35).

V. I pozemkové reformě musí rozhodovati jedině potřeby obecného blaha, nikoli nějaké úmysly postranní nebo sobecké. Těm pak, jimž pozemky byly vyvlastněny, musí býti dána spravedlivá náhrada.

ŘÍZENÉ HOSPODÁŘSTVÍ

I. Bezuzdná svoboda, jak k ní vede individualismus, vede k anarchii hospodářského života a k hlubokým krisím.

»Jako jednota lidské společnosti nemůže býti vybudována na třídním boji, tak správný hospodářský řád nemůže býti ponechán naprosto volnému zápasu sil . . .

Avšak svobodná soutěž, ač v jistých mezích je spravedlivá a jistě užitečná, rozhodně nemůže řídit hospodářského života; to ukázaly následky dost a více než dost, když bludné individualistické názory byly uskutečněny.« (Q. A. 88.)

II. V hospodářství je nutný řád, plán.

Uspořádané hospodářství v křesťanském smyslu jest rozumná koordinace všeho hospodářského snažení jednotlivců, která vyhovuje potřebám obecného blaha a která byla zjednána buď za svobodného souhlasu zúčastněných nebo zákrokem příslušné autority.

Hospodářství řízené jest hospodářství organisované vyšší autoritou, zvláště státem. — Řízení může zacházeti různě daleko. Může stanoviti na př. osevni plochy pro jednotlivé plodiny, kvotu dodávky, mzdy a ceny atd.

IV. Nutno odmítnouti plánovitě hospodářství, když má býti jen etapou k uskutečnění socialistické hospodářské soustavy.

Snahy o plánovité hospodářství »mají na mysli postupnou přeměnu kapitalistického režimu za pomoci řady upravujících zásahů, jež by »usměrňovaly« soukromý podnik k provádění všeobecného „plánu“ stanoveného obecně uznanou autoritou« (de Man, Plánovité hospodářství, v Sociální revui 1932, 325).

»Řekněme zřetelně, že toto hnutí povede k cíli jen tehdy, nezalekne-li se radikálních změn v režimu vlastnictví« (de Man, tamže 417).

»Uskutečnění „plánu práce“ není než cestou ke kolektivismu« (Vandervelde).

IV. S měrou prováděné řízení hospodářství může uchránit národ velkého plýtvání; upřílišené řízení může způsobit hospodářství velké škody.

Když se získá spolehlivý přehled o výrobě a potřebě, je možno postaviti výrobu na spolehlivější základnu, předejiti mnohým hospodářským ztrátám, zajistiti, aby se na žádnou potřebu nezapomnělo.

Ale přílišné řízení státem může býti zhoubné též, protože stát by musil míti nadlidskou prozíravost, bystrozrak, svědomitost, aby dovedl vše předvídati a zvláště aby nestranně všechen hospodářský život organisoval podle potřeb obecného blaha. Přemíra řízení snadno může skončiti v byrokratismu, v dušení soukromé iniciativy a osobní svobody, v politické a hospodářské diktatuře skupin, které na sebe strhly moc.

V. Nejlépe je, když se řízení hospodářství přenechá stavovským organisacím ve spojení se státní autoritou; a také zde ať je vůdčí zásadou sociální spravedlnost a sociální láska.

a) Řídícím orgánem má býti v prvé řadě stavovská orga-

nisace. Až se lidstvo vrátí k stavovskému zřízení, odpovídajícímu přirozené potřebě, budou jednotlivé korporace moci řídit hospodářský život mnohem dokonaleji. Zatím ovšem je třeba použití nynějších stavovských organisací v jejich formě méně dokonalé.

Nebylo by dobré všecko toto řízení přenechávati státu, vzhledem k tomu, že se nemá přenášeti na nejvyšší orgány, co mohou dobře provésti nižší sdružení. Ať stát podporuje tyto nižší organisace svou autoritou. Ať jest u nich orgánem doplňujícím, vyrovnávajícím, koordinujícím, po případě i donucujícím.

b) Ať se i v řízeném hospodářství omezuje svoboda jednotlivců jen potud, pokud je toho k obecnému blahu nezbytně třeba. Ať se neznemožňuje ani volná soutěž, protože i ta »v jistých mezích je spravedlivá a jistě užitečná« (Quadragesimo anno 88). I řízené hospodářství představuje tedy kombinaci obojího prvku: svobody (autonomie) a autority: liberté dirigée — řízená svoboda (Danset, Semaines sociales de France 1932, 451).

c) »Nutno se ohlížeti po vyšší a ušlechtlejší regulativní síle; a tou jest sociální spravedlnost a sociální láska... Státní moc má tento řád živě chrániti a prosazovati jeho předpoklady a požadavky; a nebude jí nemožno tak učiniti, sprostí-li se úkolů, které k jejímu poslání vlastně nepatří« (Q. A. 88).

VI. Katolíci se nemají k plánovitému hospodářství stavěti zásadně zamítavě.

»Pokládal-li stát, vzhledem ke změněným poměrům, v hospodářském a sociálním životě za svou povinnost zasahovati podrobnými zákonodárnými ustanoveními do těchto zařízení, ano dokonce je i řídit — při čemž se ovšem nesmí

nešetřně sahatj na svobodu a soukromou iniciativu — ani v takovém případě se nesmějí členové Katolické akce opovážiti, aby se stavěli stranou; nýbrž mají bedlivě počítati s poměry a mají — arci obezřetně — spolupracovati v tom směru, aby se otázky naší doby řešily podle zásad křesťanské nauky; a ať pilně, loyálně a ochotně se zúčastňují činnosti v těchto institucích s tím úmyslem, aby do nich vnášeli křesťanského ducha, který je vždy zdrojem řádu ve státě a bratrské spolupráce mezi občany« (Pius XI., enc. Divini redemptoris 69).

VII. I při řízeném hospodářství — jako při všem hospodářství — nezbytným předpokladem zdaru jest: umravněný a způsobilý člověk.

Kdyby byla vymyšlena sebedůmyslnější soustava plánovitého hospodářství, — kdyby ji uskutečňovali buď lidé nezpůsobilí nebo lidé nepoctiví nebo nedbalí, nutně by ztroskotala.

DANĚ

I. Stát má právo ukládati daně občanům.

Daně »jsou příspěvky pro subsidiární úhradu veřejné správy podle únosnosti poplatníků« (Engliš).

Poplatky jsou příspěvky odváděné státu za úkony ve prospěch dotyčného poplatníka.

Přímé daně »jsou ty, které se ukládají bezprostředně osobám, ať již vzhledem na majetek movitý nebo nemovitý, ať již vzhledem k živnosti (důchodová, pozemková, výdělková a p.)« (Noldin).

Nepřímé daně »jsou ty, jež bezprostředně jsou ukládány jistým věcem, ať již u příležitosti směny práv smlou-

vou nebo dědictvím (daň ze změny statků, dědická), u příležitosti výroby, prodeje nebo používání věci (kořalková, pивní, tabáková), u příležitosti převozu zboží do jiné země (cla)« (Noldin).

Stát má právo ukládati daně. Neboť když stát má povinnosti pečovati o obecné blaho, musí mu býti dány pro tyto úkoly k dispozici i přiměřené prostředky. A čím více rostou sociální, kulturní a jiné úkoly státu, čím větší povinnosti jsou na stát kladeny, tím více prostředků potřebuje.

Daně jsou pro stát subsidiárním zdrojem příjmů, to jest, k nim se sahá jen potud, pokud nestačí příjmy z jiných zdrojů, na př. ze státních dolů, pozemků, podniků.

II. Při ukládání daní má se stát řídití spravedlností distributivní, která žádá, aby státní břemena byla rozdělena co nejspravedlněji.

To znamená především: účely, na něž se daní používá, mají býti cenné pro obecné blaho;

smí se žádati daní jenom tolik, kolik je třeba;

mají býti na občanstvo co nejrovnoměrněji rozvrženy, aby některé skupiny nebyly bezdůvodně mnohem více zatíženy než jiné.

III. Občané jsou ve svědomí zavázáni spravedlivé daně platiti.

Když by daně byly skutečně nespravedlivé, protože by jim chyběla některá z výše jmenovaných podmínek spravedlnosti daňové, odpadla by povinnost svědomí daně platiti. Avšak zde nestačí pouhá domněnka, že daně jsou nespravedlivé, k tomu je nutná jistota.

V případě, že by poplatník měl jistotu, že daň je z části nespravedlivá, že stát na př. by ze značné míry používal výnosu daní na podporu věcí, které s hlediska opravdového obecného blaha jsou škodlivé, pak by odpadla povinnost svědomí platiti jistou kvotu.

Ve středověku, kdy panovník snadno s daňovým výnosem si počínal lehkomyšlně a libovolně, moralisté se na placení daní dívali poněkud laxně, a někteří prohlašovali daňové zákony za zákony čistě trestní (*leges mere poenales*). Moralisté moderní (Merkelbach, Prümmer, Nell-Breuning, Mausbach, Schilling) berou tuto povinnost mnohem přísněji.

IV. Daň nesmějí býti tak tíživé, že je to vlastně skrytá částečná konfiskace majetku.

»Právo soukromého vlastnictví není dáno lidem zákonem lidským, nýbrž zákonem přirozeným; proto státní moc nesmí je rušiti, nýbrž toliko je upravovati a uváděti v soulad s obecným blahem. Jednala by tedy nespravedlivě a nelidsky, kdyby ze soukromých statků brala pod titulem daní víc, než je spravedливо« (R. N. 35).

»Stát nesmí přespřílišnými daněmi a poplatky vyčerpávati soukromé majetky« (Q. A. 49).

Socialismus chce provésti tak ostré zdanění, že je to vlastně socialisace suchou cestou. — Jiní národohospodáři chtějí použití zdanění k tomu, aby nerovnosti v soukromém majetku byly nenápadně zmírňovány; zapomínají, že problémem nerovnosti majetku jest problém tak těžký, že musí býti řešen jako svízelný problém sám pro sebe, a že zdanění je pro vyřešení problému nerovnosti majetkové instrumentem naprosto nevhodným.

Dávka z majetku, poněvadž je to částečná konfiskace

jmění soukromníků státem, je mravně dovolena jen ve velmi zlé hospodářské situaci státu.

V. Daň mají býti přizpůsobeny daňové únosnosti poplatníků, a mají tedy býti také — mimo jiné — progresionální.

Když jsou daně nad hospodářské síly občanstva a podniků, znemožňují hospodářský život; podniky a živnosti se zavírají; a tak konec konců podlamuje své síly stát sám, protože sám zasypává zdroje, z nichž měl čerpati potřebné finanční prostředky.

Daň má býti ve svém celkovém účinu vzestupná. Kdyby byla jen poměrná, t. j. kdyby každý měl odváděti ze svých příjmů stejné procento, bylo by to na první pohled zatížení rovnoměrné; ve skutečnosti však by to bylo nespravedlivé, neboť na př. nejvyšší desetina příjmu dělníka s četnou rodinou má kryti mnohem živelnější potřeby, než nejvyšší desetina příjmu člověka s důchodem vysokým, a proto také musí-li se zřící své nejvyšší desetině onen dělník a odvésti ji státu, rodina to pocítí mnohem ostřeji, než když svou nejvyšší desetinu odvádí na daně onen člověk lépe situovaný.

Není však možno progresivnost stupňovati stejně ostře, protože potom při jisté hranici by taková progresivní daň pohltila veškeren příjem, ba za touto hranicí byla by progresivní daň vyšší než důchod! Ostrost stoupání se má čím výše, tím více mírniti, ano nakonec zastaviti při téměř procentu zdanění (t. zv. progresionelnost, na rozdíl od progresivnosti).

Daně mají býti progresionální ve svém celkovém účinu; neboť některé daně, zvláště výnosové, těžko připouštějí vzestupnost. Korektura progresionelnosti může býti zjednána zvláště při dani důchodkové.

VI. Jednotná daň — důchodová — byla by ideálem; že však státy se k ní nemohou odhodlati, příčinou je psychologie poplatníků.

»Kdybychom měli jedinou daň důchodovou, bylo by každému poplatníku zřejmo, kolik daní platí ze svého důchodu, byla by to daň neobyčejně vysoká, která by způsobila největší nespokojenost i největší defraudace... Poplatník se dívá na placenou daň jako na soukromou ztrátu a neuvědomuje si obecného prospěchu, který se za ni opatřuje.« (Engliš, Finanční věda 92.)

VII. Je spravedlivé, aby si stát opatřoval příjmy spíše daněmi přímými než nepřímými. Zvláště nepřímé daně, uvalené na nejnutnější potřeby životní jsou krutostí a mají býti odstraněny.

»Výhoda nepřímých, zvláště spotřebních daní je zejména v tom, že si jich poplatníci neuvědomují, že se jim mohou vyhnouti, zejména při spotřebě, bez níž se mohou obejít, že se tyto daně snadno vybírají atd., a proto se i politicky snáze povolují nežli daně přímé« (Engliš, Národ. hospodářství 356). Mimo to jsou tyto daně velmi výnosné, protože jsou uvaleny na zboží denní spotřeby, kterého se tedy konsumuje ohromné množství.

Nespravedlivost při nich je v tom, že se jimi zdaňuje velmi silně i existenční minimum, že jsou postiženy zvláště větší rodiny, v nichž je spotřeba větší než v rodinách bezdětných neb s jedním dítětem.

Proto všechny křesťanské strany mají ve svém programu co možno nejvíce omeziti nepřímé daně; a spotřební daně na předměty elementární potřeby přímo odstraniti jako protisociální.

VIII. Daně přepychové, i když finančně pro stát mnoho neznamenají, mají ten dobrý účinek, že tříbí svědomí v otázkách spotřeby a poněkud vykonávají i tlak na obsah spotřeby.

Pozn. O dani dědické byla již řeč ve stati o dědictví.

SOUKROMÁ SDRUŽENÍ

I. Je přirozeným právem člověka, aby se směl sdružovati s jinými, a někdy je takové sdružování přímo nutností.

Život je velmi složitý a jeho potřeby jsou mnohotvárné. Člověk velmi cítí nutnost postarati se o své zájmy stavovské. Vedle těchto jsou ještě jiné, a to rozlehlé, oblasti zájmů: zájmy náboženské, politické, apoštolátní, rekreační, vědecké, umělecké atd. I tyto zájmy mají býti ukojeny.

Ale jednotlivci bývá mnohdy nemožno, aby je mohl v plné míře ukójiti jen svým osobním snažením. Proto jsou nutna sdružení se speciálními cíli.

»Když člověk pozná nepatrnost svých sil, nutká jej to mocně, aby získal pro sebe také součinnost jiných. V Písmě sv. je napsána ona myšlenka: »Lépe jest, aby dva byli spolu, než toliko jeden, neboť má výhodu ze své společnosti. Padne-li jeden, má v druhém podporu. Běda samotnému; neboť když padne, nemá nikoho, kdo by jej zvedl« (Eklesiastik 4, 9—12). A také toto: »Bratr, jenž je podporován bratrem, jest jako město pevné« (Příslóví 18, 19)... Ačkoli soukromé společnosti jsou ve státě a jsou takřka jeho částmi, tož přece nemá stát — všeobecně a o sobě vzato — práva znemožňovati jejich existenci. Neboť člověk má přirozené právo tvořiti soukromé společnosti; je pak posláním státu, aby přirozenému právu byl záštitou, nikoliv aby je ničil« (R. N. 37, 38).

»Obyvatelé obce si tvořivají za nejrozmanitějšími účely sdružení, ke kterým přistoupiti nebo nepřistoupiti je každému ponecháno na vůli. A podobně příslušníci téhož stavu budou moci mezi sebou tvořiti sdružení, právě tak dobrovolná, za účely, jež tak nebo onak souvisejí s oním povoláním... Podobně nutno zdůrazniti svobodu ve zřizování sdružení, jež jdou za hranice jednotlivých stavů« (Q. A. 87).

II. Činnost v těchto sdruženích nikdy nesmí býti na škodu zájmům obecného blaha.

Taková soukromá sdružení podléhají často pokušení jíti za svými zájmy vpřed bez ohledu na blaho ostatních a celku (»skupinové sobectví«, často ještě bezohlednější a tvrdší než sobectví osobní). Avšak zájmy těchto soukromých organisací, právě proto, že jsou to zájmy partikularistické, v kolisi se zájmy celku musejí ustoupiti: »dobro celku je důležitější než dobro jednoho člověka, který je částí celku« (sv. Tomáš A., II. II. 39. 2 ad 2).

III. Pokud soukromá sdružení nejsou na škodu obecnému blahu, stát jim má skýtati svobodu i co do volby stanov, i co do činnosti.

»Ať stát chrání takové zákonně utvořené organisace občanstva; ať se však nevměšuje do jejich vnitřního života; neboť životní hnutí vychází z vnitřního principu a vnějším zásahem velmi snadno bývá zničeno« (R. N. 41). »Mají-li občané volné právo spolčovací — jako že mají — pak musejí také míti právo svobodně si určití svůj program a stanovy, které se zdají nejzpůsobilejšími pro ten účel, kterého se chce dosíci« (R. N. 42. Q. A. 87).

IV. Vysokou důležitost mezi soukromými sdruženími mají také ta, která pečují o mravní a náboženské prohloubení členstva.

»Dělnické spolky« na př. (»Arbeitervereine«) v době předhitlerovské v Německu: existovaly vedle odborových organisací a staraly se o kulturní a zvláště náboženské potřeby dělnictva.

ODBOROVÉ ORGANISACE

I. Pro dělníka je zvláště důležité právo tvořiti organisace odborové. I toto právo je přirozeným právem člověka. Bylo tedy proti přirozeným právům, když bylo koaliční právo v některých státech po dlouhé doby dělnictvu odpíráno.

Důležitost odborové organisace pro dělníka: Jako jednotlivec hospodářský jest dělník velmi slab, zvláště proti mocnému zaměstnavateli; chybí mu znalost výhod, jež zákon mu zajišťuje; v jednání bývá nemotorný; bývá ostychavý, zvláště když stojí proti někomu, kdo stojí výše. Organisace je silou dělníkovou.

»Dělníci mají jistě právo sdružovati se v organisace, aby mohli se postarati o své zájmy; Církev s tím souhlasí a přirozený zákon proti tomu není« (Lev XIII., enc. Longinqua Oceani).

»V prvé řadě vybízíme, aby se tvořili mezi katolíky takové společnosti, jež všude vznikají, aby byly ochránkami zájmů na poli sociálním. Tento druh sdružení je velmi vhodný pro naše časy; umožňují svému členstvu, aby si zabezpečili své zájmy, a současně aby byla zachována víra a mravnost« (Pius X., k arcibiskupovi brasílskému).

»Protože žítí ve společnosti je přirozenou potřebou člověka a protože je dovoleno spojením sil si dopomáhati k po-

čestnému dobru, nelze bez nespravedlnosti upíratí nebo zkracovati jak výrobčům tak i třídám dělnickým a zemědělským svobodu a právo tvořiti mezi sebou sdružení na obranu vlastních práv a aby si zlepšili své poměry duchovní i hmotné a počestně si zpřijemnilí život... Tato sdružení ať čerpají svou životní sílu z principů zdravé svobody, ať jsou oduševňována vznešenými zásadami spravedlnosti a čestnosti a tudíž ať si počínají tak, aby při úsilí o vlastní zájmy neproviňovala se proti právům bližních, zachovala svornost a dbala obecného blaha státu« (Pius XII., enc. Sertum Laetiae, 1. 11. 1939).

»Pokládám odborové organizace za nejmocnější a nejdůležitější organizace našich dnů, za organizace, které mají právo na oporu u všech, poněvadž na nich závisí v budoucnosti vzezení společnosti... Chtěl bych z toho vyvoditi, a neustanu to opakovati, že dělníci i zaměstnavatelé mají povinnost — sociální povinnost — se organizovati. — Myslívá se velmi často — a vede to k osudným důsledkům — že dostačí, splní-li se povinnosti náboženské... Zvláště za našich dnů, kdy mocné síly nás ohrožují a chtějí roztrhati naši společnost, musíme všichni splniti svou sociální povinnost; a nemůžeme toho učiniti, leda vstoupíme-li do odborových organizací. Budoucí ráz společnosti je závislý na odborových organizacích.« (Nizozemský biskup haarlemský Aengement.)

II. Odborové organizace mají vychovávatí své členy v dobré odborníky, mají hájiti stavovských zájmů mužně, vždy však také i spravedlivě, mají býti oživovány náboženským duchem.

»Účelem dělnických organizací jest, aby se jednotlivým členům dopomáhalo, pokud je to možno, k povznesení tě-

lesných, duševních i majetkových zájmů... Musí se přihlížeti ke zdokonalení náboženského života a mravnosti jako k cíli nejvýznačnějšímu, a sociální život vůbec se musí řídití především tímto vodítkem« (R. N. 42).

Křesťanské dělnické organizace »vychovaly dělníky skutečně křesťanské, kteří jsou nejen pilnými dělníky ve svém povolání, ale též svědomitě zachovávají spasné příkazy náboženské; kteří dovedou své vlastní pozemské úkoly a práva účinně a pevně hájit, ale též zachovávají povinnou spravedlnost, a kteří se upřímně snaží o spolupráci s jinými společenskými třídami; a tak přispívají ke křesťanské obnově veškerého společenského života« (Q. A. 33).

Zvláště se musí míti na pozoru odborová organizace před stavovským a skupinovým sobectvím.

»Ti, kdo se chlubí svým jménem »křesťan«, nesmějí — ani jako osamocení jednotlivci ani seskupeni ve sdružení — udržovati mezi společenskými třídami nepřátelství a nevraživost, nýbrž mír a vzájemnou lásku« (Pius X., Singulari quadam). — Ať katoličtí spisovatelé, ujímající se proletářů a chudiny, se chrání užívati mluvy, která by mohla v lid vnášeti odpor proti vyšším třídám společnosti (Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti).

III. Je povinností katolíků, aby si budovali, pokud možno, své vlastní odborové organizace.

»Katolíci se mají sdružovati nejraději s katolíky, vyjímajíc případy, že nutnost je nutí jednati jinak. To jest velmi důležitá věc pro záchranu víry« (Lev XIII. k americkým biskupům). »Za takového stavu věcí křesťanští dělníci mají jen dvojí volbu: buď že vstoupí do sdružení, v nichž je nutno se obávatí nebezpečí pro náboženství; anebo že vytvoří organizace své a že sdruží své síly za tím cílem,

aby se dovedli odhodlaně vyprostiti z tohoto nespravedlivého a nesnesitelného útlaku. Jak by mohli ti, kdo nechtějí vydávati nejvyšší statek člověka v jistojisté nebezpečí, býti v nějakých pochybnostech, že se nutno se vši určitostí rozhodnouti pro možnost druhou?« (R. N. 40).

IV. Kde není možno vybudovati křesťanských odborových organizací a stávající organizace nejsou náboženství nepřátelské, smí se vstoupiti do organizací neutrálních; ale ať se vybudují vedle nich křesťanské spolky dělnické, které by se staraly o nábožensko-kulturní potřeby křesťanských dělníků.

(Viz enc. Pius X., *Singulari quadam.*)

V. Ať se vybudují i křesťanské odborové organizace zaměstnavatelské.

Encyklika Q. A. lituje, že v kruzích zaměstnavatelů nepronikla myšlenka odborového sdružování tak, jako pronikla v kruzích dělnických (Q. A. 38).

»Nejsou, jak se dnes stále přihází v otázce mzdy, jednotlivci s to, aby zachovávali spravedlnost, leda když všichni učiní dohodu, že ji budou zachovávat. To se děje pomocí organizací zaměstnavatelů, bez kterýchžto organizací je skoro nemožno předejít konkurenčnímu boji, jenž bývá velikým nebezpečím pro práva dělnická. Proto jest povinností podnikatelů a zaměstnavatelů zakládati a k dalšímu rozvoji vésti takovéto organizace, které se stávají normálním prostředkem ke splnění spravedlnosti« (Divini Redemptoris 53).

VI. »Církev doporučuje zřizovati smíšené komise (zaměstnavatelů i zaměstnanců) jako prostředek k docílení jednoty mezi nimi.« (Posvátná kongregace koncilu, 5. června 1929.)

»Smíšená odborová organizace je nejdokonalejší forma odborového sdružení« (Léon Harmel). Výsledek: spolupráce v důvěře. »Vím z dlouhé pětadvacetileté zkušenosti, že je třeba vždycky říci železničářům pravdu, a že nejlepší prostředek žádati po nich, aby dělali práci, jest, ukázati jim, že ta práce je nutností« (R. Dautry).

Vyskytuje se ve smíšené komisi veliká obtíž, kterou mluvčí dělníků formulují takto: »Ve smíšené komisi chybí upřímnost, nemáme v ní volnosti, abychom řekli svá přání, tím méně abychom tam mohli debatovati a uplatňovati své zájmy«. Odpomoc: Ať organizace zaměstnavatelů jednají ve svých zvláštních odborových organizacích, a dělníci též ve svých, a jejich delegáti ať se sejdou ve smíšeném výboru.

VII. Někdy je nutno, aby křesťanské odborové organizace podnikaly akce společně s jinými odborovými svazy, třebaš »nekonfesionálními«; přípustny jsou takové akce jen s jistými výhradami.

Posvátná kongregace Koncilu vypočítává pro takové akce tyto výhrady: »Takový kartel není dovolen leda pod podmínkou, že se vytvoří jen v mimořádných případech; že věc, o jejíž obranu běží, je spravedlivá; že běží o dohodu dočasnou; a že se učiní všecka opatření, aby se předešlo bezpečím, jež z takového sblížení mohou vzejíti«.

VIII. V poslední době je snaha, aby odborové organizace byly jednotné a závazné.

Tyto tendence se projevily nejvíce ve státech fašistických, kde odborová sdružení mimo státem uznanou buď nesměly vůbec existovati nebo nic neplatily před úřadem, a na velké výdaje státní organizace musili platiti všichni

příslušníci stavu, i když nepřistoupili k ní za členy. I ve státech nefašistických a protifašistických je dnes zavedena jednotná odborová organizace. Není sice přímo státním orgánem a vydržuje se příspěvky členstva, ale disponuje takovými obnosy a může členům poskytnouti takové hmotné výhody, že zaměstnance ve zdrcující většině skutečně sdružuje. Nebezpečí je, že se taková jednotná organizace může snadno státi poslušnou doménou nějaké průbojné politické strany a vykonavatelkou jejích plánů, a členové a nepřimo i nečlenové mohou býti vydáni zcela na milost a nemilost této strany. To je důvod, proč papežové opětovně zdůrazňovali požadavek, aby v odborových organizacích byla zabezpečena svoboda členů.

STÁVKA A VÝLUKA

I. Stávka a výluka nejsou něčím celou svou podstatou špatným a tedy za všech okolností mravně nedovoleným.

Stávka je smluvené opuštění práce dělnictvem. Výluka (lock-out) jest hromadné vysazení dělnictva z práce zaměstnavatelem. —

Dnes patří již minulosti kontroverse, zda je stávka něčím v podstatě a zásadě špatným. Všeobecně se uznává, že za určitých předpokladů smí se k ní přikročiti, a že tedy je jedním z mravně dovolených prostředků v usilování o sociální a hospodářskou spravedlnost.

II. Mravně přípustna je stávka respektive výluka jen za určitých předpokladů.

a) Stávka jest výjimečným prostředkem v úsilí o hospodářskou a sociální spravedlnost, protože bývá zaplacená těžkými škodami hmotnými a mravními.

Škody hmotné u dělníků ztráta promeškané mzdy, spotřebování dělnických peněz těžce našetřených v rezervních fondech stávkových; u zaměstnavatelů škody způsobené přerušением výroby; mnohdy i škody u spotřebitelů, když stávkou je jim znemožněno opatřiti si nezbytné zboží nebo služby.

Škody mravní: Stávkující a stávkou poškození bývají snadno strženi k zášti, násilnostem, atentátům; smýšlení třídního boje se ještě více rozdražďuje; úcta před zákonem a státní autoritou mizí.

b) Předpoklady, za nichž se smí přistoupiti k stávce jsou:

Požadavky (cíle), jichž se má stávkou dosíci, musejí býti spravedlivé;

napřed musí býti použito méně rozčilujících cest, aby se dosáhlo cíle, a teprve, ukázaly-li se tyto nedostatečnými, smí se přistoupiti k stávce;

výhody, jež mají býti stávkou vybojovány, musejí býti větší než oběti, jež budou se stávkou spojeny; musí zde býti pravděpodobná naděje na úspěch;

při stávce se nesmí pracovati prostředky nezákonnými a nemravnými (na př. násilnostmi).

III. Nemravná a nepřipustná jest stávka, když běží o služby a dodávky naprosto nutné pro společnost, kdy tedy stávkou je těžce zasaženo obecné blaho.

Na př. stávka lékařů; stávka zaměstnanců ve vodárně, takže jest zastaveno dodávání vody vodovodem.

»Postavení úředníků vedle své autoritativní povahy má i jistou podobnost s poměrem zaměstnavatel-zaměstnanec. Aby si tedy prosadilo úřednictvo svá nezadatelná práva a existenční minimum, nutno mu přiznati pro krajní případ

i právo brániti se stávkou, ale tak, aby při tom respektovalo nutné potřeby obecného blaha« (Nell-Breuning).

V některých státech je taková stávka vůbec zakázána. Je však také povinností zákonodárcovou, aby zákonem zaručil cesty, které s menšími škodami zvláště těm, jimž zapovídá stávky, zajišťují výhody, jež mohou vyplynouti ze stávky oprávněné i v cíli i v prostředcích.

IV. Aby se urovnávaly bez rozrušujících stávek spory v pracovních vztazích, buďtež zřizovány rozhodčí (smírčí) instituce, tak organisované, aby jejich rozhodnutí mohlo býti přijímáno ode všech zúčastněných, pokud jsou dobré vůle, s plnou důvěrou.

SPOTŘEBA

I. Spotřebou dovršuje a uzavírá se hospodářský proces, vízící se k jistému statku. Spotřeba však má rozhodující vliv i dopředu na výrobu.

Podnikatel se řídí potřebami a přáními svých zákazníků. Nebude vyráběti věci, o nichž ví, že spotřebitelé je naprosto budou odmítati. Spotřeba jest účelem výroby, a o každém účelu platí Aristotelovo: »Finis est ratio ac mensura omnium, quae sunt ad finem.« Platí scholastické: »Quod in ordine executionis est ultimum, in ordine intentionis est primum.« — Proto také podnikatel musí hned od počátku počítati se vkusem a přáními konsumentů: »Náš zákazník náš pán.«

II. Podnikatel však může také záměrně — v dobrém nebo špatném směru — působiti na spotřebitele a reklamou a jinakým ovlivňováním, zvláště ovládnutím veřejného mínění, vsugerovati jim potřeby určitého druhu a tak regulovati spotřebu.

Ve středověku vedla podnikatele zásada: »Kryj potřeby!« Pro kapitalistického podnikatele je vodítkem: »Probouzej potřeby!« — Osudné bývá takové probouzení potřeb, když se při tom spekuluje na lidskou požívačnost.

III. Moderní spotřeba vykazuje proti dřívějšíku řadu nápadných rysů:

Rychlá proměnlivost potřeb — dříve jejich ustálenost. Unifikace potřeb — dříve rozdíly regionální. Urbanisace — dříve venkov žárlivě si chránil svůj svéráz. Krytí potřeb

z kolektivních zdrojů — dříve v míře mnohem větší každý se o krytí staral sám pro sebe.

IV. Nestačí, když jen tenká vrchní vrstva má zabezpečenu člověka důstojnou spotřebu; i široké vrstvy národa musejí míti zabezpečeno člověka důstojné existenční minimum.

Takové minimum musí býti zajištěno i vrstvám dělnickým: »Teprve tehdy bude míti život hospodářsko-sociální pevný základ a splní svou úlohu, dostane-li se celku i jednotlivcům všech statků, jež mohou býti získány z bohatství přírodního a silami přírodními, technickou, společenskou organizací hospodářského života; a těchto statků má býti tolik, kolik je jich zapotřebí, aby se vyhovělo potřebám a slušným požadavkům stavovským a aby se lidé povznesli k oné šťastnější a kulturní úrovni, která — když se jen zachová rozumná míra — ctnosti nejen neškodí, nýbrž velmi napomáhá« (Q. A. 75).

V. Jest nutna racionalisace spotřeby, pozůstávající v tom, že jednak z různých potřeb mají v první řadě býti ukojeny důležitější a potřeby méně důležité teprve v řadě druhé, jednak že se hledí dosíci maxima úkoje minimem nákladu.

Pořadí, jak naléhavě potřeby mají býti ukojeny: Potřeby, jichž ukojení je nutno — užitečno — příjemno.

Veliká důležitost, aby ženy byly vychovány pro racionelní a hospodárnou spotřebu, protože ony bývají v domácnostech rozhodujícím činitelem o směru spotřeby.

Je nutno se míti na pozor, aby do spotřeby tyransky nezasahovaly zvláště vlivy módy se svou nevypočitatelnou náladovostí a nákladností.

Moudře vydávati bývá mnohdy uměním ještě mnohem těžším než vydělávati.

VI. Měrou, v jaké má býti náročnost na spotřebu vypěstěna, jest: aby se mohla vyvinouti dokonalá osobnost.

Kde náročnost jest příliš vysoká, snadno propadá člověk požívačnosti a zakrňuje; když spotřeba je nedostatečná, zakrňuje také. »Optimální spotřeba« se zřetelem ke všem okolnostem.

Nevyplatí se, když člověk na př. z lakoty si nedopřeje dostatečné stravy, zdravého obleku, žije v nezdravém a nevytopeném bytě, je netečný ke kulturním potřebám: zakrní.

Naopak: Liberalismus hleděl vybičovati potřeby co nejvíce, protože v tom viděl vzpružinu všeho hospodářského pokroku a rozvoje výroby. — Socialismus vedl své stoupence: Stupňujte své nároky! Lassale k dělnictvu: Vaše prokletá situace je důsledkem vaší prokleté nenáročnosti!

Umění pravé šetrnosti znamená vydávati peníze moudře. »Lepší pracovní schopnosti můžeme dosáhnouti jedině moudrým vydáváním na věci, jež jsou nám prospěšny« (Engliš).

Pohroma, když přehnanou sugescí jsou v lidech probuzeny veliké potřeby, není však prostředků, aby byly ukojeny!

Přepych je nerozumná spotřeba věcí řídkých a drahých. »Statky, kterých mají někteří přebytek, přirozeným právem náležejí výživě chudých« (Sv. Tomáš A, II. II. 66, 7). Zvláště zavržitelný je luxus, když jest umožněn jen tím, že jiní trpí bídu.

Není závadnou nadprůměrná spotřeba důchodů, když nesměruje k osobní okázalosti a požívačnosti, nýbrž když se jí umožňují umělecká a vůbec kulturní díla, která při normálních nákladech nemohla vzniknouti. Takováto »přepych-

chová spotřeba jest činitelem kulturního pokroku« (Engliš, Národní hospodářství 382).

VII. Nutno potírat spotřebu neužitečnou nebo přímo zhoubnou.

Na př. při alkoholismu, nesmyslné utrácení peněz na požitkářství, na tetry, na zakupování předmětů, které vzhledem na danou situaci jsou pro dotyčného výdajem bláhovým atd.

Zhoubným je takové vydání, poněvadž jest defraudací majetku, který Bůh člověku svěřil na rozumné potřeby. — Dále když se vyplývají prostředky na potřeby zbytečné nebo zhoubné, nebude zač opatřiti si potřeby ušlechtilé a nutné.

VIII. »Úspora nynější rozmnožuje budoucí důchod a budoucí spotřebu. Jest prostředkem budoucího pokroku.« (Engliš, Národní hospodářství 383.)

»Spořením budujte svoji samostatnost! Nádeník, který má za sebou úspory, je samostatnější, nežli předlužený velkostatkář nebo továrník« (Baťa).

»Čechové, strádejte, abyste mohli býti štědrými« (Hlávka).

»Pracujte! Šetřte! Podnikejte! Jmění získávejte! Bez prostředků nejde nic!« (Havlíček).

Zvláště mladým lidem ve věku bezstarostnosti třeba zdůrazňovati šetrnost.

IX. Spotřební hospodářství není jen záležitostí národohospodářské vědy; je ve vysokém stupni i záležitostí morálky. Veliká důležitost »ethiky spotřeby«.

Co platno, mají-li vyrabitelé na skladě prospěšné zboží, když spotřebitelé se o ně nezajímají, vydávající své dů-

chody jen na potřeby zvrácené? — Naopak když potřeby obecnstva jsou správné a odmítá na př. pornografické spisy, má to pronikavý vliv na zušlechtění výroby.

Ani zákon plně nepomůže, kde potřeby obecnstva nevyhovují požadavkům morálky: zákon zakáže dovoz opia, morfia a pod., ale zvrácené potřeby si opatří tyto prostředky cestou podloudnickou. Zákon zavede v prostituci abolicí, prostitute si najde jiné skryté možnosti.

NĚKTERÉ ÚSEKY SOCIÁLNÍ OTÁZKY

DĚLNICKÁ OTÁZKA

I. Dělnická otázka jedná o tom, jak správně vřaditi podle požadavků spravedlnosti a lásky dělnictvo do celkového organismu společnosti a státu.

II. Důležitost otázky.

Běží o stav, a) který je pro společnost neocenitelně důležitý; b) který je nejpočetnější; c) jehož situace je zvláště obtížná; d) jehož víra a mravnost jsou vystaveny zvláště velikým nebezpečím.

Ad b) V ČSR při sčítání v roce 1930 všech lidí v povolání činných bylo 6,537,384, z toho dělníků a učňů a nádečníků 3,281.238; připočteme-li k nim i domácí služebnictvo, 3,484.695. Tedy větší polovice obyvatelstva, pokud je činné v povolání nějakém, patří k dělnictvu. Běží tedy při dělnické otázce o osud většiny národa!

III. Největší obtíž dělnického života je nejistota existence. Dále nedostatečná mzda, obtížnost a riziko práce a řada momentů povahy psychologické, náboženské a mravní.

»Otázka dělnická je způsobena tím, že dělnické masy si uvědomily nepoměr mezi oprávněnými životními nároky a možnostmi jejich ukojení...

Dělník je právně svoboden, hospodářsky odpověden sám sobě, protože však se mu nedostává jiných zdrojů příjmu, vidí se nucena, aby trvale propůjčoval svou pracovní sílu za mzdu jiným. Tato mzda stačí obyčejně jen na spotřebu,

takže dělník zůstává trvale bez majetku a jeho potomci též vstupují do postavení námezdného dělnictva, a toto postavení se stává pro něho trvalým a dědičným. Osud dělníka je připoután k »trhu práce« s jeho otřesy, jež jsou působeny krisemí a konjunkturami. Nemá práva na pracovní místo (na rozdíl od úředníka), často ani ne možnosti pracovat. Vedle nezaměstnanosti pravidelně se vracející při pracích sezonních musí bohužel též často počítati se silnou nezaměstnaností na základě strukturálních změn hospodářských. Zvláště stárnoucí dělník, protože nemůže stačiti racionalisováním zrychlenému pracovnímu tempu, bývá záhy vylučován na trvalo z pracovního trhu. Pracovní poměr je zbaven svého mravního obsahu a rozložen v čistě hospodářské vztahy (práce s rázem zboží). Práce se stává pouhým prostředkem, jímž se vydělává chléb, tím se dusí myšlenka stavu jakožto poměru věrnosti a služby vůči společnosti a ochromuje se radost z povolání. Dělbou v dílčí funkce se práce odduševňuje, lze se jí také snáze naučiti a jest usnadňována, takže s jedné strany je možno dělníka snáze nahraditi (zvýšená nejistota existence), s druhé strany se tím podporuje práce ženská, která svou větší láci zhoršuje ještě pracovní trh pro muže. Tovární práce žen, zvláště vdaných, ohrožuje namnoze nejen její zdraví, nýbrž i zdraví potomstva, zvláště když je zatížena dvojnásobně, výdělečnou prací a vedením domácnosti a rodinným životem. Na dělníka se hledí v podniku s hlediska rentability, a proto bývá nejracionálnějšími metodami těžení záhy opotřebován, je povinen bezpodmínečně poslouchati a nemá přiměřeného práva spolurozhodovati. Nemoc, úraz, invalidita a nezaměstnanost postihují jej při jeho nezámožnosti s větší tvrdostí než jiné stavy. Dělnictvo tím, že je namačkáno v průmyslových střediscích, ztrácí souvislost

s přírodou; na státcích kulturních má účast jen malou a společensky veliké úcty nepožívá. Zahořklost vydeděných a vykořisťovaných se v mase sugestivně stupňuje, vede k radikalismu a ohrožuje náboženství, mravnost a trvání společnosti.« (G. Schalk v Lexikon für Theologie und Kirche I 603—4.)

Náboženská situace v proletariátu je neutěšená. Z odborově organizovaného dělnictva v Československé republice k 31. prosinci 1932 bylo organizováno v odborových organizacích vysloveně socialistických (soc. dem., národní soc., komun.) 56'95%, ve všech 4 křesť. odborových organizacích dohromady 8'27%, ostatní v organizacích, které v nejpříznivějším případě mohou být označeny jako nábožensky bezbarvé. — Z 5.902 mužů, jejichž manželství byla rozloučena v roce 1932 v ČSR, bylo dělníků a nádeníků 43%, se zřízenci dokonce 56%. V dělnických čtvrtích Prahy, Plzně, Mor. Ostravy a j. průmyslových měst bývá vysoké procento obyvatel bez vyznání. — To není nějaká výjimečná situace. Na celý kulturní svět vztahují se trpká slova sv. Otce: »Le plus grand scandale du siècle dernier, c'est que l'Eglise, en fait, a perdu la classe ouvrière.« Podobně S. Congregatio Concilii 5. 6. 1929: »Náboženská apostasie, vyvolaná v masách dělnictva, je nesporný fakt, který nutí k přemýšlení.«

Příčiny: roztrpčenost proti hospodářskému a sociálnímu utrpení proletariátu. Všeobecná tendence náboženského odklonu, stále širší a intenzivnější pronikání laicisace: »stojíme tváří v tvář světu z velké části téměř znova propadlému pohanství« (Q. A. 141). Církev líčena jako spojenkyně s kapitalismem, jako šířitelka »opia národů«, jako spolutlačovatelka proletariátu. Propaganda bezvěří se děje velmi důmyslně, velmi intenzivně, často i velmi násilnicky.

IV. Základní stanovisko církve k dělnické otázce.

Pius XII.: »Církev nemůže nevědět a nevidět, že dělník ve svém úsilí o zlepšení svých životních poměrů naráží na některá zařízení, která nevyhovují přirozenému zákonu, ba naopak jsou v rozporu s řádem Božím a s účelem, který dal Bůh pozemským statkům... Kdo — a zvláště který kněz a křesťan — by mohl zůstat hluchým k volání, které zaléhá z hlubin a které ve světě Boha spravedlivého volá po spravedlnosti a po duchu bratrství? To by bylo před Bohem trestuhodné a neomluvitelné mlčení a přičilo by se osvícenému smýšlení apoštola, který sice zdůrazňuje, že musíme být rozhodni proti bludu, avšak ví, že máme být plni ohledů k bloudícím a že máme mít otevřenou mysl pro jejich tužby, naděje a pohnutky« (vánoční poselství 24. 12. 1942).

»Moji drazí křesťanští bratři, nebojím se sociálních zel, neboť vím, že svět je sice bezmocný, aby je vyléčil, že však nauka, život a milost Kristovy jsou dost silné, aby zdvihly svět ze stěžejí a aby vysušily všechny slzy až po poslední komůrku« (Ketteler, Die grossen sozialen Fragen der Gegenwart, Schriften II, 250).

V. Nejdůležitější cíle v dělnické otázce.

Pius XII.: »Prohlašujeme za základní požadavky sociálního míru...: mzdu, která by zajistila existenci rodiny, aby umožnila rodičům splnění jejich přirozené povinnosti vychovat potomstvo zdravě živené a šacené; bydlení důstojné člověka; možnost opatřit dětem dostatečné vzdělání a přiměřenou výchovu; zajištění pro doby nouze, nemoci a staroby. Tyto podmínky sociální péče nutno uskutečnit, nemá-li ve společnosti stále docházet k nepokojnému vření a k nebezpečným výbuchům, nýbrž aby v ní nastal mír a

aby spěla vpřed ve svornosti, v míru a vzájemné lásce« (promluva k dělníkům 13. 6. 1943).

VI. Dělnictvu lze pomoci toliko celou soustavou prostředků.

a) V dělnickém zákonodárství nutno pokračovati a zdokonalovati je.

Toto zákonodárství (dělnické právo; pracovní právo; sociální politika) bylo proti stavu na počátku tohoto století netušeně rozšířeno (sociální pojištění; mzda; délka pracovní doby; placená dovolená; ustanovení o domácích dělnících; atd.). Nutno odstraniti i ostatní závady. Při tom stále nutno přihlížeti k přirozeným právům také ostatních vrstev obyvatelstva a k obecnému blahu.

b) Svépomoc dělnickou nutno zlepšovati a zpevňovati.

Jsou i věci takové, že v nich dělnictvu nikdo nepomůže, nepomůže-li si samo.

Dopouštěly se odborové organisace ve svém vystupování i chyb; ale ve své podstatě je to instituce užitečná. Ať pracují o uskutečnění spravedlivých požadavků dělnických; ale ať zachovají spravedlnost i k právům ostatních tříd společenských. — Velkou péčí nutno věnovati křesťanským odborovým organisacím, protože i při odborářském usilování o dělnická práva velmi prospěje, když v odborech jest ryzí křesťanský duch. — Stanovisko k jednotné odborové organisaci bylo zaujato již výše.

c) Je nutna dobrá výchova a sebevýchova dělnictva.

Jen s dělnictvem, které jest plně na výši po stránce jak mravnosti, tak odborné zdatnosti, lze dobýti vítězství při spravedlivých požadavcích. Věc dělnictva, které by bylo nedbalé v plnění převzatých povinností, v němž by vládla

demoralisace, které by technicky bylo pod úrovní, byla by předem ztracena.

d) Dělníka nutno sblížit s Církví.

Především arci — jako u kteréhokoliv stavu — tím, že se mu umožní poznati nevyrovnatelnou cenu Církve, dogmat, svátostí, vůbec křesťanství. Dále speciálně u dělníka je nutno ukázati mu požadavky křesťanské sociologie; že na př. Církev pokládá za neštěstí, když v nynějším společenském řádu jest tolik lidí bez majetku a zproletarisováno, a že k odproletarisování dojíti musí; že Církev se nestaví proti oprávněným požadavkům dělnictva, nýbrž že je má ve svém programu; že Církev různých křivd v dnešním společenském řádu neschvaluje, nýbrž nekompromisně je odsuzuje; že žádá pod věčnými sankcemi po každém, ať je »nahore« nebo »dole«, aby svědomitě plnil všechny své povinnosti. I sociální dějiny Církve mohou zde býti velkou podporou.

e) Pastorační dělnictva nutno prohloubiti.

Nutno vycházeti ze zásady: »Než chudí uvěří v nauku o lásce, musejí napřed znova cítiti, že láska na světě jest« (Ketteler tamtéž 246). Nutno se věnovati speciálně dělnickým potřebám; získati je, aby se s radostí cvičili v ctnostech, které jsou důležitý v dělnickém životě a bez nichž život dělníka jest věčnou mukou; nutno míti laskavé srdce k dělníku, když jej stihne neštěstí, nebo když se v jeho životě stále vleče neštěstí; zvláště v dobách nezaměstnanosti nutno míti s ním trpělivost. Požehnaná jest instituce dělnických exercicií.

f) Pomocníky pro pastorační mezi dělnictvem a vůbec pro práci mezi dělnictvem nutno hledati zvláště mezi dělníky.

»Nepodařilo-li se až do dna duše přesvědčiti několik mladých pracovníků, přiměti je k tomu, aby se zasloužili dílu, jež zamýšlíme organisovati, marné budou pokusy o získání masy dělnictva. Boj je ztracen předem a škoda drahého času. Mnohé a dlouhé pozorování mne přesvědčilo, že jen v tom nutno hledati příčinu chabosti dělnických organisací v některých krajích« (Arendt, Cahiers de la Jeunesse Catholique Belge 20. 4. 1926, 248).

Tito dělníci — apoštolé »pod vedením svých biskupů a svých kněží mají zpět přivést k Církvi a k Bohu samému ony ohromné řady svých bratří v práci, kteří z hořké roztrpčenosti, že jejich význam byl nespravedlivě snižován, nebo že se s nimi nejednalo s úctou, na kterou mají právo, vzdálili se od Boha. Katoličtí dělníci ať svým příkladem a svými slovy ukazují těmto svým zbloudilým bratřím, že Církev je něžnou Matkou pro všechny ty, kdo do únavy pracují a kdo pod útrapami trpí a že se nikdy v minulosti nezpronevěřila a ani v budoucnosti nezpronevěří své mateřské povinnosti brániti své děti. Vyžaduje-li toto poslání, které oni mají splniti v dolech, v továrnách, na staveništích a vůbec kdekoli se pracuje, někdy velkých obětí, ať si vzpomenou, že Spasitel světa dal netoliko příklad práce, nýbrž i příklad obětí« (Divini Redemptoris 70).

ZEMĚDĚLSKÁ OTÁZKA

I. Stav zemědělský zasluhuje veliké pozornosti jak pro svou početnost, tak pro svou funkci v národě.

1. Počet. Zemědělské obyvatelstvo tvoří v ČSR podle sčítání z roku 1930 34.6 proc. všeho obyvatelstva. Ale tato kvota není ve všech zemích stejná: v Čechách 24.1 proc., v zemi Moravskoslezské 28.6 proc., na Slovensku 56.8 proc.,

na Slovensku 56.8 proc., na Podkarpatské Rusi 66.3 proc. Proti roku 1921 pokleslo v ČSR procento zemědělských příslušníků o 5 proc. — Pokles zemědělských příslušníků je stálý. Tak v Čechách tvořilo zemědělské obyvatelstvo ze všeho obyvatelstva v roce 1869 54.4 proc., 1890 40 proc., 1900 35.7 proc., 1910 32.3 proc., 1921 29.7 proc., 1930 24.1 proc. — Avšak i při tomto poklesu je podle sčítání v roce 1930 ze 14 mil. 726.536 obyvatel zemědělských příslušníků 5,101.614.

2. Důležitost zemědělského stavu:

a) Hospodářská: Zemědělec jest producentem největší části potravin a jiných potřeb životních. Jako konsument jest odběratelem nejrozmanitějších produktů: je-li jeho koupěschopnost dost vysoká, jest to zpevněním odbytu pro průmyslové podniky, je-li sám v bídě, odpadá podnikům silná vrstva zákazníků, a to má zpětný vliv na zaměstnanost a vůbec provoz v podnicích.

b) Sociální: U zemědělce není osudného odtržení mezi vlastnictvím výrobních prostředků a subjektem pracujícím, což bývá jedním z hlavních zdrojů sociálního neklidu. Zemědělec jsa vlastníkem nemovitého majetku má dále zájem na ustálenosti řádu a proto nepodléhá tak snadno revoluční psychosé jako ti, kdo nemají co ztratit. Má zájem na tom, aby národ hospodářsky a sociálně zkvétal, protože cítí, že jeho vlastní prosperita stojí a padá s prosperitou celku. Rodina, tento hlavní prvek sociálního života, má u zemědělce přirozené podmínky soudržnosti.

c) Kulturní: Zemědělec je přirozeným strážcem národních tradic, a každý kousek pole vyvolává v něm vzpomínky na minulost. Zdravý vzestup národní je tam, kde se pečlivě zužitkovává i kulturní dědictví minulosti.

d) Náboženská: Nezkažený zemědělec stále cítí, jak při

veškeré své práci je zcela závislý na požehnání Božím. Je ve stálém styku s přírodou, vidí růst jejích divů, a to probouzí a upevňuje náboženské smýšlení. Není štván duší davů, která neponechává člověku času samoty, aby se mohl zahloubati nad posledními věcmi. Proto bývá zemědělské obyvatelstvo reservou náboženských sil pro celý národ.

II. Zemědělský stav prodělává těžkou krizi hospodářskou, kulturní i náboženskou.

a) Krise hospodářská. Ve státech se socialistickými tendencemi dává se přednost zájmům průmyslu a především proletariátu na úkor zájmu zemědělství; zemědělství jako by bylo jen jakýmsi přívěskem, jakýmsi nutným zlem. V takových státech je snaha soukromé vlastnictví nahradit v míře co největší hospodařením socialisovaným nebo aspoň silně združstevněným; a zemědělský stav bývá nejvěrnějším zastáncem soukromého vlastnictví a hospodaření. Ve státech takových bývá i daňová soustava velmi nepříznivá soukromému podnikání a hospodářským kolektivům se přiznávají značné výhody; proto daně, které skoro všeobecně v moderním státě postihují zemědělce těžce, ježto zemědělský majetek nelze tak před úřady utajiti jako finanční, doléhají na zemědělce zvláště tíživě. — Strašnou pohromou je pro zemědělce nedostatek pracovních sil, protože zemědělská, zvláště v některých sezonách, je nepoměrně namáhavější a déle trvající, jednak neskýtá tolik svobody a obyčejně není ani tak placená a neskýtá mnohdy ani tolik vyhlídek do budoucnosti jako práce tovární nebo studiemí podepřená. Toto zlo bylo ještě zhoršeno tím, že ve mnohých krajích ani zemědělský stav neodolal svůdným proudům doby a soustava jednoho nebo dvou dětí pronikla i tam. — Jiným velkým zlem je disparita cen

mezi zemědělskými plodinami a průmyslovými výrobky. Někdy bývá tato disparita až nesnesitelná, a obrana proti ní může býti tím nesnadnější, když disparitu pomáhá udržovati stát. — Také »daň z krve«, vojenská služba, postihuje zemědělce poměrně více než jiné stavy (zdravý selský dorost) a ukládá jim těžké hospodářské výdaje.

V dobách před válkou byla velkou nevýhodou hyperkapacita, která dovede, zvláště pomocí zmechanisování práce, vyrobiti více než stačí spotřebovati odbytíště. Výnosnost půdy při racionálním zužitkování všech okolností stoupala, ale tempo vzrůstu obyvatelstva se zvolňovalo. Mnohé zemědělské podniky byly překapitalisovány; do meliorací se investovalo více, než je výnos, jehož se při soutěži dociluje. Spotřeba hlubokými přesuny v povolání obyvatelstva a ve způsobech výživy se mění (na př. moučné pokrmy). Některé státy chtěly důsledně prováděti zásadu soběstačnosti a vysokými cly znemožňovaly dovoz. Z jiných států, kde mají levnější výrobní podmínky, se dovážejí zemědělské plodiny a výrobky, když stát nesáhá k prohibitivním clům. Úvěr bývá drahý a dluhy nadělané v dobách optimismu a v letech příznivé konjunktury tíží jako mlýnský kámen na krk uvázaný.

b) krise kulturní. Kulturní život venkova, nejen v pokročilejších krajích, byl v posledních několika desetiletích zrevolucionisován. Kultura města — a to zvláště po své zevnější pozlátkovité stránce — se převalila na venkov a zaplavila jej. Někdejší ojedinelý a smutně pověstný typ »zpanštělého sedláka« s městskými choutkami se stal v některých krajích dost častým a leckde možno dokonce mluvíti o »zpanštělé« kultuře. Napodobování života mužů a žen z města. Honba za městskými požitky (kino, vůbec radovánky, slepé napodobování městského kroje, městských jí-

del bez ohledu na to, co právě skýtá vlastní hospodářství), touha po manifestacích, nekonečné schůzování a »zkoušky« atd. — Rodina vystavena těžkým vnitřním otřesům, soudržnost její namnoze uvolněna. — Poměr k půdě chápán kapitalisticky (»jak se rentuje?«), ideové hodnoty při půdě ignorovány. — Poměr k Bohu namnoze ochladl, stal se pouze poměrem zevnějším, náboženskost nahrazena v míře větší neb menší naturalismem, a někde naturalismus vytlačil z duší i poslední náboženské zbytky.

Došlo leckde ke kulturní proletarisaci venkova. Venkovské duše vykořeněny z duchovní půdy, v níž dosud byly vrostlé.

Ten proces nepokročil všude ve stejném stupni. Někde mu zavčas předešli. Někde je v počátcích. Někde je vyrovnávání obou kulturních světů v plném proudu. Jinde již proces ukončen, a nová kultura ovládla plně zápasště.

III. Pro zlepšení hospodářské situace zemědělského stavu nutno uvést v činnost trojího činitele: zemědělce jakožto jednotlivce, organizovanou svépomoc zemědělskou a stát.

a) Zemědělci musejí osobním úsilím se snažiti o nápravu situace.

Bez tohoto osobního přičinění by byla všecka práce marná a kdyby stát opět a opět sanoval jejich hospodářské úpadky, situace tím trvale vyhojena nebude. — Zemědělec se musí vzdělávati, aby byl s to, aby v obtížné situaci dneška mohl spoluurčovatí svůj osud a nebyl vydán na milost a nemilost činitelům informovanějším a mocnějším. Musí při vši touze zdokonalovati své pracovní metody si zachovati umírněnost v pokusnictví, aby se nezvrhlo v nerozvážnou dobrodružnost, aby v melioracích se nedal svěsti k překapitalisování, aby si zachoval nepředpojatý postřeh,

kteří zboží »jde«, které »nejde«, aby se neštítal ani práci nejtěžších, atd.

b) Svépomocné organizace zemědělské nechť ještě více prohlubují svou působnost.

Družstva nákupní, prodejní, mlékařská, úvěrní, podpůrná, drůbežnická, včelařská, dobytkařská, zahradnická, zalesňovací a p.; spolupůsobiti při pojišťování, opatřovati pro členstvo poradny pro nákup semen, právní ochranu, vůbec orientaci v otázkách stavovských; pořádati odborné a manifestační sjezdy a výstavy; šířiti mezi členstvem vhodný tisk. A jiné obory činnosti, jak k nim stavovské organizace zemědělské skýtají hojnou příležitost.

c) Stát ať svým zákonodárstvím vytvoří vhodný terén, aby se na něm mohla práce zemědělského stavu příznivě rozvíjeti.

Ať se postará o dostatečnou síť zemědělského školství různých stupňů a druhů, aby zemědělskému stavu se dostalo vhodného a nabádavého vzdělání; vhodného vzdělání, ne takového, které svým duchem od vlastní zemědělské práce spíše odvádí než k ní připoutává. Stát ať dále podporuje, po případě i sám organizuje a financuje zemědělské výzkumnictví, a to jak pro výrobu živočišnou, tak i rostlinnou. — Nechť pečuje, aby byly odstraňovány, pokud je to v lidských silách, příčiny přírodních hospodářských pohrom, na př. regulací řek. Ať obchodními smlouvami s jinými státy chrání spravedlivé zájmy domácího zemědělství. Ať uvnitř státu zemědělství chrání v tom směru, aby nebylo neoprávněně v nevýhodě proti jiným oborům hospodářského života, na př. proti průmyslu. Ať dopravními tarify umožňuje soutěž zemědělským krajům odlehlým. A jiná opatření zákonodárná a administrativní. — Zvláště

v dobách těžkých krisí ať stát i hmotně zemědělský stav podporuje.

IV. Je potřebí prohloubiti náboženský život v zemědělském stavu.

Výchova zemědělského dorostu se musí díti tak, aby znovu přilnul k svému povolání, k rodinnému životu, k náboženství.

Škodí náboženskému působení mezi zemědělským lidem, když se používá při pastoraci na venkově prostě týchž metod, jaké se osvědčují při pastoraci městské. Mezi zemědělským obyvatelstvem nutno stále přihlížeti k jeho mentalitě, k jeho zálibám, jeho pokušením, pro nadpřirozené účely použití okolností speciálně u rolnického obyvatelstva se vyskytujících a náboženskému životu příznivých. Říci o knězi, že je venkovským knězem, může býti vyznamenáním, když se tím chce říci, že dobře rozumí duši venkovské a dovede mistrně pracovati takovými prostředky náboženskými, které jsou v tomto prostředí zvláště účinné. Pronikavá »duchovní správa vesnická« je jedním z oborů pastoračního umění; vztahuje se nejen na látku a formu kázání, nýbrž i na volbu a dobu pobožností, na četbu, na ráz spolkového života, na osobní styk atd.

ŘEMESLNICKÁ OTÁZKA

I. Řemeslo je taková výrobní živnost, při níž podnikatel poskytuje kapitál, práci řídicí i výkonnou a musí míti zručnosti, které vyžadují vzdělání v živnosti vyučením a delším zaměstnáním při ní.

Hlavní rozdíly mezi výrobou řemeslnickou a tovární: U řemeslníka obyčejně v téže osobě spojena trojí funkce:

poskytování kapitálu, řízení a ruční práce; dělba práce méně provedena; pracuje se v menších rozměrech a decentralisovaně, v menších samostatných podnicích; potřeba »vyučených« pracovníků; strojů se používá v menší míře; pracuje se více na zakázku než pro trh.

II. Řemeslnický stav je důležitou sociální složkou v národě.

Je vzdálen obou krajních pólů v hospodářském rozvrstvení národa: i přílišného bohatství i přílišné bída. Je protivou proletarisace a jejích škodlivých průvodních zjevů. Samostatnost práce jej chrání, že tolik nepodléhá psychose davů. Je oporou řádu a ustálenosti v národě. Nábožensky tvoří příznivé prostředí. Tvoří příznivé podmínky pro život rodiny.

Osamocenost práce vede na druhé straně snadno k přílišné konservativnosti a někdy i k technické a vůbec hospodářské zaostalosti.

III. Řemeslo v celku velmi utrpělo na svém hospodářském významu.

Erfurtský program sociálně demokratický z roku 1891: »Hospodářský vývoj měšťácké společnosti s přirozenou nutností vede k zániku malého podniku, při němž pracující jest vlastníkem výrobních prostředků.«

Tovární výroba již skoro úplně vytlačila řemeslnický provoz v textilnictví, sklářství, železářství, některých oborech kovoprůmyslu a j., proniká stále více i do oborů, které ještě před nedávnem se zdály pro řemeslo zabezpečeny (velkopodniky obuvnické, konfekcionářské, knihvazačské, továrny na nábytek atd.).

Není možno mluvit o vymírání řemesla ve všech odvětvích výrobních. Na př. když řemeslník v městě se specializuje

suje na určitý předmět a zhotovuje výrobky zvláště hodnotné, s nimiž továrna nemůže konkurovati; když běží o přízpusobování se individuálním potřebám; když běží o výkony, které musejí býti prováděny na místě samém (čalounictví); když nepatrný počet obyvatelstva nepřipouští továrního podniku, na příklad pekařství na vesnici; když běží o podniky, k nimž nechce míti obecnstvo dalekou docházku.

Jsou řemeslníci v některých oborech, kteří pro svou odbornou vypělost, svědomitost a vůbec solidnost pracují s pěkným hospodářským úspěchem.

IV. Pro povznesení řemeslnického stavu nutno spojití svépomoc příslušníků řemeslnického stavu, pomoc státu, porozumění spotřebitelů.

Velice záleží na úsilí řemeslníků samých. Byla by veškerá práce pro zachování řemesla nadarmo, kdyby tento stav čekal jen na záchranu od jiných, především od státu. A kdyby taková pomoc z venčí přišla i jednou, dvakrát — tož nelze zachraňovati opět a opět.

Řemeslníci ať si především s tvrdou logičností uvědomí situaci; a když v některém oboru tovární výroba opanovala pole, není možno vyplýtvávati energie na další a další beznadějný boj. Nutno se soustřediti jen na odvětví, která mají pravděpodobně budoucnost. — Dále je nutno, aby řemeslník byl tak odborně vzdělán, aby dovedl dodávati výrobky opravdu hodnotné. Ať se stále zdokonaluje a sleduje, aby nebyl technickým vývojem předstížen a odmrštěn stranou. Proto jsou nutny kursy, výstavy a jiné prostředky sebevzdělání. Je nutna dále organizace, v níž by stavovské zájmy byly pečlivě projednány, a v nichž by se zavčas upozorňovalo na prostředky, jak čeliti vznikajícím obtížím.

Nesměji se navzájem ubíjeti nekalou soutěží. Musejí státi na vysoké úrovni v životě mravním a náboženském. Musí si tvořiti družstva nákupní, strojová, prodejní, úvěrní atd.

Musí pomoci i stát. Ať se stará o přiměřené školství pro dorost živnostenský, aby budoucí příslušníci řemesla nestáli všeobecným a odborným vzděláním za jinými. Ať zajišťuje řemeslnický stav spravedlivým a důmyslným živnostenským řádem. Ať chrání řemeslníky proti nekalé soutěži a jiným nebezpečím. Nesmí hubiti finanční schopnosti řemeslníků nemožnými daněmi. Při státních dodávkách ať pamatuje i na řemeslníky.

Spotřebitelé mají podporovati řemeslníky kupováním jejich výrobků, i kdyby snad byly o nějakou maličkost dražší než tovární zboží. Nesmějí ubíjeti řemeslníků tím, že jim za odebrané zboží neplatí. Kolik řemeslníků musí říci: »Kdyby mi zákazníci zaplatili!«

OBCHODNICKÁ OTÁZKA

I. Obchod plní důležitou sociální funkci. Má tedy právo na přiměřený obchodní zisk.

»Činnost obchodní je organizační, prostředkuje mezi výrobcem a spotřebitelem. Výrobce nestačí na tuto činnost, roste-li výroba a pracuje-li se na velikou vzdálenost a pro velikou oblast. Ale z téže příčiny a při velké specialisaci výroby nepřehlídí už spotřebitel, kdo co vyrábí a kde by nejlépe koupil. Obchodník konsumentovi zboží přibližuje, od různých výrobců je u sebe soustřeďuje. Vykonává tedy pro spotřebitele stejně důležitou funkci jako výrobce sám. Není pro mne zboží, o němž nevím. Ale nejen pro spotřebitele, i pro výrobce koná obchodník důležitou funkci,

uvádí jeho zboží do oběhu, zjednává, zajišťuje a šíří jeho odbyt.« (Engliš, Národní hospodářství 275.)

Obchod má arci kladný význam jen potud, pokud je nutný. Když na příklad na dráze, která vede od výrobce k spotřebiteli, by stačili dva, tři zprostředkovatelé, a vsune se jich tam pět, a každý chce vydělati, pak tento meziobchod jest jen sociálním příživnictvím a rakovinou na hospodářském procesu.

Obchod nemá práva na jakékoli, třeba i lichvářské zisky, nýbrž jen na zisk přiměřený. Viz partii o spravedlivé ceně.

II. Řada poctivých obchodníků prodělává těžkou hospodářskou krizi, takže se hrouť i obchody, jež po desetiletí prosperovaly.

Důležité příčiny, které zavinily tento zjev, jsou na př.: Obchodní domy, prodávající zboží všech druhů; podomní obchod; nekalá soutěž, která provádí buď dumping nebo vrhá na trh zboží méně hodnotné, ale laciné; přílišné vzrůstání počtu trpasličích podniků; vysoké daně; přílišné rozmnožování konsumů; odborná neschopnost části obchodníků; úpadek obchodní morálky.

III. Také pro zlepšení situace ve stavu obchodnickém se musejí spojití svépomoc, stát, spotřebitelé.

Svépomoc. Důkladná příprava a svědomitost v povolání; stále zdokonalování pracovních metod; organizace stavovské, jež by čelily všem stavovským potřebám, na něž jednotlivce nestačí; budování družstev, zvláště výrobních; poradny ve věcech stavovských; povznesení obchodní morálky mezi obchodnictvem.

Stát: vybudování odborného školství pro výchovu dorostu, pokud nebylo vybudováno organizacemi stavovskými;

dobré obchodní právo zakazující nebo aspoň pronikavě regulující ty příčiny, jež vedou k ničení kapitálově slabších podniků (viz sub II.) a žádající průkaz způsobilosti (zbožiznalství, základy obchodního práva, účetnictví a pod.) od toho, kdo chce otevřít obchodní podnik; ať nepřetěžuje stát obchodu neúměrnými daněmi.

Obecenstvo nechť je naváděno, aby vzdor zdánlivě vyšším cenám dávalo přednost při nákupu obchodům solidně pracujícím, poctivě platilo za odebrané zboží, mělo porozumění pro povinnosti solidních obchodů. Nezřizovati konsumy, plní-li obchodníci dobře svou sociální funkci.

MODERNÍ PRŮMYSL

I. V principech, kterými jest ovládán moderní průmysl, je zdravé jádro, a proto v hlavní věci jest stanovisko katolicismu k modernímu průmyslu kladné.

Dobrá jest v podstatě dynamika moderního průmyslu, která jej žene ke stálému zdokonalování a nedovoluje mu, aby si zlenošeně hověl jen na dosavadních zásluhách.

Dobrá jest myšlenka strojů, neboť stroje, když se jich užívá ve správných mezích, mohou býti velikou podporou člověka v hospodářské práci, ulehčovati mu námahu, zmnožovati a stupňovati jeho výkony. »Dokonalé stroje, ruce moderního člověka.«

Dobrá v podstatě jest racionalisace, která zásadu hospodárnosti provádí do důsledků a bojuje proti všemu plýtvání a proti všem zbytečným ztrátám hospodářským při práci.

Ani to není nevýhodou, když dělnictvo musí pracovati soustředěno v rozsáhlých dílnách, nad jejichž hygieničností

bdějí úřady: to je daleko lepší, než když dělník domácí musí pracovat ve svém třeba nezdravém bytě tmavém.

Dobré jest, že strojovou prací, umožňující výrobu masovou, oblaciněly výrobky, prospěšné pro život hmotný nebo kulturní, takže si je mohou koupiti i lidé, jejichž finanční prostředky by si jich, kdyby byly dražší, vůbec koupiti nemohly.

I myšlenka volné soutěže, dále touhy po zisku, v určitých mezích může být něčím prospěšným.

Nelze samu o sobě zavrhovati ani myšlenku kartelů, (trustů, koncernů a pod.). Mají jiné zájmové skupiny právo se organisovati, jak by se mohlo toto právo odírat podnikatelům průmyslníkům? I kartely mohou vésti ke zhospodárnění výroby, a tedy k prospěchu celku.

II. Technický pokrok a společenská výroba jsou pro člověka, ne naopak. Je pohromou, když hospodářské zájmy podniku a technický pokrok se prohlašují za absolutní, nejvyšší princip, jemuž se má vše podříditi.

Pius XII.: Nikdo ať neříká, že technický pokrok je proti takové soustavě (soukromého vlastnictví menších podniků) a že jeho neodolatelný proud nutí všechnu činnost k továrnám a gigantickým organisacím... Nikoliv. Technický pokrok neurčuje jako osudová a nutná skutečnost hospodářského života.

»I technický pokrok jakožto sociální fakt nesmí míti nadvládu nad obecným blahem, nýbrž musí býti k němu usměrněn a jemu podřízen« (poselství 1. 9. 1944).

Jako nemohu na př. při jízdě autem na hustě frequentované cestě se rozjeti plnou rychlostí, jaké jest onen vůz schop, nýbrž vedle zřetele k výkonnosti stroje je zde ještě i zřetel k lidským životům, zrovna tak musím i při

rozvoji výroby přihlížeti ještě i k jinému principu, že totiž hospodářská činnost má sloužiti lidstvu.

Proto tempo zavádění výkonnějších strojů, připravujících nové a nové dělníky o práci, musí býti takové, aby hlavní část lidí takto vyřazených z práce zatím mohla nalézt zaměstnání jinde a aby nenarůstala armáda »technologické nezaměstnanosti«, která zvláště před druhou světovou válkou nabývala hrozivých rozměrů.

Nesmí pomásti, když průmysl tu skupinu, která zůstala v práci při zdokonalených strojích, platí třeba skvěle. Neboť nezáleží na tom, aby malá privilegovaná skupina měla vysoké mzdy, nýbrž na tom, aby měli z čeho žít všichni, i když by byl příjem jednotlivců skromnější.

Obdobná hlediska platí i o racionalisaci.

Když se »boj proti ztrátám« vystupňuje tak, že běžící pás se stává nelidským diktátorem, katem zdraví i životů, pak racionalisace přestala býti požehnáním. Pak posvátnost lidské osobnosti mizí, člověk se stává pouhým prostředkem výrobních zájmů. Pak všechno trénování v závodnictví má jen za účel vypěstiti jakousi posedlost myšlenkou rekordu a této myšlenky jako nejvyššímu cíli se má podříditi vše, i nejvyšší a nejsvětější zájmy člověka. Takové abnormální přepětí sil zdrží člověk na nějakou dobu, a pak vyždímaný o nejlepší mízy životní vyřadí se z provozu. Má prý si zahospodařiti za leta štvanic v továrně tolik, aby z toho pak mohl býti po celý život ostatní slušně živ. Kdyby to šlo! Nestačí uvést skupinu dělníků pracujících na příznivých místech s možností velkých výdělků. Zde běží o celek!

Co počítí s dělníky nad 40 let, které racionalisovaná výroba propouští pod nejrozmanitějšími záminkami z továren, protože pro svůj běžící pás potřebuje lidi mrštné, mladé, v plné svěžesti?

Není to hanba, když veliké armádě dělníků v nejstatnějším věku nemá býti poskytnut žádný útulek před soutěží mladších, kteří jsou soustavně vychováváni pro funkci dravců ve výrobním životě?

Nejistota existenční, tato charakteristická a nejtragičtější známka proletarisace, je zde vypjata do nemožností!

Platí i o volné soutěži.

Co pomůže, když prosperuje následkem racionalisace jeden velký podnik, když je povalena živnost nějaká v nesčíslných městech? Co je platno, když v mamutím podniku několik tisíc lidí má skvělé postavení — když současně několik desítek tisíců lidí je přiváděno na žebráckou hůl, a to nejen mistrů, nýbrž i jejich pomocníků, jakož i všech těch živnostníků, kteří by v nich byli získali koupěschopné zákazníky, kdežto nyní jim tento ožebračený svět zákazníků odpadá?

Nelidská ukrutnost, s jakou moderní racionalisovaný průmysl bezcitně drtí své kapitálově slabší konkurenty, jest jeho hanbou a těžkou vinou!

Platí dále o kartelích a trustech.

Stávají se neštěstím pro celek i pro jednotlivce, když se stanou nástrojem sociální diktatury, když bez ohledu na zájmy celku si diktují spotřebitelům lichvářské ceny, když se ubíjejí kapitálově slabší podniky, nechťejí-li se bezpodmínečně podrobiti tyranii. Mnohý kartel je jen grandiosním výrazem nejbezohlednějšího sobectví. Proto státy musejí pečlivě bděti nad působností kartelů, i když se křičí, že je to dušením hospodářského života.

Platí o probouzení potřeb.

Když se probouzejí potřeby zdravé, když se lidem napomáhá, aby si uvědomili své závady a usilovali o to, aby

se z nich vyprostili, to je chvályhodná věc. — Když však se probouzejí potřeby zbytečné nebo takové, jež jsou konec konců zhoubou pro člověka, nebo když snad reklama se stává stupňovaným pokušením ke zlu, pak slouží selidstvu velmi špatně.

ZENY V HOSPODÁŘSKÉM ŽIVOTĚ

I. Při ženské otázce vůbec běží o to, by ženy byly do jednotlivých oborů života společnosti vřazeny tak, by z toho i pro ně i pro společnost celou vyplýval nejvyšší prospěch.

Pro nás na tomto místě otázka ženská se omezuje jen na život hospodářský; to jest zjišťujeme, které je pro ženu správné místo při činnosti, již se opatřují pro lidstvo hmotné statky.

II. Základní křesťanské zásady v ženské otázce:

1. Žena jest plně rovnocenná muži co do lidské důstojnosti. Nejsou si však muž a žena rovni ve všech vlastnostech tělesných a duševních.

a) Co do lidské důstojnosti jsou si muž i žena rovni. »Učiňme mu pomocnici podobnou jemu« (Gen. 2, 18). »Všichni zajisté syny Božími jste věrou v Kristu Ježíši... Tu není muže ani ženy« (Gal., 3, 26, 28).

b) Ve mnohých vlastnostech tělesných i duševních jsou mezi mužem a ženou rozdíly. Některé vlastnosti jsou dokonaleji vyvinuty u muže, jiné u ženy.

Je úplně špatně postavená otázka: Kdo má pro lidstvo větší cenu, muž či žena? Nýbrž musím se tázati: Které vlastnosti jsou lepší u muže? které u ženy? Ve kterých úkolech slouží lépe lidstvu muž? ve kterých žena? — Svými

vlastnostmi tělesnými i duševními se muž i žena navzájem doplňují.

2. Nejvyšším úkolem ženy jest, aby po stránce přirozené i nadpřirozené rozvinula k dokonalosti svou osobnost. Tento rozvoj osobnosti jest přípravou na život věčný.

a) Není tedy nejvyšším úkolem ženy spojení s mužem. Kde tento názor zahrnil, tam dochází k mnohoženství a k degradaci ženy.

b) Ani není jejím nejvyšším úkolem mateřství. Jest sice mateřství pro velikou většinu žen přirozenou cestou, již se dosahuje onoho nejvyššího cíle («Žena bude spasena rozením dítěte,» I. k Tim., 2, 15); a vybavil Bůh ženu pro mateřství zvláštními schopnostmi těla i ducha, především vzácnými poklady nesmírné lásky mateřské. Ale veliké dokonalosti se dopracovaly a velikým požehnáním pro jiné byly i mnohé osoby ženské, jež zůstaly v panenství.

3. V rodině jest muž hlavou ženy. Ale podřízenost ženy není otrocká, nýbrž jak praví sv. Tomáš, administrativní.

a) Podřízena žena muži v rodině jest. »Ženy budtež poddány mužům svým jako Pánu, neboť muž je hlavou ženy« (K Efes., 5, 23, 24.)

b) Její podřízenost jest »administrativní«. »Muži, milujte své manželky, jak i Kristus miloval Církev a vydal sebe sama za ni... Tak i mužové mají milovati manželky své jako tělo své« (k Efes. 5, 25, 28).

»Dvojího druhu je podřízenost. Předně otrocká, při níž představený používá podřízeného ke svému vlastnímu užítku; a k takové podřízenosti došlo po hříchu. Jest však ještě také jiná podřízenost, správná nebo-li občanská, při níž nadřízený používá podřízených k jejich vlastnímu užítku

a dobru. A taková podřízenost byla by bývala také před hříchem... V tomto druhém smyslu od přirozenosti žena jest podřízena muži.« (Sv. Tomáš, A., I. 92, 1, ad 2.)

III. Ženy tvoří mezi obyvatelstvem výdělečně a vůbec hospodářsky činným vysoké procento; veliká část jich je takto zaměstnána mimo domácnost.

Tak v ČSR podle sčítání v roce 1930 bylo obyvatelstva t. zv. »činného v povolání« 6,537.384 osob, z toho žen 1,843.674, tedy 28.2 proc.; a to ve skupině samostatně činných bylo žen 30.5 proc., ve skupině úředníků žen 26.4 proc. (t. j. jako úřednice zaměstnáno 125.928 žen), ve skupině »dělníci« 26.8 proc. žen (t. j. jako dělnice bylo zaměstnáno 757.350 žen, k čemuž ještě přistupuje 160.926 žen ze skupiny »nádeníci«). — Podle stavu 31. října 1933 bylo v ČSR ze 44.325 literních učitelů obecných škol učitelek 17.764, t. j. 40.1 proc., připočte-li se k tomu ještě 3854 učitelek ženských ručních prací a domácích nauk, dokonce 46.9 proc.

IV. Příčiny, že ženy v takové míře jsou zaměstnány hospodářsky namnoze mimo okruh své domácnosti, jsou rázu náboženského, hospodářského, sociálního i kulturního.

1. Individualismus se svým hnutím pro práva individua, pro rovnost, volnost a bratrství všech, vyvolával a pěstil v ženě touhu být ve všem rovnou mužům, zabezpečiti si svobodu na všech polích. Hospodářská neodvislost na rodině k tomu velmi napomáhá.

2. Socialismus rovnost žen s muži měl vždy ve svém programu. Na příklad erfurtský program z roku 1891: »Sociálně-demokratická strana Německa bojuje... stejná práva a stejné povinnosti všech bez rozdílu pohlaví.« Socialismus

ví dobře, že intenzivní život rodinný jest překážkou uskutečnění socialismu, a že jedním z nejúčinnějších prostředků k rozleptání rodiny jest zaměstnání ženu mimo rodinu.

3. Výrobní poměry proti dřívějšímu se změnily. Industrialisace měla za následek, že domácká práce žen v rodinách se přestala vypláceti u přirovnání s lacinější prací stroje. V továrnách bylo dost prací lehčích, které mohla docela dobře zastat slabší žena. Továrník rád tuto lacinější práci žen vítal, poněvadž mu tak výroba oblaciněla. Nedostatečná mzda mužů v továrnách nutila rodiny, aby i ženy šly do továrny na výdělek, aby mohla rodina existovati. — Se stoupající činností státu a se vzrůstem kulturním vytvořilo se mnoho příležitostí k práci, pro něž se žena hodí, na př. ve školách, v úřadech, nemocnicích.

4. Možnost provdat se je pro ženy ztížena předně tím, že ve všech státech jest žen pravidelně značně více než mužů; v ČSR podle sčítání lidu v roce 1930 při celkovém počtu 14,729.536 obyvatel jest žen o 443.304 více než mužů. Dále mnoho mužů má takové povolání, že teprve kolem třicátého roku má již příjmy takové, že může se oženiti a uživiti rodinu. Radě mladých mužů líbí se mládenecký život tak, že vůbec do stavu manželského nevstupují. Uvolněné zákonodárství manželské nutká ženu, aby se zajistila existenčně pro případ rozluky.

5. Upřílišený feminismus těží agitačně ze všech těchto okolností a žene myšlenku emancipace ženy do krajnosti; proto pracuje i pro krajní osamostatnění hospodářské u ženy, neboť ví, že jen potom je možná úplná emancipace.

V. Katolické zásady pro hospodářskou činnost žen.

1. Mzda otců rodin ať jest taková, aby stačila na výživu

rodiny, a matka nebyla nucena být výdělečně činna mimo rodinu.

Viz výše zásady o rodinné mzdě.

»Matky ať pracují nejraději doma nebo někde blízko domova a starají se o domácnost. Je však velmi zlým zlořádem, jenž musí býti potírán všemi prostředky, když pro nedostatečnost otcovy mzdy matky jsou nuceny k výdělečné činnosti mimo domov a musejí zanedbávati své speciální starosti a povinnosti a především výchovu dítek. Vší mocí se tedy musí usilovati o to, aby otcové dostávali mzdu dostatečnou k tomu, aby slušně stačila na krytí společných potřeb rodiny« (O. A. 71).

2. Úloha mateřská a hospodářská činnost v domácnosti, s úlohou manželky a matky spojená, zůstává pro většinu žen životním povoláním, na požehnání rodiny i celé společnosti.

3. Nelze nic namítati proti hospodářské činnosti, i mimo domov, u dívky svobodné, když běží o činnost v povolání, které jest pro ženu vhodné a když i pracovní i mravní podmínky jsou pro ni příznivé.

Jest pozdraviti, když dívky vstupují do hospodářského života, aby se dovedly případně i celý budoucí život samostatně uživiti.

Nejpřiměřenější jsou pro dívku taková povolání, při nichž se mohou ve význačné míře uplatniti i zvláštní přednosti, od Boha dívce a ženě propůjčené, především její láska. Tedy na př. ve výchově a vyučování dětí, v ošetřování nemocných, v různých pracích, kde se může uplatnit její jemnost a vkus ženský a p.

4. Dívka výdělečně činná ať neopomíná se připravovati i na svou eventuelní hospodyňskou úlohu v budoucnosti.

Neumožňuje-li jí jednostrannost jejího zaměstnání, aby se vyvíjely i ony všeobecně lidské a ženské dary ducha, zvláště láska, ať hledí uplatniti a rozvinouti na př. činnosti charitativní, konanou v mezích možností.

5. I vzdělání dívky ať se zařídí tak, aby bylo dobrou přípravou na život.

6. Když se výdělečně činná dívka provdá, ať se věnuje rodině a ve výdělečném zaměstnání ať zůstane jen tehdy a potud, pokud tím rodina netrpí.

Již přirozenost sama ve velmi mnohých případech pod velmi přísnými sankcemi žádá, aby žena nespojovala obou těžkých těchto funkcí, v rodině a výdělečném povolání.

Velmi často jí bude přímo nemožno, aby dobře splnila obojí funkci. A bude-li to chtít přece provésti, snadno se při tom tělesně nebo duševně zhroutí. — Mnohdy se konflikt obojích povinností vyřeší tím, že buď jedny nebo druhé budou splněny nedostatečně — na škodu té či oné skupiny. Někdy se taková žena stává biologicky a fyziologicky méně způsobilou pro mateřství — pyká potomstvo. Jindy hříšnými prostředky reguluje svůj život mateřský omezováním porodů. Nebo svědomitě plní obojí povinnosti — a hroutí se.

7. V dobách, kdy je hojnost pracovních sil, přílišné zaměstnání žen může vésti k tomu, že není práce pro muže.

Tak dochází k anomáliím, že jsou zaměstnány ženy, ale jejich mužové jsou bez zaměstnání! A je dost pochopitelné, že nejeden zaměstnavatel, zvláště je-li nesvědomitý, —

stojí-li před otázkou, koho propustiti z práce — v mnohém případě raději se rozhodne propustiti muže, protože lacinější pracovní silou jest žena! — Tak také dochází, poněvadž se zaměstnavateli nabízí příliš mnoho lidí do práce, k snadnému snižování mezd; dokonce když běží o zřejmé »podbízení«.

8. I ženě, když je výdělečně činná, musí se platiti mzda spravedlivá, aby z ní mohla býti slušně podle potřeb svého stavu živa. Za rovnocenný výkon stejná mzda.

HOSPODÁŘSKÉ SOUSTAVY

KAPITALISMUS

I. Kapitalistické hospodaření je takové, při němž kapitálu připadá zvláštní důležitost a při němž cílem hospodaření jest rozmnožení kapitálu.

Kapitálem se rozumí takové hospodářské statky, které jsou určeny k výdělečným účelům. Nejsou tedy kapitálem statky určené k účelům bezprostředně spotřebním, na př. na výživu rodiny. — Kapitálem se myslí především peníze; ale také jiné hospodářské statky, na př. budovy tovární, stroje, pozemky podniku sloužící, suroviny, vyrobené zboží.

Při kapitalistickém hospodaření připadá zvláštní důležitost kapitálu. Kdyby podnikatel neměl kapitálu nebo si ho nemohl opatřit na př. úvěrem, nemohl by se dáti do kapitalistické výroby; osobní zdatnost by mu k tomu nestačila. — Při výrobě řemeslnické nepotřeboval pravidelně majitel podniku tolik peněz na zařízení a provoz podniku, stačilo obyčejně maličko strojů a prostičká dílna; hlavní věcí byla osobní zdatnost.

Při kapitalistickém hospodaření obyčejně jiní lidé poskytnou pro výrobní činnost kapitál a jiní skýtají práci. V tomto rysu vidí na př. Q. A. (100) základní rozlišovací známku kapitalistické výroby. — Protivou jest hospodaření nekapitalistické, při němž majitel výrobních prostředků sám také skýtá práci («pracuje sám na svém»); na př. maloročník obdělávající své pole.

Cílem kapitalistického hospodaření jest rozmnožení kapitálu; to jest dostati zpět kapitál a rozmnožití jej ještě

touto výrobní činností: zisk. Naopak v nekapitalistickém hospodářství na př. středověkém bylo účelem výroby krýti potřeby své i zákaznictva.

Myšlenka zisku vystupuje v kapitalismu v praxi tak silně do popředí, že i katoličtí sociologové definují kapitalismus: hospodářská soustava, v níž bezprostřední hybnou silou jsou zájmy kapitálu (Messner; pod. Pesch.)

NB. Socialismus užívá velmi často výrazů »kapitalismus« a »kapitalista« jako původce a představitele všech zlořádů a špatností soukromokapitalistického řádu.

Jiné význačné rysy kapitalismu: Optimismus, přesvědčený, že zdolá všecky překážky a dojde všeho, čeho bude chtít opravdu dobýti. — Touha po úplné svobodě v hospodářském podnikání: svoboda vzhledem k státu, vůči konkurentům, vůči dělnictvu, vůči spotřebitelům, při výrobě i obchodě. — Dynamismus, který žene ke stále většímu rozvoji všemi směry. — Racionalisace, jež pořád lépe používá všech daných výhod a pořád lépe zdokonaluje metody, stále úspěšněji vede boj proti náhodě a proti ztrátám v podniku. — Sebevědomí a pýcha u kapitalistického podnikatele nad vlastními výkony. — Kapitalistický podnikatel musí býti dobyvatelem, organisátorem, obchodníkem.

II. Příčiny, jež kapitalismus vyvolaly nebo umožnily.

Nové názory na základní otázky života. Liberalismus, individualismus. Jednotlivec středem života, pozemský život hlavním střediskem zájmu. Neodvislost individua na Bohu (deismus), autorita zbavena zakotvení v Bohu, stát dílem lidským a tudíž zeslabení autority státu, zúžení jeho úkolu mezi lidmi (laissez faire, stát »právní«), neodvislost člo-

věka od práva přirozeného (právo dílem lidským), od hospodářské vázanosti dřívější. — Dej člověku svobodu co největší, nezneužije jí, Rousseauův antropologický optimismus zárukou. Volná soutěž prý povede k rozkvětu, k vítězství nejzdatnějších.

Přestavba hospodářských výrobních a obchodních poměrů následkem technických vynálezů (parního stroje a j.). Stále stoupající vliv stroje ve výrobě a v dopravě.

Rozšíření možností odbytových, poněvadž objeveny nové zámořské země. Vliv přírodního bohatství nově objevených zemí na hospodářský život Evropy.

Vzrůst finančních potřeb států (stále armády); vliv Židů; a j.

III. Zásluhy kapitalistické soustavy jsou značné.

Bylo dobré a ku prospěchu lidstva, když kapitalismus umožnil hojnější používání strojů; když na stroje byla přesunuta část těch těžkých prací, které jsou ničitkami lidských sil a lidského zdraví; když pomocí strojů byly z přírody vytěženy i látky a síly, které by jinak nebyly mohly býti vytěženy; když pomocí strojů mohl lidský duch prováděti i díla, kterých by pouhé lidské síly nebyly provedly.

Bylo kus zásluh v tom, když přílišná vázanost hospodářského života byla uvolněna, když člověk se stal svobodnější při volbě zaměstnání, ve volbě působiště.

Je dobrá sama v sobě i myšlenka volné soutěže, protože jí je vnášen svěží vzduch do hospodářského života, pěstí se samostatnost a osobní iniciativa.

Je dobře, že byla zdůrazněna vysoce hodnotná sociální funkce podnikatele.

Je dobrá snaha stále zdokonalovati výrobu, překonávati chyby, plýtvání a ztráty. Dobrá jest i organisá-

torská i obchodní zdatnost, kterou kapitalismus po svých podnikatelích žádá.

Dobré jest konečně, když kapitalismus pracující případně i ve velkém měřítku, opatřil prostředky i na podniky veliké, na něž by finanční síly jednotlivcovy nestačily: veliké železnice, elektrárny, dolování, regulace vod.

Nejsou samy o sobě špatné ani některé jiné moderní instituce, jež byly kapitalismem nebo v éře kapitalismu vytvořeny, na př. instituce velkopodniků, rozsáhlejší používání úvěru.

A tak kapitalismus v dobách prudce vzrůstajícího počtu obyvatelstva — i v krajích hustě zalidněných — zabezpečil lidem výživu. Ve mnohých krajích s kapitalistickým hospodařením podstatně byla zvednuta životní úroveň dělníka. Mnohé kraje, dříve chudičké, se dopracovaly blahobytu. Kultura a civilisace (školství, nemocnice a pod.) stouply.

Kapitalistická soustava »se nesmí zavrhovati jako sama sebou špatná« (Q. A. 101).

IV. Kapitalismus zavinil také nesmírně mnoho zla.

Touha po zisku způsobila, že »veškeren život hospodářský se stal příšerně tvrdým, bezcitným, ukrutným« (Q. A. 109). Byl vykořisťován dělník (nízká mzda, nedbalost k vybudování sociálních opatření pro dělníka, dlouhá pracovní doba, práce žen, zvláště noční, práce dětí), byl vykořisťován spotřebitel lichvářskými cenami, vykořisťovány kolonie. Převaha soukromohospodářských zájmů kapitalistových nad jakýmkoli jinými zájmy, i nad zájmy obecného blaha. Finanční kapitál často neobmezeně vládne v podnicích. Ze sobeckosti, aby docílil zisku, ničí kapitalismus — i v dobách, kdy mnoho lidí je v nedostatku po-

travin — zásoby obilí a jiných plodin. Prodává i zboží, jež slouží demoralisaci, jen když se tím zjedná zisk. Prodává i zboží s kvalitou špatnou raději než s kvalitou dobrou, když se tím zabezpečí vysoké zisky. Sahá k reklamě i nepravdivé a podvodné.

Volná soutěž, spojená s úpadkem náboženského cítění, vedla k bezohlednému ničení konkurentů slabších. Krutý sociální darwinismus: přežijí často bezohlednější a násilničtější.

Sociálně kapitál prováděl třídní boj bezohledným utlačováním sociálně slabších, tím, že je hnal do proletariace, někde i do pauperismu. Připravována neodvratně půda pro socialismus, pro »třídní boj zdola«. Došlo k nepřírozenému a neudržitelnému nerovnému rozdělení hospodářských statků a k neklidu z toho nutně vyplývajícimu.

Politicky: kapitál hleděl si osvojit diktaturu ve státě. Je hlavní hybnou silou zhoubného imperialismu národů. Podle svých zájmů, proti požadavkům spravedlnosti a obecného blaha, řeší poměry mezistátní, bývá jedním z hlavních vinníků zápletek mezinárodních.

Touha výrobu rozšířit co nejvíce, aby se stala co nej-lacinější, vedla k předimenzování podniků, k jejich hyperkapacitě, a z toho vyplývajícím krisím a k anarchii hospodářského života. — Touha co nejlépe výrobu zdokonaliti vedla k racionalisaci tak neúměrné s ostatními potřebami lidstva, že nezaměstnanost stoupla tak, že se stává jedním z nejtěžších nebezpečí pro lidstvo.

Nábožensky znamená kapitalismus často vládu hmoty nad životem: praktický materialismus, odstranění vlády nadpřirozených norem z hospodářského života a ze života vůbec. Kapitalismus dále má jednu z největších vin na tom, že »poměry sociálního a hospodářského života jsou teď ta-

kové, že ohromnému počtu lidí jsou největší překážkou v péči o jedno potřebné, to jest o věčnou spásu« (Q. A. 130). Náboženský liberalismus — předchůdce modernismu — antropologický optimismus neuznávající následků dědičného hříchu, jsou vyložené bludy.

V. Celkové zhodnocení.

1. Kapitalismus je zjev velmi složitý a jsou v něm prvky dobré i prvky nemravné. Proto jsou nesprávné i bezvýhradné chvalozpěvy na kapitalismus i absolutní odsuzování. Zvláště kněz nesmí paušálně velebiti nebo zavrhovati.

2. Svých zhoubných stránek musí kapitalismus zanechat. Státisíce duší urval Bohu a Církvi svým materialismem a atheismem socialismus. Ale kapitalismus svou nelidskostí a svými nespravedlnostmi jich vehnal do zatvrzelosti a zoufalství (a tedy zapudil od Boha) snad ještě více.

SOCIALISMUS

I. Je velmi obtížné definovati socialismus.

Neboť: Socialismus je ve stálém vývoji. »Považuji vůbec za nemožné definovat socialismus. Jako vše živé . . . obsahuje v sobě i socialismus iracionální prvky, které se nedají spoutati slovy. . . Jedině možnou definicí socialismu by také byly dějiny socialismu.« (De Man.)

Není jednotného socialismu. »Je tolik socialismů, kolik je národů na zemi.« (H. du Passage.) V témže národě během let socialismus se mění ve svých názorech. V téže době v témž národě jsou různé skupiny socialismu s programem velmi se lišícím.

Socialismus bývá vymezován velmi široce: »Socialismus je snaha o spravedlivý společenský řád.« (De Man.) »Býti

socialistou znamená stavěti zájem společný nad zájem individuální.« (Gide.) »Můj socialismus, to je jednoduše láska k bližnímu, humanita.« (Masaryk.) »Socialismus jest lidská potřeba spravedlnosti, vůle a schopnost ji uskutečňovat.« (Macek.)

Socialismus může býti chápán jako sociálně hospodářská soustava, jako hnutí, jako zjev historický. Zde se bere hlavně ve smyslu prvého.

II. Socialismus je sociálně-hospodářská soustava, v níž funkce společnosti má podstatnou převahu nad funkcí jednotlivce a v níž největší část výrobních prostředků má býti převedena do veřejného vlastnictví.

III. Podrobnější vysvětlení pojmu, cílů a method socialismu.

Zdůrazňuje potřebu a funkci společnosti, celku do té míry, že význam člověk jednotlivce je silně zatlačován do pozadí.

V majetek veřejný (společný) mají být převedeny výrobní prostředky, pokud by jich mohlo býti používáno k vykořisťování člověka člověkem; důsledek jest, že bude odstraněn námezdný poměr;

dělníku přiděliti plný výnos práce; neboť práce jest jediným zdrojem směnných hodnot;

přestavbu společnosti provésti třídním bojem, v němž samozřejmým prostředkem je revoluce a bezohledná diktatura proletariátu;

odstraniti ze všeho veřejného života náboženství, neboť náboženství jest jen opiem národů, nástrojem, jenž pomáhá udržovati dělníka v útlaku a tudíž brzdou sociálního pokroku; náboženství jest jen odleskem hospodářských poměrů; trpěti náboženství nanejvýše jako soukromou věc; je nejen doktrinou, nýbrž i věrou. Vedoucí duchové strhli

masy, protože »nechali bleskotati před jejich zrakem oasu blaha a štěstí, kterou jim zaručovali na zemi a v budoucnosti nepřilíš vzdálené« (Rutten). »Nikdo z nás by nebyl socialistou, kdyby nevěřil v pravdu socialismu«. »Mythus ukázal se být až dodnes nejmocnější kulturně-tvůrčí a skutečnost formující silou světových dějin — mnohem mocnější než rozumové produkty filosofického myšlení« (De Man);

je přesvědčen o svém konečném vítězství; vítězství socialismu se stává stále nadějnějším a bližším (program čl. soc. dem. 1930).

Věty marxismu, odůvodňující naděje ve vítězství socialismu:

Kapitál je naloupen na proletariátu tím, že si přisvojuje »nadhodnotu« práce dělníkovy;

rostoucí kapitál je nástrojem stále tužšího utiskování proletariátu;

kapitál se soustřeďuje ve stále menším počtu rukou, ostatní lidstvo propadá pauperismu stále nesnesitelnějšímu;

tyto poměry se nakonec přiostrí tak, že nutně dojde ke zhroucení dnešních řádů (jehlan stojící na hrotu se převrhne) a vznikne socialistická společnost bez společenských tříd, bez státu, bez soukromého vlastnictví.

IV. Příčiny, z nichž socialismus vyrůstá.

a) Těžký život dělnický. Nedostatek (strava; bydlení; oblek; prostředky na výchovu dětí; opuštěnost ve stáří; nezaměstnanost). Práce (únavnost; jednotvárnost; ohlušující hmot, kouř, prach v některých dílnách; obtíže cesty do práce a z práce). Risiko práce (úrazy; nemoci v některých povoláních; nebezpečí smrti). Psychologické příčiny (odtržení od rodiny; nemožnost sociálního vzestupu pro děti;

nesplněné sliby: »rovnost« — hospodářská nerovnost, »bratrství« — stydí se se mnou jíti po ulici; vědomí vykořisťování; »vydědenci!«; třídní zášť). Socialismus »moře, v něž se vlévají vody nespokojenosti«.

b) Hříchy kapitalismu. Často nedbáno lidské důstojnosti dělníka. Ukládány povinnosti nad síly — délka pracovní doby. Hazardováno se zdravím dělníka. Křiklavé nerovnosti v rozdělení majetku a výnosu práce.

c) smělost, s jakou socialismus často na obranu zájmů dělníka vystupoval.

d) Nihilismus náboženský a mravní dneška. Náboženství z duší vyloupeno, nic nedáno v náhradu; socialismus náboženstvím! mesianismem! eschatologií!

e) Účinná propaganda: Obratná agitace (socialismus líčen jako jediné hnutí pracující pro dělnictvo; jako jediné úsilí o sociální spravedlnost; magický vliv hesel: »trubci!« »náboženství opiem národů!« »loupit uloupené!« »my strana malých lidí!« »vzpouza trpících a myslících!« — Nelituje se velikých obětí na propagační tisk). — Tlak »shora«, když bylo získáno již trochu vlivu, na podřízené, aby se připojili k organizaci. Jsou doby, kdy jest i proti módě nebýt socialistou. — V dobách vítězství socialismu diktatura proletariátu.

f) Zvláště mladí lidé jdou za socialismem — mládí imponuje radikalismus.

V. Jisté zásluhy si socialismus o dělnictvo nesporně získal.

Postavil se za mnohé základní přirozené právo člověka, a tak byl odpovědí na nejednu hlubokou otázku duší. Pomohl vytrhnouti dělnickou třídu z tupého zoufalství, pomohl jí, aby v sobě překonala osudný »sociální strach«, upevnil ji v boji proti vykořisťování. Spolupomáhal pro-

bouzet v dělnické třídě naděje v lepší budoucnost, v lepší spravedlnost. Pomáhal donutiti stát, aby opustil liberalistické stanovisko a ujal se účinně sociálně slabších. Dovedl dělnickým požadavkům propůjčiti i důraz solidarity internacionální. V drobné práci pro dělnictvo, zvláště v odbořářství, pomáhal odstraňovati závady a zlepšovati situaci. V zákonodárství tam, kde se domohl moci, přispíval ke zlepšení postavení dělnictva.

Ale již i tyto zásluhy socialismu nutno bráti jen s výhradou.

Mnohé programové požadavky, socialismu »nejsou výhradním a výlučným programem socialismu«. (Q. A. 115.) »Obsahuje v sobě socialismus, jako všechny bludy, také něco pravdy, a to papežové nikdy nepopírali. (Q. A. 120.) — »Není všecko zlé v socialismu, není všecko dobré za hranicemi socialismu« (past. list episkopátu belg., 18. 7. 1925). Pokud tedy socialismus žádá odstranění nespravedlností a zlořádů v dnešním hospodářském a sociálním životě, v tom nutno s ním souhlasiti. Ale ovšem jeho »požadavky, pokud jsou spravedlivé, se dají ze zásad křesťanské víry mnohem mocněji obhájeti a silami křesťanské lásky mnohem účinněji uskutečniti.« (Q. A. 116.)

»Všichni ochotně připouštíme, že v socialismu jsou určité prvky pravdy. Totéž by se mohlo říci v jistém smyslu i o starém pohanství. Ale tím není ještě dáno ospravedlnění socialismu, protože veškerou svou podstatou socialismus podává učení o lidské společnosti, které je v naprostém rozporu s křesťanstvím.« (Husslein.)

VI. V socialismu jsou tak hrozné a dalekosáhlé omyly, že vzato vcelku vede lidstvo do zmatků a do neštěstí.

1. Všeobecné zespolečenštění výrobních pro-

středků by nebylo na prospěch lidstva (viz partii o soukromém vlastnictví) a bylo by těžkým bezprávím na těch, jimž byl majetek vyvlastněn. Stát budoucnosti by narážel i na těžké obtíže vnitřní: byrokratismus, nedostatek autority, měřítko pro vymezení povinnosti a přiděl statků a j.

2. Třídní boj, povýšený na sociální princip je myšlenka nelidská a je zoufáním nad nemohoucností rozumu i dobré vůle lidí: že by opravdu nebylo možno vyřešit vztahy mezi třídami než nesmiřitelným bojem? rozum a svědomí nespraví nic? — Myšlenka třídního boje otrávilá nenávistí a hořkostí nesčíslné duše.

3. Jsou těžké omyly v marxistických větách: V tvrzení, že práce je jediným zdrojem směnné hodnoty a že kapitál tedy vzniká jen vykořisťováním, přisvojováním si nezaplacené »nadhodnoty«: hodnota se netvoří jen prací, nýbrž vyplývá i z přirozených vlastností věci, »kapitálu« majitelova. Odporuje historické pravdě tvrzení, že proletariát propadá tím více pauperismu, čím více stoupá industrialisace. Není prokázáno, že s dějinnou nutností musí dojít ke zhroucení dnešní společnosti, neboť je možno řádnými reformami správně ji uspořádati. Ani komunismus již dnes nedrží věty vulgárního socialismu, že v hospodářském a dějinném vývoji vládne neodvratný determinismus.

4. Materialismus v pojmání života je pohromou pro život: hospodářské hodnoty jsou povyšovány za nejvyšší hodnoty a jim se má obětovati vše, osobnost, svoboda, věčná spása. — Materialistické pojmání dějin odporuje historické pravdě: v dějinách se uplatňovaly i jiné síly, než jen hmotné zájmy.

5. Pro účinné náboženství a nadpřirozený cíl v socialismu není místa, celý život chápán jen naturalisticky, všecko blaho chápáno jen jako blaho na tomto světě.

Zásluhy, jež si socialismus získal o hmotné zlepšení v situaci dělníka, ani zdaleka nejsou s to, aby vyvážily zhouby, jež způsobil mezi dělnictvem na poli náboženském.

6. Rodina snížena na pouhou světskou záležitost; manželství mohou lidé jako jiné čistě přirozené smlouvy ujednávat i rušit podle svého uznání (Bebel). Program čl. soc. demokracie z r. 1930: »Uznáváme zásadu svobodného mateřství«.

7. Jiné omyly. Osudný je optimismus anthropologický, málo počítající s tím, že přirozenost lidská je po prvotním hříchu nakloněna ke zlému a nedostatečně pečující o pěstění mravních sil člověka. — Mnoho slibováno masám; proto zklamání, když nebylo možno provést (soc. demokracie v Rakousku po první světové válce). — Ve výchově stoupců příliš mnoho kritiky a negace, odkazování na divokou sociální revoluci, radikální revoluční terminologie, ale málo pěstění schopnosti pro konstruktivní práci; proto i když se na př. po první světové válce socialismus domohl rozhodující moci ve státě (v Německu, Rakousku), ztroskotal. — Práci oloupil o její nadpřirozenou hodnotu a při všem theoretickém oslavování práce spoluzavinil, že v praxi se stalo často jen nevitáním, ale nutným prostředkem, aby se získaly jiné pozemské statky.

VII. Závěrečný úsudek o socialismu: »Nikdo nemůže být zároveň řádným katolíkem a opravdovým socialistou« (Q. A. 110).

1. »Socialismus, zůstává-li opravdu socialismem, nedá se sloučit s články víry katolické Církve, i když pravdě a spravedlnosti udělal ústupky výše zmíněné; neboť společnost, jak on ji chápe, je něco zcela jiného, než jak ji líčí

křesťanská pravda; neboť podle křesťanské nauky, jest Bohem určena k tomu, aby člověku dopomáhala k blahu časnému i věčnému; podle socialismu však společnost je zřízena jen pro pozemský užitek« (Q. A. 117-8). — »Přichází s lékem, který je ještě daleko horší než choroba sama« (Q. A. 10).

2. Rozlišuj mezi socialismem a socialisty; potírej blud, miluj osoby.

KOMUNISMUS

I. Komunismus jest onen směr socialismu, který sleduje nekompromisně dvojí cíl: »nejostřejší třídní boj a úplné zničení soukromého vlastnictví« (Q. A. 112).

Je to tedy jeden z proudů socialismu; ale socialismus, nebojící se vyvozovati i nejkřutější důsledky, v zásadách marxismu obsažené.

II. Význačné rysy:

a) Nejostřejší třídní boj: »Všemi prostředky, i se zbraní v ruce, bojovati za svržení mezinárodní měšťácké společnosti (buržoasie) a o vytvoření mezinárodní sovětské republiky. Komunistická strana pokládá diktaturu proletariátu za jediný prostředek, jímž je možno osvoboditi lidstvo z hrůz proletariátu. Podporuje plně a ve všem požadavek proletářské revoluce v Rusku a vyzývá proletariát celého světa, aby šel touž cestou. Byla vytvořena, aby podporovala společné akce proletariátu všech zemí, jež směřují k tomuto cíli.« (Stanovy II. svět. kongresu komunistické internacionály, 1920.)

b) Třídní boj, jenž stále slídí po příležitosti k útoku: »Obrana je smrtí ozbrojeného povstání. Je třeba snažiti se

překvapiti nepřítele neočekávaně . . . Nutno dobývati denně třeba i drobných úspěchů.« (Lenin.)

c) Třídní boj, bezohledný, ukrutný, netichnoucí: »Diktatura proletariátu je zákonem neomezené a o násilí se opírající panství proletariátu nad buržoasií . . . Diktatura proletariátu je úporný boj, krvavý i nekrvavý, násilný i mírný, vojenský i hospodářský, pedagogický i administrativní, proti silám a tradicím staré společnosti . . . Diktatura proletariátu je nejobětavější a nejneúprosnější válka nové třídy proti mocnějšímu nepříteli, proti buržoasii.« (Lenin.)

d) Leninovští iniciativní jedinci, »buňky«, centrála, »Strana« musejí vésti — třeba diktátorsky a tyranicky — komunistické masy, všecko musí poslouchati centrálu se slepou poslušností. Nevládne se ve jménu rozplizlé demokracie. Vládne se ve jménu ideje, »pravdy«, »strany«. »Bez železné, v boji zocelené strany, požívající důvěry všeho čestného v této třídě, bez strany, která dovede sledovati náladu masy a ovlivňovati ji, není možno vésti úspěšný takový boj.« (Lenin.)

e) Odtud: Vyvlastnění soukromého majetku bez náhrady; kruté pronásledování každého, kdo je podezřelý z protirevoluce; trestání vyhladověním, žaláři, zamezením přístupu ke vzdělání, vraždění; propaganda komunismu školami, tiskem, uměním, vyhlazovací boj proti náboženství.

f) Soustavné rozdmýchávání revoluce ve všech státech, zvláště tam, kde hospodářský útlak dělnických vrstev byl velmi citelný; v koloniích a jiných zemích, kde barevné obyvatelstvo bylo a dosud snad je nelítostně vykořisťováno Evropany.

g) V náboženském ohledu učí čirému materialismu: »Existuje toliko jediná skutečnost, hmota se svými slepými silami, a ta vývojem stala se rostlinou, zvířetem a člově-

kem. Ani lidská společnost není ničím jiným než jen z projevů a forem hmoty, která se vyvíjí zmíněným způsobem a s neodvratnou nutností a směřuje za stálého zápasu sil ke konečnému vyrovnání: ke společnosti bez tříd. V takové nauce není již místa pro Boha, není rozdílu mezi duchem a hmotou, ani mezi tělem a duší; není života duše po smrti, a proto ani naděje v posmrtný život« (Divini Redemptoris 9). »Komunismus je protináboženský svou podstatou a pokládá náboženství za »opium pro lid«, protože prý náboženské pravdy, odkazující za hrob, odvádějí proletáře od úsilí o dosažení ráje světského, jenž je na této zemi« (Divini Redemptoris 22).

h) Vystupuje jako vykupitel proletariátu: »Dnešní komunismus skrývá v sobě bludnou myšlenku vykoupení. Lživý ideál spravedlnosti, rovnosti a bratrství v práci prozařuje jako žhavý žár všecku jeho nauku a všecku jeho činnost jakýmsi bludným mysticismem, který sugeruje davům získaným klamnými sliby strhující nadšení a zápal.« (Divini Redemptoris 8.)

III. Příčiny rozmachu komunismu.

a) Do nebe volající hříchy, které kapitalismus a kapitalistický stát páchal po dlouhé doby na dělnictvu a zámožských osadách. »Bolševičtí Rusové vědí, že současné sociální poměry jsou dobrou půdou pro bakterie jejich kvašení« (arcibiskup dr Kordač).

b) Veliké hříchy, jichž se dopouštěli v Rusku vládnoucí třídy na venkovském i městském chudém obyvatelstvu; oheň revoluce, jež svými spisy házeli mezi lid intelektuálové.

c) Nevýslovné utrpení národů, vyvolané světovými válkami.

d) Revoluční naděje, vznikající při pozorování hospodářské situace »kapitalistických« států: »přechodná stabilisace kapitalismu, kterou Evropa dosáhla, je shnilá, vyrostlá ze shnilé půdy« (Stalin).

e) Neslýchaně pronikavá propaganda a agitace, jejíž účinnost se vysvětluje především: 1. živelně silnou teorií: »Bez revoluční theorie nemůže býti ani revolučního hnutí... Úloze předního bojovníka dostojí jediné strana, která je vedena průbojnou teorií« (Lenin); 2. průhledná hesla, magicky působící na prostého dělníka; 3. propaganda nešetřící žádného nákladu, a prováděná školou, tiskem, kinem, divadlem, organisacemi, armádou, politikou; 4. apel na bezpráví, jež se dříve páchala na dělnické třídě; 5. mistrné agitační zužitkování úsekových úspěchů strany, zvláště technických; 6. bezohledné potírání protivníků, »kontra-revolucionářů«, »reakcionářů«, všech, kdo zastávají názory odchylné od oficiálních; 7. fanatismus příslušníků.

IV. Zhodnocení.

Nutno odmítnouti komunismus především proto, že je v něm až do základů ohrožena svoboda člověka; ve všem se má podříditi zájmům kolektiva, t. j. té skupiny, která na sebe strhla moc a prohlašuje se za jediné oprávněného mluvčího hnutí. — Protipřirozené jest učení třídního boje, vrcholící v diktatuře proletariátu, a nauka o stálé nutnosti revoluce, která znemožňuje ve společnosti klid a řád. — Hospodářsky znamená komunismus konečné ochuzení národa a snížení životní míry, z důvodů, které vyplývají ze společného vlastnictví. — Jest podemletím mravnosti, protože mravným není to, co odpovídá věčným zákonům přirozeného mravního řádu, nýbrž to, z čeho vyplývá prospěch proletariátu (Lenin: »Mravnost odvozu-

jeme ze zájmů třídního boje»), jako v hitlerismu bylo mravným to, co prospívá »národu«. — Rodina vytržena ze svého nadpřirozeného základu, degradována na čistě světskou záležitost, výchovu dětí přejímá kolos stát. — Náboženství nadpřirozené v prostředí důsledně provedeného dialektického a historického materialismu může býti nanejvýše bezcennou skořápkou, nikoliv však intenzivním a opravdovým životem jednotlivce i společnosti z Boha. A konečně ani jako skořáčku nelze ho trpět: »Vyhlazení náboženství jakožto vysněného štěstí lidu je podmínkou jeho pravého štěstí« (Marx). »Milion sprostot, hříchů, násilností a fyzických nákaz jsou mnohem menším nebezpečím, protože jsou zřejmé, než nejjemnější, nejduchovější a nejčistší idea Boha« (Lenin). — Neleká se žádného násilí při provádění svých cílů: »Při svém úsilí ničeho se neleká, před ničím nemá úcty; a když se zmocní vlády, je neuvěřitelně a příšerně, jak krutě a nelidsky jedná« (Q. A.). — Neomezuje se na určitý stát, chce do plamenů komunismu strhnouti celý svět, prováděje výzvu Marx-Engelsova Komunistického manifestu: »Proletáři všech zemí, spojte se«.

V. Vyhlídky komunismu.

»Běda národům, jejichž státníci nepředvídají tuto katastrofu! Běda národům, jejichž státníci toto nebezpečí sice předvídají, nevěnují mu však pozornosti! Svět je zralý pro světovou revoluci. A neuznají-li držitelé moci a kapitalisté zákona křesťanství, bude spálen celý svět plameny rudého moře!« (arcib. dr Kordač).

STAVOVSKÝ ŘÁD

I. Stavovským řádem (zřízením) se rozumí takové uspořádání společnosti, ve kterém jsou lidé rozvrstveni nikoli

podle toho, zda jsou zaměstnavateli či zaměstnanci, nýbrž podle toho, zda spolupracují v témž povolání, aby bylo společnosti opatřeno totéž zboží nebo táž služba.

Rozvrstvení společnosti podle tříd spočívá v tom, že zaměstnavatelé — bez ohledu, co vyrábějí nebo čím obchodují — tvoří třídu zaměstnavatelskou, zaměstnanci pak — zase lhostejno, zda je to dělník na dráze, holičský pomocník, sluha v lékárenské laboratoři, dělník u stroje v továrně na obuv — svou třídu.

Při rozvrstvení podle stavů tvoří celky lidé, kteří společně pracují, aby na př. bylo společnosti opatřeno sklo, obilí, nábytek, uhlí, železniční doprava atd., a to všichni spolupracovníci při dotyčném výrobním neb obchodním neb služebním procesu účastnění, bez ohledu na to, jsou-li zaměstnavateli nebo zaměstnanci, pracují-li jako zaměstnanci rukou v dílně či rozumem v ředitelské kanceláři.

Tedy rozčlenění nikoli vodorovnou linií, nýbrž liniemi svislými.

Tento stavovský řád není totéž jako stavovství středověké. Tam stav byl určován hlavně rodem, tedy dle znaku, jenž nebyl v moci dotyčného člověka. V jiných stavovských zřízeních byly stavy rozlišovány podle bohatství nebo podle privilegií určitých skupin (stav vojenský, stav duchovní, stav městský).

Při stavovském zřízení v našem smyslu známkou, podle níž bývá člověk stavovsky zařazován, jest výkon, funkce člověka ve společnosti: zboží, jež pro společnost opatřuje, služba, kterou jí prokazuje.

Účelem stavovského zřízení jest, aby si jednotlivé stavy autonomně vyřizovaly vnitřní záležitosti stavu se týkající, ale též společné stavovské záležitosti ve styku s ostatními

složkami národa. Při vši své působnosti vnitřní i navenek se stav řídí potřebami obecného blaha.

Stavovské zřízení nevyklučuje, že by si určitá skupina v některém stavu nemohla vyřizovati svých vlastních záležitostí sama. »O záležitostech, které se týkají zájmů buď jen zaměstnavatelů nebo jen dělnictva, nebo snad v případě potřeby o obraně těchto zájmů, bude moci každá z těchto dvou skupin odděleně, každá pro sebe, se raditi, a kde je toho třeba, i učiniti rozhodnutí.« (Q. A. 85.)

Pokud se týká organizační formy stavovských sdružení, budiž jim přiznána značná samospráva. »To, čemu Lev XIII. učil o formě vlády politické, platí obdobně i o sdruženích stavovských; to jest lidé mají na vůli vybrati si formu, kterou uznávají za vhodnou, jen když jsou zajištěny požadavky spravedlnosti a potřeby obecného blaha.« (Q. A. 86.)

Rozlišuj stavovský řád a stavovský stát. Při stavovském zřízení starají se stavovská sdružení o záležitosti svého stavu; vedle stavovských organizací jest zde ještě na př. sněmovna, která řeší otázku na př. národnostní, kulturní, otázky zahraniční politiky; kdežto ve stavovském státě v přísném slova smyslu je na stavovské organizace a jejich ústředí přenesena i moc politická; vrcholná stavovská organizace netrpí vedle sebe jiného parlamentu a vykonává jeho působnost sama.

II. Stavovské zřízení jest něco, k čemu lidská přirozenost sama od sebe vybízí.

a) »Jako je přirozeno, že ti, kdo bydlí blízko sebe, tvoří obce, tak je rovněž přirozeno, že ti, kdo pracují v témže stavu nebo povolání — ať již hospodářském nebo nějakém jiném — tvoří jakési organizace.« (Q. A. 83.)

Situace, když lidé pracující v téže budově na výrobě téhož

zboží žijí vedle sebe jako nepřátelé, jen proto, že jeden je zaměstnavatel a druhý zaměstnanec, jest neudržitelná. »Dosud trvá nepřirozený a násilný, a tedy nepevný a viklající se stav lidské společnosti; neboť se opírá o »třídy«, jež mají rozdílné a navzájem si odporující cíle, a to je zdrojem příčin k nepřátelstvím a bojům.« (Q. A. 82.) »Za nynějších poměrů poptávka po práci a nabídka práce rozděljuje lidstvo na tak zvaném trhu práce ve dva tábory; a zápolení těchto stran proměňuje sám trh práce jako v bojistě, na kterém prudce válčí proti sobě ony dvě armády. Je nutno co nejdříve zažehnati toto nešťastné zlo, jež celou lidskou společnost strhuje do záhuby.« (Q. A. 83.)

b) Tím, že řadu záležitostí vyřídí si stavovské organizace v mezích své kompetence, odbřemeňuje se podstatně stát, který dosud tyto úkoly konal, a uvolňuje se více pro své vlastní státní úkoly (princip nejmenšího kruhu: co může učiniti jednotlivec nebo menší skupina, ať se nenechává vyřizovati svazkům vyšším; princip subsidiárnosti státu v sociálních a hospodářských otázkách: stát ať zasahuje v těch věcech jen tam, nač jednotlivci nebo menší svazky nestačí).

c) Stavovským zřízením zachovává se pro hospodářský život osobní iniciativa (vynalézavost, podnikavost), utužuje se vědomí osobní odpovědnosti.

d) Plánovitější hospodářský život v okruhu stavovské organizace se podněcuje, protože vedoucími lidmi stavovských sdružení stanou se pravděpodobně lidé, kteří hospodářským potřebám rozumějí.

e) Individualismus, jenž je protinožcem stavovského sdružení, »ukázal se naprosto neschopným k rozřešení sociální otázky« (Q. A. 10), i ve Spojených státech amerických, jež byly jeho eldorádem; socialismus a komunismus svým ne-

přirozeným učením o třídním boji rozvrací život hospodářský i občanský.

III. Obor působnosti stavovských sdružení by se vztahoval na otázky, které jsou důležité pro příslušníky stavu jakožto takové.

Je to především výchova stavovského dorostu. Dále vzdělání příslušníků stavu. Zprostředkování práce v mezích stavu. Cenová politika. Mzda. Úvěr. Rozhodčí soudy mezi příslušníky. Pojištění. Některé funkce, jež dosud konají dobrovolná družstva, na př. nákup strojů, odkoupení a rozprodej výrobků. Atd.

IV. Při své působnosti stavovská organizace nemá zbytečně utlačovati iniciativy svého členstva, má zachovati spravedlnost a lásku a vždy přihlížeti k požadavkům obecného blaha.

Ve stavovské organizaci mají býti příslušné vedoucí orgány vybaveny potřebnou autoritou, protože jinak je nemožno koordinovati iniciativu a zájmy jednotlivců k společnému cíli. Nesmí však na druhé straně organizace příliš poutati svobodu jednotlivých příslušníků, neboť řád neznamená uniformovanost a sešněrovanost, nýbrž »jednotu vznikající upravením a vespólným přizpůsobením složek« (Q. A. 84).

Musí trvale odpírati těžkým pokušením ke »skupinovému egoismu«. Ohled na obecné blaho nechť je regulátorem všeho podnikání stavovské organizace. Proto ať se podrobují státu, jehož úkolem jest vyrovnávati vespolek podle spravedlnosti práva jednotlivých složek ve státě. Ne-ní úkolem stavovského zřízení, aby stát byl oslaben, nýbrž aby byl posílen, a to tím, že se mu uleví odnětím funkcí,

jež nepatří podstatně k jeho poslání, a tak se mu umožní tím soustřeději plniti vlastní úkoly státní.

V. Již i v nynější organizaci společnosti jsou instituce, v nichž se projevuje myšlenka stavovská, arci jen nedokonale a po té neb oné stránce.

Sr. na př. živnostenské komory; živnostenská družstva; některé organizace zemědělské.

VI. Nesmí se zaměřovati stavovské zřízení: a) se středověkými cechy, b) s fašistickými korporativními institucemi.

Vyrůstají sice i tato dvě zařízení z téže myšlenky, z jaké vyrůstá stavovské zřízení, že totiž je něčím přirozeným, aby lidé pracující na témž sociálním úkolu tvořili jednotný celek. Ale jinak jsou zde propastné rozdíly:

a) Cechy byly cele přizpůsobeny středověkým poměrům kulturním a středověkému městskému hospodaření. Moderní poměry kulturní a moderní hospodářství národní a světové vyžaduje docela jiných konkrétních forem hospodářsko-sociální organizace než středověk.

b) Fašistické korporace postrádají jednoho z hlavních rysů, jenž ze stavovské myšlenky vyplývá: autonomie. Naopak ve fašismu jest ovládáno celé hospodářství — a tedy i fašistické korporativní instituce — totálním státem, to jest vládnoucí stranou, která se prohlásila za stát. Odtud byrokratismus, centralisace, poutání soukromé iniciativy. Fašistické korporace byly pouhým nástrojem státu; stavovské organizace jsou nástrojem příslušníků stavu a národního hospodářství.

A K C E S O C I Á L N Í

NUTNOST SOCIÁLNÍ AKCE

ÚVODNÍ POZNÁMKY

I. Sociální poznání ať vede k sociální akci.

Bylo by nepřirozené, aby člověk, který si osvojil sociální poznatky, uzavřel se před potřebami života ve vznešené tajemné věži svých vědomostí. Křesťanství není jenom pro kostel, je i pro život; všecky obory života, i obory praktické, mají jím býti prokvašeny. Musí býti převedeno do denního díla.

»Jednejte již přece! Neztrácejte drahocenného času v neplodných diskusích! Uskutečněte činy to, co v principu nemůže již býti předmětem sporu!« (Lev XIII.)

»Nediskutujte! Jednejte!« (L. Harmel.)

»Nový člověk chce svět poznati jen natolik, aby jej mohl přetvářeti. Pouhé pozorování a popisování toho, co jest, připadá mu zastaralé.« (Bucharin.)

Program neprovedený — škoda práce obětované na jeho sestavení.

Poněvadž křesťanství má býti sociálním činem, musí se zvláště chrániti neplodného nařikání nad poměry: »Nesmíme se již ani na okamžik zastaviti u pouhého mluvení o sociální bídě. Neboť když jsme poznali sociální nouzi,

nesmíme se dáti do pátrání, kdo mezi námi zavinil, že sociální bída vzrostla, nýbrž musíme z poznání sociální bídy ihned čerpati poznání ještě důležitější, totiž poznání sociálních úkolů. Pozorovati sociální bídu má smysl jenom tehdy, když z toho poznáme, čeho je třeba, abychom ji mohli přemoci.« (Seipel.)

II. Při sociální akci musíme počítati s danými skutečnými poměry a pracovati metodami dvacátého století.

Není moudré, teskniti po středověku nebo upoutávat zrak k některému jinému období minulosti; Bůh nás stavi do naší doby a žádá, abychom jeho program realizovali teď. Není dobré teskniti, že jinde mají takové poměry a my že jich nemáme; bylo by naivností vyplýtvávati energie na pokusy, abych u nás v ČSR zavedl pěstění pomerančů a zanedbával pěstění jablek, pro něž nám Bůh dal příznivé podmínky. »Budu věřit v absolutno, ale budu při tom počítat s přítomností a s poměry, do kterých mne Bůh postavil.« Zdravý realismus.

Musím počítati s potřebami dneška, a dle toho upravití své metody. »Člověk se nikdy nenaučí řídit automobil prostě tím, že naslouchá vypravování dědečka, který řídil mezka, i kdyby byl starý pán býval znamenitým pohaněčem mezků.« (Filene, Blahobyť v dnešním věku strojů, 10.)

Církev je vzorem rozumné přizpůsobivosti. »Církev ve svých dlouhých dějinách vždy a při každé příležitosti jasně ukazovala, že má podivuhodnou ctnost přizpůsobivosti proměnlivým poměrům občanské společnosti; nikdy neublížila nedotknutelnosti a neměnnosti víry a mravů a vždy hájila svých svatých práv; přesto však ve všem, co je nepodstatné a případečné, se přizpůsobuje změnám dob a novým

potřebám společnosti.« (Pius X., Il fermo, Lettres II, 94.)

»Stejnými zbraněmi jako protivník!« (Don Bosko).

III. V sociální akci je nutno pracovati se střízlivou opatrností, prostou všeho dobrodružného romantismu; počítati s tím, co je za daných okolností dosažitelné; nutno však býti odhodlán i k nejpronikavějším a nejradikálnějším reformám, když sociální spravedlnost a láska jich vyžadují.

Snivý romantismus a dětinské nadšení budující na ilusích mohou býti nebezpečnými nepřáteli zdárné akce.

Dělá potíže — zvláště mladistvým nedočkavým bouřlivákům — když vzhledem na mocné dané poměry je nutno při sociální akci zatím se spokojiti s tím, co je nyní dosažitelné, a trpělivě čekati s uskutečněním požadavku v plném rozsahu až na příznivý okamžik.

Když vyžadují toho spravedlnost a láska, nesmím se při sociální akci lekati ani cílů seberadikálnějších. Bývá často slabostí katolického sociálního hnutí, že se leká postavit požadavek v plné spravedlnosti. Ale rozhodující musí býti, co žádá spravedlnost; nikoli ohledy, že požadavek spravedlnosti lidí uvádí v rozčilení. A když není možno provést požadavek v plném rozsahu a musil jsem se pro tu dobu spokojiti úspěchem částečným, nesmím se myšlenky na dosažení plného požadavku spravedlnosti ani na okamžik vzdávati.

IV. Do sociální akce musím jíti se svatým optimismem, a s ohněm potírajícím malátnost a loudavost.

Svatý optimismus je jedno z dítek křesťanské naděje, která patří mezi největší a nejpotřebnější křesťanské ctnosti. Náš optimismus má svůj důvod v myšlence na slíbenou pomoc Boží — na dobré jádro, dřímající v lidech — ve vě-

domí, že když Bůh nám dal tak velikou odpovědnost za situaci, že dá nám jistě i síly potřebné, abychom úkol svůj provedli.

»V úkrytu duše člověka třeba i nejzkaženějšího se tají — jako ohnivé uhlíky pod popelem — obdivuhodné duševní síly, nepochybná to svědectví o tom, že duše jest od přirozenosti křesťanská . . . Za pomoci milosti Boží osudy lidstva jsou v našich rukou.« (Q. A. 139, 145.)

»Nebojím se sociálních zel, neboť vím, že svět je sice bezmocný, aby je mohl vyléčiti, že však učení, život a milost Kristovy jsou dost mocné, aby svět zdvihly ze stěžejí.« (Ketteler, Predigt über das Eigentum, Schriften II, 250.)

Skepse, pesimismus, malomyslnost a zoufalství jsou dětmi pekla a strašnou sžravinou v jakékoli činnosti katolické, tedy i sociální.

Běda, když loudavě! Zatím co katolíci španělští hádali se před převratem »o dávatce konfesionálnosti v sociálním hnutí, dělník, donucen zmírniti svou bídu, přešel k socialismu nebo k anarchismu.« (Boissel, Gil Robles, 80.)

V. Svornost — jeden z nejdůležitějších principů pro katolíky při sociální akci.

»Veliké věci všude podniká neúmorná horlivost katolíků jak pro blaho sociální a hospodářské, tak v oboru školském a náboženském. Ale tato podivuhodná a úsilná činnost nezřídka ztrácí na své účinnosti, protože se síly příliš tříští-vají. Ať se tedy sjednotí všichni mužové dobré vůle, kteří chtějí pod vedením církevních pastýřů bojovati tento dobrý a mírumilovný Kristův boj; a to nehledajíce sebe a svých zájmů, nýbrž zájmy Ježíše Krista; nesnažíce se uplatniti stůj co stůj vlastní plán, nýbrž jsouce ochotni zřící se ho,

i kdyby byl nejlepší, kdyby se ukázalo, že toho vyžaduje obecné blaho; aby ve všem a nade všechno kraloval Kristus.« (Q. A. 147.)

Brynych o katolících, kteří se navzájem potírají: »Každá taková rána jednoho do druhého je rána do náboženství.« (Novotný, Biskup Brynych, 50.)

KNĚZ A SOCIÁLNÍ AKCE

I. Sociální akce kněžská jest nutností.

a) Úkolem duchovní správy v užším smyslu je pokřesťaniti jednotlivé duše. Ale to nestačí. Je nutno pokřesťaniti i prostředí, instituce sociální. Neboť jen heroické duše dovedou i ve špatném prostředí zachovati věrnost mravnímu zákonu; a je nutno pracovati o to, aby příležitost ke hříchu byla z prostředí odstraněna, aby i průměrné duše zachovaly věrnost Bohu.

b) Takovou sociální prací knězovou, řádně prováděnou, maří se úklady nepřátel věčné spásy duší. »Vždycky jsme považovali P. Ruttena za svého úhlavního protivníka. Kdyby ne jeho, kdyby ne sociálních akcí, které vytvořil a jejichž duši zůstává, již dávno by i věřící dělníci byli přešli do socialismu.« (Socialistický Le Peuple 22. 2, 1926).

c) Sociální problémy patří mezi nejbolestnější problémy doby, které moderní člověk pocituje nejtrapněji. Kdyby se křesťanství ukázalo neúčinným a netečným na tomto poli největších úzkostí moderního lidstva, snadno by se mu řeklo: nic neznamenáš — uхни, nemáme kdy ve svých úzkostech obírat se zbytečnostmi. Naopak když dovede vnášeti světlo Bohem rozžehnuté i do těchto poměrů, podává nový důkaz své velikosti a svého božského původu.

II. Kněžská sociální akce se musí díti sub specie aeternitatis, přesněji: s hlediska věčné spásy duší.

a) Sv. Vincenc de Paul, sv. Jan de la Salle, sv. Jan z Boha, Ozanam, Kolping, Ketteler a j. rozvíjeli bohatou sociální činnost v nejrozmanitějších oborech potřeb veřejného života, to jest byli činni i v oborech, které netvoří přímo a nutně předmět kněžské působnosti; ale konali ji, aby tím, že pomáhali duším ve věcech zdánlivě světských, usnadnili jim cestu k Bohu.

b) Nesmí tedy sociální činnost kněze jíti vedle jeho činnosti pastorační jako dvě koleje, které se nesetkávají a neovlivňují navzájem; činnost sociální musí býti jedním z prostředků pro dokonalejší dosažení cílů pastoračních.

c) Bylo by velkým neštěstím, kdyby vlastní kněžská činnost kněze byla ochromena nebo dokonce pohlcena činností zevnější.

d) Bylo by úplným zvrácením mravního řádu, kdyby se kněz věnoval činnosti sociální jen z pohnutek světských nebo dokonce mravně závadných, ze ctižádosti, zištnosti, bojovnosti a p. To by byla defraudace kněžské důstojnosti pro sobecké zájmy.

III. Sociální akce kněžská ať se vztahuje na všechny obory, kde — jak nepředpojatý rozum za dané situace ukazuje — je jí zapotřebí. Podrobné cíle a rozsah této práce se mění podle potřeb místa, doby, poměrů a podle osobních schopností kněze.

Může býti potřeba činnosti kněze na poli charitativním, vzdělávacím, hospodářsko-sociálním, politickém (běží o zákony školské, manželské, církevně-politické vůbec), školském.

V této činnosti některých druhů práce je potřeba stále a

všude; jiných je třeba na tomto místě, jinde nikoli; nebo teď ano, jindy nikoli. Na př. pomoc pro rodiny nezaměstnané v dobách krise.

Kněz potřebuje správně vyvinutý cit, aby vycítil potřebu — i když teprve nově se vyskytla; aby dále se nenamáhal setrvačně pracemi, pro něž potřeba již přešla. — Není třeba hořekovati, když pro nějakou práci, již si kněz navykl a pro niž vytvořil různá zařízení, již není potřeby; některé potřeby zanikají, jiné vyrůstají. Ale tato svěží moudrá přizpůsobitelnost potřebám se nesmí změnit v nepokojnost a shon po změnách v činnosti.

Záleží i na osobních schopnostech. Některý kněz pro nějaký druh povinností naprosto nemá potřebných vlastností, — na příklad když kněz, jenž v peněžních záležitostech je notoricky nepřesný, má převzít odpovědnou funkci v peněžním ústavě; nebo má odpuzující způsoby v chování a měl by převzít důležitou politickou úlohu, kde je odkázán na široký styk s lidmi. V takových případech mu ona funkce svěřována býti nesmí.

Všeobecně vzato, není dobré, když se kněží exponují politicky, dokonce už ne, když se tak děje ve značném počtu. To platí zvláště tehdy, když je již dosti katolických laiků, kteří dobře, a snad ještě lépe obhájí katolické zájmy.

Ale zrovna tak nelze absolutně tvrdit, že by žádný kněz nesměl býti politicky činný a že by nesměl převzít vedoucí politickou úlohu. Rozhodující hledisko jest: co více přispívá k oslavě Boží a k blahu celku. — »Bylo by proti ideálu, kdyby mužové Církve v záležitostech státních mlčeli, dovedou-li k nim dodat něco prospěšného.« (Seipel, Der christliche Staatsmann, 20.) — »Ani se nezdá nevhodným, aby do těch sborů (t. j. zákonodárných) byli přibíráni lidé posvátného kněžství; ba naopak, protože jsou záštitou a ja-

koby přední stráží náboženství, budou moci velmi vydatně práva Církve hájiti. Nutno však se velmi pečlivě chrániti toho, aby se jich nedomáhali tak, že to dělá dojem, že jsou puzeni spíše tížadostí nebo slepým stranictvím než starostí o katolickou věc.« (Lev XIII., Paternae providaeque, Lettres VI, 114.)

Pius XI. výslovně pro celý svět žádá, aby byli vychováváni kněží specialisté v sociální otázce s hlediska potřeb náboženských. (Q. A. 142.)

IV. Kněžská sociální akce se musí zvláště vyznačovati iniciativní ofensivností, i při tom, aby potřeby byly objeveny, i při tom, jak se jim má čeliti.

Na př. o boji proti chudobě praví Ketteler: »Musíme chudé a chudobu vyhledávati až v jejich nejskrytějších koutech, musíme vyšetřiti jejich poměry, zdroje jejich chudoby, sdíleti s nimi jejich utrpení a jejich slzy. Sebevětší zavrženost a bída nesmí zdržeti našich kroků; musíme se naučiti snášeti, když jsme zneuznáni, zapuzeni a odměněni nevděkem; musíme se pořád opět a opět vnucovati svou láskou, až ledová vrstva, pod níž je často srdce chudákovo pohřbeno, roztaje a je překonána láskou.« (Ketteler, Die grossen sozialen Fragen der Gegenwart, Schriften II, 246.)

V. Nejvlastnějším a nejdůležitějším pracovním oborem kněze v sociální akci je výchova laických pracovníků.

»Nejdůležitější prací kleru jest dnes, aby každý převychoval těch svých 1000 nesamostatných, neaktivních křesťanů v křesťany samostatné, sebevědomé, pro království Boží nadšené.« (Fiedler, Defensive oder Offensive? III, 61.)

Pius XI. označuje za eminentně kněžské a apoštolské dílo »laiky, kteří by byli apoštoly mezi dělnictvem a mezi

zaměstnavateli, pečlivě vyhledávati, opatrně vybíratí, vhodně vychovávatí a školiti.« (Q. A. 142, 143 — čti celé tyto dva krásné odstavce encykliky.)

»Kdo vychovává jediného apoštola, stává se dobrodincem celé generace.« (Civardi, Manuale di Azione Catt., ^oI, 214.)

VI. Bezpodmínečným předpokladem při sociální práci kněze jest, že duchovní život jeho tím nesmí trpěti.

Kdyby úspěch zevnější činnosti knězovy byl vykoupen škodami na osobní svatosti, byla by taková činnost »zaměstnáním prokletým« (sv. Bernard k papeži Eugenovi III.).

»Věnovati se lidu takovým způsobem, že by to bylo na škodu kněžské důstojnosti, bylo by hříchem proti povinnostem a proti kázni církevní, a My to s veškerým důrazem odsuzujeme.« (Lev XIII., List o výchově kleru a vykonávání kněžského úřadu, Lettres VII, 148.)

VII. Od aktivity nesmí se kněz dáti odstrašiti ani tvrzením, že kněžství vede spíše ke kontemplaci než k aktivitě, ani osobní případnou nechutí ani výmluvou, že by snad tato činnost byla pro něj spojena s pokušeními.

Rozhodující je při celé otázce hledisko, aby vůle Boží byla splněna v celém rozsahu, aby kněz byl všude, kde jej chce mítí Bůh. Bůh chce nejen kontemplaci; chce i apoštolát.

Neomlouvá případná osobní nechuť. Když je pro království Boží potřebí nějakého prostředku, osobní nechuť k němu musí ustoupiti. Misionář některý při svém přípravném studiu necítí ani nejmenší náklonnosti k lékařství nebo ke studiu cizích řečí, cítí jen náklonnost k získávání duší; ale opravdová vůle býti dobrým misionářem mu ukládá i povinnost pracovati ve všech těch úkolech, které sice nejsou

podstatou misionářské práce, které však k dosažení cíle velmi napomáhají.

Neomlouvá, že snad jsou s takovou činností spojena i pokušení; ale Bůh dává i dostatečně prostředků, abychom nad pokušeními zvítězili. Konána ve správném duchu »účast kleru v Katolické akci má cíl vysoce náboženský; nebude proň překážkou, nýbrž naopak pomůckou v duchovní službě« (Pius X. Il fermo, Lettres II 103).

LAICIA SOCIÁLNÍ AKCE

I. Je nezbytno, aby katoličtí laici dobře promyšlenou a širou rozvětvenou akcí zasahovali do života.

Pius X. se otázel: »Čeho je dnes nejvíce potřebí pro záchranu společnosti?« — »Stavěti katolické školy,« zněla odpověď. — »Nikoli.« — »Rozmnožiti kostely.« — »Nikoli.« — »Pečovati o kněžská povolání.« — »Nikoli. Nejnutnější věcí dnes je, aby v každé farnosti byla skupina laiků, z nichž každý se vyznačuje velkou ctností, vzácnou vyškoleností, odhodlaností a opravdu apoštolským duchem« (cituje Chautard, Duše veškerého apoštolátu 1947, 148).

II. Doby, kdy apoštolátní duch Církve — a tedy i sociální aktivita laiků v duchu katolickém — jest chabý, jsou dobami úpadku náboženského života.

P. dr. Chrysostom Baur: »Je to strašná myšlenka, ale je to skutečnost, že po 7. století katolické křesťanství již nemělo nějakých význačných výbojů, naopak že zaznamenávalo stále ztráty, napřed ve prospěch islamu, pak protestantství a nejnověji ve prospěch ateismu. Je dále skutečností, že právě středověk, v němž misijní činnosti stály k dispozici všechny církevní a světské síly a mocnosti a

v němž se mohla tato činnost vyvinouti bez jakékoli konkurence, že právě tento věk vykazuje poměrně nejméně misijního ducha a misijní práce. Kdo to pochopí?» (cituje Korrespondenzblatt für den kathol. Klerus, Wien 10. März 1935).

»O to k vám volám prosebně a úpěnlivě: Dovolte, ať ukážeme sílu své Církve, jak ji potvrdili mužové starých dob, jako sv. František z Assisi, jenž rozdal svůj poslední šat v nejdokonalejší chudobě... Ano, zasloužili jsme tím nejstrašnějších zkoušek, že jsme tak zapřeli ducha křesťanské lásky; odňali jsme tím své Církvi nejsilnější důkazy pravdy i božské síly a životní síly; a nesmí se pak zablýskat protestantům, když se nevymaňují ze svých předsudků proti katolické Církvi, pokud sami nejednáme opět tak, jako jednali první křesťané. Skutky lásky jsou nejpůsobivější důkazy. Když se ukáže, že u nás je rodná vlast lásky, lásky křesťanské, projevující se skutky, spěchající na pomoc svým chudým bratřím, pak bude také uznávána pravdivost naší víry.« (Ketteler na I. sjezdu katolíků Německa 4. 10. 1848).

»My katolíci jsme připustili, aby se socialismus napřed zmocnil terénu, jenž náležel nám. Nutno si to přiznati. Teď platíme svou někdejší indiferentnost ztrátou tisíců duší vyrvaných Církvi.« (Belgický katolický sociální vůdce Verhaegen).

Jak získává Církev, národ a lidstvo celé, když katoličtí lidé svými vnitřními kvalitami strhnou na sebe vůdcovství v politice, v hospodářském životě, v literatuře, v umění, ve vědě, ve školství, v lidovýchově, v sociálním životě! Oč lépe by si stálo lidstvo, kdyby mezi lidmi, kteří znamenali pokrok na těchto polích, bylo bývalo převážné procento katolických duší, vynikajících jak katolickou hloubkou, tak i odbornou velikostí!

III. Povinnost pracovati i sociálně vyplývá ze sociální přirozenosti člověka.

»Často se myslívá..., že stačí splniti své povinnosti náboženské... Avšak cítím se nucena Vám říci, že když budeme musiti skládati účty před věčným Soudcem, nepostačí nám, když řekneme, že jsme se přičiňovali o spásu své duše. To je jen polovice povinností, které jsou nám uloženy. Jsme jednotlivci a jsme bytostmi sociálními. Zvláště za našich dnů, kdy mocní protivníci nás ohrožují a chtějí roztrhati naši společnost, musíme všichni splniti svou sociální povinnost... Jest naší povinností, abychom uplatnili svůj vliv na vývoj společnosti společenskou organisací a přijde den, kdy budeme z toho skládati účty před Pánem« (biskup nizozemský Aengement).

»Samota nečinná je zločinem.« (K. Sonnenschein.)

IV. Bez sociální práce laiků je za daných poměrů vyloučeno, že by ohromná část dnešního lidstva, vnitřně od Krista odpadlá, mohla býti znova získána pro Krista.

Život se stále více rozvětňuje a specialisuje. Jen ti, kdo v těch specialisovaných oborech stále žijí, dovedou v nich také s úspěchem pracovati. Není možno knězi, aby zvládl všechny tyto obory.

»Aby celé tyto třídy byly zpět přivedeny ke Kristu, jež zapřely, musejí se pro tento účel z nich samých vybrati a vyškoliti pomocní vojíní Církve, kteří by dobře znali je samy, jejich smýšlení a přání, kteří by do jejich srdcí dovedli vniknouti milou jakousi bratrskou láskou. Neboť prvními nejbližšími apoštoly dělníků musejí býti zase dělníci; apoštoly pak mezi příslušníky řemesel a obchodu musejí býti lidé z týchž řad.« (Q. A. 141.)

Iniciativní akce katolíků-laiků má vyzkoušeti půdu pro

oficiální akce Církve. »Žádný lidský zájem nesmí býti přehlédnut při činnosti katolíků . . . Vítězství křesťanské civilisace se dostaví jako výslednice snah katolického laikátu inteligentního a smělého, odhodlaného vzít na sebe potřebné riziko, pevně přesvědčeného, že za případné kroky nebude trpěti prestiž Církve, pokorně uznávajícího, že jeho akce není ničím oficiálním a že pouze připravuje půdu pro masivní formace Katolické akce.« (Th. Gilby, v časopisu Blackfriars, 1934, červen.)

V. Od spolupráce v sociální akci neomlouvá katolík námitka, že ve veřejném životě se pracuje někdy nízkými prostředky a o špatné cíle.

»Bylo by velikým šilenstvím, kdybychom se chtěli chovat cize k těmto snahám, protože teď podnět k nim vychází namnoze od mužů, kteří jsou odcizeni křesťanství, Boží vzduch zůstává Božím vzduchem, i když jej vdechuje také atheista; chléb, který pojídáme, zůstává pokrmem od Boha nám poskytnutým, i když pekař, který jej pekl, je bezbožný člověk. Totéž platí o spolkovém životě; opírá se o řád Boží a je svou podstatou křesťanský, i když mužové, kteří se mu věnují, neuznávají v něm Boží vůle, ba dokonce ho všelijak zneužívají.« (Ketteler, Die Arbeiterfrage und das Christentum, Schriften III, 118.)

VI. Čím důležitější a vyšší sociální postavení kdo zaujímá, čím větších darů ducha se mu dostalo, tím větší má povinnost pracovat i sociálně, to jest pro různé potřeby společnosti.

»Při veřejné činnosti katolíků zvláště jest se domáhati laskavé spolupráce těch, kdož mají ve společnosti větší vliv vzhledem na své postavení, jmění, nadání a vzdě-

lání. Kdyby nebylo spolupráce těchto lidí, sotva by bylo lze dosíci něčeho, čo by opravdu mělo nějakou cenu pro lid. Věru, tohoto cíle možno dosíci cestou tím bezpečnější a kratší, čím usilovněji se sdruží mnohostranná výkonnost vynikajících občanů.« (Lev XIII., Graves de communi, Lettres VI, 220.)

VII. Protože katolíci mohou tím úspěšněji pracovat sociálně, čím výše stojí povahově i rozumově, nutno s velikou pečlivostí se věnovat jejich výchově a školení.

Úspěšná sociální činnost u katolíka bývá ovocem vytrvalé a po případě i dlouhé přípravy.

Vytesati z mramoru nádhernou, dokonale vypracovanou sochu vyžaduje na sochaři dlouhou dobu únavné práce. Vytvořiti na zdech a klenbě chrámu dokonalé, bohaté fresky ukládá umělci dlouhé měsíce a snad i leta mnoho úsilí. A sociálního pracovníka bychom chtěli míti bez námahy a trpělivosti? Než se příznivé sklony v povaze vypracují v dokonalý charakter — a co se sociálním pracovníkem, není-li charakterem? — kolik to stojí výchovy, sebevýchovy, nových a nových nikdy neumdlévajících námah? — Velmi dobře se pro tuto výchovu vůle osvědčují exercicie, protože nikde jinde nevnikne duše tak hluboko do potřeb království Božího jako právě v exerciciích.

I rozum nutno vytrvale školiti rozhovory, četbou, kursy, školou, aby měl správný obraz o sociálních potřebách v pořadí jejich důležitosti a o prostředcích a cestách vedoucích k cíli.

Zvláštní péče zasluhuje výchova vedoucích lidí. Neboť ničeho nepotřebuje sociální život tolik, jako schopných a svědomitých vůdců, elity, a to nejen důstojníků, nýbrž i poddůstojníků. Bez nich je stagnace. Ale k vůdcovství nestačí

schopnost a chuť; je nevyhnutelné, aby tato potentia přešla dobrým vedením in actum. Kolik Bohem daných schopností pro veřejný život zakrnělo, vyhynulo, nebo vyvinulo se jednostranně, protože nenašel se nikdo, kdo by byl tato Bohem cílevědomě vytvořená zřídla objevil a zužitkoval ve studny! A pak se naříkalo, že sociální život kolkolem hyne suchem! Někdy nutno budovat studny hluboké, ale jak hojné a jak vzácné vody potom skýtají!

HLAVNÍ OBORY SOCIÁLNÍ AKCE

POVŠECHNÁ HLEDISKA

I. Jest rozdíl mezi »Katolickou akcí« v přesném slova smyslu a »sociální činností katolíků«.

Jest sice i Katolická akce činností sociální, protože působí na společnost a pracuje prostředky sociálními. — Jest dále i sociální akce akcí katolickou potud, že chce vnášeti katolického ducha do společnosti.

Avšak »Katolická akce« v přísném slova smyslu je činností pod vedením církevních představených a z jejich poslání; kdežto »sociální akce«, jak zde ji chápeme, jest akce vycházející z iniciativy jednotlivých katolíků bez oficiálního zásahu církevních představených a konaná na vlastní odpovědnost těchto jednotlivců.

Katolíkům se dostane pod vedením církevním řádné výchovy jak povahové, tak sociální — a nyní jděte do světa a pracujte na svou vlastní odpovědnost; jako architektu se dostane na technice odborného vzdělání, a pak jdi, praxí se upevni v odborném vědění, a potom pracuj na vlastní odpovědnost.

II. Poněvadž sociální akce jde na osobní odpovědnost katolíků, smí býti pro tyto akce a příslušná zařízení býti používáno přívlastku »katolický« jen za jistých předpokladů.

Když se plýtvá slovem »katolický«, pak snadno i lidské omyly, ano i zřejmé přehmaty proti mravnosti mohly by se krýti jménem »katolický«, a tak by mohlo dojít k zprofanování nebo zkompromitování náboženství.

Přívlastek »katolický« ať je vyhrazen pro takové insti-

tuce a akce, které jsou v oficiální závislosti na církevní vrchnosti, nad kterými tedy církevní vrchnost má kontrolu a za něž také nese plnou odpovědnost.

III. Bývá výhodné, spojí-li se katolík pro sociální akci s jinými stejně smýšlejícími spolupracovníky.

Stačí často jeden neb dva hybní pracovníci. Ovšem čím více horlivých a rozvážných lidí, tím lépe.

Někdy arci větší počet — protože svádí ke spolkaření formalistickému — může spíše brzdit svižnou sociální akci.

NÁBOŽENSKÁ AKCE SOCIÁLNÍ

I. Cílem sociální akce náboženské jest: podporovati vlastním úsilím zájmy náboženství a duší všude ve veřejném životě.

Nemyslí se zde na činnost, kterou rozvíjejí církevní orgány na hájení práv Církve ve veřejném životě a na posvěcení duší.

Příklady takové náboženské činnosti:

Nabádati, soustavně vésti jiné, zvláště spolučleny spolku, k náboženskému životu. Používati k tomu i rozhovorů a styku.

Šířiti náboženský tisk.

Pořádati náboženské přednášky.

Spolupracovati, aby náboženské slavnosti a průvody byly důstojné.

Pořádati akademie, přednášky a p., aby se prohloubila úcta k papežství.

Potíratí veřejnou nemravnost ve všech jejích projevech.

Pořádatí protiakce proti útokům na náboženství.

Pracovati o to, aby práva Církve byla uznávána a zachována ve škole, v dílně, v obci, ve státě.

II. I takováto soukromá a spolková náboženská práce ať se děje ve shodě s duchovní správou.

POLITICKÁ AKCE

I. Trojí smysl slova politika.

V nejušlechtlejším smyslu chápe se politika, když se jí myslí péče o obecné blaho, to jest, aby poměry v obci, ve všech veřejných institucích, ve státě byly tak uspořádány, aby to vše napomáhalo blahu jednotlivců i rodin.

Jindy se chápe politika jako politika stranická, to jest taková, která se též obírá veřejnými záležitostmi, ale se stálým zřetelem k určitému konkrétnímu řešení, jak si je přeje program strany, se stálým zřetelem k určitým osobám a zájmům strany. Na všechny obecné záležitosti se hledí skrze barevné sklo strany.

Konečně používá se slova politika i ve smyslu odsuzujícím jako na jakousi vychytralost, nedbající mravních předpisů a nevybírající v prostředcích, jen když vedou k cíli. — O politice v tomto mravně závadném smyslu zde vůbec nejednáme.

II. Je proti křesťanské morálce, aby se křesťan choval netečně k politice chápané v ušlechtilém smyslu.

Pius XI.: »Katolíci by se prohřešili proti své těžké povinnosti křesťanské lásky, neboť každý občan má, pokud je mu to možno, přispívati k blahu svého národa« (list portugalskému episkopátu 10. 11. 1933).

Pius XI.: »Katolíci by se prohřešili proti své těžké povinnosti, kdyby se podle svých schopností nezajímali o po-

litické otázky v obci, v zemi a ve státě... Budou-li státi netečně oni, přejde řízení veřejných záležitostí snadno do rukou těch, jejichž smýšlení nevzbuzuje velké důvěry« (list litevskému episkopátu 24. 6. 1928).

III. Je povinností katolíků dělati politiku nejrozumnější, nejpoctivější, nejpravdomluvnější, nejprozíravější.

»Katolická akce vychovává katolíky k tomu, aby používali politiky nejlepším způsobem; k tomu jsou zvláště povinni, neboť katolická víra jim ukládá, aby byli nejlepšími občany« (Pius XI. k akademikům 9. 8. 1924).

Katolíci pracující v politice mají míti co nejrozumnější a nejbezpečnější politický program. Jinak by kompromitovali katolicismus svou vlastní politickou méněcenností.

Mají při své politické práci používat i co nejlepších, nejúčinnějších a nejušlechtlejších politických method.

Mají své příslušníky, a zvláště dorost, školiti, aby měli pevný ideový základ, poněvadž není nespolehlivějšího politického živlu než lidé, kteří jsou pouhým odlitkem názorů tisku své strany.

Nesmějí pěstovati mezi voličstvem demagogie, národnostní, třídní, stavovské, stranické.

Nesmějí v něm pěstiti vášeň vysoké politiky, nýbrž lásku k drobné práci, i politické.

Nesmějí se stavěti, že všemu rozumí, nýbrž mají se pokorně uchylovati o radu k odborníkům.

Nesmějí si za normálních okolností osvojovati monopol ochránců nebo dokonce zachranitelů Církve, — mají tuto obranu přenechati představeným Církve a sami se jim nabídnouti za pomocníky. Mimořádné poměry mohou vyžadovati někdy zvláštního opatření.

Nesmějí požadavku, který je jim drahý a který je se

zřetelem na dané konkrétní poměry dobrý, ač jinak jest indiferentní, prohlašovati za požadavek vždy a všude absolutně požadovaný křesťanstvím. Tak za války: »Bůh chce válku«. »Bůh chce, abychom my zvítězili«. Jindy: »Křesťanství je pro demokracii«. »Křesťanství je pro monarchii«.

IV. Katolík smí pracovati jen v takových stranách, které svým programem a svou činností dávají záruku, že náboženské potřeby jsou v nich plně zabezpečeny.

Pius XI.: »Katolíci smějí bez jakýchkoli námitek vstoupiti do politických stran, jen když tyto dávají bezpečnou záruku, že dbají práv Božích a že zachovávají zákony katolické Církve.« (list argentinskému episkopátu 4. 2. 1931.)

V. Když nějaká strana ve svém programu nebo ve své činnosti vystupuje jako prokázaně protináboženská nebo prokázaně nábožensky nespolehlivá, je katolík povinen ve svědomí z ní vystoupiti.

Je k tomu povinen i tehdy, když by strana na př. ve svém hospodářském programu, mu dokonale vyhovovala. Zde platí v plné své neúprosnosti: »Co pomůže člověku, kdyby celý svět získal, ale na své duši škodu trpěl?« (Mar. 8, 35).

Pravdy a požadavky Boží stojí před člověkem s takovým neúprosným majestátem, že smí voliti jen mezi dvoji možností: buď bezpodmínečně normu Boží přijmouti, anebo slyšeti nekompromisní: »Zdaliž i vy chcete odejít?« (Jan 6, 28). — Bůh nesmlouvá.

VI. Za normálních poměrů není dobré, když katolíci tvoří zvláštní výslovně »katolickou« stranu.

Lepší je, když katolíci bez vlastní politické strany prostoupí ostatní politické strany.

Dnes ve státech ani strany, ve kterých je veliká většina členstva katolická a které jsou organisovány na křesťanském základě, nejsou organisovány jako strany konfesio-
nelní, nýbrž jen jako jiné politické strany, ale na křesťanském základě.

Byly však případy, na př. v Holandsku, kde bylo nutno vytvořiti výslovně katolickou stranu, protože jiné strany byly urputně protikatolické, a proto se jevilo lepším, aby katolíci utvořili tuze organisovanou, byť i početně slabší menšinu, která svou kompaktností udržovala ostatní strany v napětí a nakonec je donutila, že katolíkům základní práva přiznaly.

Důvod, proč Církev nevidí za normálních poměrů ráda politických stran konfesio-
nelních, je ten, že politika i křesťanských politiků se může snadno dopustiti chyb, a za ty pak často musí pykati Církev.

VII. Politika nesmí tak omámiti ducha, že se na všechno dívá jen s hlediska politické účelnosti, nebo dokonce jen s hlediska politiky strany.

Politický zřetel není jediný; nutno přihlížeti i k potřebám duše, rodiny, k spravedlivým právům jiných skupin. — Výstřední politika uloupí mši sv. v neděli Bohu, aby majestátně dopadl politický »projev«, pošlape práva jiných skupin nebo zájmy celku, aby triumfovala strana.

Pak se stává politika modloslužbou, přeceňováním jedné z pozemských hodnot na úkor hodnot vyšších a nejvyšších.

HOSPODÁŘSKÁ AKCE

I. Katolíci jsou povinni účinně se uplatňovati v životě společnosti také hospodářsky.

Dáti almužnu člověku je šlechetný skutek. Poskytnouti příležitost k výdělku několika lidem a tak uživiti je a jejich rodiny je dobrodiní ještě větší. Tím větším je dobrodiním, když se člověk dovede postarati o výdělek pro celý kraj a tak uživiti sta a snad tisíce rodin. I dobrá hospodářská práce je praktické křesťanství.

Tato hospodářská činnost je důležitá zvláště dnes, kdy veřejné mínění přiznává hospodářským statkům primát mezi ostatními hodnotami, a kdy poválečná bída ukázala jednak obtížnost hospodářských problémů, jednak u mnohých lidí v jejich bídě hlad po pozemských statcích vystupňovala abnormálně. Kdyby se katolíci laikové, zvláště ve význačném veřejném postavení, vyhýbali této obtížné hospodářské práci a věnovali se převážně problémům jiným, na př. kulturním, dělali by dojem nereseriosnosti, méněcennosti a povrchního diletantství.

II. Tím více je třeba této hospodářské činnosti katolíkům, protože moderní život hospodářský je ovládán principy nekřesťanskými a tedy zhoubnými.

Nikdy nemůže býti zachráněn svět ze svých strašných křečovitých hospodářských krisí zásadami liberalismu nebo socialismu. Jen vyrovnané a sekulární sociálněhospodářské principy katolické mohou přinésti vysvobození.

Kdyby tedy katolíci se svými principy chodili okolo hospodářského života jen váhavě a bojácně, nejen by tím škodili prestiži křesťanství a duším, nýbrž by zaviňovali, že se nemocnému nedostává léku, od něhož jedině lze čekati záchranu.

III. Ve všech poctivých oborech hospodářského života se mají katolíci uplatniti. Kruh této povinnosti jde tím dále, čím přiměřenější schopnosti člověk pro to má.

Jmenuji aspoň některé obory: Řádné vedení vlastního hospodářství, podniku, obchodu; a to vyspělé vedení jak po stránce technické, tak komerční. Práce v družstevnictví stavovském. Práce v peněžnictví. Účast v hospodaření obcí a ostatních veřejných svazků. — A dal-li Bůh katolíku schopnosti, aby s rozvahou, ale průkopnický vedl hospodářství na nové cesty, ať jde hledat — ale obezřetně — tyto nové cesty.

IV. Hospodářské činnosti má se katolík věnovati s láskou, s horlivou soustředěností ducha, s promyšlivostí; ale nemá v hospodářských statcích viděti nejvyšší cíl života.

Katolík nesmí v hospodářské práci viděti jen nepřijemné břímě; má v ní viděti jeden z hlavních pozemských úkolů života a zamilovati si jej.

Hospodářská činnost není ničím člověka nedůstojným; máme »v ní s pokornou úctou uznati zřejmou vůli božského Stvořitele, jenž postavil člověka na zemi, aby ji obdělával«. (Q. A. 136.)

Nesmí v hospodářské činnosti viděti nejvyšší smysl života; tím je život věčný. — Nesmí ani dopustiti, aby vír touhy po novém a novém růstu pozemských statků tak zachvátil jeho ducha, že smysl pro hodnoty jiné a vyšší prakticky mizí.

V. Několik poznámek k hospodářské práci katolíků.

Ať se při ní řídí sociální spravedlností a sociální láskou se stálým zřetelem k potřebám celku, se stálou bdělostí, aby sobectví neovládlo duši.

Ať horlivě používá všech prostředků, jimiž se může odborně zdokonaliti.

Ať se chrání podnikání hazardního; ale zase ať neleká se úzkoprsce každého rizika a odpovědnosti.

Ať jmění svěřené, na př. v peněžních ústavech, spravuje nikoli s dobráckou důvěřivostí, nýbrž s vědomím přísné odpovědnosti za cizí majetek.

Ať se stará o důkladné hospodářské vzdělání dorostu, ale o takové vzdělání, které by od praktického života neodvádělo, nýbrž které by umožňovalo jeho dokonalé zvládnutí.

V. Účast kněze v hospodářských akcích, zvláště většího slohu, je za daných poměrů nynějších někdy sice užitečná, vcelku však vzato jen subsidiární a — pokud neběží o správu majetku církevního neb osobního — výjimečná.

Subsidiární a výjimečná: když z nějakých zvláštních důvodů laici na tuto činnost nestačí; nebo když má zvláštní schopnosti pro tuto činnost.

Omezena je hospodářská činnost kněze církevním zákoníkem v kánonech 137, 139, 142. Důvodem jest, aby kněz tím nerušeněji se mohl oddati svému vlastnímu kněžskému poslání.

Je však povinností kněze, aby katolíkům důtklivě kladl na srdce, že svědomité a důkladné plnění hospodářských povinností je velmi vážnou otázkou křesťanského svědomí.

SOCIÁLNÍ ČINNOST V UŽŠÍM SMYSLU

I. Cílem sociální akce v užším smyslu jest dopomáhati jednotlivcům i skupinám, aby se jim dostalo přiměřeného postavení ve společnosti, a vytvořiti takový sociální řád, v němž by se blaha jednotlivců i skupin tím snáze mohlo dosíci.

Dvojím směrem se tedy nese sociální akce: pomáhá jednotlivcům; a pomáhá skupinám.

Dvojí zájem má na zřeteli: zájem soukromý: aby blaha

dosáhli jednotlivci a skupiny; dále zájem veřejný: aby jednotlivci a skupiny zaujímali ve společnosti takové místo, jak toho vyžaduje blaho celku a ohled na potřeby jiných (solidarismus).

Sociální akce dopomáhá jednotlivcům a skupinám k blahu buď přímo, nebo tak, že vytváří takové sociální poměry, aby v nich bylo usnadněno jednotlivci dopracovati se k blahu.

II. Sociální akce vyžaduje důkladnou znalost sociálních poměrů, cílů, prostředků a pracovních method.

Je tedy potřebí pro úspěšnou sociální akci:

Aby takový katolík byl důkladně obeznámen se základními zásadami křesťanského sociálního programu.

Aby pečlivě pozoroval a studoval sociální poměry, a to zvláště poměry, v nichž jednotlivé stavy žijí.

Aby důkladně byl poučen o povinnostech, právech a potřebách příslušných povolání, a zvláště o speciální morálce dotyčného stavu (stavovská morálka).

Aby byl obeznámen s příslušnými sociálními zákony, poněvadž zákony jsou prospěšné těm, kdo jich dovedou používat (jura vigilantibus).

Aby pozorně sledoval navrhované sociální reformy, debatoval o nich, po případě i podával návrhy na zlepšení.

Aby byla podporována myšlenka sociálních škol a kursů, v nichž se mohou příslušníci dotyčného stavu prohloubiti v užitečném vědění sociálním.

Ať ve veřejných knihovnách jest postaráno o knihy prospěšného sociálního obsahu, a ať si jednotlivci a korporace zřizují vlastní sociální knihovničky neb knihovny.

Ať jsou mladí sociální pracovníci upozorňováni, kde a kterak mohli by zdokonaliti své sociální vzdělání.

III. Sociální akce uskutečňuje v praxi jednotlivé body křesťanského sociálního programu a účinně podporuje sociální pokrok. — Zvláště pak:

Spolupracuje při svépomocných akcích stavů a při ochraňování spravedlivých stavovských zájmů.

Podporuje křesťanské odborové a stavovské organizace pečující o náboženské, sociální a hospodářské povznesení členstva.

Prispívá k obsahovému zdokonalení, k rozšíření a vůbec k rozkvětu sociálního tisku.

Spolupracuje v péči o nezaměstnané, nejen po stránce hmotné, nýbrž i duchovní.

Spolupracuje, aby všechny snahy rekreační byly takové, by byly opravdu požehnáním pro ty, pro něž se podnikají.

Podporuje všechny dobré sociální reformy a připravuje půdy pro sociální reformy křesťanské, zvláště k vybudování stavovského zřízení.

Usiluje, aby křesťanský sociální program stále více pronikal i do státního zákonodárství a administrativy.

Spolupracuje ve snahách o sociální pokrok i na fóru mezinárodním.

Sociální akci neprovádí jen na rovině teoretických diskusí, nýbrž i ve skutečném životě.

IV. Sociální akce budiž tak pružná, aby volila si jen činnost, které je skutečně nyní potřebí.

Když na příklad mnohou činnost, kterou dříve prováděla soukromá sdružení, převzal nyní stát, není moudré pořád ještě setrvačně starou působnost podržovati. Je vždy dost volného pole pro novou činnost.

VZDĚLÁVACÍ AKCE

I. Účelem vzdělávací akce jest rozvíjeti schopnosti ducha, aby se stával stále ušlechtilějším, všestrannějším a po případě i svěžejším.

Jen potud je tedy vzdělávací činnost oprávněna, pokud slouží tomuto účelu. Kdyby ducha nezušlechťovala, kdyby mu neotvírala stále více bránu k pravdě, kdyby spekulovala na nízké pudy člověka a hověla jim, pak taková vzdělávací činnost není ziskem, nýbrž zkázou pro člověka. Škoda pak každého halře a každé vteřiny, které byly na ni obětovány.

II. S veřejnými institucemi, které tomuto účelu vyhovují, má katolík kladně spolupracovati. Když jejich činnost vykazuje vážné závady, ale přece jen zůstávají přístupnými i dobrým snahám, ať tam katolík zůstane aspoň jako pozorovatel a aby zamezil aspoň křiklavé přehmaty. Je-li duch v nich radikálně špatný, nezúčastňovati se práce v nich.

Takové veřejné instituce jsou na příklad: Veřejné knihovny. Okresní osvětové sbory. Rozhlas. Slavnosti. Výstavy. Divadla. Kina. Koncerty. Exkurse.

III. Velmi často je nutno nebo aspoň velmi žádoucí, aby si katolíci vybudovali svou zvláštní vzdělávací činnost.

Tato vzdělávací činnost bývá buď rázu zábavně-poučného (divadlo, kino, zpěv, světelné obrazy, obrázkové časopisy), nebo čistě poučného (ojedinělé přednášky; kursy; studijní kroužky; lesní školy prázdninové; knihovny).

IV. Některé zásady pro vzdělávací činnost katolíků.

Činnost musí opravdu přispívati k zušlechtnění nebo osvětvení ducha; absolutně musí tedy býti vyloučeno, aby kato-

líci předváděli na př. mravně závadný film neb divadlo neb písň.

Oběti na podnik vynaložené musí býti úměrny morálnímu zisku.

Při přednáškách poučných nutno vybrati jen takové otázky, o něž se posluchači opravdu zajímají anebo jichž opravdu potřebují. Jak při výběru látky tak při zpracování a podání musí rozhodovati potřeba a úroveň posluchačů, nikoliv libůstka a zvyk přednášejícího.

Vzdělávací činnost musí býti taková, aby se vychovávali nikoli pasivní posluchači, nýbrž aktivní samostatní lidé. Budiž jim tedy dávána příležitost k debatě a anketám.

Má býti taková, aby se nepodporoval vzrůst dvou dosti častých chyb u samouků: samolibosti a jednostrannosti.

ŠKOLSKÁ AKCE

I. Budiž stále u katolíků udržováno živé vědomí závaznosti norem, které o výchově a školách pro katolíky stanoví církevní zákoník zvláště v kán. 1372-5, a 1379.

Kánon 1372 § 1: Všichni věřící ať jsou od dětství vedeni tak, aby se nejenom ničemu neučili, co by se přičilo katolickému náboženství a bezúhonnosti mravů, nýbrž vyučování náboženství a mravnosti ať zaujímá přední místo.

§ 2. Nejen rodiče, nýbrž i všichni, kdo je zastupují, mají právo a velmi těžkou povinnost pečovati o křesťanskou výchovu dítek.

Kán. 1373 § 1. V každé národní škole mají děti podle svého věku býti vyučovány v náboženství.

§ 2. Mládež chodící do škol středních a vyšších ať je v náboženství vyučována podrobněji.

Kán. 1374. Katolické děti ať nedocházejí do škol nekato-

lických, neutrálních, smíšených, do nichž totiž mají přístup i nekatolíci. Jediný místní ordinář má podle instrukcí Svaté Stolice rozhodnouti, za jakých předpokladů by se mělo chodit do těch škol, a co by se mělo učiniti, aby se předešlo nebezpečí, že se dítě zkazí.

Kán. 1375. Církev má právo zřizovati školy jakéhokoli druhu, nejen národní, nýbrž i střední a vyšší.

Kán. 1379. § 1. Není-li katolických škol ať obecných nebo středních, má se pečovati o jejich zřízení, zvláště se strany ordinářů.

§ 3. Věřící ať neopomíjejí podle svých sil přispívati k vybudování a udržování katolických škol.

II. Podrobnější směrnice pro školskou akci možno dobře čerpati z encykliky Divini illius Magistri 31. 12. 1929.

Překlad této encykliky, velmi přehledný, vydala Matice Cyrilometodějská v Olomouci.

III. Požadavek katolické školy není v rozporu se státními zájmy.

Stát má právem zájem na tom, aby dítě bylo řádně vzděláno a aby bylo vychováno ve státním smýšlení. Ale tyto úkoly může katolická škola plniti a plní také. Není však opravdovým státním zájmem, aby všechny děti byly vychovávány také v tom světovém názoru, jež zastává skupina rozhodující právě ve školství a kryjící své názory pláštíkem státní potřeby, poněvadž prý opakem se tříští národ.

IV. Za dané situace jest povinností katolíků prosaditi aspoň tyto požadavky:

Abyste katolické školy stály v každém ohledu na výši a aby katolíci jich co nejhojněji používali a je podporovali.

Abyste jejich počet rozmnožoval.

Abyste stát je udržoval tak, jako udržuje státní, nebo aspoň na ně podstatně přispíval.

Abyste škola státní, v níž jsou katolické děti, se chovala k náboženství uctivě a abyste z učebnic, vyučování, slavností a vůbec ze školského života vymizelo vše, co se nedá sloučiti s řádnou výchovou katolických žáků.

Pečovati o výchovu řádných přesvědčených katolických učitelů pro katolické děti.

Ať se podporují zařízení, v nichž katolické děti nalézají doplnění školské výchovy (besídky).

Ať jsou hojně šířeny časopisy pro mládež v duchu katolickém.

Uplatniti katolické požadavky pečlivým využitím práv v zařízeních úředních (školní výbory) nebo polooficiálních (rodičovská sdružení).

Proti případným přehmatům rázně zakročovati u úřadů, i nejvyšších, a vynutiti, aby se zákony a předpisy zachovávaly.

Vytvořiti vhodná sdružení místní (odbory Matice Cyrilometodějské, rady rodičů), která by vedla v patrnosti školské věci a vůbec záležitosti výchovy.

V. Ke vzdělání a ke škole mají rodiče v dětech pěstiti úctu, a to tím větší, čím svědomitěji plní tyto instituce svou povinnost.

CHARITATIVNÍ AKCE

I. Charitativní akce je nutna předně vzhledem k těm, kdo potřebují její pomoci. Je však požehnáním i pro Církev, a také pro ty, kdo ji konají.

»Ve skutcích milosrdenství skrývá se neuvěřitelná jakási moc, kterou se víra stále šíří.« (Benedikt XV., Maximum illud., Actes II., 89.)

II. Charitativní akce musí být konána s velikou promyšleností. To nesmí být jen mechanické rozdělení almužen.

Nutno předně objeviti jednotlivce a rodiny, již opravdu potřebují pomoci. Těm se má případně podle míry potřeby pomoci i vydatně. — Simulanty a lenochy odmítati. Neboť duch žebroty jest i tehdy zlem, když se vyskytuje ojedinele. Stává se však sociální pohromou, stane-li se někde zjevem sociálním.

Je nutno mnohdy dávat almužnu takovou, aby se odpomohlo okamžité bídě. Často však je lepší t. zv. podpora preventivní, která chce docílit, aby ke skutečné bídě vůbec nedošlo, nebo podpora konstruktivní, která pomáhá podporovanému k sociálnímu vzestupu.

Správné milosrdenství se nespokojuje jen tím, že odstraňuje známky zla, nýbrž hledí odstraniti i zdroje, z nichž jednotlivé známky bídy vznikají; na příklad stará se o dobrý byt, když nemoc vznikla z plesnivého nezdravého bytu.

III. Nesčíslné jsou obory a způsoby skutků tělesného milosrdenství, jež koná křesťanská charita.

Péče o sirotky, o nemocné, o mrzáčky a nevléčitelné, o chudé, o starce, o opuštěné, ozdravovny pro tělesně slabé děti, domovy pro učně, péče o děti z krajů postižených válkou nebo jinými pohromami, o repatrianty atd.

Přidělování potravin, šatstva, obuvi, léků; vyvařovny.

Péče individuální u lidí, již do charity si přijdou o pomoc, ošetřování nemocných po domech, návštěvy u chudých, vydržování nejrozmanitějších ústavů pro trpící podle druhu jejich potřeb.

IV. Charita pomáhá nejen tělu, nýbrž i duši.

Sociální péče světská často úplně ignoruje potřeby duše. Na př. ukrutné jednání lékařů v některé nemocnici, nebo příbuzných doma, když se o nemocného po stránce tělesné starají pečlivě, ale nedovolí ho zaopatřiti, takže zemře snad v těžkých hříších; ukrutné jednání některých světských sirotčinců, zotavoven, letovisek a p., když pomáhají tělu, ale vraždí náboženský život duši.

Katolická charita pomáhá nejen tělu, nýbrž i duši. Poskytující dobrodiní tělesné hledí pomáhati člověku i v tom, co je nejdůležitější, ve spáse duše.

V. Katolickou charitu nutno prováděti organisovaně, soustavně.

Individuelní dobročinnost sice nikdy se nepřežije, vždy jí bude potřebí. Ale vcelku vzato dnes na všechny úkoly ani zdaleka nestačí. Jako by dnes nestačilo, aby si dnes domácnost vyráběla plátno na prádlo sama od zasetí lnu až do ušití kusu prádla, nýbrž udělají to mnohem účelněji velkorysé textilní továrny, tak zrovna bylo by dnes přežitkem, dělati charitu jen jaksi na svou pěst, tím spíše, protože světská péče pracuje prostřednictvím diferencovaných organisací velkého, do jisté míry celostátního formátu. Je možno potom pracovati soustavněji, jednotněji, lepšími a stále více se zdokonalujícími metodami. Centrálním úřadem je milejší, když mohou jednati s lidmi, kteří jsou oprávněnými představiteli velkých svazků, než když mají vyjednávat s nesčetnými trpasličími spolky. Různá velmi dobrá zařízení, která by pro malé organisace byla neúnosná, rentují se skvěle v organisacích velkých.

I jednotlivému katolíku, který má pochopení pro charitu, taková organisovaná charita usnadní dobročinnost. Na př.

často udělá takový lidumil dobře, když svůj dar nepřidělí sám přímo, poněvadž sám nemá dosti přehledu o potřebnosti osob, nýbrž když jej odevzdá institucím, které soustavně a trvale tuto práci konají ať všeobecně nebo na některém úseku; na příklad sestrám v sirotčinci, sestrám na periferii, salesiánům v průmyslovém kraji, studentským juvenátům a j.

Velmi často, když katolický charitativní pracovník je v pokušení, aby zařídil nějaký nový dobročinný podnik, udělá lépe, když věnuje svou finanční pomoc některému ústavu již existujícímu a snad velmi těžce zápasícímu s finančními obtížemi. Lépe, ať mohou se dokonale rozvinouti v charitativní práci existující již instituce, než když se přenechají tyto starší podniky bídnému živoření a zakládají se nové a nové trpasličí instituce.

VI. Za normálních poměrů je výhodné, aby samostatná katolická charitativní akce spolupracovala s veřejnými institucemi sociální péče.

Neboť i tyto instituce nábožensky bezbarvé mají býti, pokud je to jen možno, postaveny do služeb zájmů Božích. Dále pomáhá se duším, jimž se v oněch neutrálních institucích dostává podpory, poněvadž pak je snáze možno žádati, aby se v těchto ústavech neuplatňovaly vlivy zhoubné. Konečně není moudré bez příčiny olupovati se o vliv v těchto institucích, z veřejných prostředků dotovaných a pronikavě do života zasahujících.

NĚKTERÉ PRACOVNÍ PROSTŘEDKY SOCIÁLNÍ AKCE

SPOLKY A SHROMÁŽDĚNÍ

I. Spolky a schůze jsou nepostradatelným prostředkem účinné křesťanské sociální akce.

Jako dnes není možno bez telefonu, rozhlasu, novin, amplionu atd. prováděti velkorysou nějakou sociální akci, tak není jí možno dělati ani bez spolkové a shromažďovací činnosti. Neboť:

a) Touto činností zamezí se mnohé zlo; mohou se vyvrátiti nepravdy, které pronikly do veřejného mínění; mohou býti pro křesťanskou myšlenku zachováni lidé, kteří by, kdyby nebylo katolických spolků, jistě nábožensky zanikli ve spolicích nábožensky bezbarvých nebo protikatolických.

b) Mnohem intensivněji může býti šířeno dobro. Chtíti dnes dobré zásady a dobrou nauku šířiti jen osobním stykem bylo by zrovna tak naivní jako chtíti bojovati šířem a mečem proti armádě s nejmodernějšími zbraněmi válečnými. Nemáme práva ve službách dobra ignorovati ty o sobě indiferentní vynálezy, které mohou býti skvělou pomocí pro věc Boží.

c) Spolkovou prací je možno objeviti a vychovati nezbytné spolupracovníky pro zájmy Boží.

II. Nezbytnost spolkové činnosti potvrzena autoritami.

»Založeny jsou v diecési naší . . . nanejvýš užitečné spolky mužů a jinochů, kde členové poučováni o věcech nábo-

ženských a cvičení ve statečnosti křesťanské. Kéž by nebylo jedné farnosti v diecési naší bez takového spolku; ... kéž by kněží, kteří je vedou, nedali se zastrašiti přemnohými obtížemi, mně dobře známými, nebo snad počátečními nezdary — od práce. Jistě přijde den žní.« (Brynych v past. listu 1894. Novotný, Biskup Brynych, 38.)

Lev XIII. vyzývá katolíky italské k boji za víru proti nesmírně nebezpečně organisovaným náporům: »Učíníte tak, draží synové, stavějíce proti tisku tisk, proti škole školu, proti spolkům spolky, proti sjezdům sjezdy, proti akcím akce.« (Lev XIII., Lettres III., 170.)

»Bez nich (to jest spolků) duchovní správce, zvláště v městech a místech průmyslových, nejen nezíská zbloudilých, nýbrž nad to i ztratí znenáhla mnohé z těch, jež měl za horlivé a zbožné katolíky. I kdyby moderní katolický spolkový ruch vrhal velké stíny v různém směru, přece jest pro dobu přítomnou pro Církev obranným a záchranným prostředkem, bez něhož by jí byl boj proti otravným proudům ještě nesnadnějším. Jsou tyto spolky jako ostrůvky v rozbouřeném moři, na nichž alespoň někteří z mnohých se zachraňují, kdežto jiní, nesčetní, proudem byvše strženi, hynou ve vlnách moderního pohanství; jsou i jako lodice, na nichž se vydává kněz na rozvodněný proud života, aby vykonával často s nasazením vlastního života své v duchovním smyslu míněné rybářství lidí.« (Hudeček, Spolky v duchovní správě, 48.)

III. Má býti forma spolkové práce opuštěna jako přežitek? Má se místo ní zavéstí všeobecně »buňkový systém«?

Proti spolkové práci projevovala se časem na mnohých stranách víc a více nechuť a množily se výtky, mnohé z nich oprávněné.

Především proti přeorganisovanosti. V Německu dostoupila přeorganisovanost před druhou světovou válkou v některých farnostech až chorobného stavu. »Mnohou farnost by bylo lze definovati jako souhrn místních katolických spolků. Myšlenky — i náboženské myšlenky — mají u nás chorobnou náklonnost k tomu, aby vyvolaly v život nějaký spolek. Mnohá myšlenka má v sobě zrovna tolik síly, aby dala život spolku s příslušným svazovým orgánem. Pak umře, pomalu, ale jistě, a spolek žije dále, a pečuje o to, aby nikdo nepovolaný myšlenku znova z mrtvých nevzkřísil.« (Fiedler, Defensive oder Offensive? II, 135).

Druhá velmi závažná námitka je, že neúměrně pěstěný spolkový život byl pro mnohého jednotlivce a mnohou rodinu kamenem úrazu, ba že nejeden člověk ve spolku — i ve spolku s křesťanskou firmou — si navykl mravním pokleskům, které se staly i velmi osudnými.

Třetí: ve spolku je veliké pokušení k zevnějšímu formalismu, schůzuje se, aby se schůzovalo, musí se vykázat činnost, nutno pořádat podniky, slavnosti, divadla, projevy, manifestace, sjezdy, zábavy — ale to jsou pořád jen zevnější věci, duchovně se při tom chudne, náboženský elán vyvětrává, apoštolátní duch mizí. Proto prý je nutno odhodit spolky a uchýlit se k »buňkovému systému«, jakým pracují komunisté, obracet se na jednotlivce, ty nabíjet energií, ti že potom zpracují prostředí. Existují — a zvláště v dřívějších letech existovali — fanatici spolkaření, do krajností zaujatí pro svou ideu; dnes existují fanatici buňkového systému, odsuzující šmahem vše, kde se nepracuje »buňkou«.

Odpovídám: Každý skutečný zlořád, který by se ve spolkovém životě vyskytl, nutno bez milosrdenství potíratí.

Ale závady, i když někde existují, nejsou nevyléčitelné. Ale základní myšlenka spolkového systému, jak odůvodněno výše je dobrá. A i když komunisté mají »buňky«, mají vedle nich i organizace, spolky. Kde by byli komunisté, kdyby si nebyli vedle »buněk« nebyli vybudovali i organizace. A co se týká námitky, že ve spolcích se nepěstí duch, že tam je všechno jen spolková mašinerie, — kde tomu tak je, je to chyba. Ale nemusí to ve spolku tak být, může i spolek nabíjet ducha energií, může tak prosekát svou zevnější činnost, aby ducha neubíjela, nýbrž aby duch se v ní též mohl dokonale rozvinout.

Methody spolková a buňková nejsou formami, které se vylučují, nýbrž doplňují se, a potřebují se navzájem.

IV. Je nutno zracionalisovati činnost spolkovou a schůzovou, aby při obětech co možno nejmenších bylo docíleno výsledku co nejlepšího.

Spolek musí pracovati tak, aby členstvo cítilo, že je něčím užitečným a nutným; že mlýn spolkového aparátu nemele naprázdno. Musí ve členstvu vyvolávat jakousi radost a sebevědomí, že jsou ve spolku. Každá schůze a každé vystoupení má býti tak dokonale připraveno, aby v nich tato radost byla ještě zvyšována. Má býti vyloučeno vše, co by v členech vyvolávalo pocit, že jejich spolek je méně cenný než spolky soupeřící.

Schůzí a zkoušek ať je jen tolik, kolik je jich opravdu třeba; ani více ani méně.

S veškerou důrazností budiž udržována ve spolku přísná mravnost. Bez milosti buďtež vyloučeni ti, kdo by v tom ohledu se nechtěli podříditi.

Činnost spolku budiž taková, aby svěcení neděle a život rodinný netrpěly.

V každém spolku budiž v míře, jak to povaha spolku připouští, pěstěn i náboženský život členstva.

Ať spolek pracuje o cíle užitečné. Věci, které jsou nějak zhoubné, nesmějí přijíti na program. A škoda času na věci bezcenné. Taková nesprávná činnost vnáší znechucenost a rozvrat do spolku.

Obojí dvojí působnost jest nutna: i vnitřní, kterou se členstvo zdokonaluje a pobaví, i zevnější, jíž spolek navenek ukazuje svou vyspělost a dělá propagandu své myšlenky.

Spolková místnost budiž, pokud je to jen poněkud možno, mimo hostinec.

Doba schůzí nebudiž pozdě večer a kromě v případech naprosto nutných ani v neděli dopoledne.

Budiž trváno na tom, aby členové platili příspěvky členské, byť i nízké. Výchovná cena takového zařízení je vysoká: »Organisace bez příspěvků je špatná organizace. Nikdy nemůže činiti nároků na autonomii, nezávislost a moc. Nedodává nikdy svým členům sebevědomí, důvěry, oddanosti a věrnosti, jako když si členové uvědoměle ukládají oběti pro organizaci, platíce jí příspěvky.« (Bayart. L'Action catholique spécialisée, 1935, 50.)

Spolek si má počínati tak, aby členové měli k němu úplnou důvěru: aby živě cítili, že to, co mají ve svém spolku, by neměli nikde jinde.

V. Jsou-li pro vedoucí funkce spolkové dostatečně schopní laici, ať se kněz spokojí skrytou úlohou duše nebo rádce spolku. Jeho nejdůležitější úlohou jest vychovati si schopné laiky pro práci spolkovou.

Je úplně pochybené, kdyby kněz zacházel se členstvem jako s nesamostatnými loutkami, za ně všechno myslil a

dělal. Dobré je, když není ani kapelníkem řídícím orchestr a na některý nástroj při tom hrajícím; nýbrž kapelníkem, jenž jenom řídí. A ještě lépe, když je jen učitelem hudby, který dobře vycvičí hudebníky, a pak je vyšle do orchestru, a sám jen pozoruje, co ještě chybí.

Bude vždy dost věcí ve spolkové činnosti, při nichž je kněze potřebí. Když »vlak« normálně jede, může kněz silně ustoupiti do pozadí; je ho však velmi potřebí »na přestupních stanicích«, aby se nepřesedlo na nesprávný vlak.

Jako je pro pokrok v osobním duchovním životě potřebí zpytování svědomí, tak v životě spolkovém musí kněz stále pozorovati a kontrolovati, co se osvědčuje, co nikoli, proč něco se nedaří, co možno zdokonaliti; jinak snadno uvízne loď spolkového života na mělčinách rutiny.

Kněz si nesmí ani slovem ani nijak jinak zadati, — aby si ho každý člen musil vážiti, a aby si ho musili tím více vážiti, čím více jeho jednání pozorují.

Členové musejí míti přesvědčení, že kněz bere na sebe obtíže spolkového života nezištně, že pracuje v jejich prospěch, sám pro sebe že z toho nechce nic, ani pro svou čest ani hmotně.

Musí býti naplněn svatým optimismem a touhou: »Stále výše! Stále lépe!«. — Když jedna práce není ještě hotova, již má mysliti na druhou, aby spolek nestál nečinně a bezradně; ale má jej zaměstnávatí jen v takovém rozměru, jak to zdravý rozum připouští. — Ani na okamžik nesmí trpěti ve spolku něco, co je proti křesťanskému duchu.

Jednání kněze ve spolku musí býti takové, aby ve členstvu bezděčně vzniklo trvalé přesvědčení: Máme důvěru ve svého vůdce.

VI. Potřebné vlastnosti u předsedy spolku.

Čím dokonaleji plní předseda svou úlohu, tím více může ustupovati do pozadí činnost knězova v tomto spolku.

Nejdůležitější vlastností předsedy křesťanského spolku jest, aby byl mravně bezúhonný, poněvadž jinak by se jevil spolek protivníkům jako farizejství; má míti i rozumové schopnosti k úspěšnému vedení spolku; a aby svým vystupováním získával jiné.

Předseda potřebuje pevné ruky, aby usměrňoval ve spolku snahu jednotlivců — i těch, u nichž jsou sklony značně odstředivé — ke společnému cíli.

Nesmí býti žárlivý na práci jiných. Má naopak pěstiti co největší aktivitu ve členech a radovati se, že má dost činných pomocníků.

Co mohou tito členové na jednotlivých úsecích provésti, to ať svěří jim; pro něho zůstává vždy ještě práce dost, a obtížné; a to zvláště dávati praktické a promyšlené podněty k další a pronikavé činnosti spolkové.

Činnost ať zvolí předseda zvláště podle toho, pro co má způsobilé síly ve spolku k dispozici.

Ať tlumí mezi členstvem přemíru v kritisování, negaci a naříkání a nabádá ke konstruktivní činnosti.

VII. Potřebné vlastnosti u členstva.

Úspěch spolku závisí hlavně na tom, jak vysoké je mezi členstvem procento lidí aktivních.

Nutno vychovávatí v členech zájem o spolek a obětavost pro něj. Čím více budou členové přesvědčeni o nezbytnosti a prospěšnosti spolku, tím větší obětavost lze od nich očekávatí.

Nutno je získávatí především pro takovou činnost, která hodnotu člověka zvyšuje.

Nutno je vésti tak, aby vědomě a důsledně šli vždy při činnosti za hlavní věci, a nezůstávali u věcí podružných.

Členy netečné mnohdy je lépe nevylučovati, ježto aspoň nevplynou do organizací nepřátelských; někdy však, kdyby spolek svou nečinností tak zatěžovali, že se nemůže věnovati plodné práci, bylo by třeba je vyloučiti — kdyby arci předchozí upozornění se ukázalo marným.

VIII. Poznámky k zákonu spolkovému.

Spolek je dobrovolné a trvalé sdružení sledující určitý společenský cíl podle vlastních stanov, schválených státní správou.

I ke zřízení pobočného spolku a ke změně stanov je potřeba schválení stanov zem. úřadem.

Po valné hromadě se oznamuje nový výbor jakož i vedoucí funkcionáři okresnímu úřadu, a to do 3 dnů po valné hromadě. Rovněž nastala-li během správního roku změna v obsazení vedoucích míst.

Vyjímajíc schůze výborové, ohlašují se spolkové schůze okresnímu úřadu 24 hodiny před konáním.

Na veřejné spolkové schůzi smějí se jednání účastniti jenom členové spolku nebo pozvaní hosté (v napjaté situaci může se žádat, aby se pozvaný host vykázal zvláštní pozvánkou).

Vládní komisař má právo při schůzi žádati: vhodné místo, podle vlastního uznání; informace o osobách řečníků; protokolování momentů z průběhu schůze.

Ve spolku a na schůzích jeho ať se jedná jen o záležitostech do kompetence spolku podle stanov spadajících.

Rozpustiti schůzi může předseda, vládní komisař a starosta, — druhý kdyby se dalo na schůzi něco protizákonného, třetí, kdyby hrozilo nebezpečí pro veřejný pořádek.

Prohlásí-li se schůze za rozpuštěnou, jsou přítomní povinni, aby místo schůze ihned opustili a rozešli se.

(Sr. Zákon společovací z 15. listopadu 1867, ř. z. č. 134, dosud platný v historických zemích.)

IX. Poznámky k zákonu shromáždovacím.

Při schůzi důvěrné ať si účastníci přinesou písemné pozvání, znějící na jméno.

Vládní komisař má při důvěrné schůzi pouze právo se přesvědčiti, jsou-li přítomni pouze pozvaní hosté. Kdyby byl i někdo cizí, mohl by vládní zástupce třeba i schůzi rozpustiti. Jindy se spokojí pouze tím, že nepozvaný odejde.

Shromáždění všeobecně přístupné se ohlašuje tři dny před konáním schůze. Před konáním shromáždění pod širým nebem se musí žádati o povolení, a to 8 dní před konáním.

Porady voličů v době vypsání voleb se neohlašují.

V neklidných dobách stoupenci musejí přijíti do schůze včas, rozestaviti se v sále, obsaditi zvláště místo kolem řečniště, rozestaviti pořadatele a »chorovody«.

(Sr. zákon shromáždovací z 15. listopadu 1867, ř. z. č. 136, platný jen v historických zemích.)

X. Proti zákonu na ochranu svobody ve shromážděních

(z 12. srpna 1921, Sb. z. a n. č. 309), se proviňuje kdo schůzi znemožní, ji ruší, zatlačí osoby k řízení povolané, neuposlechne formálních nařízení předsedy a pořadatelů.

TISK

DŮLEŽITOST TISKU

I. Tiskem zde rozumíme nikoli pouze noviny, nýbrž i ostatní způsoby šíření myšlenek tiskem.

V první řadě ovšem tisk denní a noviny vůbec. Ale také časopisy vzdělávací, zábavné, obrázkové. Letáky a brožury. Knihy.

»Dobrým tiskem rozumíme tisk, v němž není nejenom nic v rozporu se zásadami víry a mravů, nýbrž dokonce jest i šířitelem těchto zásad.« (Pius XI. ke kardinálu lisabonskému 10. listopadu 1933.)

II. Vliv tisku jest nesmírný. Patří mezi nejúčinnější a nejdůležitější prostředky, jichž používá sociální akce.

»Charakteristickým rysem naší doby jest, že lidé čerpají normy pro svůj život a pro své nazírání z denních listů, všude rozšířených . . . Když necháváme podobné prostředky stranou, odsuzujeme se k tomu, že nebudeme mít na lid vůbec vlivu, a dáváme najevo, že nemáme porozumění pro povahu své doby.« (Pius X. v listu k arcib. v Quebecu, Actes III., 67—69.)

»Znáte přítomnou dobu: s jedné strany lidé jsou zachvázeni neukojitelnou chtivostí po četbě; s druhé strany záplavy špatných spisů se rozlévají s veškerou nevázaností . . . Bude velmi užitečno, když vaši péčí a pod vašim dohledem budou vydávány listy, jež by proti jedu šířenému se všech stran podávaly vhodný lék, berouce si za úkol hájiti pravdy, ctnosti a náboženství.« (Lev XIII. k portug. biskupům, Lettres VII., 257.)

III. Některé příčiny, proč se tisk stal tak důležitým činitelem v moderním životě.

Technika umožňuje, že se může v takových rozměrech a tak rychle a tak lacino tisknouti. Komunikační možnosti lákají, aby se jich použilo k informaci obecnosti. Člověk od přirozenosti touží, aby byl informován o tom, co se děje

ve světě; celý duch moderní kultury tuto touhu ještě stupňuje. V dobách, kdy náboženský život a smysl pro nadpřirozeno byl oslaben, člověk tím více se přimyká k tomuto světu a chce býti o něm tím podrobněji poučen. — Moderní člověk s díky přijímá i komentář, jak mu jej k denním událostem podává tisk; má tím usnadněno obtížné samostatné myšlení, ba může si je vůbec odpustiti, protože noviny myslí místo něho, on pouze přejímá jejich úsudek. I to je mnohým lidem vítané. Lehká četba příjemně baví . . . Čilí obchodníci horlivě těží z této touhy po četbě a ještě víc ji svou reklamou rozdmýchávají.

Tisk znamená cestu k moci: Veřejné mínění má vysoký vliv na to, jakým směrem se bude vyvíjeti další život; tisk pak je nejmocnějším prostředkem pro tvoření veřejného mínění. Proto promyšleně tisku používají a tisk protivný drtí všichni ti, kdo se chtějí stát pány smýšlení národa. Jednou z prvních starostí stran, které chtějí uchvátiti moc ve státě nebo ji udržeti, jest, aby se staly co možná absolutními pány tisku a vůbec »informací«.

Ale o to usilují i jiní lidé, kteří se chtějí domoci vlivu v národě a udržeti si jej: prostřednictvím tisku ovládnouti veřejné mínění a tak ovládnouti národ.

IV. Tisk je jedním z nejmocnějších pozemských činitelů i pro rozkvět nebo zkázu života náboženského.

Tisk jsou jako stodoly Josefa Egyptského, z nichž se v dobách hladu rozdává obilí: nesčetní lidé čerpají své náboženské poučení z novin, časopisů, knih.

»Tisk je v našich dnech jednou z nejmohutnějších sil, protože může se státi nejzhubnější nebo nejpožehnanější mocí v životě světa a v životě Církve.« (Pius XI. v proslovu 4. 3. 1928.)

»Denní tisk je v současné situaci nezbytným nástrojem duchovní správy. Kázání a farní věstníky nejsou s to, aby držely stejný krok s množstvím a spádem událostí. Aby hlas Církve mohl něco znamenati v zápasu ideí a událostí, potřebuje rozhlasu a interpretů, kteří by každého dne, ba ještě spíše každou hodinu mluvili k lidem v duchu Církve.« (Kolínský kardinál Schulte, podle L'Osservatore Romano, 12. 4. 1935.)

»Katolické noviny jsou drahocennými polnicemi Církve, její hierarchie a jejího učení.« (Pius XI. ke katol. žurnalistům 6. 6. 1933.)

Na druhé straně však tisk se může státi hrozným neštěstím pro duše a pro Církev. Zlý jazyk jest jako vrah pracující dýkou; zlý tisk jest jako nepřátelské dělostřelectvo v plné činnosti. (Civardi, Formazione, 245.)

Veliký protivník Církve, franc. min. předseda Combes: »Možno bez nadsázky říci, že radikální a socialistický tisk urval Církvi dvě třetiny snad tři čtvrtiny jejích věřících.«

»Denní tisk za našich dob je jednou z hlavních příčin, proč víra a náboženství se u mnohých úplně zhroutila, proč také mravní počestnost ve velmi mnohých krajích propadla takové zkáze. Neboť každý soudívá obyčejně o záležitostech víry a mravnosti tak jako tisk, jež denně čte; srká v sebe a pohlcuje den co den jeho smýšlení jako jed. Velmi často je tedy denní tisk nejbližší příležitostí ke hříchu, a to pravidelně dobrovolnou.« (Ter Haar, Casus conscientiae de praecipuis huius aetatis peccandi occasionibus, 1934, 78.)

V. Bylo by tedy trestuhodností a nedbalostí nesmírného dosahu, kdyby katolíci se chovali k tisku netečně.

»Protože nepřátelé křesťanství jsou zvyklí používati den-

ního tisku, aby jím kazili lidi, je nutno, aby katolíci pochopili, že obrana na tomto poli nesmí býti chabší než útok.« (Lev XIII. 30. 8. 1883, Lettres VII., 257.)

»Nelze se smířiti s myšlenkou, aby lidé dobří netečně nechali odpočívati ty zbraně, jež v rukou lidí bezbožných s vychytralým svůdnictvím připravují nekonečně žalostnou zkázu víře a mravům.« (Lev XIII., Paternae providaeque, Lettres VI. 112.)

»Za jednu věc se musíme hanbiti při katolících v této době. Jejich obětavost pro spolky náboženské a jejich dobročinnost je nevyčerpatelná; ochotně snesou prostředky pro stavbu kostelů a zvoníc, na podporu pro chudé, na rozvoj náboženských institucí. Avšak boj, jenž má zachrániti Církev a křesťanskou společnost před zkázou, nechává je, zdá se, lhostejnými. A přece je nesporné, že dnes je nejdůležitější věcí tento boj. Založiti a udržeti deník, který by vnášel světlo do duší a je napravoval, je něčím v jistém smyslu zrovna tak nutným a záslužným jako vystavěti kostel.« (Kard. Lavigerie, cituje Civardi, Formazione, 247.)

POVINNOST VZHLEDEM K TISKU ŠPATNÉMU A BEZBARVÉMU

I. Dopouští se zrady na Kristu a vydává v nebezpečí spásu své duše, kdo bez dostatečné příčiny a snad dokonce pravidelně čítá nebo i odbírá noviny — a vůbec tisk — v němž se podávají názory, nebezpečně se přičící názorům katolickým.

Nynější prakse katolíků vůči špatnému tisku je katastrofálním popřením křesťanského učení, jak se chovati k pokušení a k příležitosti ke hříchu.

Je nesčíslně mnoho katolíků, kteří pod nejrozmanitějšími omluvami pravidelně čtou tisk prosáklý jinými názory než jsou názory katolické Církve.

Již statisíce duší ztratilo tak víru. A přece opět a opět omlouvají se katolíci čtoucí takové věci: »To nic není! Já tam hledám jen informace politické, to je můj stranický orgán, já víru neztratím.«

Takové pohrávání si s hříchem a dobrovolné vydávání se v nebezpečí hříchu jest v nejostřejším rozporu s duchem Kristovým.

Nesčíslněkrát již Písmo sv. Starého zákona, ale ještě rozhodněji Kristus a apoštolové varují před neopatrným pohráváním si s příležitostí ke hříchu. »Kdo miluje nebezpečí, zahyne v něm.« (Ekkli 3, 27.) Kristus napomíná s nejvyšším důrazem: »Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení.« (Mat. 26, 41.)

Zde Kristus dává zrovna předem odpověď těm smělčům, kteří chlácholí své svědomí výmluvami: »Já jsem dost pevný, mně neuškodí, když budu číst takové noviny.« Exegeta dodává k těmto slovům Kristovým: »Napomíná Kristus, aby nikdo neměl v sebe důvěry proto, že má mysl čilou a ochotnou, jak se mu zdá, ke každé ctnosti, nýbrž ať je pamětliv křehkosti svého těla, které v době zkoušky ať strachem nebo rozkoší zháší horlivost ducha.« (Knabenbauer, Evangelium secundum Matthaeum, 1903, II 463.)

Tak nesmírně Kristu na tom záleží, aby nás naplnil opravdovostí ve vyhýbání se pokušení, že užívá až výrazů: »Pohoršuje-li tě ruka tvá nebo noha tvá, utni je a vrhni od sebe; lépe jest tobě vjíti do života bezrukému neb kulhavému, než abys, maje obě ruce neb nohy, uvržen byl do věčného ohně. A pohoršuje-li tě oko tvé, vylup je atd.« (Mat. 18, 8—9.) — Podobně sv. Petr: »Střízliví buďte a bděte,

neboť protivník váš ďábel obchází jako lev řvoucí hledaje, koho by pohltil. Jemu odpírejte silni u víře.« (I. Petr 5, 9.)

Dvojí hrozné hazardování přinesla s sebou moderní doba: hazardování se životem tělesným při závodech leteckých, automobilových, motocyklových a pod.; a hazardování s věčnou spásou duše při špatné četbě.

Vina je tím větší, čím je z povahy dotyčných novin a spisů očividnější, že je proti zákonu přirozenému je čísti; nebo když běží i o publikace, které výslovně byly katolíkům zakázány tím, že byly dány na »Index«.

U kněze četba a odebírání liberálních novin bez dostatečných důvodů je pohoršením pro věřící.

II. Církev má velmi závažné důvody pro svoji bezohlednou přísnost v otázce špatného tisku.

Neboť bylo by zázrakem, aby někdo, kdo trvale a dobrovolně vydává v pokušení svou víru nebo svou mravnost, neutrpěl škody na duši. Kdo zná jen trochu psychologii člověka, ten se nediví, že u těch věřících, kteří lehkomyšlně čtou špatný tisk, hyne víra u desetitisíců a statisíců. Lidská křehkost je vysvětlením. Ta křehkost, která vlévala nedůvěru v sebe a bázeň před sebou i velikému sv. Filipu z Neri, takže denně se modlival: »Ach, není na mne spolehnutí, Pane; neboť ještě dnes tě mohu zradit a dopustit se všech hříchů světa, nebudeš-li ty mne držeti svou milostí.« (Bulla Canonis. § 13.)

Neúprosné zákony psychologie vysvětlují pravdivost pozorování Brynychova: »Takový, kdo čte jen spisy protináboženské, stane se až vášnivým, ne-li zuřivým odpůrcem toho, co nezná.« (Novotný, biskup Brynych, 248.)

Četba špatného tisku — klíč k pochopení tolika tragických zjevů moderního života!

III. Těžkým nebezpečím mravním jest i pravidelná četba tisku t. zv. bezbarvého, t. j. takového, který na náboženství neútočí, ale k němu prakticky nepřihlíží.

Trvalou četbou bezbarvého tisku duch si odvyká nadpřirozenému chápání života a vše se mu jeví ve světle pouze pozemském. Nadpřirozený život v duši chabne a mizí. Mezi duší a zjevenou pravdou vyrůstá barikáda, která je stále víc a více dělí. V duši nastává ponenáhlu přehodnocení hodnot, a to všech hodnot.

Neboť nadpřirozený život, má-li se udržeti a zdokonalovati, musí býti pěstěn. Na to by duše potřebovala volných chvil — ty však jí zabírá četba se svou přemírou pomíjivých událostí. K tomu by potřebovala soustředěnost na věčné pravdy — bezbarvý tisk však ji rozptyluje a plně zaujímá fantasií.

»Bezbarvý tisk ovládá téměř suverénně veřejné mravy. Dopustili bychom se tedy chyby, kdybychom přehlíželi sociální stránku jeho vlivu, to jest jeho zhoubnou působnost na mravní stav současné společnosti. Vzhledem na svou úžasnou rozšířenost a na pečlivost, s jakou se dovede přizpůsobiti vkusu davu, má zde velikou odpovědnost za vzrůst nevěry a náboženské lhostejnosti. Člověk, bytost společenská, jest až příliš podmíněn svým prostředím; proto si musíme velmi dobře všimati i povahy vlivů, které jej ve společnosti obklopují a pronikají. Bezbarvý tisk jest jedním z velikých překážek snah ozdravných, které chtějí vzduch naší doby pročistiti tak, aby jej mohla snáze vdechovati křesťanská duše. Těchto snah je potřeba tím více, protože křesťanská společnost již není ani zdaleka tak heroická v dobrém, jako byla na příklad ve svých začátcích.« (Roulet, *Enquête sur les raisons actuelles de l'incroyance*, v *La vie intellectuelle*, 25. dubna 1934. 183—4.)

Že mnohá duše zakrněla v dobrém a uboze trvale zakrněla v dobrém, že je v ní protipřirozený hybridní stav, takový, že v ní vedle norem a zvyků, které zůstaly křesťanskými, existují a rozhodují i tendence a zvyky, které jsou již daleko od křesťanství, že tato duše chce nutiti Krista, aby pořád ještě zůstal v duši, i když se tam již víc a více roztahuje Belial — toho příčinou velmi často bývá pravidelná četba bezbarvého tisku.

IV. Velmi mnoho zla dělá námitka: »Mně křesťanský tisk nedá, co od denního tisku čekám.« Ani tato námitka pravidelně neomlouvá.

Když jsem chudým domkařem, nesmím se nastěhovati beze všeho do rozsáhlého zámku s odůvodněním, že se mi více líbí a že bych to tam měl pohodlnější. Musí být naší snahou, abychom měli tisk vospělý. Ale raději chudý tisk, avšak křesťanský, než tisk technicky skvělý, ale bez křesťanského ducha.

»V Betlemě Panna Marie se sv. Josefem dlouho hledali nocleh, a konečně musili v noci jíti z města ven a ve chlévě hledati útulek. A hle! Z tohoto chléva vytrysklo světlo světa . . . A tak mi to připadá i s tou naší katolickou literaturou. Jest odstrkována, tupena, jest popelkou, a mnozí by ji viděli nejraději někde na smetišti, ale doufejme, že s pomocí Boží vynikne, obrodí život katolický, a víra katolická oblaží život náš.« (Brynych; viz Novotný, *Biskup Brynych*, 186).

Mnoho zla dělá tato námitka, protože uspává duše, že pak nic nepodnikají pro rozmach dobrého tisku; kdežto, kdyby neomamovala těch duší, tyto by neměly klidu a podnikly by vše pro povznesení tisku křesťanského. »Má-li náš tisk ještě nedostatky a lze-li si přát zlepšení, pak nej-

účinnějším prostředkem k jeho zdokonalení jest držet jej a podporovat jej; jinak upadneme do pověstného bludného kruhu: neodbírá se tisk, protože není dokonalý, a není dokonalý, protože se neodbírá.« (Biskup v Pavii Girardi, cituje Civardi, *Formazione*, 248.)

V. Když jsou vážné důvody, jest možno čísti — zvláště když běží jen o četbu občasnou — i tisk bezbarvý, po případě, z důvodů ještě vážnějších, i špatný.

Čím upevněnější je člověk u víře a čím závažnější jsou důvody pro četbu, tím více je to přípustno. Jest arci v tom i toho dbáti, aby nebylo dáno pohoršení.

POVINNOSTI VZHLEDEM K DOBRÉMU TISKU

I. Pracovati pro dobrý katolický tisk jest jeden z nejvznešenějších úkonů sociální lásky a jeden z nejúčinnějších a nejušlechtlejších způsobů křesťanského apoštolátu.

Všechny druhy práce a obětí pro dobrý křesťanský tisk jsou zde myšleny: kdo velkodušně poskytne finanční prostředky, nutné k rozkvětu tisku; kdo technicky, důmyslně buduje tiskárny, nakladatelství a knihkupectví; kdo literárně hodnotně přispívá do časopisů; kdo získává tisku čtenáře a odběratele; kdo se stará o zřízení dobrých knihoven a čítáren. Atd.

II. Katolíci jsou ve svědomí zavázáni podle svých možností šířiti katolický tisk.

»Katolická akce má povinnost se zvláštní péčí opatřovati a šířiti dobrý tisk, zvláště tisk denní; tento tisk se stává tím účinnějším, čím více je rozšířen.« (Pius XI., list ke kard. lisabonskému 10. listopadu 1933.)

Všimni si výrazů: »má povinnost«, »se zvláštní péčí«. Katolická akce je povinností křesťana. Šířiti dobrý tisk tedy »není pouhou radou, nýbrž příkazem, a to jedním z nejtěžších příkazů od té chvíle, co jej papež prohlásil ve formě tak rozhodné«. (*Bolletino Ufficiale della Azione Catt. It.* 1934, 108.)

»Kdokoli je si vědom nesmírné odpovědnosti, která zatežuje ty, jimž Bůh z čisté lásky svěřil svou pravdu, ten chápe, jak je nezbytno, aby spravedlivé a pravdivé zásady byly co možná nejvíce rozšířeny.« (Švýc. biskup Besson, podle *L' Osservatore Rom.*, 10. prosince 1934.)

Tisk sám o sobě jest nehybný. Může proniknout, jen když se najdou průkopničtí propagátoři. Je nutno pracovati při tomto šíření nejosvědčenějšími metodami propagandy. Nerozhoduje, zda jsou to metody starší či nejnovější, jen když jsou účinné a nejsou v rozporu s morálkou.

»Úspěšné rozšíření tisku není výsledkem duchaplného essaye nebo řečnický skvělé přednášky, nýbrž výslednicí co nejvšestrannější, neúnavné drobné práce, která — když útok byl podniknut s nadšením a proveden s houževnatou energií — již sama sebou si vybalancuje pravidla a směrnice, jež téměř samočinně vedou k poměrně dokonalému zdaru.« (Dr. R. Kohlbach, *Deutsche Presse*, 15. prosince 1933.)

III. Katolický žurnalista a přispivatel do dobrých novin má býti dobrým informátorem a pokud možná i vůdcem čtenářů. Každý podprůměrný článek a příspěvek jest ubíjením dobrého tisku.

Dobrý list má býti více než příjemná četba. »Nemá opomíjeti nic z toho, co zajímá moderní svět; má zůstatí ve stálém styku se živou skutečností; má býti hluboce lidský,

ať pokud se týká látky, kterou podává, ať pokud se týká formy, jakou to podává. Ale všechny tyto zřetele nemají být než pouhými prostředky: cílem, k němuž směřuje, přímo nebo nepřímo, má upevniti a prohloubiti království Kristovo v duších.« (Biskup Besson, tamtéž.)

Úkolem tisku jest ovšem informovati o důležitých událostech dne. Ale vedle toho má také uváděti hlouběji do světa Pravdy: má usnadňovati, aby všechno dění bylo chápáno ve světle nadpřirozeném; aby četba novin nebyla doosažení posledního cíle na závadu, nýbrž na podporu.

Požadavek, že i tisk musí míti v posledním cíli svou orientační hvězdu, ukládá závazek, že v tisku nesmí býti nic, co by znamenalo ústupek kterémukoli hříchu; na příklad hříšné módě; nebo podrobnému svůdnému líčení zla; velebení úspěchů, když se ví, že byly vykoupeny podvodem a tvrdostí; závadné inseráty; nespravedlivé snižování protivníků; demagogie, nezacházející příliš úzkostlivě s pravdou.

Obsah musí býti i v čistě přirozeném ohledu hodnotný. Články a zprávy musejí býti na přiměřené kulturní úrovni, aby jejich četba znamenala pro čtenáře skutečně zisk. Věci malicherné ať jsou ze sloupců vyloučeny. Ať zpravodajství a články jsou bez jednostrannosti.

Zevnější stránka časopisu nesmí odrážeti čtenářstva, ani odporným nebo aspoň nevkusným papírem, tiskem a ilustracemi, ani nevyrovnaným slohem. I zevnějšek dobrých novin má býti důstojný obsahu, jež mají podávati čtenářstvu.

IV. Čtenáři mají povinnost dobrý tisk odebírat, platit a čísti, pokud podává informace pro ně důležité.

Mají dobrý tisk odebírat a platit. Neboť jest jejich po-

vinností, aby ti, kdo v zájmu celku tisku slouží, byli slušně placeni, aby mohli stavu svému přiměřeně žíti.

Povinnost odebírat tisk byla zmíněna již výše, kde se mluvilo o povinnosti šířiti dobrý tisk.

Abý mohl míti čtenář z četby denního tisku plný užitek, musí býti již jaksi duchovně hotov, musí míti již pevné stanovisko k důležitým otázkám životním. Kdyby si chtěl své životní směrnice vytvořiti jen na základě četby novin, buď by zůstal navždy jen povrchním, jen ozvěnou novin nebo jeho životní názor by obsahoval mnohé podstatné omyly.

Čtenář denního tisku nesmí jen čísti a čísti, nýbrž má o čteném i přemýšlet, aby vycítil vnitřní vztahy událostí a aby tak mohl se dopracovati až k posledním příčinám událostí, a tak k životní moudrosti.

Čísti nepřiměřeně mnoho o denních událostech by mohlo velmi škoditi vnitřní hloubce, poněvadž potom člověk zůstává příliš na povrchu.

Ani prvou ani druhou stránku nesmí tedy čtenář podceňovati: ani reportážní, která jej informuje o tom, co se ve světě děje, ani zásadovou, která jej uvádí do podstaty věcí.

Čtenář musí míti trpělivost se svými novinami, když zde a onde projeví nějakou nedokonalost; neboť i noviny jsou jen dílo člověka, a žádný člověk není s to, aby vždy podával jen výkony prvotřídní. Ale proti nedokonalostem zaviněným a dokonce snad trvalým má čtenář právo i povinnost se opráti.

Četba novin nesmí býti v takových rozměrech, že by znemožňovala četbu soustavných projednání náboženských a vzdělávacích. Noviny jakožto informační zdroj mají vždy pro průměrného občana zůstat jen jakýmsi doplňkem hlubšího vzdělání.

V. Poznámka o rozhlasu.

Vedle tisku stal se nyní jedním z nejdůležitějších prostředků propagace ideí rozhlas. Nejen že informuje o událostech; nýbrž může ho snadno býti použito k mocnému ovlivňování smýšlení, protože jím je možno opět a opět opakovati jisté ideje, až na ně lidé zvyknou a přijímají je jako samozřejmost.

Rozhlas může býti mocným nástrojem ve službách pravdy a spravedlnosti; jaké vysoké vlastenecké poslání mělo na př. české vysílání z Londýna za světové války! — Ale může býti i ďábelsky rafinovaným nástrojem ve službách nespravedlnosti a lži — může jako nepřekročitelná bariéra znemožňovati poznání pravého stavu věcí.

Ti, kdo řídí rozhlas, mají velkou odpovědnost, aby rozhlas stál opravdu ve službách dobra. Pokušení, aby ho zneužívali pro partikulární zájmy nebo přímo pro zlo, je veliké.

Posluchači, má-li radio býti pro ně požehnáním — a může býti velkým požehnáním —, musejí uměti si vybírat to, co je pro ně užitečné a musejí míti v sobě dost mravní síly, aby bezohledně odmítali věci bezcenné a zhoubné. Bezmyšlenkovité poslouchání všeho může ducha uspávat v lenost a tupost.

SPOLKOVÁ PRÁCE MEZI MLÁDEŽÍ

Měly by nyní býti podány směrnice pro specialisovanou sociální akci v různých skupinách; ve spolcích dělnických, zemědělských, vůbec podle povolání. Dále ve sdruženích charitativních, různých spolcích kulturních. Pak ve spolcích v jednotlivých životních stavech: mezi muži, mezi ženami, u jinochů, u dívek, u dítek. Dále práci mezi studentstvem.

Ale úzký rámeček a účel knihy nepřipouští, aby látka byla tak vyčerpána.

Proto omezují se v tomto summariu jen na nejběžnější případ v kněžské práci — na spolkovou činnost mezi mládeží.

POVŠECHNÉ ZÁSADY

I. Uvědoměli katolíci musejí uznávati sociální práci mezi mládeží za naprostou nutnost.

»Mezi největší bludy v duchovní správě nutno počítati názor kněží, tvrdících, že péče o katolické spolky je jenom libůstkou několika kaplanů . . . Výchovná sdružení katolíků, zvláště mládeže, v těchto dobách jsou tak nutná jako katolické školy pro děti. Naše mládež, vycházející ve věku, plném nebezpečí, ze školy, nutně potřebuje dalšího náboženského a mravního vzdělání až do 20. roku, a to způsobem tomuto věku přiměřeným. Nestačí všeobecná duchovní správa, jak se koná pro všechny v kostele, ačkoli tato má býti středem a vrcholem vši duchovní správy. Nutně musí býti doplněna vzděláním a vedením mládeže

v oněch různých výchovných spolcích.« Pak se vypočítává obor působnosti v těchto spolcích: mládež má v nich nalézt slušné pobavení, soustavné poučování, výchovu a vedení, má se jí podat řádná křesťanská příprava na manželství. »K tomu všemu je potřebí pomoci rozvážného kněze, nikoliv aby tyto organizace řídil nebo aby se v nich obíral starostmi administrativními a hmotnými, nýbrž aby ve jménu Církve bděl nad jejich činností, aby něco nebylo na škodu zdravé víře a mravnosti a aby za dané příležitosti ono nutné vzdělání mládeži poskytl buď sám nebo se postaral, aby bylo poskytnuto jinými vhodnými kněžími nebo laiky.« (P. A. Stork T. J., na diecéšní synodě brněnské 1934.)

»Věk dvaceti let je věk žíznící po jistotách; jest to věk, v němž se člověk chce zasvětit a v němž chce vědět, čemu se zasvěcuje. Udržovali jsme mládež bez náboženského ideálu a bez mravních zásad, a tak je dnes mládež zralá pro diktatury. Mládež německá, které se znechutili a zprotivili profesori, kteří ji učivali, že je možno najít důvody pro každou zásadu, zmocnila se universit.« Dnes ona diktuje svým profesorům. Takové katastrofální překvapení jako na německé profesory »neodvratně číhá i na nás, když ti, jichž posláním jest býti hlavou a vůdcem, ukáží se neschopnými k této úloze.« (Gilson, Pour un ordre catholique, 1935, 54.)

Když my se mládeže neujmeme, sta jiných čeká napjatě, aby ji strhli — a urvali Bohu a věčné spáse.

II. Cílem sociální akce mezi mládeží jest vychovati ji tak, aby jednak správně používala svého mládí, jednak aby se dobře připravila na úkoly, jež ji v budoucnosti čekají v životě osobním, rodinném, stavovském, státním a náboženském.

Vychovati uvědomělé, neohrožené, nepřemožitelné, Bohu vroucně oddané, promyšlivé, laskavé, apoštolské mladistvé duše jako byl sv. Vavřinec, sv. Anežka a tisíce křesťanských jinochů a dívek.

Aby si byli vědomi, že jejich velkou odpovědností je, aby planoucí pochodeň víry v dobách dnešních větrů a bouří bez újmy zachovali pro budoucí pokolení a předali ji možno-li ještě zářivější, než ji přijali.

Do duše mládeže bylo Bohem vloženo dobré jádro: to má býti v činnosti spolkové objeveno a vypracováno a zabezpečeno proti zhoubným silám následků dědičného hříchu, které též usilují o ovládnutí duše a všeho života, soukromého i veřejného. V duši jest mnoho pouhých spících neb dřímajících vloh; ty mají býti probuzeny a rozvinuty k plnému životu. Duše mladá bývá často pod kletbou pasivnosti; má býti uvedena v aktivitu.

A má býti spolkovou činností mladý člověk vychován tak, aby se naučil správně v životě vystupovati netoliko jako jednotlivec, nýbrž i ve sražených, organizovaných řadách, protože v životě mnohých cílů není možno dosáhnouti leda činností organizovanou.

III. Tato výchova členstva musí býti nejpodstatnější úlohou a oborem spolkové činnosti mezi mládeží.

Nikdo nebude pokládati tyto výchovné práce za něco málo významného, kdo pováží, jakým činitelem je v životě člověk dobře vychovaný.

Nestačí, aby lidé znali mravní a sociální zásady; je potřebí, aby podle těchto zásad také skutečně jednali. Nestačí dobré zákony a dobrá nařízení; je potřebí lidí, kteří budou zákony poctivě zachovávat a kteří se neodchylují od ducha, z něhož dobré instituce vznikly. Jednotlivci jsou zpo-

hanštění a zmaterialisování; proti nim nutno postavití jednotlivce křesťansky cítící a žijící. Dobře praví Bayart (L'Action catholique spécialisée, 1935, 21-25): »Chcete-li uskutečnití křesťanský sociální řád, začněte tím, že vychováte křesťany.« Cituje vedoucího socialistu de Mana: »Nejdelikátnější, ne-li nejkardinálnější problém veškeré hospodářské přestavby jest problém osob.« Cituje katolického vynikajícího belgického pracovníka Cardijna: »Žádný čistě hospodářský režim, žádné čistě hospodářské zákonodárství nezachrání některé třídy společenské, není-li plánována změna lidí a mravů.«

»Malý počet uvědomělých a odhodlaných pracovníků mohl by dnes — mnohem spíše než kdykoliv jindy — určití směr vývoje celého světa. Ale marně se ohlížíš po takovém třeba by jen maličkém hloučku. Každý zůstává ve svých zálibách, požitcích a záležitostech. Změnit svůj život, zasvětití jej práci o spásu světa — to mu není možno, to by on nechtěl. V tom je ta nepochopitelná věc. Tolik duší bývá vzrušeno velkolepým elánem mládí. Naslouchají: okamžik, zdá se, váhají. Ale proud života je unáší a v neplodném pohybu válejí vpřed prázdné dny. Válejí je až do konce a nepoznaly Boha a království Božího. Pak umrou.« (P. Gratry, viz Chaiers de l'Action religieuse et sociale, 15. 1. 1935, 3.)

Jen jednou je člověk mlád. Běda, když zavčas není zachycen a když se mu nedostane výchovy, a to správné výchovy.

Běda, když se začínají velké křesťanské akce s lidmi, jejichž rozum si neujasnil stěžejných křesťanských zásad, a jejichž křesťanský charakter nebyl napřed řádně upevněn!

IV. Mnohem pronikavějších výsledků se docílí, pracuje-li mužská mládež samostatně a dívčí také samostatně, a pra-

cují-li společně jen výjimečně, kdy je spolupráce nutně třeba.

V. Sociální práce mezi mládeží ať dobře počítá se zvláštními rysy tohoto věku.

Mládež má smysl pro ideály. Neboj se před ní přijítí i s velikými cíli. Nesměj se jí, když vztahuje ruce po hvězdách. Zaměstnávej jí velikými cíli. Apeluji na hrdinu v její duši.

Mládež je opravdová, radikální. Chabé kompromisnictví jí odpuzuje. Za čím stojí, za tím chce stát celou duší. Mdlá polovičatost programu a praxe jí zahání.

Mládež je svěží. Najdeš jí tam, kde se něco dělá. Kde se jde na výboje. Neudržíš jí tam, kde je tupá nečinnost.

Mládež miluje činnost. Popřej jí příležitost, kde se může uplatnit. Nechtěj z ní mentorsky mítí jen pasivum. Podporuj její samočinnost. Její aktivitě přenechej pole co nejširší, pokud na to její síly stačí.

Mládež miluje radost ze života. Nechej si jí zazpívat, proběhnout se, poveselít se.

Mládež lpí na smyslech. Přej jí odznak, prapor, veřejné vystoupení v uzavřených řadách, manifestační slavnost.

Mládež z duše nenávidí špehounské podezřívavé hlídání. Ale ráda se skloní před autoritou, když vidí její vnitřní velikost a legitimovanost k vedení.

VI. Dvojí úskalí, kterého jest potřebí při sociální akci zvláště se chrániti.

Nikdy ať sociální akce mezi mládeží nekoná se tak, že by tím byla rozvrácena rodina a neděle.

Nikdy ať ohled na akce v protivných organizacích mládeže nesvede katolických spolků mládeže k tomu, aby se

z důvodů rivality pouštěly do činnosti nějaké bezcenné nebo zhoubné. Protivníci nikdy nesmějí ani nepřímo ovlivňovati ve zlém smyslu směr činnosti ve spolcích katolických.

NOVÉ SMĚRY PRÁCE MEZI MLÁDEŽÍ

I. Proti dosavadní spolkové práci mezi mládeží se pronášejí závažné námitky, že nepočítá dostatečně se samočinností mládeže.

Vytýká se, že v dřívějším systému práce, příliš mnoho mládež byla vedena jinými, ale že nebyla dost nabádána, aby si cestu hledala sama; že se žádalo po ní přespříliš, aby se podrobovala rozkazů činitelů, kteří svým věkem a postavením nepatřili vlastně do řad členstva; že při přednáškách mládež příliš mnoho musila jen poslouchati přednášejícího, a málo mohla uplatniti své vlastní názory a poznatky a příliš málo sama tvořila. Zkrátka že se jí příliš ukládala pasivnost, kdežto aktivita se nemohla dostatečně rozvinout; že ve spolku bylo příliš mnoho heteronomie, a málo autonomie.

To pociťovala mládež tím trapněji, čím více byl pěstěn již na obecné škole princip samočinnosti, k čím větší samočinnosti byli mladí lidé vedeni ve svém povolání.

II. Nejvyspělejší typem hnutí mládeže na podkladě sebeurčení je hnutí »Křesfanské dělnické mládeže« (jeunesse ouvrière catholique, JOC).

Hnutí dosáhlo za poměrně krátkou dobu náboženského obrození velké části dělnické mládeže v Belgii a Francii, ale i v jiných státech, a to tím, že mladí lidé sami vzali práci mezi mládeží do svých rukou, prodělávali s nimi

všecky práce v dílnách a vůbec v povolání, byli dokonale obeznámeni se všemi jejich snahami, obtížemi, dobrými vlastnostmi a slabostmi, jakožto druhové v práci požívali jejich důvěry, vytvořili pružný aparát pro jednotnou práci v celém hnutí a rozvinuli velkorysou činnost všude, jak to žádaly potřeby mladého dělnictva. Kněží — zvláště zakladatel hnutí kanovník Cardijn — byli anděly strážnými a duší hnutí, ale stojí v pozadí, všechno řízení spolku a všechny akce si určuje a na venek zastupuje mládež sama. I velké akce svépomocné, tiskové i hospodářské vedou si »mladí« sami.

III. Ve vzdělávací činnosti přednášky poměrně silně ustupují do pozadí a místo nich jsou referáty vlastního členstva a debaty přítomných.

Agilnímu mladému člověku bývá nevolno, když má trpně seděti a poslouchati při přednáškách, zvláště kdyby měl při nich seděti každý týden. Ale cítí se uspokojen, když může říci své zkušenosti z továrny, když může od svých druhů slyšeti zkušenosti jejich, když mohou o těchto zkušenostech debatovati a když dospějí k návrhům na zlepšení. Tak udržuje se v nich zájem pro potřeby života, zachycují se všechny i nejjemnější změny v pracovním prostředí a zavčas se navrhuji opatření, jak čeliti nově navrženým potřebám. Když se ústřední thema dobře vymezí a rozčlení, možno při něm zůstat po několik týdnů a to za neutuchajícího, ba rostoucího zájmu. Z takových debat vznikla již řada velmi dobrých publikací, podávajících výborný obraz potřeb mladých dělníků a návrhů na odpomoc.

IV. Stejně jako tyto debatní — ale opravdu »debatní« — schůze osvědčují se ankety mezi mládeží.

Thema musí býti voleno takové, aby se jevílo dotázaným jako důležité, a čím důležitějším se jeví, tím lépe. Musí dále býti voleno z prostředí a oboru, s nímž tázaní jsou dobře obeznámeni. Otázky musejí býti jasně pečlivě sestaveny, aby tázaní správně chápali jejich smysl a aby se zjistily nejdůležitější stránky věci, ne nějaké bezvýznamné podrobnosti. Odpovědi dále nutno prostudovati a sestaviti z nich soubornou zprávu. Může se tak státi i tím, že jednotlivci své odpovědi přečtou. Konečně třeba z odpovědi vyvoditi praktické důsledky, co podniknouti, aby se závady odstranily. Neboť ovocem takové ankety nemá býti jen theoretické zjištění skutečnosti, nýbrž akce, provedení reforem.

V. Obdobně se má pracovati i v jiných vrstvách mládeže, na př. zemědělské, studentské; vždy však ať se takto pracuje mezi mládeží homogenní, t. j. náležející k témuž stavu.

NÁBOŽENSKÁ ČINNOST

I. Cílem náboženské činnosti mezi mládeží je vypěstiti v ní uvědomělé, neohrožené, vřelé, pokorné křesťanství v osobním životě.

Cíl byl vyjádřen v resoluci schůze jinochů na sjezdě katolíků CSR v Praze r. 1935: »Musíme provésti očistné práce ve svém vlastním nitru. Musíme míti odvahu a sílu opravdu katolicky žítí, abychom mohli přesvědčit svět, že je možno a nutno bráti křesťanství doopravdy. Musíme celou svou podstatou patřiti Kristu, abychom mohli býti dobrými dělníky Božími . . . Nedáme těm, kdo stojí na druhém břehu, záminky, aby mohli říkati: »Proč máme jíti k nim, když

nejsou lepší než my?« Každým svým slovem, každým svým jednáním musíme býti svědectvím pro Krista . . . Budeme zvláště usilovati o to, abychom si uchovali uprostřed všech svodů světa neporušenou svatou čistotu, neboť jen čistě duše jsou silné a nepřemožitelné. A kdyby celý svět slabošsky a bezmyšlenkovitě opakoval, že zachovávati čistotu mladému člověku možno není, a kdyby svody ohrožovaly duše sebe houževnatěji a rafinovaněji, my chceme býti živým dokladem velké křesťanské myšlenky, že svatá čistota i mladému člověku možna jest.« . . .

II. Náboženská výchova mezi mládeží má pěstiti apoštolátní smýšlení.

Zase vyjádřeno slovy zmíněné resoluce:

»Mladý katolický člověk pocituje na sobě pravdivost slov sv. Jana Zlatoústého: »Jako slunci není možno, aby nesvítilo a nezahřívalo, tak není možno, aby křesťan nebyl plamenem.« Mladý člověk cítí touhu šířit dobro. Šířit dobrý tisk mezi známými. Získávat vlašné pro exercicie. Přiměti vlašného druha, aby si pročetl dobrou katolickou knížku, již mu přinesl. Mezi svými druhy šířit dobrého ducha. Potlačovat mezi nimi zlé obyčeje. Nabídnout své služby, když se podniká něco užitečného pro katolickou věc. Zkrátka mladý horlivec uskutečňuje program apoštolátu, jak jej vyslovil náš sv. Otec Pius XI., »Apoštolát je propagace dobra všemi možnými směry a vší možnou měrou.« Kde vidí katolickou potřebu, tam ochotně přenechává se Bohu za nástroj. A čím více potřeb vidí kolem sebe, tím více roste jeho svatá žizeň.«

III. Všech vhodných přirozených i nadpřirozených prostředků musí býti používáno, aby se tohoto díla dosáhlo.

Náboženské poučování. Svědomitá účast na obvyklých službách Božích. Horlivá účast na mimořádných kostelních pobožnostech a slavnostech. Časté a dobré přijímání svátých svátostí. Veliká úcta k nejsvětější Svátosti a k Panně Marii. Organisoání exercičních akcí. Pouť mládeže. Uspořádání náboženských akademií. Rozmanitá výpomoc kněží v duchovní správě, pokud jsou laici pro ni použitelní a způsobilí. Náboženské akademie, slavnosti a manifestace a horlivá spolupráce při nich.

IV. Náboženská činnost ve spolcích mládeže má být taková, aby ji uzpůsobovala podnikati jednou i organisované náboženské akce.

POLITIKA A MLÁDEŽ

I. Je pochybené, když mládež chce míti vedoucí úlohu v politice.

Příčiny, proč mládež není způsobilá pro vedení v politické práci, jsou: nedostatek životních zkušeností, odborná nepřipravenost, nevybalancovanost a neschopnost počítati se všemi složkami života, sklon k radikalismu, nestálost a citovost mladých lidí.

Proti modernímu »kultu mládí« a »kultu mladých« ostré slovo napsal vedoucí francouzský katolický filosof Gilson: »Bylo by zajímavé pátrati, jakým primitivismem se dospělo ke kuriosní ideji, která nás nutká, abychom od méně než dvacetiletých čekali program pro svůj život . . . Třicet let skrytého života a tři roky veřejného života, to je dobrá formule; víc než tři leta nebylo třeba k spáse světa. Dnes život skrytý je odmítán; proto bývají veřejné životy takovým fiaskem. Plod, který uzrál na jaře, ztrouchniví a spadne

v létě; neshleď se s ním při sklizni na podzim. Žádat po mladém 20letém člověku, aby myslil, jako by měl čtyřicet, je totéž, jako žádat, aby se zřekl svých dvaceti let a nikdy neměl čtyřicet . . . Znamená to zůstatí neplodným, protože se nevyčkalo doby, aby mohl dávatí své ovoce.« (Gilson, Pour un ordre catholique, 113.)

II. Se zdarem mohou býti mladým lidem svěřeny podřadné dílčí úkoly v politické práci.

Nadšení, odvaha, svěžest a hbitost mládí umožňují, že takové úlohy mohou býti pod vedením zkušených a rázných pracovníků provedeny mladými lidmi ještě úspěšněji, než by to dovedli staří.

III. S velikou pečlivostí a důkladností mají býti mladí vzděláváni, aby mohli jedenkráté dělati dobrou politiku.

»Kolektivní láska, jejíž jednou formou je politická činnost, je právě tak nutná jako láska individuální. . . . Katolíci mají přísnou povinnost, aby měli zájem o veřejné záležitosti, a aby se tedy zúčastňovali politického života. Ale dostáti této povinnosti není možno bez přípravy, bez zralosti ducha a bez sebevlády, což vše si musejí takoví lidé osvojit již předem. — Když mladí lidé vychovají a »převychovají« sami sebe, když budou proniknuti duchem evangelia, pak budou zcela přirozeně a s plodnou účinností míti účast v politickém hnutí, stát z toho bude míti nejvyšší požehnání. — Naprosto není nutné chtítí po nich činnost předčasnou. A není třeba se obávatí, že jejich dočasné vzdalování se je svede k netečnosti vůči politice. Pochopí jasně své povinnosti náboženské; a to je nutné přivede k tomu, aby se, až udeří hodina, věnovali horlivě činnosti politické a sociální.« (Pius XI. k belg. min. Tschoffenovi 1924.)

Při této politické výchově velmi dobře jest předváděti vzory katolických politiků a ukázati, jak jejich práce politická měla náboženské základy.

Důležito je vštěpovati jim odpor k politice boucharonské a demagogické a lásku k politické práci pozitivní, konstruktivní, a tedy i k práci drobné.

VZDĚLÁVACÍ ČINNOST

POVŠECHNÁ HLEDISKA

I. Cílem vzdělávací činnosti mezi mladými lidmi je dáti jim takové poučení, aby z nich byli vychováni uvědomělí katolíci, dobří odborníci v povolání, dokonalí občané.

Rozum jejich má býti tak vyškolen, »aby v kterémkoli okamžiku, v jakékoli situaci života soukromého i veřejného dovedli naléztí křesťanské rozřešení problémů životních.« (Pius XI.)

Náboženský a státní život potřebují lidí, kteří se dovedou samostatně pohybovati i v těžkých otázkách. Bylo by hanbou pro katolickou věc, kdyby v životě hospodářském, sociálním a kulturním a v řešení těžkých problémů katolíci stáli níže než příslušníci jiných směrů. Vina by byla tím větší, poněvadž katolíci mají možnost čerpat své vzdělání i z tak dokonalých a bezpečných zdrojů, z jakých jiní čerpají příležitost nemají.

II. Povšechné poznámky o vzdělávacích přednáškách a studijních kroužcích.

Vzdělávací činnost má se obíratí toliko předměty pro dotýčnou mládež důležitými. Čím více je látka vzata z oboru potřeb dotýčné mládeže — ať potřeb již nyní pociťovaných

nebo potřeb budoucnosti — tím větší zájem možno očekávati. Je nesmyslné poučovati o věcech, které nemají k posluchačům žádného vnitřního vztahu.

Ať se při vzdělávací činnosti nepodává látka, kterou mládež zná již ze školy, leda kdyby běželo o nové stanovisko k otázce nebo o prohloubení látky. Jinak znechucenost, ba odpor.

Mládež nesmí býti přednáškami a kursy přetěžována. Raději méně a stručně, ale dobře připraveni a podati jadrně a svěže, aby každá přednáška svou důkladností a osvěžujícím spádem byla reklamou a lákadlem pro přednášku příští.

Někdy je dobré, když se přednáška nějakým zajímavým způsobem nejbližší hodinu prozkouší (na př. v debatě), aby posluchači byli naváděni i doma o přednášeném přemýšletí i vštípi si v pamět.

Vzdělávací práce může býti buď ve formě přednášek nebo studijního kroužku. — Při přednáškách nutno se chrániti, aby projednávané předměty netvořily kaleidoskopické obrázky příliš pestré a bez vnitřní souvislosti. Když má býti práce hlubší, dobře se osvědčují studijní kroužky, při nichž malý počet účastníků, jejich vybranost a zájem umožňují mnohem důkladnější vniknutí do látky.

III. Poznámky o četbě.

Ať nejsou neteční k četbě vůbec a zvláště k četbě vážné, protože to vede k omezenosti a jednostrannosti; ať však nejsou ani naruživými čtenáři, zvláště zábavné četby, poněvadž to odcizuje skutečnému životu a ochromuje aktivitu.

Ať se vyhýbají četbě časopisů, románů, povídek, a vůbec tiskovin, které nepodávají duši nic hodnotného. Ani ať se

nespokojují výlučnou četbou časopisů, které pěstují jen jediný směr, na př. jenom hospodářský život nebo jenom zábavnou stránku nebo jenom tělocvik.

Nebáti se vážné četby, přemáhati v sobě odpor proti ní, když s počátku nudí, přemýšleti o ní, dělati si poznámky a znova a znova si poznámky pročitati. Používatí knihoven a čítáren tak, jako včela ze všech květin sbírá jen med. Vzdělávati se tak, aby mohl jednou při vedení veřejných knihoven dělati platné služby.

POZNÁMKY K JEDNOTLIVÝM OBORŮM

I. Náboženská vzdělávací činnost.

Je nutna při ní dvojí stránka: apologetická, aby účastníci byli osobně obrněni proti námitkám a dovedli pravdy náboženské obhájit i vůči jiným; a pozitivní, aby posluchači hlouběji vnikli do tajemství víry a zásad mravních. Není myslitelné, že by byl hlubší náboženský život vytvořen jen apologetikou; ale ani není možný uvědomělý duchovní život bez zdůvodněné víry v základní pravdy.

Zvláště u náboženských přednášek je nutno, aby nebyly časté, by nezevšedněly, dále aby byly důkladně připraveny, aby víra nebyla uváděna v neúctu.

II. Dějepisná vzdělávací činnost.

Jsou dobré apologetické přednášky z církevních dějin, aby se obránila Církev proti obviněním v otázce Husově, v otázce rekatolisace, temna, špatných papežů. Ale je nutno v přednáškách z církevních dějin ukazovati i velikost Církve v dějinách, veliké postavy papežů a světců, aby se pěstilo radostné katolické sebevědomí.

III. Sociální vzdělávací činnost.

O sociální vzdělání nutno nyní proto tolik pečovati, poněvadž v dobách zlých sociálních zmatků sociální uschopněnost platí za zkušební kámen vyspělosti a upotřebitelnosti občanů.

Při sociální vzdělávací činnosti zvláště se osvědčují menší studijní kroužky, protože zájemců o takovou namáhavější a déle trvající práci nebývá počet příliš vysoký, a právě tato těžká látka potřebuje, aby byla propracována v podrobných diskusích.

Katolíci mají věnovati velikou pozornost sociálnímu školení i proto, že Bůh jim svěřil poklad sociálně důležitých direktiv ve zjevených pravdách morálních, a když jich nepoužívají, jsou jako člověk, který v dobách hladu nechá hníti své obilí z pouhé nedbalosti.

V sociálních kroužcích možno probíratí buď aktuality sociálního a státního života, nebo soustavu sociálních zásad; rozhoduje potřeba situace.

Právě u sociálního vzdělání nutno stále míti na zřeteli, že nemá zůstatí pouhým theoretickým poučením, nýbrž že má vésti k akci a k akcím.

Poměry mnohdy vyžadují specialisace v sociální vzdělávací činnosti, protože jiné jsou v té věci potřeby u mládeže dělnické, zemědělské, studentské.

IV. Řečnická činnost vzdělávací.

Je důležité, aby se mladým lidem dostalo výchovy, aby dovedli své názory také veřejně podati a obhájití. Také pud samočinnosti a sebeuplatnění si žádá příležitosti k veřejnému vystoupení. Ale ať se tím nepěstí řečnická ješitnost, která by nejraději unikla práci vlastního stavu a stala se nějakým řečníkem a sekretářem z povolání.

Veřejně ve schůzích ať začátečníci řečníci vystupují jen s drobnými výkony, poněvadž časté a rozsáhlé přednášky domácích členů začátečníků pokládají ostatní za týrání a přestanou do schůzí docházeti. Proto ať si zkoušejí začátečníci členové svůj pokrok v řečnictví jen v menších kroužcích. Velké schůze v podstatě ať jsou ponechávány řečníkům, kteří dovedou posluchačům podati něco opravdu nového.

ZÁBAVNÁ NEBO PŘEVÁŽNĚ ZÁBAVNÁ ČINNOST

I. I zábavná stránka má ve spolcích mládeže své místo.

Platí obdobně i pro mládež, co sv. Don Bosko praktikoval u hochů: »Popřejte chlapci rozsáhlou volnost, aby si mohl poskákati, proběhnouti se, pokřičeti si podle libosti. Tělocvik, hudba, deklamace, divadlo, procházky jsou nejlepší prostředky, aby se dosáhlo poslušnosti, aby se napomáhalo mravnosti a zdraví. Dejte jen pozor, ať obsah zábavy, osoby, jež jsou při tom zúčastněny, a hovory při tom nejsou závadné.« (Cojazzi, D. Bosco diceva cosi . . . , 11.)

II. Zpěv.

Ať si mladí lidé zazpívají slušné písně ve spolku. Zpěvem splývají duše. Zpěv získává nové členy.

Kde mají dirigenta, ať si vybudují i pěvecký sbor.

Ten ať pěstí zpěv pro účely kostelní, ale ať dobře nacvičí i písně světské, zvláště pro různé akademie, a vůbec ať přispívá k povznesení zpěvu v osadě.

III. Divadlo.

Divadlo má ve spolkové činnosti mládeže svou důležitost.

Hráti se však smí jen kus mravně bezvadný a hodnotný,

a vždy ať je dobře nacvičen, aby se nálada vzpružila a spolková pokladna zotavila. Nesmí se hráti často, aby obecnost nebylo finančně přetěžováno a aby herci mohli se řádně připravit a jejich domácí povinnosti aby netrpěly.

Ať je nachystán větší výběr dobrých kusů, po případě divadelní program na delší dobu.

Divadelní činnost nechť je s měrou. Výchovná hodnota divadla se obvykle přeceňuje a skutečný výsledek bývá často neúměrný obětím, jež musily býti přineseny. Proto na př. ve spolcích dívčí mládeže Katolické akce italské jsou divadla vůbec zakázána. Úplně pochybené jest viděti v divadle vrchol činnosti spolkové.

Kusy mravně závadné jsou námahou a nákladem obětovaným pro peklo. U kusů bezcenných jest otázka: »Nač byly vyplývány ty námahy? Na tuto bezcennost?«

IV. Zábavy, plesy a pod.

Ze zábav, plesů a pod., pořádaných spolky katolické mládeže, bezpodmínečně ať vyloučeno vše, co je hříchem.

Avšak i pokud takové podniky nejsou hříchem, nechť jsou pořádány jen s měrou. Jsou nanejvýše kořením, nikdy chlebem spolkového života. Neboť snadno mohou býti příležitostí ke hříchu.

Reservovanosti a opatrnosti vůči zábavám je zapotřebí zvláště nyní, když požitkářství a rozkošnictví otravuje duše a činí je neschopnými pro vyšší úkoly života.

Nejlepším prostředkem odvrátiti duše od přílišného shonu po radovánkách jest vychovávat je tak, aby se v nich probudil smysl pro krásy náboženského života a zvláště apoštolátu.

TĚLOCVIK A SPORT

I. Stále podržují za určitých předpokladů svou důležitost tělocvičné spolky na křesťanském základě.

Při mnohých povoláních, zvláště v průmyslových střediscích a ve velkých městech je tělocvik důležitý pro rozvoj těla. Dále kdyby nebylo takových spolků tělocvičných na podkladě křesťanském, tím více se pohrnou mladí lidé do tělocvičných spolků svobodomyšlných, v nichž i víra jejich bude v nebezpečí. A konečně v dobách branné výchovy kdyby nebylo tělocvičných organizací na křesťanském podkladě, snadno stát by mohl naříditi, aby všechna mládež za účely brannými byla cvičena ve spolcích liberálních.

II. Jako tělo jest služebníkem ducha, tak i tělocvik a sport jsou pouhým prostředkem a mají býti pěstěny tak, aby duch netrpěl, naopak získával.

Jest zvrácením mravního řádu, když tělocvik a sport se stávají nikoliv již jen prostředkem, nýbrž cílem, když dokonce i Boží přikázání mají ustoupiti zájmům sportu nebo tělocviku. Fanatismus sportovní u sportovců a diváků je známkou, jak chorobně naturalistické chápání života prostoupilo duše a jak vymizel smysl pro hodnoty nadpřirozené a vůbec pro hierarchii hodnot.

III. Sport patří nyní mezi nejoblíbenější druhy rekreace, a protože je sám o sobě věc mravně indiferentní, může se státi dobrým úmyslem (na př. aby se duch osvěžil) něčím mravně dobrým.

Jako hra hochů u sv. Jana Boska stala se ve službách výchovy velmi důležitým mravně dobrým prostředkem,

tak může i sport mládeži dobře prospěti, za předpokladu ovšem, že je ušlechtilý, že se mu člověk věnuje s měrou a že není na závadu vyšším povinnostem člověka.

Zvláště cenný je sport tehdy, když slouží za východisko k dosažení vyšších a především nadpřirozených cílů.

IV. I v tělocviku i ve sportu musí se bezpodmínečně zachovávat zásady mravního řádu.

Pro tělocvik byly v olomoucké arcidiecési v roce 1933 vyhlášeny tyto směrnice:

»Církev nezavrhuje tělocvik a sportu. Naopak, za mnohých okolností je přímo doporučuje, zvláště při takových zaměstnáních a v takových obdobích hospodářského a sociálního života, která nejsou přízniva zdraví a vývoji těla.

Katolíci jsou pod hříchem povinni vyloučiti z tělocvik, závodů a sportu všechny cviky, které jsou zbytečným hazardováním se životem nebo zdravím.

Nedoporučují se takové druhy sportu, které snadno vedou k zesurování povahy.

Tělocvičný a sportovní úbor nesmí býti na újmu mravnosti — Hoši a muži mívejte při tělocvik a sportu kalhoty a tričko, ne pouze plavky. — Ženy a dívky při tělocvik, hrách a sportu, pokud nelze k tomu použití obyčejného šatu, mívejte kromě spodků vhodnou sukni a volnou halenku s rukávy. Úbor nesmí býti takový, aby tvary těla nápadně vystupovaly, ani nesmí býti z látky průsvitné.

Společný tělocvik mužů a žen, hochů a dívek není dovolen, leda cvičí-li tak malé děti. Nejsou tedy přípustny ani takové společné kursy tělovýchovné. Ať není cvičitelem žen a dospělejších dívek muž a naopak.

Z tělocvik žen a dívek je třeba vyloučiti — z vážných důvodů mravních i zdravotních — soustavný tělocvik na

náradí; přípustny jsou jen snadné cviky základní, na př. ručkování a cviky na kladině, švédské lavičce, kolovadlech a pod. I ze cviků prostných, rytmiky, gymnastiky a atletiky jest vyloučiti takové cviky, jichž nelze srovnati s křesťanskou stydlivostí.

Tělocvik dívek se musí konati v místnostech uzavřených nebo vůbec na místech takových, kam muži a hoši tou dobou nemají přístupu.

Veřejná cvičení žen a dívek, když se již konají, buďtež omezena na míru nejmenší, a cviky ať jsou velmi opatrně vybrány.

Vždy a všude musí platiti zásada svatého Otce Pia XI.: »Při hrách a tělocviku se má se zvláštním jemnocitem šetřiti dívčí stydlivosti, neboť je nejvýš neslušno, aby se dívky vystavovaly očím všech lidí.« (Enc. o křesť. výchově.)

SLAVNOSTI

I. Slavnosti jsou ve spolkovém životě mládeže nutností.

Mládež má touhu vystoupiti i veřejně. Jest povzbuzena k další radostné práci, když vidí, jak veliký je počet stoupenců téže myšlenky, které slouží ona. Zdařilá slavnost může v účastnících na leta oživit víru, probudit radostné sebevědomí, rozohnit nadšení. — Na venek se dělá katolické myšlenky účinná propaganda. — Protivníkům se vnucuje respekt.

Také finančně může zdařilá slavnost spolku velmi prospěti.

II. Ale slavnosti nesmí býti mnoho. Jinak se stávají podnikem pasivním morálně i finančně.

Morálně: Stálými slavnostmi se odvrací mysl od pod-

statných věcí a ztrácí se v zevnějškostech a pomíjejícnostech. Rozvracejí se neděle, rodiny, farnosti. Lidé si zvykají na jakýsi neskutečný, přibarvený svět, stojící v rozporu s tvrdou realitou života. Navykají si požívačnosti. Duši se zatarasuje výhled k Bohu. — Velmi často příliš hojně pořádání slavností má za následek, že se nezdaří. Tím je nálada skličována a chuť k práci podlamována a do spolku se vkrádá vzájemné obviňování a nesvár.

Zkrátka: příliš mnoho slavností demoralisuje.

Finanční výsledky bývají osudné též. Návštěva příliš častým pořádáním bývá ochromena, a tím se slavnost finančně zabíjí. Když každý spolek pořádá svou »krajskou«, »okresní« slavnost, a když všechny takové ve skutečnosti mnohdy jen místní podniky počítají na účast okolí, pak jest to nad finanční síly stoupců a spolky musejí dopláceti.

III. Podnět ke slavnosti ať je důstojný.

Slavnosti s myšlenkou významnou, jubilea, která se vztahují na události opravdu veliké, prospívají životu spolku, jsou ziskem pro účastníky a bývají mohutnou pákou života náboženského nebo národního. Mohou býti darem Božím pro kraj a národ.

Ale spolky pořádají často jubilea a slavnosti i z maličerných podnětů. Některé město je postiženo až morovou ranou jubileí různých spolků. Ztrácíme smysl pro budování velké budoucnosti a lovíme v minulosti rybičky jubileí. Velké pravdy násilně tlačíme do chatrných nádob jubileí, a horšíme se, že se nám jaksi ta velikost dost nejeví.

IV. Když se účelné slavnosti pořádají, ať jsou dokonale připraveny.

Jen takové slavnosti, které byly dobře promyšleny a svědomitě připraveny, mohou zanechat trvalé účinky v duších. Pořádat slavnost znamená připravit se na oběti. I bez velkých výdajů může při obětavosti a důmyslnosti členstva být vybudována slavnost vzácná.

Není třeba, aby slavnosti byly konány s přepychem; ale ať je v nich vše uspořádáno s takovým vkusem, aby byli uspokojeni i lidé jemného citu.

VÝCHOVA VEDOUČÍCH

I. Bývá ubohý každý spolek, ve kterém laičtí členové si nedovedou zastati výkonných funkcí na jednotlivých úsecích činnosti.

Je zjevem velmi nezdravým, když kněz má dělati všecko: v politice, v konsumu, ve spolku, při slavnosti, ve sportu, při divadle, v pořadatelství schůze; a když členstvo se sedadel jenom pohodlně k jeho shonu přihlíží. V takovém případě když kněz únavou ochabuje, ochabuje celý spolek. Když kněz odejde, celý spolek stojí.

Ve spolku mládeže, protože je to spolek mládeže, musí břími výkonné činnosti převzít členové!

II. Aktivní členové, schopní zastati i vedoucí funkce, ne-vyskytnou se nikde hotovi. Nutno je vychovati v tuhé práci. A jedním z nejdůležitějších úkolů kněze ve spolku mládeže jest vychovávat vedoucí členy.

Jiným vychovávají takové vedoucí lidi často odborné školy, vedené v duchu politicko-stavovském. My si je musíme vychovati sami.

Ať se pro to vybírají mladí lidé, kteří i povahou i schop-

nostmi vzbuzují naděje, že budou moci tyto funkce dobře zastávat.

Nebylo by dobré jim prozraditi hned v začátcích, jaké úmysly s nimi máme, aby pýcha je neotrávila. — Školení samo může se díti nepozorovaně a jednotlivě, na př. rozhovorem, doporučením vhodné četby; nebo ve skupině, v kroužku, přednáškou, kursem.

Je dobré svěřovati jim menší úlohy, přiměřené jejich schopnosti, aby nabývali praxe.

Běží-li o členy vláště nadějně, nesmí se šetřiti ani peněz; je dobré, když se jim umožní účast na důkladnějším kursu, nebo když jsou posláni někam do ciziny na práci, aby si tam rozhled rozšířili a po práci sledovali organizační metody tamních pracovníků. Je dobré dále jim půjčovati časopisy a knihy.

Výchova pracovníků stojí kněze čas a peníze, ale znamená konec konců odbřemenění kněze a zabezpečení laických pomocníků v práci spolkové.

Při výchově třeba dbáti diferenciace, aby jednotlivé obory nezůstaly neobsazeny, kdežto v druhých by byla až překrvenost a nevraživost, poněvadž by tam hlav, které dovedou a chtějí pracovat, bylo nad potřebu.

Je dobré, když je vychována i reserva vedoucích, která by mohla funkcionáře nynější — kdyby na př. ženitbou přešli do skupiny mužů — nahraditi.

REJSTRÍK VĚCNÝ

- Akce katolická 223, sociální 223—4, sociální v užším smyslu 231—4, náboženská 224—5, politická 225—8, hospodářská 228—231, vzdělávací 234—5, školská 235—7, charitativní 237—240
- Aktivnost členů spolku 245
- Apoštolát, jeho pěstění 215
- Autorita, viz Moc vladařská
- Blaho obecné 71—3, 110—11.
- Bohatství 85
- Bursa 123—6
- Byrokratismus 88
- Cechy 207
- Cena spravedlivá 102—7, zákonná 104, obecná 105, smluvená 105, monopolní 106
- Cíl hospodářského života a statků 67—70
- Církev: pravomoc v hospodářském životě 64—7, 80, a rodina 26, 36, a stát 43, a forma vlády 49—50, a úrok 100—1, a odborové organizace 147—9, a dělnictvo 161—2, a zemědělský stav 166, 168
- Četba mládeže 275—6
- Činnost, viz Akce
- Členstvo spolku 247—8
- Člověk cílem hospodářského života 67—70
- Daně 138—143
- Demokracie 50—1, demokratisace hospodářského života 113—7
- Dědictví 90—2
- Dělník: otázka dělnická 158—164, výnos práce 94, 96, 107, 192, právo na práci 95, spravedlivá mzda 107—113, účast na vlastnictví, správě nebo zisku 113—7, odproletarisování 117—121, organizace 145—150, stávka a výlučka 150—2, těžký život 193
- Disparita v cenách 104
- Dítě 24, 27, 30—3, 35
- Divadlo a mládež 278
- Družstevnictví 121—2
- Důchody bez práce 96—101
- Důstojnost člověka 95, 177
- Emancipace ženy 28, 32, 182

Encykliky papežské 12
Etatismus 28, sr. Veřejné vlastnictví
Ethika sociální a hospodářská 11, spotřeby 156—7
Fašismus 207
Feminismus 182
Forma vlády 48—50, soukromého vlastnictví 81—2.
Hodnota 93—4
Hospodářský život 61—207, činnost 228—231, statky 62
Charitativní činnost 237—40
Chudoba 86—7
Imperialismus 57, 190
Individualismus, viz Liberalismus
Iniciativnost 187, 215
Internacionalismus 57—8
Jednotlivec: a společnost 21—3, a stát 41
»J. O. C.« 268—270
Kapitál 94, 186
Kapitalismus 186—191, hříchy na dělnictvu 189, 194
Kartely 178
Katolický, neplýtvěj tím jménem 223
Katolík a hospodářský život 228—231, a odborová organizace 147—9,
a politika 225—8 a špatný tisk 253, a dobrý tisk 258—262
Kněz, studium křesť. sociologie 18—20, péče o manželství 36, a so-
ciální akce 212—7, a hospodářská akce 231, ve spolku 245—6,
výchova vedoucích 215—6, 221
Koedukace ve spolcích mládeže 266—7
Komunismus 193—202, u Sv. Otců 81
Konfiskace majetku viz vyvlastnění
Konservatismus 64
Konsumy 122
Krise 166—8, 190
Kritisovačnost 197
Křesťanství: viz Církev. Náboženství
»Křesťanská dělnická mládež« 268—270
Kultura 76, a dědictví 91, městská 167, venkovská 167—8
Laicisace 28
Laik a sociální akce 217—222, ve spolku 247—8
Láska sociální 73
»Legitimismus« 48

Liberalismus 28, 94, 107, 127, 135, 155, 181, 187, 205
Lichva 101
Loudavost v sociální akci 211
Majetek, viz vlastnictví
Mamonismus 189
Manželství 26—7, 30—7
Marxismus 117, 193, 196
Materialismus 190, 196, 199—200
Menšiny národnostní 56
Methody sociální akce 209—212
Mezinárodní společnost 52—5
Mezistátní vztahy hospodářské 130
Mír 54, 60
Míra životní 108—9
Místnost spolková 245
Mládež 263—285
Moc státní (vladařská) 43—8
Móda 154
Monopol 106
Mravnost 15, 25, 36, 40, 194, 201
Mzda spravedlivá 107—113, rodinná 109—110, žen 185
Náboženství: a dnešní sociologie 15—17, a dělnictvo 192, 196, a
zemědělci 168, 170, a kapitalismus 190—1, a socialismus 196—7,
a komunismus 199—200, a nábož. akce mezi mládeží 270—2
Nacionalismus 56—7
Náhrada při vyvlastnění 133
Námezdní smlouva 113
Národnost 55—6
Naturalismus 168
Nerovnost v rozdělení majetku 84—7
Nerozlučnost manželství 26—7
Nezaměstnanost 96
Novomalthusiánství 30—1
Novotářství 64
Občanské manželství 34
Obchodnická otázka 173—5
Odborové organizace 145—150, křesťanské 147—9, spolupráce s ne-
utrálními 149—150
Odproletarisování 86, 117—121

Odzbrojení 60
Optimismus 187, 197, 210
Osobnost 155
Otcové církevní a komunismus 81
Pastorace dělnictva 163—4, zemědělců 170
Pesimismus 211
Plutokracie 189
Pohlavní morálka: úpadek 29
Pojištění sociální 112—3
Politika a politická akce 225—8, a kněz 214, a mládež 272
Potrat, viz Vyhnání plodu
Potřeby životní 61—2, 170—9
Používání majetku 82—4
Povinnosti sociální u kněze 212—7, laika 217—222
Pozemková reforma 133—4
Práce 92—6 197
Právo: vlastnické 74—89, na život 75, sdružovací 143—5, dělnické (pracovní) 162, na práci 95
Progresionálnost daní 141—2
Proletariát 117—121, 193, 200
Proletarisace 193
Propaganda 194, 201
Prostředí 221
Průmysl moderní 175—9
Přednášky 274—5, 269
Předseda spolku 247
Přepych 155
Přízpůsobivost při sociální práci 209
Racionalisace 177
Radikalismus v hospodářských reformách 64
Reformy v hospodářském životě 63—4, 86, 117
Regulativní princip hospodář. života 70—3
Revoluce 46—7, 197, 201
Rodina 24—37, 75—6, 91, 180, 197
Rovnost majetková 84
Rozdělení majetku 84—7
Rozhlas 262
Rozluka manželská 34—5
Řád právní 39—40

Řečnické vzdělání u mládeže 277—8
Řemeslnická otázka 170—3
Řízené hospodářství 135—8
Sdružení soukromá 48, 143—5
Shromažďovací zákon 249
Schůze 244—5
Slavnosti spolků 282—4
Smíšená manželství 34
Smíšené výbory 148—9
Smlouva námezdná 113, společenská 114
Socialisace 130—5
Socialismus 190—8, 24, 94, 96, 107, 117, 121, 128, 135—6, 155, 171, 181
Sociální povinnosti: u kněze 212—7, u laika 217—222 sociální akce v užším smyslu 231—4
Sociologie křesťanská 9—12, vede k činnosti 208—9, »obecná« 13—18
Soukromé vlastnictví 75—87
Soutěž volná 178, 190
Spekulace 123—6
Společné vlastnictví 87—9, 195—6
Společnost 9
Spolky 241, důležitost 241—3, práce v nich 244—6, spolupráce s ne-
utrálními 149—150, mládeže 263—285, právo spolkové 248—9
Spoluvlastnictví dělnictva na podniku 115—4
Sport 280—1
Spotřeba 153—7
Správa podniku — účast dělnictva 116
Spravedlnost sociální 72, daňová 139—143, mzdy 107—113
Stát 38—51, 127—138; 26, 125, a rodina 37, a Církev 43, a dědické
právo 92, a hospodářský život 79—80, a regulování ceny 106—7
Statky hospodářské, účel 68—70
Stávka 150—2
Stavovské zřízení 136—7, 202—7
Sterilisace 32—3
Strana politická 225, 227—8
Stroj 177
Studium křesť. sociologie, důležitost 18—20
Svátostnost manželství 26
Svoboda, 136, 144, 206, ochrana svobody shromažďovací 249
Svornost 211—2

Šetrnost	154—7
Školská akce katolíků	235—7
Tělocvik ve spolcích mládeže	280—2
Tisk: důležitost	249—253, špatný a bezbarvý 253—8, dobrý 258—262
Třídní boj	192, 196, 198—9, 201
Účast dělníků na vlastnictví, zisku a správě podniku	113—7
Úrok	98—101
Úspory	156
Válka	58—60
Vedoucí, jejich výchova	284—5
Venkov	167—8
Veřejné vlastnictví	87—9.
Vlastnictví	74—89, viz Soukromé vlastnictví, Veřejné vlastnictví
Volby: povinnosti katolíka	51.
Vyhnání plodu	31—2
Výchova: a rodina	24, 27, 42, pracovníků 215—6, 221, mládeže 271, 284—5
Výluka	150—2
Výnos práce	94, 96—7, 107, 192
Vyvlastnění	130—5, 195—6, 199
Vzdělávací činnost: u katolíků vůbec	234—5, u mládeže 274—8
Zábavy	278—9
Zákon: hospodářský	62, spolkový 248—9, shromažďovací 249
Zaměstnavatel	148
Závodní rady	116
Zemědělská otázka	164—170
Znárodnování	130—5, 192
Zneužívání soukromého vlastnictví	80—1
Zpěv ve spolcích mládeže	278
Ženská otázka	179—185

OBSAH

ÚVOD

Křesťanská sociologie	9
Sociologie v běžném slova smyslu	13
Důležitost studia křesťanské sociologie pro bohoslovce	18

SOCIÁLNÍ ŽIVOT

Jednotlivec a společnost	21
Rodina	
Sociální důležitost křesťanské rodiny	24
Nebezpečí ohrožující současnou rodinu	27
V čem se rozvrat rodiny projevuje	30
Prostředky, jak povznést rodinu	35
Stát	
Pojem, nutnost a úkol státu	38
Aplikace principů o úkolu státu na některé případy	41
Vladařská moc	43
Forma vlády	48
Povinnosti k státu	50
Společnost mezinárodní	
Přirozená jednota lidstva	52
Národnost, nacionalismus, imperialismus, internacionalismus	55
Válka	58

HOSPODÁŘSKÝ ŽIVOT

Povšechné zásady	
Hospodářský život a úloha katolíků v něm	61
Pravomoc Církve v sociálním a hospodářském životě	64
Základní normy hospodářského života	67
Regulativní princip hospodářského života	70

Vlastnictví

Pojem a rozdělení	74
Soukromé vlastnictví	75
Zdůvodnění	75
Jeho účel	76
Je právem přirozeným	77
Není právem neobmezeným, nejvyšším a absolutním	78
Dogmatická jistota nauky	80
Námitky	80
Formy vlastnictví	81
Používání majetku	82
Nerovnost v rozdělení majetku	84
Vlastnictví veřejné a společné	87

Některé cesty k nabývání majetku

Dědictví	90
Práce	92
Důchody bez práce	96
Úrok	98
Spravedlivá cena	102
Spravedlivá mzda	107
Účast dělníka ve vlastnictví, správě, zisku	113
Odproletarisování	117
Družstevnictví	121
Bursy a spekulace	123

Zásahy státu a dělnických organizací do hospodářského života

Úkol státu v hospodářském životě	127
Znárodňování podniků a půdy	130
Řízené hospodářství	135
Daně	138
Soukromá sdružení vůbec	143
Odborové organizace	145
Stávka a výluha	150
Spotřeba	153

Některé úseky sociální otázky

Dělnická otázka	158
Zemědělská otázka	164
Řemeslnická otázka	170
Obchodnická otázka	173
Moderní průmysl	175
Ženy v hospodářském životě	179

Hospodářské soustavy

Kapitalismus	186
Socialismus	191
Komunismus	198
Stavovský řád	202

AKCE SOCIÁLNÍ

Nutnost sociální akce

Její hlavní rysy	208
Kněz a sociální akce	212
Laici a sociální akce	217

Hlavní obory sociální akce

Povšechná hlediska	223
Náboženská akce sociální	224
Politická akce	225
Hospodářská akce	228
Sociální akce v užším smyslu	231
Vzdělávací akce	234
Školská akce	235
Charitativní akce	237

Některé pracovní prostředky sociální akce

Spolky a shromáždění	241
Tisk	249
Důležitost tisku	249
Povinnosti vzhledem k tisku špatnému a bezbarvému	253
Povinnosti vzhledem k dobrému tisku	258

Spolková práce mezi mládeží

Povšechné zásady	268
Nové směry práce mezi mládeží	269
Náboženská činnost	270
Politika a mládež	272
Vzdělávací činnost	274
Povšechná hlediska	274
Poznámky k jednotlivým oborům	276
Zábavná nebo převážně zábavná činnost	278
Tělocvik a sport	280
Slavnosti	282
Výchova vedoucích	284
Rejstřík	287

D R B E D Ř I C H V A Š E K

RUKOJEŤ

KŘESŤANSKÉ SOCIOLOGIE

Třetí opravené vydání

Vytiskla knihtiskárna Edmund Kramář
v Olomouci v nákladu 3000 výtisků
pro Velehrad, nakladatelství dobré
knihy v Olomouci v říjnu l. P. 1947

Cena brož. 78 Kčs

NOVÝ ZÁKON

Překlad upravil, poznámkami, rejstříkem a 2 mapami doplnil
Dr Rudolf Col.
Cena váz. 60 Kčs.

DR S. BRAITO O. P.

ZÁKLADY

3. vydání.

Str. 236. — Brož. 75 Kčs.

Třicet promluv o nejzákladnějších věcech křesťanských.

DR S. BRAITO O. P.

**ZA PŘÍKLADEM
SVÉHO VELEKNĚZE**

Str. 116. — Brož. 9 Kčs.

Myšlenky pro kněžské exercicie a obnovy.

DR ADOLF PELIKÁN

**ŠTASTNÝ DOMOV
NAD KOLÉBKOU**

Kniha pro ženy.

Str. 230. — Brož. 75 Kčs.

JOSEF POUL

O KŘESŤANSKÉ RODINĚ

Str. 36. — Cena 5 Kčs.

DR FRANTIŠEK TOMÁŠEK

**PRVNÍ ZÁKLAD
VÝCHOVY**

Str. 40. — Cena 5 Kčs.

K dostání u všech knihkupeů.

VELEHRAD

nakladatelství dobré knihy, Olomouc.